

İşletme Dergisi | The Business Journal

İŞLETME

Cilt 4 | Sayı 1 | 2023
Vol. 4 | Issue 1 | 2023

e-ISSN: 2757-9433

Dergi Hakkında

İşletme, Mart ve Eylül aylarında yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli akademik bir dergidir. Türkçe ve İngilizce dillerinde makaleler kabul edilmektedir. *İşletme*'nin kapsamında, yönetim, muhasebe, finans, bankacılık, pazarlama, sayısal yöntemler, girişimcilik, üretim, ticaret hukuku, turizm, lojistik ve yönetim bilişim konularındaki akademik çalışmalar yer almaktadır. *İşletme*'nin amacı, işletme alanında araştırma ve derleme türlerinde gerçekleştirilen akademik çalışmaların ulusal ve uluslararası düzeyde ilgi duyanlarla paylaşılması yoluyla bilime katkı sunmaktır.

About The Journal

The *İşletme* is a peer-reviewed academic journal published two times (March, September) in a year. Articles in Turkish and English are accepted. The scope of the *İşletme* covers academic studies on management, accounting, finance, banking, marketing, numerical methods, entrepreneurship, production, commercial law, tourism, logistics and management informatics. The *İşletme* aims to contribute to science by sharing the academic studies carried out in the field of business with those interested at national and international level.

Editör / Editor In Chief

İbrahim Apak, PhD, *Aksaray Üniversitesi*

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

M. Bilgehan AYTAÇ, PhD, *Aksaray Üniversitesi*

Editörler Kurulu / Editorial Board

İbrahim APAK, PhD, *Muhasebe ve Finansman, Aksaray Üniversitesi*

Claudiu CÎCEA, PhD, *İktisat, Organizasyon, Bucharest University of Economic Studies*

Şefik ÖZDEMİR, PhD, *Yönetim, Örgütsel Davranış ve Girişimcilik, Aksaray Üniversitesi*

Gökhan KERSE, PhD, *Örgütsel Davranış, Kafkas Üniversitesi*

Kamile MERİÇ, PhD, *Pazarlama, Kafkas Üniversitesi*

Talip ARSU, PhD, *Sayısal Yöntemler, Aksaray Üniversitesi*

Mohammed ABUBAKAR, PhD, *Yönetim Bilişim Sistemleri, Antalya Bilim Üniversitesi*

Hilmi Can TURAN, PhD, *Ticaret Hukuku, Anayasa Mahkemesi*

Dil Editörleri / Language Editors

Umut ÇİL, PhD, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (İngilizce - English)*

Hakan ÖZDEMİR, *Aksaray Üniversitesi (Türkçe - Turkish)*

Danışma Kurulu / Advisory Board*

Prof. Dr.	Adnan	Çelik	Selçuk Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr.	Ali	Özdemir	Dokuz Eylül Üniversitesi	Türkiye
Doç. Dr.	Bahar	Yaşın	İstanbul Üniversitesi	Türkiye
Prof.	Bronisław	Sitek	SWPS University	Polonya
Prof. Dr.	Eyup	Akın	Aksaray Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr.	Eyyüp	Yaraş	Akdeniz Üniversitesi	Türkiye
Dr.	Francielle	Frizzo	Instituto Federal de Educação, Ciência e Tecnologia do Rio Grande do Sul	Brezilya
	Gary	Cokins	Analytics-Based Performance Management LLC	ABD
Dr.	Gözde	Türktarhan	University of Chester	İngiltere
Prof. Dr.	Haluk	Duman	Aksaray Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr.	Hasan	Tağraf	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	Türkiye
Dr.	Iwona	Florek	Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy	Polonya
Prof. Dr.	İbrahim	Aksu	İnönü Üniversitesi	Türkiye
Doç.	Jakub	Szczerbowski	University of Lodz	Polonya
Prof. Dr.	Kenan	Güllü	Erciyes Üniversitesi	Türkiye
	Khaldoun	KANAAN	Al-Balqa Applied University	Ürdün
Doç.	Maciej	Rzewuski	University of Warmia and Mazury	Polonya
Doç.	Magdalena	Sitek	Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy	Polonya
	Mohammad	ABUHJEE LEH	Yarmouk University	Ürdün
Prof. Dr.	Muammer	Zerenler	Selçuk Üniversitesi	Türkiye
Dr.	Rafael	Demczuk		Brezilya
Prof. Dr.	Tahir	Akgemici	Selçuk Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr.	Tülay	Yeniçeri	Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi	Türkiye
Prof. Dr.	Zijad	Dzafic	Tuzla Üniversitesi	Bosna Hersek

İletişim / Contact

isletmedergisi@gmail.com

Sayı Hakemleri / Issue Reviewers*

Prof. Dr.	Hakan ALTIN	Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr.	Mustafa AY	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr.	Burak PİRGAİP	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr.	Daimi KOÇAK	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr.	Duygu CELAYİR	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Doç. Dr.	Ejder AYÇİN	Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr.	Gencay KARAKAYA	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Doç. Dr.	Hüseyin SEVGİ	Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr.	İnci ERDOĞAN TARAKÇI	Bilecik Şey Edebali Üniversitesi
Doç. Dr.	İsmail ERKAN	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr.	Mehmet BAĞIŞ	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr.	Mehmet Nuri SALUR	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr.	Namık Kemal ERDEMİR	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr.	Rahmi BAKİ	Aksaray Üniversitesi
Doç. Dr.	Selçuk KORUCUK	Giresun Üniversitesi
Doç. Dr.	Tunahan AVCI	Erciyes Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Ahmet GÖKÇE	Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Kamil ÇELİK	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Mehmet Sadık ÇOBAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Murat KARA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Onur KAVAK	Kafkas Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Onur OKTAYSOY	Kafkas Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü.	Zeynep AYTAÇ	Aksaray Üniversitesi
Dr.	Hakan AŞAN	Dokuz Eylül Üniversitesi

* Unvan ve alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir /Organized in title and alphabetical order.

İndex / Indexing

İçindekiler

Dergi Hakkında i

İçindekiler v

Corporate Human Rights in the Context of Corporate Social Responsibility: Relationship with Firm Performance in Extractive Industry

(Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Kurumsal İnsan Hakları: Madencilik Firmalarında Firma Performansı ile İlişkisi)..... 1-19

Edib Ali PEHLİVANLI

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Balanced Scorecard ve Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama Süreci

(Balanced Scorecard and Strategic Planning Process in Local Governments)..... 21-42

Ensar BALCIOĞLU, Seçil GÜRÜN KARATEPE

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Döviz Kurunda Meydana Gelen Değişmelerin İşletmelerin Finansal Oranlarına Etkisi: BİST'te İşlem Gören Teknoloji Sektörüne Yönelik Bir Uygulama

(The Effect of Changes in the Exchange Rate on the Financial Ratios of the Businesses: An Application for the Technology Sector Trading on BIST) 43-55

M. A. İbrahim SARIAY

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Görsel Materyal Kullanımının Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Başarı Düzeyine Etkisi: Aksaray Üniversitesi'nde Bir Uygulama

(The Effect of Visual Materials Usage on Accounting Students' Success Level: An Application at Aksaray University) 57-84

Mehmet Ali DURMUŞ, M. Yılmaz İÇERLİ

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Bütçelemeye Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Sürekli Bütçeleme: Aksaray İlinde Faaliyetlerini Sürdüren Bir Otel İşletmesinde Uygulama
(Rolling Forecast Budgeting as an Alternative Approach in Budgeting: An Application in a Hotel Management in Aksaray Province) 85-108

A. Aykut PEKER

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

CRITIC Tabanlı MULTIMOORA ve TOPSIS Yöntemleri İle Finansal Performans Analizi: BİST Spor Endeksi Şirketleri Üzerine Bir Çalışma
(Financial Performance Analysis with CRITIC-Based MULTIMOORA and TOPSIS Methods: A Study on BIST Sports Index Companies) 109-129

Cemil SÜSLÜ, Suat Sibel HIZLIER

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Bilgi Teknolojileri Kullanımının Uluslararası Soğuk Zincir Lojistiği Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi
(Determining the Effects of the Use of Information Technologies on International Cold Chain Logistics) 131-142

Tuğçe CEYLAN, Tuğçe DANACI ÜNAL

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Is Artificial Intelligence a New Threat to the Academic Ethics?: Enron Scandal Revisited By ChatGPT
(Yapay Zekâ Akademik Etik İçin Yeni Bir Tehdit Mi?: Enron Skandalının ChatGPT ile Yeniden Ele Alınması) 143-165

Gürol BALOĞLU, Kaan Ramazan ÇAKALI

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Sosyal Politika ve Öğrenim Kazanımları: İçerik Analizi
(Social Policy and Learning Outcomes: A Content Analysis) 167-189

Gülşen ÇETİN AYDIN

Makale Türü/Paper Type: Araştırma/Research

Corporate Human Rights in the Context of Corporate Social Responsibility: Relationship with Firm Performance in Extractive Industry

(Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Kurumsal İnsan Hakları: Madencilik Firmalarında Firma Performansı ile İlişkisi)

Edib Ali PEHLİVANLI^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, edibali@aksaray.edu.tr

Abstract

Keywords:

Corporate Social Responsibility,
Corporate Human Rights,
Firm Performance

Paper type:

Research

In this study, corporate human rights (CHR) performance is evaluated within the framework of corporate social responsibility (CSR). The emergence and development of corporate human rights (CHR) and the benchmarks prepared on the basis of the UN Guiding Principles on Business and Human Rights established within the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) is evaluated. The CHR performances of multinational enterprises operating in the oil, gas and mineral mining (extractives) sector all over the world in 2019 examined. 54 multinational extractive corporations included in the analysis. The relationship between the financial performances and CHR scores is examined by correlation analysis, and significant relationships found between CHR and total revenue, total assets, EBITDA, price to book and net profit margin.

Öz

Anahtar Kelimeler:

Kurumsal Sosyal Sorumluluk,
Kurumsal İnsan Hakları,
Firma Performansı

Makale türü:

Araştırma

Bu çalışmada, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) çerçevesinde kurumsal insan hakları (KİH) performansı değerlendirilmiştir. Kurumsal insan haklarının ortaya çıkışı, gelişimi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi bünyesinde kurulan İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin BM Kılavuz İlkeleri baz alınarak hazırlanan kıyaslamalar değerlendirilmiştir. Tüm dünyada petrol, gaz ve mineral madenciliği sektöründe faaliyet gösteren çok uluslu işletmelerin 2019 yılı için hazırlanan KİH performansları incelenmiştir. Araştırmaya 54 çok uluslu madencilik firması dahil edilmiştir. Firmaların finansal performansları ile KİH skorları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiş olup, KİH ile toplam gelir, toplam aktif, FAVÖK, PD/DD ve net kâr marjı arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Başvuru/Received: 19.01.2023 | Kabul/Accepted: 24.02.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %19

Introduction

Human rights and corporations seem to be contradictory concepts, especially when it comes to the extractive industry. In fact, it's the opposite. Evidence of the link between modern business concept and human rights emerges in the framework of CSR. Previously, human rights were believed to be among the obligations of states, not corporations. Today, corporations are one of the most important players in determining how human rights are implemented.

The United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (<https://www.ohchr.org/en/business-and-human-rights>) reported the link between the actions of some companies and human rights violations. These reports highlight that companies often use a process known as downward harmonization, which involves adopting only employment and environmental laws that meet the lowest global standards for social, environmental and human rights. The documents also state that corporations can support development by creating jobs, paying taxes and transferring technology, but they can also encourage structural violence, unfavorable working conditions and ecosystem destruction. Only in this way they hinder the sustainable development capability of underdeveloped and developing countries.

The approach that only states can be held responsible for human rights violations is being questioned by both civil society, political circles and business executives in recent years. The process of building a company that respects minimum international human rights standards is being considered. In a globalized economy, companies are no longer viewed as merely producers and sellers of goods and services, but as social, economic and environmental actors. Undoubtedly, this is directly related to the emergence of the concept of CSR. Although there are opinions on the complexity of the relationship between CSR and human rights (Wettstein, 2020), in this study, Corporate Human Rights (CHR) is considered as a sub-extension of CSR.

The relationship between financials and CSR and financial performance has a number of theoretical models. According to the social impact theory, meeting the demands and hopes of many stakeholders may improve financial results. Stakeholder theory proponents asserted that businesses must adopt socially responsible behavior aimed at reducing pollution and energy consumption since doing so would create value in the form of increased productivity, a positive corporate image, and increased market share. To specify the suitable informal interactions between CSR and firm performance, the stakeholder theory assumes significant importance. According to the trade-off hypothesis, resource allocation intended to achieve societal objectives may increase costs for the businesses and restrict profit maximization. Traditional theories, however, suggested a negative relationship between CSR and firm performance (Preston and O'bannon, 1997; Barnett and Salomon, 2006; Vurro and Perrini, 2011).

To be successful in today's world, corporations must prioritize profitability, growth potential, and social interactions. Other than profitability and growth potential, a social relationship displays a firm's diverse commitment to its stakeholders, which includes a wide range of linkages, including social, governance, and environmental efforts. Investments in socially responsible behavior, like as pollution reduction, efforts

energy-saving devices or respecting human rights, have a favorable impact on financial performance (Friedman, 2007). Companies had to pay large compensations in cases of human rights violations. Not to mention the loss of reputation of companies as well as financial liabilities.

The most influential extractive corporations in the world (mostly oil extractors) were investigated in this study in the context of human rights and financial performance. The total revenue of the 10 largest extractive corporations, including Exxon Mobil, Petro China and Shell, is greater than the 25 lowest gross domestic product (GDP) countries (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KN>, accessed 20 December 2022).

The extractive industry (both oil and mineral extractors) has a poor track record in the context of human rights (for further reading Watts, 2005). What could be the reason for poor human rights records? For more profit? To be a sustainable business? What about the loss of prestige when they come to the fore with human rights violations? By examining the relationship between human rights and financial performance, some evaluations could be made about these questions. The aim of this study is to determine the motivation of corporate human rights violations by examining the relationship between corporate human rights and firm performance within the scope of CRS. The paper is as follows; section two is the literature review, section three is the extractive industry and dataset, section four is the methodology, analysis and findings and last section is the conclusion.

1. Literature Review

In this study, corporate human rights are examined within the framework of CSR. Although CSR has been studied extensively in the literature, CHR have not been studied sufficiently. However, the current studies about the CSR and CHR are as follows;

CHR have emerged about 40 years ago. In 1990s, the subject of business and human rights became permanently embedded on the global policy agenda, reflecting the enormous global expansion of the private sector at the time, along with a commensurate surge in transnational economic activity. These events raised public awareness of the impact of enterprises on human rights and drew the attention of the United Nations. The Norms on Transnational Corporations and Other Business Enterprises was an early United Nations-based effort drafted by an expert subsidiary body of what was then the Commission on Human Rights. This essentially tried to impose on businesses the same set of human rights obligations that States have accepted for themselves through treaties they have ratified. While receiving little backing from governments, this initiative ignited a bitter dispute between the business community and human rights advocacy organizations. In 2005, the UN Human Rights Council requested that a Special Representative be appointed by the UN Secretary-General to examine into a number of significant economic and human rights concerns. The appointee, Prof. John Ruggie of Harvard University, has produced several significant studies and has carried out a great deal of study in this field (Bilchits, 2010;

Ruggie, 2007, 2011). These studies have formed the basis of the United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights.

In addition to the ongoing studies at the United Nations, a number of studies have been published by researchers in this area. Wouters and Chanet (2008) emphasize that multinational enterprises have been getting more powerful since the 1970s and state that they have become stronger than states in terms of economic power and influence. However, empowered multinational enterprises can move to the regions that are suitable for them (usually cost-effective) thanks to the opportunities brought by communication technology. High human resource costs and environmental obligations, especially in developed countries, direct such enterprises to developing or underdeveloped countries, where human rights violations are also considerably high. Therefore, the social responsibilities of these enterprises in the context of human rights are quite heavy.

Wood (2012) examined the leverage effect of CHR and defined the leverage effect as the ability of a company to contribute to improving a situation through its relationships, by its influence on other actors. Wood states that corporations directly have significant relationships with human rights holders or violators through its activities, products or services, and indirectly corporations can contribute to the prevention of human rights violations by exerting pressure through their relationships. In this case, companies can contribute to the improvement of human rights with their stance (leverage effect), even if they do not make any practical applications. Many of the corporations in extraction industry are multinational companies and develop very strong relationships with many national and local governments in their extraction, operation or sales processes. In this case, it can be said that their leverage in the context of human rights will be more effective.

Examining the limits of CHR, Bishop (2012) states that the extension of human rights obligations to corporations does not explain whose rights and which rights companies are responsible for. Corporations must respect the fundamental human rights of all people. In addition, companies must also not be complicit in human rights abuses and protect the right to freedom of political expression. According to Bishop, companies should not bear the human rights responsibilities that states must fulfill beyond basic human rights. While this point of view is acceptable for medium-sized enterprises, it is not applicable for giant enterprises in the extraction industry, some of which are even more powerful and highly influential than governments.

The Corporate Human Rights Benchmark (CHRB) is a non-profit, multi-stakeholder effort that drew on the expertise of a few organizations in investor, business, and human rights as well as benchmarking, was introduced in 2013 and joined the World Benchmarking Alliance in 2019 (<https://www.worldbenchmarkingalliance.org/corporate-rights-human-benchmark-2017-2019/>, accessed 20 December 2022). This multi-stakeholder initiative publishes (mostly) annual reports, providing information on corporate human rights benchmarking around the world. In order to evaluate how businesses are handling their obligations to uphold human rights through the application of the UN Guiding Principles on Business and Human Rights, reports lay

out a stand-alone methodology, which covers the six themes as: Governance and Policies, Embedding Respect Human Rights, Remedies and Grievance Mechanisms, Company Human Rights Practices Performance, Responses to Serious Allegations, and Transparency. The reports also include the total score of these themes as the total CHR benchmarking score.

Chijioke-Oforji (2019) examined the structure and implications of corporate human rights benchmarking by evaluating the performance of 101 publicly traded companies around the world against a set of human rights metrics and indicators, which are obtained from the previously mentioned CHRB 2018 reports. He argues that benchmarking can be characterized as a quasi-monitoring tool for the UN Guiding Principles. In the article, it is stated that human rights benchmarking brings a positive competitive environment to companies that are successful in Human Rights and creates significant reputational and financial pressure against companies that perform poorly.

In addition to the studies mentioned, there are many studies examining the firm performance with CSR (Lu, Wang and Lee, 2013; Boesso et al., 2015; Ting et al., 2019; Chen, Feldman and Tang, 2015; Blasi, Caropin and Fontini, 2018). As far as known, there is no study examining the CHR in extractive industry. The purpose of this paper is to examine the CHR scores of 56 firms in extractive industry, out of a total of 195 influential extractive enterprises and the relationship with firm performance.

2. Extractive Industry and Dataset

The extractive industries have the potential to have both internal and external effects on human rights. They have an impact on communities all over the world, whether it be through involvement in abuses committed by unaccountable security forces, destruction of the livelihoods of nearby communities due to impacts on their land, water, and other natural resources, or inadequate consultation of indigenous groups to obtain their consent before operations. Workers may also be harmed by shortcomings in health and safety or obstructions to effective collective bargaining and unrestricted association (CHRB, 2019). The key human rights issues that could surface in extractive operations include freedom of association and collective bargaining, health and safety, indigenous peoples' rights and free prior and informed consent form (FPIC), land rights, safety, water quality and sanitation.

The extractive industry mainly focuses on oil, gas and mineral extractions. The total revenue of the 10 largest extractive corporation is greater than the 25 lowest GDP countries. Some of them are Shell, Exxon Mobil, Petro China, Lukoil, BP and Total. CHR benchmark scores were determined by focusing not only on extractive corporations but also on their business partners. Business partners in the extractive industry can be categorized as operational-level contractors, joint ventures, or other types of contractual agreements with numerous parties to conduct exploration and/or production. Contractors working at the operational level include those working on-site and off-site during operations, such as those engaged in relocation operations or other off-site operations of a similar nature, hired security providers, etc. The CHR

benchmarking score covers six (A to F) main themes. The themes and sub themes shown at Table 1.

Table 1. CHR Benchmarking Themes (Source: CHR,2019)

Code	Theme Explanation
A	Governance and Policies
A.1.	Policy commitments
A.1.1.	Commitment to respect human rights
A.1.2.	Commitment to respect the human rights of workers
A.1.3.	Commitment to respect human rights particularly relevant to the extractives industry
A.1.4.	Commitment to engage with stakeholders
A.1.5.	Commitment to remedy
A.1.6.	Commitment to respect the rights of human rights defenders
A.2.	Board level accountability
A.2.1.	Commitment from the top
A.2.2.	Board discussions
A.2.3.	Incentives and performance management
B	Embedding Respect Human Rights
B.1.	Embedding respect for human rights in company culture and management systems
B.1.1.	Responsibility and resources for day-to-day human rights functions
B.1.2.	Incentives and performance management
B.1.3.	Integration with enterprise risk management
B.1.4.	Communication/dissemination of policy commitment(s)
B.1.5.	Training on human rights
B.1.6.	Monitoring and corrective actions
B.1.7.	Engaging business relationships
B.1.8.	Approach to engagement with potentially affected stakeholders
B.2.	Human rights due diligence
B.2.1	Identifying: Processes and triggers for identifying human rights risks and impacts
B.2.2	Assessing: Assessment of risks and impacts identified (salient risks and key industry risks)
B.2.3	Integrating and Acting: Integrating assessment findings internally and taking appropriate action
B.2.4	Tracking: Monitoring and evaluating the effectiveness of actions to respond to human rights risks and impacts
B.2.5	Communicating: Accounting for how human rights impacts are addressed
C	Remedies and Grievance Mechanisms
C.1.	Grievance channels/mechanisms to receive complaints or concerns from workers
C.2.	Grievance channels/mechanisms to receive complaints or concerns from external individuals and communities
C.3.	Users are involved in the design and performance of the channel(s)/mechanism(s)
C.4.	Procedures related to the mechanism(s)/channel(s) are publicly available and explained
C.5.	Commitment to non-retaliation over concerns/complaints made
C.6	Company involvement with State-based judicial and non-judicial grievance mechanisms

C.7.	Remediating adverse impacts and incorporating lessons learned
D	Company Human Rights Practices Performance
D.1	Company Human Rights Practices Performance for Extractives Industry
D.1.1	Living wage (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.2	Transparency and accountability (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.3	Freedom of association and collective bargaining (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.4	Health and safety: Fatalities, lost days, injury rates (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.5	Indigenous peoples' rights and free prior and informed consent (FPIC) (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.6	Land rights (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.7	Security (in own extractive operations, which includes JVs)
D.1.8	Water and sanitation (in own extractive operations, which includes JVs)
E	Responses to Serious Allegations
E.1	The Company has responded publicly to the allegation
E.2	The Company has appropriate policies in place
E.3	The Company has taken appropriate action
F	Transparency
F.1.	Company willingness to publish information
F.2	Recognised Reporting Initiatives
F.3.	Key, high-quality disclosure
F.3.1.	Specificity and use of concrete examples
F.3.2.	Discussing challenges openly
F.3.3.	Demonstrating a forward focus

The CHR benchmarking scores calculated with the above themes. Total score is the sum of six theme scores with the weights (for further reading CHRB, 2019). The 2019 CHR benchmarks covers the 195 corporations operating in different sectors from worldwide. The 56 of them are extractive industry corporations, which are the scope of this study. The extractive industry mainly focuses on oil, gas and mineral extractions.

Since the financial data of Surgutneftegas and Gazprom corporations could not be reached, excluded from the research. The research was carried out with the data of the remaining 54 corporations. Financial data were obtained from the annual reports of the corporations and from the stock market data. Some of the financials are in local currency (CNY, JPY, CHF, EUR etc.) so financials converted into billion USD (BUSD) using the IRS annual currencies of 2019 ([irs.gov/individuals/international-taxpayers/yearly-average-currency-exchange-rates](https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/yearly-average-currency-exchange-rates), accessed 26 December 2022). The CHR benchmarking scores and financial full data is given in appendices. The descriptive statistics are given in Table 2.

Table 2. Descriptive Statistics

Variable	Abbreviation	Min.	Max.	Mean	Std. Dev.	Skewness	Kurtosis
Total CHR Score	TCHR	3.8	76	29.82	21.01	0.725	-0.591
Governance and Policies	GP	0	9.22	3.33	2.43	0.942	-0.39
Embedding Respect Human Rights	ERHR	0	20.45	6.26	6.83	0.784	-0.99
Remedies and Grievance Mechanisms	RGM	0	12.08	3.78	3.21	1.086	0.442
Company Human Rights Practices Performance	CHRP	0	16.88	6.09	4	0.614	-0.331
Responses to Serious Allegations	RSA	0	17.5	6.38	4.6	0.625	-0.717
Transparency	TR	0.42	8.29	3.97	2.13	0.216	-0.604
Revenue BUSD	REV	4.87	428.36	70.72	93.87	2.332	5.416
Operating expense BUSD	OE	-0.04	100.63	13.98	21.26	2.448	5.89
Net income BUSD	NI	-4.28	15.84	3.85	4	0.948	1.055
EBITDA BUSD	EBITDA	1.04	53.01	12.56	12.07	1.603	2.310
Cash and short-term investments BUSD	CSTI	0.27	31.08	6.74	6.92	1.547	2.181
Total assets BUSD	TAS	8.22	404.34	96.57	99.4	1.800	2.572
Total Equity USD	TEQ	3.48	208.39	45.95	48.5	2.089	4.047
Total Liabilities BUSD	TLB	4.54	213.87	50.61	53.99	1.658	1.839
Price to book	PB	0	164.76	5.13	22.22	7.265	53.157
ROA	ROA	0.0062	0.2551	0.06	0.05	2.106	5.615
ROE	ROE	0.0092	0.5303	0.09	0.09	3.149	12.590
Net profit margin	NPM	-8.98	42.63	10.18	10.88	0.913	0.945
Revenue Change	RCH	-0.4686	0.9908	0.05	0.21	1.621	6.500

As seen in Appendix Table A, the Australian Rio Tinto has the maximum total CHR benchmark score (76). Another Australian company, BHP, took the second place with total score of 71.6. China Shenhua Energy and Anhui Conch Cement Company from China and CNOOC from Hong Kong have the lowest overall CHR scores (4.2, 3.8 and 4.2, respectively). While it is noteworthy that three firms from Asia scored the lowest, regional differences should be evaluated statistically. The distribution of the total CHR score by country is visualized on the map by Microsoft Excel and given in Figure 1. Australia, North America, Spain, UK and Italy originated corporations seem having better CHR scores.

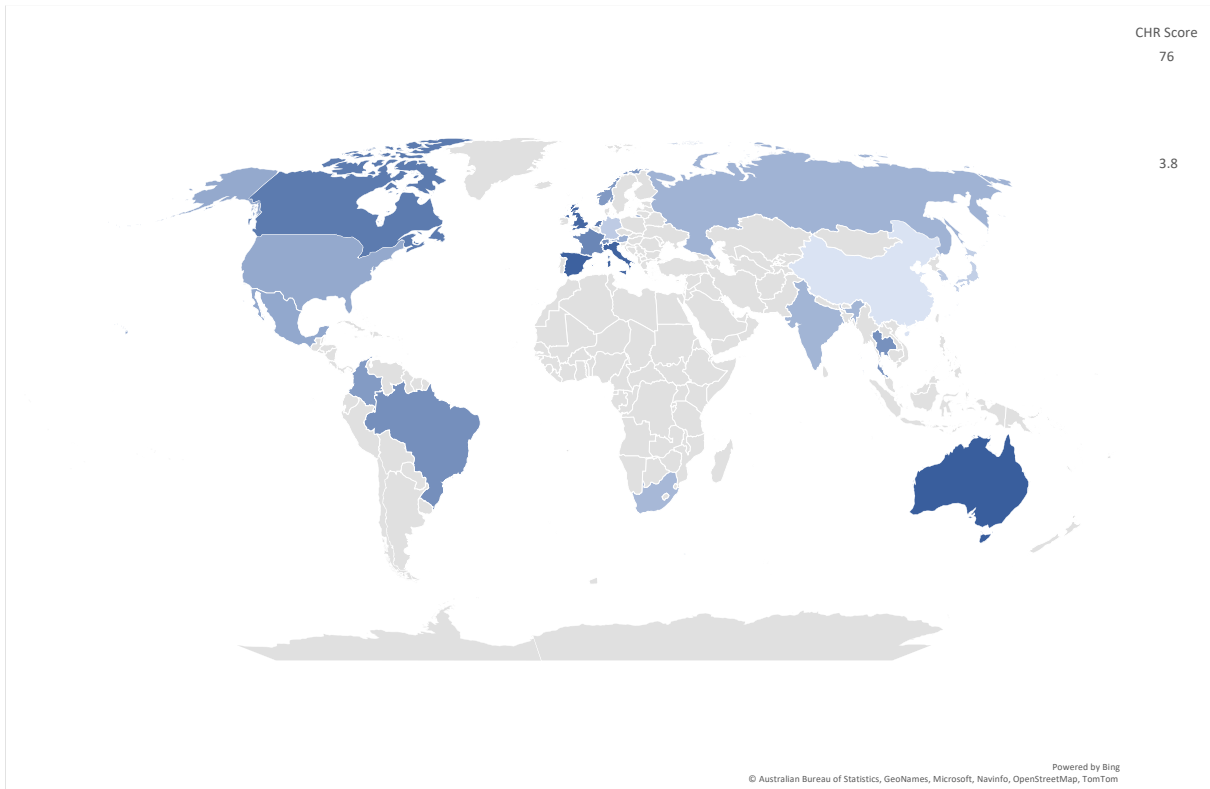

Figure 1. CHR Benchmark Total Score Distribution

As seen in Appendix Table B, the corporations with the largest revenues in 2019 are China Petroleum (428 bUSD), Perto China (364 bUSD), Shell (344 bUSD), Exxon Mobil (259 bUSD), Glencore (203 bUSD). For 2019 the total revenue of these five corporations is greater than the GDP of the 20 smallest countries such as Dominica, Micronesia, Comoros, etc.

3. Methodology, Analysis and Findings

To investigate the relationship with corporate human rights and financial performance indicators, correlation analysis is performed. Field (2013) states that Kolmogorov-Smirnova normality test should be performed to determine whether the data are normally distributed, and if the data are not normally distributed, the correlations should be determined with the Spearman correlation test.

Kolmogorov-Smirnova test results are given in Table 3. Except for the Transparency score ($p=0.200$), differ significantly from the normal distribution. For this reason, Spearman correlation analysis was performed, and the results are given in Table 4.

Correlation between financial indicators (between ROA and ROE or revenue and EBIDTA) are not the subject of this study. In addition, the correlation between total CHR scores and sub-themes is expected. The subject of this study is the correlations between CHR scores and financial metrics.

The correlation of Total Assets with Total CHR score ($r=0.341^*$, $p=0.012$), Governance and Policies score ($r=0.379^{**}$, $p=0.005$), Remedies and Grievance Mechanisms score ($r=0.295^{**}$, $p=0.031$) and Responses to Serious Allegations score ($r=0.356^{**}$, $p=0.008$) is significant. The correlation of Price to Book with Remedies and

Grievance Mechanisms score ($r=0.340^*$, $p=0.012$) and Company Human Rights Practices Performance score ($r=0.278^*$, $p=0.042$) is significant. These findings support the relationship between financial metrics and CHR.

Total assets are the total amount of assets owned by the corporation. The significant positive correlation between CHR and total assets shows the relationship between development and CHR. Of the six themes of CHR, five are associated with total assets. Only the relationship between transparency and total assets was not significant. This may be due to major players in closed economies (Petro China, China Petroleum).

By comparing a firm's market value to the value of its assets minus its liabilities and preferred stock, the price to book ratio can be used to assess if a company is fairly valued. The price to book ratio is significantly correlated with Remedies and Grievance Mechanisms and Company Human Rights Practices Performance. This finding indicates that the more human right practices the more firm-value.

Table 3. Kolmogorov-Smirnova Test of Normality Results

Variables	Statistic	Sig.	Variables	Statistic	Sig.
Total CHR Score	0.123 *	0.04	EBITDA BUSD	0.232 **	<.001
Governance and Policies	0.163 **	0.001	Cash and short-term investments BUSD	0.218 **	<.001
Embedding Respect Human Rights	0.216 **	<.001	Total assets BUSD	0.225 **	<.001
Remedies and Grievance Mechanisms	0.161 **	0.001	Total Equity USD	0.247 **	<.001
Company Human Rights Practices Performance	0.141 **	0.01	Total Liabilities BUSD	0.251 **	<.001
Responses to Serious Allegations	0.134 *	0.018	Price to book	0.441 **	<.001
Transparency	0.084	0.200	ROA	0.173 **	<.001
Revenue BUSD	0.242 **	<.001	ROE	0.24 **	<.001
Operating expense BUSD	0.279 **	<.001	Net profit margin	0.155 **	0.002
Net income BUSD	0.151 **	0.004	Revenue Change	0.152 **	0.003

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Table 4. Spearman Correlations Results Between Variables

Variables	Total CHR Score	Governance and Policies	Embedding Respect Human Rights	Remedies and Grievance Mechanisms	Company Human Rights Practices Performance	Responses to Serious Allegations	Transparency	Revenue BUSD	EBITDA BUSD	Total assets BUSD	Price to book	ROA	ROE
Governance and Policies	0.877***												
Embedding Respect Human Rights	0.929***	0.789***											
Remedies and Grievance Mechanisms	0.917***	0.808***	0.843***										
Company Human Rights Practices Performance	0.869***	0.792***	0.782***	0.766***									
Responses to Serious Allegations	0.903***	0.740***	0.777***	0.816***	0.677***								
Transparency	0.920***	0.842***	0.887***	0.820***	0.832***	0.744***							
Revenue BUSD	0.221	0.228*	0.123	0.183	0.121	0.278*	0.125						
EBITDA BUSD	0.249*	0.255*	0.155	0.218	0.191	0.235*	0.168	0.794***					
Total assets BUSD	0.341**	0.379***	0.229*	0.295**	0.253*	0.356***	0.244	0.897***	0.874***				
Price to book	0.246*	0.201	0.238*	0.340**	0.278**	0.138	0.210	-0.182	-0.029	-0.051			
ROA	-0.109	-0.183	-0.082	-0.075	-0.061	-0.155	-0.066	-0.250	0.070	0.317**	0.066		
ROE	-0.056	-0.139	-0.037	-0.019	-0.014	-0.113	-0.015	-0.154	0.137	-0.242	0.112	0.980***	
Net profit margin	-0.157	-0.231*	-0.114	-0.146	-0.083	-0.221	-0.075	-0.391***	-0.008	-0.350***	0.089	0.769***	0.716***

*p<0.1, **p<0.05, ***p<0.01

4. Conclusion

In this study, the corporate human rights investigated in the context of corporate social responsibility. The emergence of corporate human rights coincides with the rapid expansion and growth of multinational enterprises (1990s). The request from the United Nations to take a position on the prevention of human rights violations in the workplace was met in 2005 and resulted in the appointment of a representative by the United Nations Secretary-General. Prof. John Ruggie from Harvard University was the appointee and carried out a great deal of study in this field, which are formed the basis of the United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights.

The Corporate Human Rights Benchmark, a non-profit, multi-stakeholder initiative that relied on the knowledge of a few organizations in investment, business, and human rights as well as benchmarking, was established in 2013 and joined the World Benchmarking Alliance in 2019. In order to provide information on corporate human rights benchmarking globally, this multi-stakeholder initiative publishes annual reports. The UN Guiding Principles on Business and Human Rights are applied by firms to examine how they are handling their responsibilities to uphold human rights, reports set forth a stand-alone methodology that addresses the six issues and calculates the corporate human rights benchmark score. The six main issues are Governance and Policies, Embedding Respect Human Rights, Remedies and Grievance Mechanisms, Company Human Rights Practices Performance, Responses to Serious Allegations, and Transparency.

Since the extractive industry has a terrible track record in terms of human rights, the most powerful extractive firms in the world were studied in the perspective of corporate human rights in this paper. Involvement in abuses committed by unaccountable security forces, destruction of nearby communities' livelihoods due to impacts on their land, water, and other natural resources, or inadequate consultation of indigenous groups to obtain their consent before operations are undertaken are all examples of how the extractive industry may have both internal and external effects on human rights and have an impact on communities around the world. Oil, gas, and mineral extraction are the main focused areas for the extractive industry.

Numerous studies have looked at the relationship between firm performance and CSR, but as far as I know, the relationship between CHR and firm performance has not studied yet. So, the relationship with firm performance indicators as Revenue, EBITDA, Total assets, Price to book ratio, ROA, ROE, Net profit margin and CSR benchmarking scores evaluated via correlation analysis. As the data is not normally distributed, Spearman correlation performed.

The findings indicates that the relationship between Total assets and Total CHR Score ($r=0.341$, $p=0.012$), Governance and Policies ($r=0.379$, $p=0.005$), Embedding Respect Human Rights ($r=0.229$, $p=0.096$), Remedies and Grievance Mechanisms ($r=0.295$, $p=0.031$), Company Human Rights Practices Performance ($r=0.253$, $p=0.065$), Responses to Serious Allegations ($r=0.356$, $p=0.008$) and Transparency ($r=0.224$, $p=0.076$) is statistically significant at 99%, 95% and 90% confidence intervals. Price to

book ratio is statistically correlated with Total CHR Score ($r=0.246$, $p=0.073$), Embedding Respect Human Rights ($r=0.238$, $p=0.083$), Remedies and Grievance Mechanisms ($r=0.340$, $p=0.012$) and Company Human Rights Practices Performance ($r=0.278$, $p=0.042$). The correlations are given in Table 4.

The findings prove the relationship between corporate human rights scores and financial metrics. For further evaluations, it is recommended to determine possible predictive relationships by examining the multi-year financial datasets of extractive companies and all CSR scores together. The study's limitation is that it used single-year data, and since the data were not normally distributed, predictive relationships could not be determined.

Contribution Rate and Conflict of Interest Statement

All stages of the study were designed by the author(s) and contributed equally. There is no conflict of interest in this article.

Ethics Statement and Financial Support

Ethics committee principles were followed in the study. Ethics Committee Report is not required in the study. There has been no situation requiring permission within the framework of intellectual property and copyrights.

References

- Barnett, M. L., & Salomon, R. M. (2006). Beyond Dichotomy: The Curvilinear Relationship Between Social Responsibility And Financial Performance. *Strategic management journal*, 27(11), 1101-1122.
- Bilchitz, D. (2010). The Ruggie framework: An Adequate Rubric for Corporate Human Rights Obligations. *SUR-International Journal on Human Rights*, 7(12), 199-229.
- Bishop, J. D. (2012). The Limits of Corporate Human Rights Obligations and the Rights of For-Profit Corporations. *Business Ethics Quarterly*, 22(1), 119-144.
- Blasi, S., Caporin, M., & Fontini, F. (2018). A Multidimensional Analysis Of The Relationship Between Corporate Social Responsibility And Firms' Economic Performance. *Ecological Economics*, 147, 218-229.
- Boesso, G., Favotto, F., & Michelon, G. (2015). Stakeholder Prioritization, Strategic Corporate Social Responsibility And Company Performance: Further Evidence. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(6), 424-440.
- Chen, L., Feldmann, A., & Tang, O. (2015). The Relationship Between Disclosures Of Corporate Social Performance And Financial Performance: Evidences From GRI Reports In Manufacturing Industry. *International Journal Of Production Economics*, 170, 445-456.
- Chijioke-Oforji, C. (2019). The Corporate Human Rights Benchmark: Sparking a Race to the Top?. *International Company and Commercial Law Review*, 31(1), 25-39.
- CHRB, Corporate Human Rights Benchmark Methodology 2019, <https://assets.worldbenchmarkingalliance.org/app/uploads/2021/04/CHRB2018MethodologyAGAPEX.pdf> (accessed 12-13-14 December 2022).
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. SAGE Publications.
- Friedman, M. (2007). The Social Responsibility Of Business is To Increase Its Profits. In *Corporate ethics and corporate governance* (pp. 173-178). Springer, Berlin, Heidelberg.

- Lu, W. M., Wang, W. K., & Lee, H. L. (2013). The Relationship Between Corporate Social Responsibility And Corporate Performance: Evidence From The US Semiconductor Industry. *International Journal of Production Research*, 51(19), 5683-5695.
- Preston, L. E., & O'bannon, D. P. (1997). The Corporate Social-Financial Performance Relationship: A Typology And Analysis. *Business & Society*, 36(4), 419-429.
- Ruggie, J. G. (2011). Report Of The Special Representative Of The Secretary-General On The Issue Of Human Rights And Transnational Corporations And Other Business Enterprises: Guiding Principles On Business And Human Rights: Implementing The United Nations 'Protect, Respect And Remedy' Framework. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 29(2), 224-253.
- Ruggie, J. G. (2007). Business And Human Rights: The Evolving International Agenda. *American Journal of International Law*, 101(4), 819-840.
- Ting, I. W. K., Azizan, N. A., Bhaskaran, R. K., & Sukumaran, S. K. (2019). Corporate Social Performance And Firm Performance: Comparative Study Among Developed And Emerging Market Firms. *Sustainability*, 12(1), 26.
- Vurro, C., & Perrini, F. (2011). Making The Most Of Corporate Social Responsibility Reporting: Disclosure Structure And Its Impact On Performance. *Corporate Governance: The international journal of business in society*.
- Watts, M. J. (2005). Righteous Oil? Human Rights, The Oil Complex, And Corporate Social Responsibility. *Annu. Rev. Environ. Resour.*, 30, 373-407.
- Wettstein, F. (2020). The History Of Business And Human Rights And Its Relationship With Corporate Social Responsibility. In *Research handbook on human rights and business* (pp. 23-45). Edward Elgar Publishing.
- Wood, S. (2012). The Case For Leverage-Based Corporate Human Rights Responsibility. *Business Ethics Quarterly*, 22(1), 63-98.
- Wouters, J., & Chanet, L. (2008). Corporate Human Rights Responsibility: An European Perspective. *Northwestern University Journal of International Human Rights*, 6 (2), 262-303.

APPENDIX-A

Table A. Extractives Industry Corporate Human Rights Benchmark Scores (Source: CHRB, 2019)

#	Company Name	Headquarter country	2019 Total Score	Governance and Policies	Embedding Respect Human Rights	Remedies and Grievance Mechanisms	Company Human Rights Practices Performance	Responses to Serious Allegations	Transparency
1	Anglo American	UK	66.8	9.22	16.82	8.33	13.13	12.08	7.18
2	Anhui Conch Cement Company	China	3.8	0.78	0	0	1.88	0.77	0.42
3	ArcelorMittal	Luxembourg	26.3	2.71	2.05	2.5	9.38	5.26	4.4
4	Barrick Gold Corporation	Canada	56.9	5.73	15.97	7.5	10	10.94	6.78
5	BHP	Australia	71.6	8.75	18.69	12.08	13.13	10.63	8.29
6	BP	UK	53.9	5.42	13.81	9.17	8.75	10.78	5.96
7	Canadian Natural Resources	Canada	13	1.98	0.91	1.25	3.13	2.61	3.16
8	Chevron Corporation	USA	33.5	3.8	6.08	6.25	8.13	6.7	2.53
9	China Petroleum & Chemical	China	4.8	1.2	0	0	0	1.25	2.32
10	China Shenhua Energy	China	4.2	0	0	0	1.25	0.84	2.11
11	CNOOC	Hong Kong	4.2	1.2	0	0	2.5	0	0.53
12	Coal India	India	27.4	1.09	7.44	4.17	5.63	5	4.06
13	ConocoPhillips	USA	38.1	3.39	12.39	5.83	5.63	5	5.85
14	Devon Energy	USA	11.1	0.99	0.45	0.83	5.63	2.21	0.95
15	Ecopetrol	Colombia	40.4	1.72	16.36	2.5	8.75	6.25	4.82
16	ENI	Italy	68.7	8.59	17.67	8.75	16.88	9.38	7.39
17	EOG Resources	USA	4.5	0.57	0	1.25	1.25	0.9	0.53
18	Equinor	Norway	41.3	3.96	7.33	5.83	6.88	12.5	4.84
19	Exxon Mobil	USA	22.7	2.14	1.7	1.67	9.38	3.75	4.08
20	Freeport-McMoRan	USA	70.7	7.45	17.05	11.25	12.5	14.13	8.29
21	Glencore	Switzerland	46.1	6.67	13.07	5	6.19	9.69	5.47
22	Grupo Mexico	Mexico	34	3.02	4.09	3.75	6.25	12.5	4.4
23	HeidelbergCement	Germany	15.8	2.45	2.44	1.25	3.13	3.16	3.37
24	INPEX Corporation	Japan	14.1	2.14	0.68	0.83	4.38	2.82	3.26

25	JXTG Holdings	Japan	16.2	3.18	0.91	0.83	4.38	3.24	3.66
26	LafargeHolcim	Switzerland	24.5	2.45	8.13	2.08	1.88	6.25	3.68
27	Lukoil	Russia	28.2	4.38	2.73	2.08	9.38	5.64	4
28	Marathon Petroleum	USA	24.3	2.45	1.14	3.33	1.25	15	1.16
29	Newmont Goldcorp Corporation	USA	60.2	8.13	17.33	5.42	10.63	11.25	7.47
30	Nippon Steel Corporation	Japan	11.8	0.78	0.45	1.67	1.25	5	2.63
31	Norilsk Nickel	Russia	15.2	2.34	0.68	2.5	3.13	3.03	3.47
32	Novolipetsk Steel	Russia	6.8	1.2	0	0.83	2.5	1.37	0.93
33	Occidental Petroleum	USA	23.3	3.85	4.03	4.17	4.38	4.66	2.21
34	Oil & Natural Gas Corporation	India	17.3	1.51	0.68	2.08	1.25	8.75	3.05
35	OMV	Austria	30.7	2.45	4.77	4.58	7.5	6.13	5.22
36	Petrobras	Brazil	46.6	3.07	11.31	6.67	10.63	9.33	5.64
37	PetroChina	China	10	2.45	0	0.83	1.88	2	2.84
38	Phillips 66	USA	9.9	0.89	0.45	2.5	3.13	1.98	0.95
39	POSCO	South Korea	17	2.45	1.99	3.75	1.88	3.13	3.79
40	PTT	Thailand	45.4	4.32	12.5	4.17	7.5	12.5	4.42
41	Repsol	Spain	70.1	6.82	18.01	11.67	11.88	14.38	7.39
42	Rio Tinto	Australia	76	7.66	20.45	10.83	14.38	15.2	7.49
43	Rosneft Oil	Russia	32.7	1.82	0.45	2.92	6.88	17.5	3.16
44	Royal Dutch Shell	Netherlands	57.1	4.79	18.13	7.08	9.38	11.25	6.46
45	Sasol	South Africa	25.5	3.85	3.64	3.75	5	5.11	4.19
46	Severstal	Russia	15.3	2.45	0	2.5	5.63	1.25	3.45
47	Siam Cement Public	Thailand	19.5	1.51	6.31	1.25	3.13	3.89	3.37
48	Suncor Energy	Canada	20.7	3.39	1.14	2.08	6.25	4.13	3.68
49	TATNEFT	Russia	9	0.47	1.59	1.67	2.5	1.79	0.95
50	Teck Resources	Canada	35	4.9	7.05	2.92	8.13	7	5.03
51	Total	France	51.3	7.03	15.74	5.42	10	7.5	5.66
52	UltraTech Cement	India	9.5	0.47	1.99	0.42	1.88	1.9	2.84
53	Vulcan Materials	USA	7.8	1.09	0	1.25	3.13	1.55	0.74
54	Woodside Petroleum	Australia	19.4	2.55	1.59	2.92	4.38	3.88	4.08

APPENDIX-B

Table B. Extractives Industry Financials (Source: Annual Reports and Exchange Boards)

#	Company Name	Revenue BUSD	Operating expense BUSD	Net income BUSD	EBITDA BUSD	Cash and short- term investments BUSD	Total assets BUSD	Total Equity USD	Total Liabilities BUSD	Price to book	ROA	ROE	Net profit margin	Earnings per share	Revenue Change
1	Anglo American	29.87	9.84	3.55	8.85	6.36	56.15	31.39	24.77	1.81	0.0726	0.097	11.87	41.21	0.0819
2	Anhui Conch Cement Company	22.73	1.43	4.86	6.9	10.68	25.87	20.6	5.28	1.08	0.1614	0.189	21.39	6.17	0.223
3	ArcelorMittal	70.62	2.76	-2.45	3.96	4.87	87.91	40.48	47.43	0.81	0.0062	0.01	-3.48	0.3	-0.0713
4	Barrick Gold Corporation	9.72	-0.04	3.97	4.55	3.31	44.39	29.83	14.57	1.61	0.054	0.0717	40.85	0.51	0.3416
5	BHP	44.57	20.53	8.31	22.21	15.64	100.86	51.82	49.04	7.39	0.0961	0.123	18.64	1.45	0.0335
6	BP	158.11	30.37	4.03	34.07	22.52	295.19	100.71	194.49	7.27	0.0339	0.0567	2.55	0.49	-0.4686
7	Canadian Natural Resources	17.23	4.79	4.08	8.5	0.47	58.87	26.37	32.5	1.93	0.0463	0.0628	23.68	3.18	0.0877
8	Chevron Corporation	139.87	49.27	2.92	29.02	5.75	237.43	145.21	92.22	2.31	0.0267	0.0358	2.09	6.27	-0.1198
9	China Petroleum & Chemical	428.36	73.22	8.32	25.48	19.01	254.7	126.96	127.78	0.65	0.0305	0.046	1.94	6.69	0.0237
10	China Shenhua Energy	35	3.11	6.04	12.37	15.32	81.49	60.81	20.68	1.37	0.0707	0.0871	17.24	2.07	-0.0842
11	CNOOC	33.75	14.19	8.84	20.03	23.93	109.66	64.87	44.79	1.03	0.0704	0.087	26.18	19.27	0.0241
12	Coal India	13.62	8.13	2.48	3.6	4.54	18.89	3.82	15.06	4.98	0.1049	0.5303	18.21	—	0.1662
13	ConocoPhillips	33.35	8.75	7.19	13.75	10.23	70.51	35.05	35.46	3.73	0.0662	0.0949	21.56	3.59	-0.1106
14	Devon Energy	6.67	2.49	-0.36	1.69	1.46	13.72	5.92	7.8	4.22	0.0066	0.0092	-5.32	1.38	-0.2091
15	Ecopetrol	21.8	1.83	4.19	9.42	2.65	40.82	17.75	23.07	0.01	0.1008	0.1352	19.23	1.73	0.042
16	ENI	79.38	13.31	0.17	18.73	14.28	138.23	53.64	84.59	2.34	0.0446	0.0696	0.21	0.8	-0.0732
17	EOG Resources	19.78	6.92	4.66	10.1	2.03	37.12	21.64	15.48	3.49	0.0645	0.0864	23.58	8.61	0.9908
18	Equinor	62.91	13.01	1.84	24.53	12.6	119.86	41.16	78.7	2.53	0.0576	0.0964	2.93	1.48	-0.1992
19	Exxon Mobil	259.5	65.52	14.34	34.44	3.09	362.6	198.94	163.66	2.5	0.0274	0.0398	5.53	2.25	-0.0767
20	Freeport-McMoRan	14.4	2.07	-0.24	2.25	2.02	40.81	17.45	23.36	7.04	0.0093	0.0137	-1.66	0.02	-0.2269

Pehlivanlı | Corporate Human Rights in the Context of Corporate Social Responsibility...

21	Glencore	203.75	2.58	4.97	16.03	3.34	127.51	36.92	90.59	2.19	0.0499	0.0853	2.44	0.68	0.4315
22	Grupo Mexico	10.68	1.36	2.21	4.91	3.98	29.07	15.32	13.75	2.77	0.0875	0.1026	20.73	0.23	0.0177
23	HeidelbergCement	23.89	14.88	2.47	5.46	3.77	30.19	13.11	17.07	3.61	0.0926	0.1444	10.34	9.74	0.1291
24	INPEX Corporation	11.65	0.69	0.88	7.42	2.2	44.49	29.91	14.22	0.67	0.0667	0.0731	12.36	—	0.3611
25	JXTG Holdings	102.1	6.77	2.96	6.7	3.97	77.79	28.62	49.17	0.56	0.0356	0.0567	2.9	—	0.0804
26	LafargeHolcim	26.88	8.1	2.26	5.36	4.18	58.66	31.69	26.97	1.1	0.0343	0.044	8.4	3.83	-0.0271
27	Lukoil	119.03	24.12	9.9	18.4	8.64	91.98	61.37	30.45	0.29	0.0863	0.1104	8.31	13.01	-0.0417
28	Marathon Petroleum	111.28	6.98	2.64	8.29	1.39	98.56	43.11	55.45	2.33	0.0331	0.0433	2.37	4.94	0.2896
29	Newmont Goldcorp Corporation	9.74	2.64	2.81	3.78	2.48	39.97	22.42	17.56	2.01	0.0357	0.0481	28.8	1.32	0.3429
30	Nippon Steel Corporation	56.69	4.97	2.3	5.83	1.61	73.85	33.12	40.73	0.7	0.0193	0.0262	4.07	—	0.0814
31	Norilsk Nickel	13.56	1.52	5.78	7.99	2.78	19.47	4.29	15.19	0.13	0.2551	0.3401	42.63	32.9	0.1622
32	Novolipetsk Steel	10.55	1.27	1.34	2.55	1	10.48	5.95	4.54	1.33	0.1212	0.1499	12.69	2.23	-0.1239
33	Occidental Petroleum	20.91	9.78	-0.67	9.17	3.04	107.19	34.23	72.96	2.4	0.0227	0.032	-3.19	1.45	0.1732
34	Oil & Natural Gas Corporation	59.95	6.71	4.34	11.55	1.76	70.03	33.38	36.65	0.85	0.0672	0.0958	7.24	20.86	0.3065
35	OMV	26.27	4.88	1.96	6.13	3.99	45.22	18.88	26.33	1.2	0.0533	0.0899	7.48	5.47	0.0231
36	Petrobras	66.86	11.24	10.17	30.07	8.44	234.67	75.81	158.86	164.76	0.0544	0.0771	15.21	2.83	-0.1496
37	PetroChina	364.69	100.63	6.61	49.34	16.02	395.08	208.39	186.69	0.56	0.0299	0.0396	1.81	3.53	0.0597
38	Phillips 66	107.29	8.5	3.08	4.61	1.61	58.72	27.17	31.55	1.82	0.0362	0.0521	2.87	8.05	-0.0377
39	POSCO	55.22	2.09	1.58	6.22	10.69	67.82	41	26.82	0	0.0301	0.0348	2.85	22.82K	-0.0094
40	PTT	71.54	2.6	3	9.25	10.88	80.24	41.89	38.35	1.1	0.0397	0.0503	4.19	2.72	-0.0498
41	Repsol	47.57	10.43	-4.28	5.42	6.66	64.84	28.23	36.61	0.89	0.0218	0.0291	-8.98	1.38	-0.0252
42	Rio Tinto	43.17	1.42	8.01	19.03	10.64	87.8	45.24	42.56	4.84	0.1034	0.1515	18.56	6.36	0.0652
43	Rosneft Oil	128.62	67.71	10.9	28.91	9.99	200.19	79.61	120.58	0.01	0.0567	0.0835	8.48	1.05	0.0622
44	Royal Dutch Shell	344.88	41.9	15.84	53.01	18.06	404.34	190.46	213.87	1.02	0.0366	0.052	4.59	2.03	-0.112
45	Sasol	14.09	5.13	0.23	3.22	1.14	32.27	15.44	16.83	0.05	0.0395	0.051	1.66	2.09	0.1219
46	Severstal	8.16	0.93	1.77	2.75	1.09	8.22	3.48	4.74	5.21	0.2056	0.2712	21.65	2.08	-0.0493
47	Siam Cement Public	14.11	1.67	1.03	1.72	1.42	20.45	10.56	9.89	0.04	0.0309	0.0351	7.31	28.57	-0.0846

İşletme, 2023, 4(1), 1-19

48	Suncor Energy	28.89	16.78	2.19	6.94	1.48	67.4	31.68	35.71	1.57	0.0144	0.0213	7.56	2.8	-0.0051
49	TATNEFT	14.41	6.33	2.97	4.8	0.59	19.17	11.63	7.55	0.03	0.1419	0.2167	20.62	5.28	0.0239
50	Teck Resources	8.99	1.94	-0.46	3.07	0.78	29.65	16.63	13.02	1.07	0.0126	0.0177	-5.07	2.75	-0.0501
51	Total	176.25	43.1	11.27	30.21	31.08	273.29	119.31	153.99	1.43	0.0393	0.0589	6.39	4.38	-0.0427
52	UltraTech Cement	5.91	2.77	0.34	1.04	0.28	10.87	4.8	6.08	5.82	0.0461	0.0588	5.78	89.46	0.3431
53	Vulcan Materials	4.93	0.4	0.62	1.23	0.27	10.65	5.62	5.03	4.26	0.0522	0.0631	12.53	4.7	0.1246
54	Woodside Petroleum	4.87	0.46	0.34	3.35	4.09	29.35	17.41	11.94	2.06	0.0374	0.0452	7.04	1.14	-0.07

Balanced Scorecard ve Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama Süreci*

(Balanced Scorecard and Strategic Planning Process in Local Governments)

Ensar BALCIOĞLU^a , Seçil GÜRÜN KARATEPE^b

^a Endüstri Mühendisi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Strateji Geliştirme Müdürlüğü, ensar.balcioglu@ibb.gov.tr

^b Dr. Öğr. Ü., İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, secilgurun@arel.edu.tr

Öz

Performans yönetimi ve stratejik yönetim olgularının yaygınlaşmasıyla beraber ilk olarak özel sektörde değerlendirilen, stratejileri hayata geçiren ve uygulanmalarını sağlayan finansal olan ve olmayan bütün ölçütleri barındıran dört boyutuyla kurumsal performans ölçmeyi hedefleyen stratejik yönetim tekniği olan balanced scorecard yöntemi tüm işletmelerde olduğu üzere yerel yönetimlerde de stratejik planlama da önemli bir yere sahiptir. Bu teknik örgütlerin vizyon ve stratejilerini hayata geçirmelerini sağlayan bir sistem ve bir örgütte ölçülmesi gerekli olanları düzene sokan bir araçtır. Balanced scorecard yöntemi kuruluşun iş stratejilerini ve hedeflerini tespit etmesine, izlemesine ve yapmasına imkân veren bir yöntem olarak değerlendirilebilmektedir. Yerel yönetimlerde etkin ve verimli kaynak kullanımı ve faaliyetlerin sürdürülmesinde, stratejik planlama önem taşımaktadır. Stratejik planlamanın doğru bir şekilde yapılması ve uygulanması, yerel yönetim faaliyetlerinde etkinlik ve beraberinde vatandaş memnuniyetinin yükseltilmesi açısından önemlidir. Yerel yönetimlerin etkili ve verimli hizmet sağlaması vatandaşların refah düzeyinin yükseltilmesi açısından gereklilik arz etmektedir. Günümüzde yerel yönetimlerin hedef ve amaçlarını ne ölçüde gerçekleştirdikleri, değerlendirmelerini bir zorunluluk haline getirmektedir. Bu çalışmanın amacı Balanced Scorecard uygulamasının sürecini ortaya koymak ve yerel yönetimler kapsamında konuyu değerlendirmektir. Çalışmanın yönteminde nitel araştırma kapsamında betimsel analiz tekniği seçilmiştir. Çalışmanın sınırlılıklarını İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2019 yılına yönelik stratejik hedefleri ve buna yönelik gerçekleştirdiği performans değerleri oluşturmakta olup Belediyenin 2019 faaliyet raporunda yer alan gösterge hedefleri ve gerçekleşme düzeyleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Stratejik Planlama,
Balanced Scorecard,
Yerel Yönetim

Makale türü:

Araştırma

Abstract

With the spread of performance management and strategic management phenomena, the Balanced Scorecard method, which is a strategic management technique that aims to measure corporate performance with its four dimensions, which includes all financial and non-financial criteria, which is first evaluated in the private sector, implements strategies and ensures their implementation, is also used in strategic planning in local governments as in all businesses has an important place. This technique is a system that enables organizations to implement their vision and strategy, and a tool that streamlines what needs to be measured in an organization. The Balanced Scorecard method can be evaluated as a method that allows the organization to identify, monitor and achieve business strategies and goals. Strategic planning is important in the effective and efficient use of resources and the continuation of activities in local governments. The correct execution and implementation of strategic planning is important in terms of increasing efficiency in local government activities and increasing citizen satisfaction. Providing effective and efficient service by local governments is essential for increasing the welfare level of citizens. Today, the extent to which local governments achieve their goals and objectives makes their evaluation a necessity. The aim of this study is to reveal the process of Balanced Scorecard application and to evaluate the issue within the scope of local governments. In the method of the study, the descriptive analysis technique was chosen within the scope of qualitative research. The limitations of the study are the strategic goals of the Istanbul Metropolitan Municipality for 2019 and the performance values realized for this, and the indicator targets and realization levels in the 2019 annual report of the Municipality were examined.

Keywords:

Strategic Planning,
Balanced Scorecard,
Local Government

Paper type:

Research

Başvuru/Received: 19.01.2023 | Kabul/Accepted: 27.02.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %18

* Bu çalışma Ensar Balcıoğlu tarafından hazırlanan "Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama Süreci ve Balance Scorecard Uygulaması İBB Örneği" yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Giriş

Balanced Scorecard yöntemi, kuruluşun genel amacını misyon, vizyon ve değerler yardımı ile tanımlamaktadır. Aynı zamanda örgütün var olan veya elde edebileceği yetenekleri net bir şekilde ifade etmektedir. Kuruluşun stratejisini uygun olan ana temalara ayırıp daha sonra bunların boyut olarak adlandırılmasını sağlamaktadır. Strateji haritası üzerinde, belirtilen bu dört veya daha çok sayıda olan boyutlar arasındaki sebep sonuç ilişkilerine yer verilmektedir. Her bir boyut arasında denge korunarak her bir boyut için performans göstergelerinin geliştirilmesi söz konusudur. Kuruluşun performansı ise; bütün performans göstergeleri ve aralarındaki denge aracılığı ile tespit edilmektedir.

Yerel yönetimler, bölgelerinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamak adına hizmet yürütmek durumunda olan kamu kuruluşları olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzün şartlarında yerel yönetimlerin sosyal sorumlulukları olmakla beraber kendilerine bağlı iştirakler ve işletmeler dahilinde tıpkı özel bir işletme olarak hareket etme zorunlulukları bulunmaktadır. Bu durum yerel yönetimlerin yaptıkları işler ve vatandaşlara sundukları hizmetler dahilinde belli bir denge kurmasını gerekli kılmaktadır. Yerel yönetimlerin hem bir işletme hem de sosyal sorumluluk sunma zorunluluğunda kalmaları misyon, vizyon, amaç ve hedeflerini stratejik bir biçimde belirleme ve bunları düzenli bir biçimde takip etme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde yerel yönetimlerin etkinliklerini artırması, yerel yönetimlerin misyon ve vizyonlarına ulaşmasının dışında hedef ve amaçlarını gerçekleştirmesine bağlıdır. Bu yönüyle stratejik yönetim ve Balanced Scorecard uygulamaları yerel yönetimlerin kendi durumlarını görmeleri ve yapmaları gereken değişiklikler ile gidermeleri gereken eksikleri fark edebilmeleri açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmanın amacı Balanced Scorecard uygulamasını ortaya koyabilmek ve yerel yönetimler kapsamında stratejik yönetimin önemini ortaya koymaktır. Çalışma yerel yönetimlerinin kaynaklarını etkin kullanması ve mevcut durumlarına yönelik farkındalık kazanmaları açısından önem arz etmektedir. Çalışmada Balanced Scorecard kavramsal çerçevesi, strateji haritası, Balanced Scorecard boyutları, yerel yönetimlerde stratejik planlama süreci, yerel yönetimlerde stratejik planlama sürecini gerektiren nedenler ve yerel yönetimlerde Balanced Scorecard uygulaması ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Balanced Scorecard uygulaması ele alınarak derin bir literatür taraması ile betimsel analiz ve doküman analizi yapılmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2019 yılına yönelik stratejik hedefleri ve buna yönelik gerçekleştirdiği performans değerleri İBB'nin 2019 faaliyet raporunda yer alan gösterge hedefleri ve gerçekleşme düzeyleri çerçevesinde incelenmiştir.

1. Balanced Scorecard Kavramsal Çerçeve

Balanced Scorecard yöntemi, bilgiye dayalı örgütlerin yararlanmış oldukları geleneksel muhasebe raporlarına getirilen eleştiriler neticesinde meydana gelmiştir. Bu yöntemin odak noktası, bir performans ölçme çerçevesi ve yöntemi olarak performans ölçütleri yardımı ile strateji geliştirmek ve izlemektir (Bose ve Thomas,

2007: 655). Balanced Scorecard; örgütlerin performanslarını değerlendirmek için meydana getirdikleri stratejik ve finansal kontrollerden yararlanabilecek bir çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bu tekniğin, en fazla iş stratejileriyle uğraşırken uygun olduğu belirtilmiştir. Fakat kurumsal seviyedeki stratejilerin uygulanmasında da yararlanılabileceği ifade edilmektedir (Hitt, 2007: 394).

Bir örgütün stratejisinden türetilen, dikkatli bir şekilde seçilmiş, ölçülebilir ölçütler seti Balanced Scorecard olarak belirtilebilmektedir. Bu yöntem için belirlenmiş olan ölçütlerin görevi; idarecileri personeller ve dış ortaklara, örgütü misyonuna ve stratejik hedeflerine eriştirecek olan çıktı ve performans sürücülerini iletmek maksadı ile yararlanılabileceği bir araç olmaktır. Kurumsal karnenin birkaç cümle aracılığı ile açıklanması imkansızdır. Fakat kurumsal karne; bir iletişim aracı, ölçme sistemi ve stratejik yönetim sistemi şeklinde nitelendirilebilmesi mümkündür (Niven, 2006: 13).

Balanced Scorecard yöntemi kuruluşun iş stratejilerini ve hedeflerini tespit etmesine, izlemesine ve yapmasına imkân veren bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. İş stratejilerinin geliştirilmesinin ardından kurumsal karnenin dört mühim boyutuna dağıtılmış olan gayeler ve göstergeler ile takip ve gereken düzenlemeler gerçekleştirilmektedir (Hannabarger ve diğ., 2007: 10).

Balanced Scorecard yöntemi, kuruluşların değer yaratacak stratejiler tanımlamaları amacı ile bütünlük ve kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçevenin de pek çok ögesi mevcuttur. Bu ögelere aşağıda yer verilmiştir (Kaplan & Norton, 2014: 31):

- Hedef alıcılarda başarı elde etmek, gelişmiş finansal performansın ana bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Müşteri bağlamı, alıcı hususunda kazanılan başarının memnuniyet, süreklilik ve büyüme benzeri sonradan ortaya çıkan sonuç göstergelerinin ölçümüyle beraber hedef alıcılar için değer önermeleri arz etmektedir. Burada stratejinin merkez elemanı ise alıcı değeri önermesinin seçilmesi olarak belirtilmektedir.
- Finansal performans ardıl bir gösterge olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda bir kuruluşun başarısının nihai neticesidir. Bir kuruluşun ortak değerinde devam ettirilebilir büyümeyi ne şekilde yapacağını ise strateji ifade etmektedir.
- Sürdürülebilir değer üretiminin en mühim kaynağını kuruluşun maddi olmayan varlıkları oluşturmaktadır. Kişilerin teknolojinin ve kuruluş ortamının stratejiye destek olmak için toplanarak ortak amaca yönelmelerinin sağlanması, öğrenme ve gelişim perspektifinin gayesidir. Öğrenme ve gelişim ölçümlerindeki iyileştirmeler ise; iç süreç, alıcı ve finansal perspektifleri için asıl göstergeler olarak ifade edilmektedir.
- Amaçların, bir sebep – sonuç ilişkisiyle birbirlerine bağlanması söz konusudur. İç süreç performansında iyileştirme, maddi olmayan varlıkların değerini çoğaltma ve uyumlandırma ile gerçekleşmektedir. Bu durum da alıcılar ve ortaklar için başarının fazlalaşmasına destek olup gerçekleşmesini sağlamaktadır.

- Alıcı ve finansal perspektifte yapılan iyileştirmelerin önemli göstergelerinden bir diğeri de iç süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. İç süreçler, alıcılar için değer önermesi üreterek arz eder.

Genellikle kuruluşlar maddi olan ve olmayan değerleri barındıran performans ölçüt sistemlerinden yararlandıkları görölmektedir. Bir kuruluşun üst, orta ve daha alt mertebelerinde faaliyet gösteren çalışanlar için finansal ve finansal olmayan ölçütlerin, sistemi meydana getiren parçalar olmasının gerekli olduğu Balanced Scorecard yöntemi ile ifade edilmektedir. Bu yöntemle tespit edilen hedef ve ölçütler, tek bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmemektedirler. Bu hedef ve ölçütler kuruluşun veya kuruluşun bir kısmının misyon ve stratejisinin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi sonucunda meydana gelmektedir.

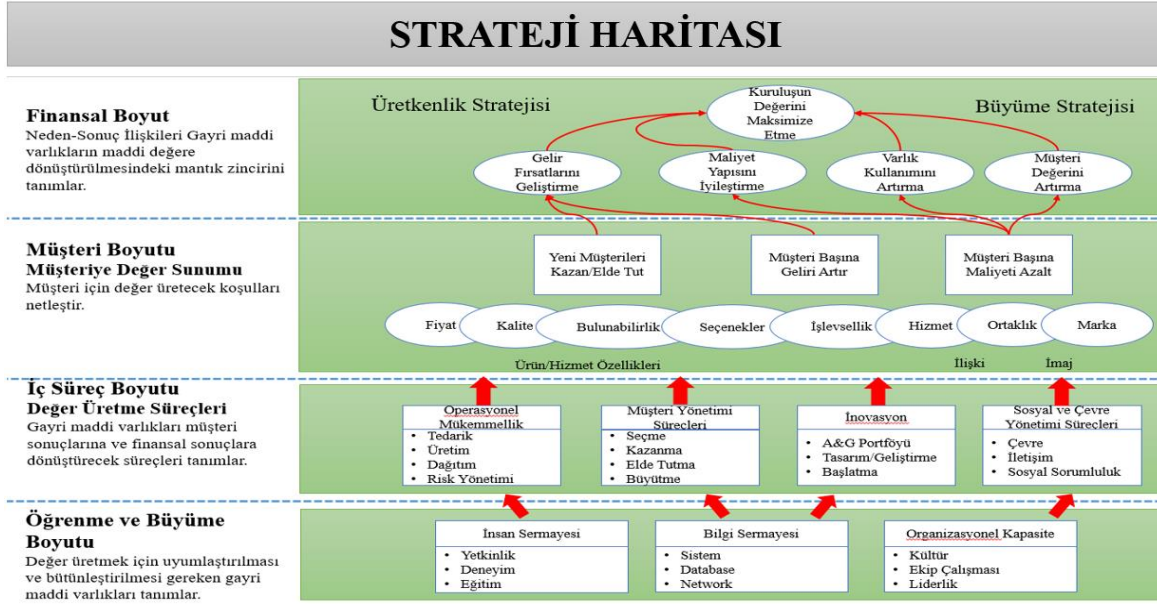
2. Balanced Scorecard Strateji Haritası

Uzun seneler boyunca üç yüzden fazla örgüt ile gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde, bir kuruluşun maddi olmayan varlıklarının ölçümünü yapmak için tavsiye edilen Balanced Scorecard yönteminin, kuruluşun stratejisini tanımlamak ve uygulamak için çok iyi bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Balanced Scorecard yöntemi bir kuruluşun değer üretme stratejisini tanımlamada yararlanılan dört perspektifli bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kaplan & Norton, 2014: 33 – 34). Kuruluşun stratejik amaçlarının ve ölçütlerinin birbirlerinden bağımsız bir şekilde dört perspektif altındaki bağımsız amaç ve ölçüler olarak değilde; aralarında sebep – sonuç ilişkisi bulunan (Storey, 2002: 324), birbirleriyle etkileşimli ve temel stratejiye odaklı amaç ve ölçüler olmasının gerekli olduğunun savunulması, Balanced Scorecard yönteminin idareciler için sağlamış olduğu bir diğer avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Strateji haritaları sayesinde kurumsal karnede yer alan bütün boyutlar beraber değerlendirilebilmektedir. (Hannabarger ve diğ., 2007: 38). Aynı zamanda sebep-sonuç ilişkilerini de ortaya çıkartmaktadır. Örgütlerin yapmak istedikleri stratejilerin meydana getirilmesi ve gerçekleştirilmesinde, örgüt stratejilerinin bütün bölüm ve personellerinin doğru anlaşılması etkili olmaktadır. Kuruluşların amaçlarını açık bir biçimde belirten ve bu gayelere erişmek için hangi yolların seçilmesinin gerekli olduğunu, sürece dahil olanların davranışlarının amaca erişmede ne kadar etki yarattığını ifade eden yol haritası strateji haritaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Daşhan, 2012: 88). Stratejik haritaları kuruluşun performansını geliştirmede örgütün stratejisini ifade etmek, çalışana bilgi vermek, ana stratejilere bağlı hareket etmek, idareci ve personel arasında iletişimi basitleştirmek ve stratejik kararlarda gereken bilgileri barındırmaktır (Usta, 2012: 116).

Strateji haritası şekilde 1 de belirtildiği gibi, kurumsal karnede bulunan bütün boyutların ve amaçların birlikte değerlendirilmesinin gerekli olduğu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Strateji haritasının temelini sebep-sonuç ilişkisi meydana getirmektedir. Bunun yanı sıra kuruluşun erişmeyi arzu ettiği gayelerini ve hareket noktalarına da dikkat çekmektedir. Bu sebep-sonuç ilişkisinin, kurumsal karnenin

uygulanması esnasında toplanan bütün veriler karar alma süreçlerinde oldukça önemli katkıları bulunmaktadır (Oyman, 2009: 87).

Şekil 1. Strateji Haritası

Kaynak: Kaplan & Norton, 2014: 35

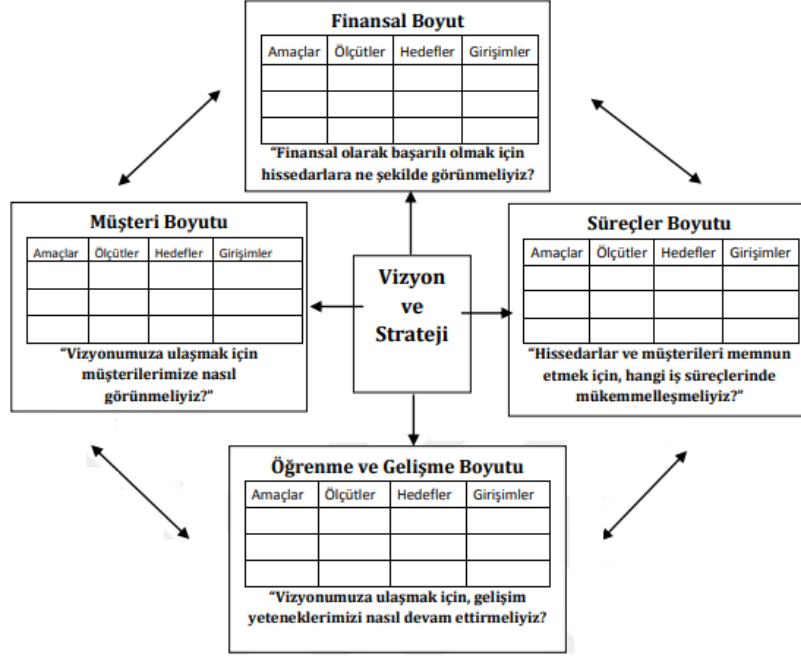
Stratejik harita hazırlanırken kurumların ilk olarak kurum için öncelikli olan hedefleri tespit etmesi gerekmektedir. Sonraki aşamada, bu öncelikli hedeflerinin yani kurum stratejisinin hedef pazara hangi manada değer katacağı ifade edilmelidir. Daha sonra ise stratejilerin başarılı bir biçimde yapılması amacıyla gereken kabiliyet, marifet ve çalışan programların devreye sokulması gerekmektedir (Sholey, 2005: 14 – 16).

3. Balanced Scorecard Boyutları

Vizyon, misyon ve stratejilerin ölçülebilir ifadeler biçiminde işletme dahilinde önem arz eden boyutlar kapsamında ele alınmasını, daha aktarılabilir ve algılanabilir olmasını temin eden ve ortak bir lisan meydana getiren yöntem Balanced Scorecard yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntemde, dört boyut değerlendirilmektedir. Bu boyutlar ise; kurumsal performansın değerlendirilmesinde belli bir denge içerisinde olması gerekli olan finansal durum, alıcılar, süreçler, öğrenme ve gelişmedir. Belirtilen bu dört boyut birbirleriyle ve kuruluşun stratejisi ve vizyonuyla bağlantılıdır. Kurumsal süreçlerin düzgün olması gelişim ve yeniliğin oluşmasında katkı sağlamaktadır. Böylece vatandaş memnuniyeti ile örgütsel kurumsal öğrenme söz konusu olur (Usta, 2014: 22).

Genellikle Balanced Scorecard yönteminin dört boyutu, yöntemden yararlanan kuruluşlarda değiştirilmeden uygulanmaktadır. Ancak kuruluşun yapısı ya da arz ettiği mal ve hizmetlerin niteliklerinden dolayı birkaçında farklı sayı ve isimlerde boyutlardan yararlandığı durumlarda bulunmaktadır. Söz konusu olan bu boyutların bir kalıp, şablon olarak ele alınmasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda kuruluşun içerisinde yer aldığı çevre etmenleri ve gerçekleştirdiği faaliyet doğrultusunda bu boyutlara ekleme, çıkarma ve değiştirmede bulunulabileceği ifade edilmektedir (Kaplan & Norton, 2015: 31 – 45). İncelemede

bulunan bireylerin kendilerinin de birlikte faaliyet gösterdikleri kuruluşlarla boyutlarda ekleme, çıkarma, değiştirme, sırasını değiştirme benzeri işlemlerde buldukları gözlemlenmiştir.

Şekil 2. Kaplan ve Norton'un Geliştirdiği Dengeli Sonuç Kartı

Kaynak: Robert Kaplan, David Norton, "Translating Strategy Into Action: The Balanced Scorecard", Harvard Business School Pres, 1996, s.9

Yukarıdaki şekilde kurumsal karnenin temel şablonunda yer alan boyutlar ve boyutların altında bulunan stratejik amaçlar gösterilmiştir. İlerleyen sayfalarda kurumsal karnenin boyutları daha detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Finansal boyut altındaki stratejik amaçlar; verimlilik stratejileri, gelir fırsatlarını genişletme, büyüme stratejileri, maliyet yapısını iyileştirme, gelir fırsatlarını genişletme, varlık kullanımı ve alıcı değeri artırma olarak sıralanabilmektedir. İkinci boyut olan müşteri boyutundaki amaçlar ise; fiyat, işlevsellik, ortaklık, kalite, hizmet benzeri alıcıya arz edilen değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü olarak, süreçler boyutunda; çalışma yönetim süreci, alıcı yönetim süreci, inovasyon süreci ve yasal ve sosyal süreçlere ilişkin amaçların bulunduğu ifade edilmektedir. Öğrenme ve gelişme boyutunun amaçları ele alındığında ise; insan kaynakları, bilgi kaynakları ve kurumsal kaynaklara ilişkin gayelerin bulunduğu görülmektedir.

3.1. Finansal Boyut

Bir kuruluşun bütün hayat süresince farklı finansal amaçları bulunabilmektedir. Fakat genel amaç az giderler daha çok gelir sağlayıp kâr maksimizasyonu elde etmektir. Finansal açıdan değerlendirildiğinde büyüme, sürdürme ve hasat stratejilerinin hepsinde kurum stratejisini biçimlendiren üç ana amacın bulunduğu görülmektedir. Bu amaçlar ise şöyle ifade edilebilir (Kaplan & Norton, 2015: 65 – 77) *Gelir Artışı ve Bileşimi*; yeni uygulamalar yeni mallar yeni fiyatlandırma stratejisi yeni

alıcı ve pazarlar yeni ilişkiler yeni mal ve hizmet bileşimi, *Maliyetin Azaltılması/Verimlilik Artışı*; firma giderlerinin düşürülmesi, gelirlerin verimliliğinin çoğaltılması, birim maliyetlerinin azaltılması, iletişim kanallarının geliştirilmesi, *Varlıkların (Aktiflerin) Değerlendirilmesi/Yatırım Stratejisi*; varlıklardan etkin fayda sağlanması, nakit dönüş sürecidir. Finansal boyut altındaki amaçlar ve performans göstergeleri meydana getirilirken verilerin ve bilgilerin eksik olmamasına ve maliyet veya başka bir hususta ortaya çıkan değişikliklerin düşünülmesine özen gösterilmelidir. (Kloot & Martin, 2000: 238 - 239).

3.2. Müşteri Boyutu

Kuruluşun rekabet durumunu tespit eden hedef alıcı ve pazarlar hususundaki stratejik kararlar kurumsal karnenin müşteri boyutunda yer almaktadır. Bu boyutta meydana getirilen gayeler ve performans göstergeleri hem alıcı memnuniyetini kazanmak hem de beklentileri giderebilmek için ortaya çıkarılması gerekli olan değerlerin bir yansıması niteliğindedir (Oyman, 2009: 91).

Kurum karnesinin müşteri boyutunun temel ölçü gruplarının bütün kuruluşlar için aynıdır. Bu ölçü grupları ise aşağıdaki gibidir (Kaplan & Norton, 2015: 86 – 87):

- Alıcı Sürekliliği; Kuruluşun yeni iş ve alıcı elde etme oranını mutlak ya da bağıl değerler doğrultusunda belirtmektedir.
- Pazar Payı; alıcı sayısı, toplam harcama miktarı ya da satılan birim mal miktarı benzeri ölçüler ile örgütün belli bir pazarda yapmış olduğu satışların o pazardaki toplam yapılan iş hacmine olan oranını ifade etmektedir.
- Alıcı Kârlılığı; bir alıcıdan kazanılan yarar ve o alıcı için gerçekleştirilmesi gerekli olan harcamalar arasında bulunan farkla alıcı veya alıcı grubundan kazanılan net kâr tespit edilmektedir.
- Alıcı Kazanılması; kuruluşun alıcılarla devam ettirdiği ve koruduğu ilişkilerinin oranını mutlak ve bağıl değerler bakımından belirlemektedir.
- Alıcı Tatmini; alıcılara sunulan değer önerilerinin alıcı üzerinde yaratmış olduğu tatmin seviyelerinin takibini özel performans kriterlerinden yararlanarak yapmaktadır.

3.3. İç Süreçler Boyutu

Alıcıların gerçek anlamda önem verdiği, kuruluşun etkinliğine büyük bir katkı sağlayan kurumsal karnenin iç süreçler boyutu altında sıklıkla yararlanılan durumlar ve göstergeler bulunmaktadır. Bu durum ve göstergeler şöyledir (Hannabarger ve diğ., 2007: 230 – 231) birincisi işlem hızı ölçütleri; mekanik veya işlem kesintileri, zamanında teslimat, işlem döngüsü zamanı, teslim zamanı, ikincisi yeni mal ve süreç geliştirme zamanı; alıcı tepki süresi, başabaş noktası, mal ve hizmetlerin pazara giriş zamanı, üçüncüsü kalite ölçütleri; verim çıktı oranı, satış iadeleri, devamlı gelişim, sigma düzeyi, garanti işlemi için geri dönüşler, işlem yeteneği, hata oranları, yeniden işleme, onarım ve hurda alıcı temsilcisi çağrı ve ziyaretleri, dördüncü ölçüt ise maliyet ölçütleri olup; pazarlama ve reklam maliyetleri, atık maliyeti, envanter ve süreç

maliyetleri, işlem başına maliyet, çevresel uyum maliyeti, araştırma geliştirme maliyeti, denetim ve uygunluk maliyeti, işçilik maliyeti, başa baş maliyeti yeniden işleme, onarım ve hurda maliyetlerinden oluşmaktadır.

3.4. Öğrenme ve Gelişme Boyutu

Balanced Scorecard yönteminin dördüncü ve son boyutu olan öğrenme ve gelişme boyutunda ileriki zaman için hazırlıklı olmanın önemi ve bu hazırlığı maddi varlıklar ya da yeni mal araştırma geliştirme çalışmalarıyla sınırlandırmamaktadır. Burada uzun vadeli başarı sağlamak amacı ile faaliyet gösteren sistem ve yöntemler ile yatırım yapılmasının gerekli olduğu üzerinde durulmaktadır (Çanakçıoğlu & Demirbaş, 2010: 226).

Bilhassa stratejik hazır bulunurluk seviyesini öğrenme ve gelişme boyutu tespit etmektedir. Kurum karnesinin bu boyutunda öteki üç boyutta bulunan gayeler kuruluşun ileri gitmesini sağlayacak üstünlük kazanması gereken alanlar ile alakalı yüksek hedeflerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan altyapıyı meydana getirecek gayelerin belirlenmesi söz konusudur. Bu amaçlar üç ana kategoride ele alınabilmektedir. Personellerin yetenekleri – insan sermayesi, Bilgi sistemlerinin yeterliliği – bilgi sermayesi, motivasyon, yetki verme ve bağlantı kurma şeklindedir. (Kaplan & Norton, 2015: 153 – 175)

4. Balanced Scorecard İşlevleri

Firmaların yol haritaları hazırlanan misyon, vizyon ve stratejik planlardan meydana gelmektedir. Oluşan bu yol haritasının uygulamaya konulmasında ise Balanced Scorecard yöntemi devreye girmektedir. Bu yöntem ile hedeflere erişilecek stratejilerin uygulamaya konulması ve uygulamaların etkili bir biçimde yapılıp yapılmadığının ölçülmesi mümkündür. Kuruluşun tepe noktasında misyon ve stratejinin belirlenmesi ile bütün kuruluş çalışmaları üzerinde etki yaratması, Balanced Scorecard yöntemini özel kılan durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun nedeni ise çoğu kuruluşta başarı stratejiyle alakalı olmayan çalışmaların neticesinde göre tespit edilmesidir. Bunun yanı sıra bu yöntem daima şimdi ve gelecekte başarı elde etmeye yoğunlaşmaktadır. İçsel ve dışsal ölçütleri birleştirerek çok yönlü performans ölçümünü sağlamaktadır. Aynı zamanda uzun inceleme ve değerlendirmeler neticesinde tespit edilen stratejiye odaklanmayı mümkün kılar (Kaplan & Norton, 1993: 134 – 135).

Yönetim ve muhasebe kaynakları ele alındığında pek çok yazarın Balanced Scorecard yöntemi hakkında hem fikir oldukları görülmektedir. Bu ortak fikirler şöyle ifade edilebilir (Barnabe, 2011: 449 – 451): Balanced Scorecard yöntemi, idarecilere dört ya da daha çok perspektif açısından dengeli, yalnızca 10 ile 25 arasındaki anahtar göstergeye odaklanma şansı tanımaktadır. Balanced Scorecard yöntemi, iş yönetimi, finansal olan ve olmayan ölçütler arasındaki sebep-sonuç ilişkileri ile ilgili anlayışı geliştirecek yönetim yeteneklerini geliştirmektedir. Balanced Scorecard yöntemi, kuruluşun stratejisini meydana getirirken idarenin yapmış olduğu varsayımların doğruluğu ve güvenilirliği ve değişim programlarını idare etmede yardımcı olarak

yararlanıp yararlanılmayacağını belirleyebilmektedir. Bu nedenle bir öğrenme aracı olarak yararlanılması mümkündür. Kuruluşun iç ve dış çevresini temsil eden dört veya daha çok perspektif arasındaki sebep-sonuç bağlantılarını bulan ve tanımlayan sistematik bir şekil ortaya çıkartmaktadır. Balanced Scorecard yöntemi, bilhassa insan kaynakları ve bilişim teknolojileri benzeri soyut varlıkları örgüt stratejisiyle uyumlu hale getirmektedir. Balanced Scorecard yöntemi çoğunlukla amaç belirleme, planlama ve bütçeleme, kaynak tahsisi, stratejik geribildirim ve öğrenme, performans geliştirme için yararlanılan güçlü bir stratejik yönetim sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda stratejik öğrenme ve kontrol fonksiyonları sayesinde devamlı dinamizm ve gelişme sağlayıp, kurumsal başarıyı güvence altına almaktadır (Çukurçayır & Eroğlu, 2004: 41 – 42).

5. Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama Sürecini Gerektiren Nedenler

Türkiye’de belediyeler 1980 senesinde sonra liberalleşme politikaları ve 1990 senesinde sonra etkili olan globalleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme eğilimleriyle beraber yeni idare anlayışlarına uyum göstermeleri gerekmiştir. Bu doğrultuda belediyelerin özel sektör idare modellerine karşı eğilimi çoğalmıştır. Bunun yanı sıra toplam kalite yönetimi, süreç yönetimi ve stratejik yönetim benzeri yeni idare modelleri kabul edilmeye başlanmıştır (Erbaşı, 2008: 63). Dünyada meydana gelen gelişmelere adapte olmaya çalışan Türk kamu idaresinde 2000 senesi ile birlikte reform anlayışının gelişmesi ve yasallaşma hareketlerinin başlaması söz konusu olmuştur. Bahsi geçen bu reform ve yasallaşma hareketleriyle stratejik planlamanın yasal alt yapısı meydana getirilmiştir.

Kamu sektöründe hâkim olan geleneksel anlayışın hizmetleri etkin şekilde arz edilmesinde yeterli olmaması, kıt olan kaynaklardan etkin yararlanmama, teknolojinin gelişmesi ve bilgi çağına geçilmesi sonucunda vatandaşların beklentilerinde değişimler yaşanmış, isteklerin giderilmemesi, benzeri durumlar meydana gelmiştir. Bu durumlarda kamu sektörünü bir çıkmazın içine sokarak, yeni bir idare anlayışının oluşturulması gereksinimini ortaya çıkartmıştır. Globalleşme aşaması, geçmişteki kamu yönetimi görüşünden yeni kamu yönetimi anlayışına geçme ile yönetişim kavramının etkisiyle kamu sektöründe yeni yönetim yaklaşımları uygulamaya konulmuştur. Böylece Türk belediyeçilik sisteminde stratejik planlama aşamasına geçiş yapılmıştır.

5.1. Küreselleşme

Kamu yönetim alanında meydana gelen yapısal ve fonksiyonel problemler, insanlara daha verimli ve kaliteli hizmet arz etme isteği, değişiklik gösteren vatandaş zihniyetinin beklentilerini giderme arzusu yeni arayışların bulunması gerekli olmuştur. Bu arayışlar globalleşme aşaması ile ivme kazanmıştır. Böylece kamu yönetiminde yeni yöntemlerin kullanılmasına katkıda bulunulmuştur. Globalleşme aşaması ile birlikte devletin rolü tekrardan tanımlanmıştır. Böylece devletin, ülkede iktisadi yapıya, kişinin özel yaşamına yoğun bir biçimde ve doğrudan müdahalesi yerine, kanuni alt yapı ve kurumsal düzenlemeleri yerine getiren, sivil toplum

kuruluşlarının talepleri doğrultusunda şekillenen bir devlet anlayışı gündeme gelmiştir (Göküş, 2010: 195).

Globalleşme ile birlikte yerelleşme eğilimlerinde de bir artış yaşanmaktadır. Aynı zamanda globalleşmeyle kamu hizmetlerinde meydana gelen sorunlar neticesinde kamu yönetiminin tekrardan tanımlanması ihtiyacı fazlalaşmıştır. Aynı zamanda olumsuzlukları ortadan kaldırabilmek için bölgeselleşme eğilimi meydana gelmiştir. Globalleşme aşaması, bilgi teknolojilerinden etki gören kamu kurumlarının örgütlenme yapısı ve işleyici hızlı bir biçimde değişiklik göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda temsili demokrasi ve devlet anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra siyasal örgütlenmelerde de radikal değişikliklere yol açmıştır. Siyasal alandaki demokratikleşme ve idare ve örgütlenmelerde ortaya çıkan yerelleşme eğilimleri globalleşme aşamasının en mühim özellikleri olarak ifade edilmektedir. Bu aşamada sanayi toplumunun temsil üzerine kurulu liberal demokrasi anlayışı ve merkezîyetçi yapısı; âdem-i merkezîyetçilik ve katılımcı-çoğulcu demokrasiye doğru hızlı bir şekilde dönüşüm içine girmiştir. Böylece merkezî yönetimin etkilerine sınırlı hale getirilmesi ve yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması söz konusu olmuştur. Bilgi toplumuna geçiş yapılan bu aşamada; sosyal gruplar politika tespit etmede direkt veya dolaylı bir biçimde belirleyici olmuştur. Bu durum sonucunda sanayi toplumunun temsili demokrasisi yerine yerel kuruluşların katılımı ile katılımcı-çoğulcu demokrasiye geçilmiştir (Ökmen vd., 2004: 30-32).

Globalleşme aşamasında yerelleşme eğilimlerinin artması ile birlikte belediyelerin kamu yönetimi anlayışının getirmiş olduğu uygulamaların kabul etmesi gerekli kılınmıştır. Bu yeni anlayış ile hizmette yerelliğe, vatandaş odaklılığı ve katılıma, alternatif sunum yöntemlerinin gelişmesine, toplam kalite yönetimine, e-belediyecilik uygulamaları ve halkla ilişkilere vurgu yapan bir anlayış gündeme gelmiştir. Bu durum da belediyelerin hizmet arzları üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Kamu hizmetleriyle alakalı ilanların hızlı, basit ve çok düşük maliyetler ile halka eriştirilebilmesi, kamusal verilerin devamlı güncel tutulabilmesi, otomatik çağrı merkezî kullanılması, bilgisayar ortamına veri yüklenebilmesi, elektronik para transferi yapılabilmesi ve açık bir belediye görüntüsü verilerek şeffaflık ve katılımcılık artırılabilmesi e-belediyecilik uygulamaları yardımıyla gerçekleştirilebilmiştir (Kurun, 2017: 93-100).

5.2. Neoliberalizm

Globalleşme aşamasının yönetim anlayışı üzerinde yaratmış olduğu değişiklikler sonucunda bütün dünya devletin rolünü tekrardan tanımış ve kamu yönetiminin yapısında değişiklik yapılmasının gerektiğine odaklanılmıştır. 1980 senesinde dışı açılma politikaları fazlalaşmış, piyasalar serbest hale gelmiş ve neoliberal politikalar bütün dünyaya yayılmıştır. Bunların yanı sıra globalleşme olgusu hız kazanmış ve bilgi çağıyla beraber uluslararası sınırların yok edilmesi ve değişimin hızlanması söz konusu olmuştur (Özer, 2006: 150). Günümüzde Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) benzeri uluslararası kuruluşların faaliyetleriyle etki alanı artan globalleşme aşamasıyla beraber özelleştirmelerin yaygın

hale gelmesi, özel sektörün güçlü hale getirilmesi, devletin küçültülmesi, gümrük duvarlarının yok edilmesi benzeri uygulamalar sermayenin egemenlik alanının güçlenmesini sağlamıştır. Aynı zamanda ulus devletin egemenlik alanında daralmaya yol açmıştır (Özer, 2006: 143).

5.3. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışına Geçiş

1980'li senelerin sonuna doğru gelişmiş olan ülkelerde kamu sektöründe yeni bir yaklaşım meydana gelmiştir. Ortaya çıkan bu yaklaşım ise; "yeni kamu işletmeciliği, işletmecilik ve girişimci idare veya piyasa temelli kamu" benzeri olgular yardımıyla belirtilmektedir. Bu olgunun savunucuları tarafından; "yönetim" olgusunun "işletme" olgusundan farklı olduğu ve işletme olgusunun yönetim olgusuna kıyasla daha dar bir manasının bulunduğu iddia edilmiştir. Yöntem, süreç ve kurallar doğrultusunda faaliyetlerin idare edilmesi yönetim olarak tanımlanmaktadır. İşletme ise; yalnızca talimatlar çerçevesinde faaliyet göstermektense öncelikleri ve hedefleri tespit etmede, bunların başarılı olarak uygulanmasını sağlayabilmek amacı ile planlar hazırlama, performans değerlendirme ve sorumluluk alma, insan kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanma benzeri pek çok fonksiyonu belirtmektedir (Eryılmaz, 2017: 46).

Globalleşme ve yeni ekonomik düzen aşamasının iktisadi alt yapısını Neo-liberal yaklaşım meydana getirmektedir. Devlet çalışmalarının sınırlandırılması, devletin küçültüp iktisadi bakımdan etkin kaynak sağlayabileceği bir devlet anlayışına dönüştürülmesi bu yaklaşımın ana düşüncesidir. Bu yeni yaklaşım minimal devlet olarak ifade edilebilmektedir. Aynı zamanda devletin ekonomideki rolünün tekrardan tanımlanması, merkezi yönetimle yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinin arz edilmesinde yetki ve sorumluluklarına tekrardan şekil verilmesinin gerekli olduğuna dikkat çekilmiştir (Demircan, 2007: 145).

İşletmecilik yaklaşımı, yönetim prensiplerinin kamu yönetiminde de baskın olmasını arzu etmektedir. Bu yaklaşım yeni kamu yönetimi reformlarında etki yaratmıştır. Aynı zamanda kamu yönetiminin verimli olmadığı üzerinde durularak "yerelleşme, serbestleşme ve yetkilendirme" prensiplerinin önermesi yapılmıştır. Aynı zamanda özel sektörün arz ettiği kalitede, verimlilikte ve etkinlikte hizmetler alabilme istekleri ortaya çıkmıştır (Eryılmaz, 2017: 50). Kamu sektörünün çalışma alanının tekrardan ifade edilmesi, kamu yönetiminin yönetim yapısı ve anlayışının farklılaşması, kamusal sorumluluk ve denetim anlayışının yeniden düzenlenmesi, kamu ve özel yönetimlerin daha yakın olmaları ve işbirliği kurmaları yeni kamu yönetiminin ana yaklaşımları olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer, 2005: 20-21). Yeni kamu yönetimi anlayışı, söz konusu yaklaşımları gözle görülür hale getirmek amacıyla sekiz ana eğilimi ortaya çıkartmıştır. Söz konusu ana eğilimler ise; otoritenin paylaşılması ve esnekliğin artırılması, performansın ve sorumluluğun sürekliliğinin sağlanması, rekabetin geliştirilmesi, hizmet sorumluluğu bilincinin kazandırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, bilgi teknolojilerinden yararlanılması, çalışmaların kalitesinin yükseltilmesi, yönlendirici işlevlerin güçlendirilmesi şeklinde belirtilmektedir (Öztürk vd., 2000: 150).

Bir ivme kazanmış olan reform gayretlerinin kesintiye uğramasında; 1990'lı senelerde siyasi istikrarsızlıkların çoğalması ve iktisadi krizlerin meydana gelmesi etkili olmuştur. 2000'li yıllarda ise ikinci dalga reform aşaması, yönetsel alanda oldukça fazla etki yaratan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı hazırlanmış fakat yasal hale getirilememiştir. Siyasi iktidar yeni kamu yönetimi reformlarını bilhassa da yerel seviyede çıkartmış olduğu yeni yasalar ile uygulama yöntemini tercih etmiştir. Bu düzenlemelerde yeni kamu işletmeciliği anlayışının izleri bütün alanlarında görölmüştür. Aynı zamanda yasal alanda ve uygulama seviyesinde, mali yönetimden, bakanlık yapılarına, yerel yönetimlerden denetim sistemine kadar bu izlerin etkilerine rastlamak mümkündür (Lamba, 2015: 130).

5.4. Yönetişim

Yönetişim, kişiyi himaye altına alan ve pasif konumdan kurtararak kişilerin siyasi ve toplumsal rollerinin tekrardan tanımlanmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda kamusal alanda daha etkin ve eylemde bulunma gücüne ve sorumluluğuna sahip konuma getirdiği ifade edilmektedir. Yasal düzenlemeler doğrultusunda kısıtlanmış olan kişilerin sorumluluk alan özellik kazanmalarına yardımcı olunmaktadır. Böylece kişi; kendisini ilgilendiren kamu hizmeti politikalarının yapımında ve uygulanmasında etkin bir role sahip olmaktadır. Bu anlayış ile birlikte kamu kurumlarının arz ettiği kamu hizmetlerinin kalitesi ve verimliliği sorgulanmıştır.(Göküş, 2010: 208-209). Özellikle 1980'li senelerde yapılan "minimal devlet", "optimal devlet" söylemlerinin yerine 1990'lı seneler ile beraber "yönetişim", "etkin devlet" söylemleri gündeme gelmiştir. Globalleşme söyleminin bir parçası niteliğinde olarak yönetişim kavramı popüler olmuştur. Yönetişim, uygulama olarak neo-liberalizmin ekonomik verimsizlik problemini ortadan kaldırmak amacı ile çözüm yolu ararken söylem olarak toplumsal meşruiyetin kurulmasına aracılık yaptığı ifade edilmektedir (Güzelsarı, 2004: 9). Kamu, özel sektör ve kâr amacı bulunmayan örgütler arasından ortaklığı ve iş birliğini temel alan birlikte anlayışın bir ürünü olarak yönetişim karşımıza çıkmaktadır (Eryılmaz, 2017: 60).

Kamu hizmeti tanımının içerik bakımından değişiklik göstermesinde; yeni kamu yönetimi anlayışına karşı yapılan eleştiriler ve bu olgusunun meydana getirmiş olduğu problemler ve birtakım eksiklikler etkili olmuştur. Bu durum yerel yönetimden "yerel yönetişim" olgusuna geçişe neden olmuştur. Yerel yönetişim paydaşlara daha fazla söz hakkı tanıyan ve katılımcı bir model olarak dikkat çekmiştir. Aynı zamanda halk idare edilen konumdan kurtularak idarenin her bölümünde katılım sağlayan, sorumluluk edinen ve kontrol eden bir statüye ulaşmıştır. Bu yeni yönetim anlayışı ile birlikte içinde yerel yönetimlerle dernekler, vakıflar, üniversiteler, özel sektör kuruluşları, sendikalar, basın-yayın kuruluşları benzeri sivil toplum kuruluşları arasında yeni bir ilişki biçimine kavuşulmuştur. (Özgökçeler, 2014: 72-73).

6. Yerel Yönetimlerde Balanced Scorecard Uygulaması

Balanced Scorecard yönteminden özel sektör oldukça yaygın bir şekilde yararlanmaktadır. Kamudaki reform arayışları dahilinde kamu kurum ve

kuruluşlarında da bu yöntemin uygulanabilirliği sorgulanmaktadır. Geleneksel kamu yönetimi anlayışı neticesinde; misyon ve vizyon oluşturmaktan uzak, somut hedeflerden ve vatandaşa hizmet odaklı idareden yoksun, kuralların hakim, kaynakların sınırlı ve örgüt yapısının eksik olduğu kurumlar ortaya çıkmıştır. Kamu sektöründe minimum özel sektör kadar; kaynaklardan etkin ve verimli şekilde yararlanılması, çalışmalarda kısa, orta ve uzun dönemli hedeflerin üzerinde durulması, değişiklik gösteren dış çevreye adapte olma zorunluluğu durumlarını gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Balanced Scorecard yöntemi bu durumlar nedeni ile kuruluş etkinliklerini vizyon, misyon ve strateji temelinde şekil almasına katkıda bulunmaktadır. Böylece kamu kurum ve kuruluşlarının etkinlik ve etkililik arayışlarına destek sağlayabilecek etkili bir araç olma potansiyelinin bulunduğu çıkarımında bulunmak mümkündür (Oyman, 2009: 84).

Kamu kuruluşları ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda amaç kâr sağlamak ve gelirini artırmak değildir. Bu nedenle Balanced Scorecard yönteminden yararlanırken birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak kuruluşun misyonu bütün kurumsal karnenin en tepesine konulmuştur. Çünkü bu kuruluşların gayesi misyonlarını hayata geçirmektir. Kuruluşun stratejisi ise karnenin merkezinde kalmayı sürdürmek olarak belirtilmektedir. Daha sonra da müşteri boyutu, kurumsal karnenin en üst noktasına çıkmış ve finansal boyut en alt evreye indirilmiştir. İç süreçler boyutu alıcılar için değer üretme süreçleriyle ilgilenmektedir. Çalışan öğrenme ve gelişimi iyi yapılandırılmış olan bir kurumsal karnenin temeli meydana getirilmektedir (Niven, 2003: 31 – 35).

Kamu kurumlarının özel sektöre göre daha az verimli çalıştığı hakkında ortaya atılan düşünce ve eleştiriler bulunmaktadır. Bu iddia ve eleştirilerden dolayı bir performans yönetimi aracı olan kurumsal karneden kamu kuruluşlarında yararlanılmasının gerekli olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Aksine kurumlarının özel kurumlara kıyasla verimsiz faaliyet gösterdiği ile alakalı bilimsel bir verinin olmamasının yanı sıra bu durumu düşündüren ve kanıtlayan varsayımlarda bulunmaktadır. Kamu kuruluşlarının etkin ve verimli olmalarına engel yaratması muhtemel olan faktörlere aşağıda yer verilmiştir (Başpınar, 2016: 30):

- Kamu harcamalarının ayrıntılı prosedürlere boğulmasından dolayı harcama süreçlerinin uzun ve maliyetlerinin çok olması,
- Kâr amacıyla gütmediklerinden ötürü verimliliklerini artırma güdüsünün zayıf olması,
- Özel sektörde gereksinim olan yatırımların basit bir şekilde bütçeye eklenebilmektedir. Ancak kamuda bütçe sınırlamaları yani bütçenin senelik olarak tespit edilerek meclis onayından geçmesi ve değişiklik yapılmasının zor olması,
- Kamu çalışanının işe giriş, işten ayrılış ve iş koşulları sebebi ile verimsiz faaliyet gösteren iş görenin özel sektördeki gibi basit şekilde işten çıkarılamaması ve verimli faaliyet göstereceği beklenen çalışanın basit olarak işe alınamaması,

- Bürokratların yaptıkları yanlışların sorumluluğunu taşıması ve yaptırma maruz kalmamak amacı ile karar almaktan ve risk altına girmekten uzak durması,
- Kamuda verimliliğin artması bürokratlara önemli miktarlarda teşvik ödemesi sağlamamaktadır. Bu durumun da motivasyonun verimliliği değil büyümeyi çoğaltma yönünde olmasıdır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) performans bilgileriyle stratejik amaçlar (SA) kapsamında balanced scorecard uygulaması boyutlarını Tablo 1'deki gibi boyutlara ayırmıştır.

Tablo 1. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Balanced Scorecard Uygulamasındaki Stratejik Amaçları

MÜŞTERİ (PAYDAŞ)	SA01. Afet ve Acil Durumlara Müdahale ve İyileştirme Kapasitesini Etkin Risk Yönetimi İle Gerçekleştirmek	SA02. İnsan Odaklı, Erişilebilir, Sürdürülebilir, Kaliteli, Ekonomik, Hızlı, Güvenli, Konforlu Ulaşım Hizmetini Sunmak	SA03. Kent Sakinlerinin Sosyal İhtiyaçlarına Yönelik Destek Hizmetlerini Geliştirmek ve Yaygınlaştırmak	SA04. Kent ve Toplum Düzeninin İyileştirilmesine, Yaygınlaştırılmasına Katkı Sağlamak
	SA05. Kentin Doğal Tarihi ve Kültürel Mirasına Saygılı Bir Anlayışla Sosyal Ekonomik ve Fiziksel Gelişimine Yön Vererek Yaşanabilir Bir Kent Oluşumuna Katkı Sağlamak	SA06. Kentin Kültür Mirasının Korunması, Tanıtılması ve Kültürel Yaşamın Zenginleşmesine Katkı Sağlamak	SA07. Sağlıkta Yaşam Kalitesinin Sürdürülebilir Bir Biçimde Gelişmesine Katkı Sağlamak	SA08. Sürdürülebilir Çevre Gelişimine Katkı Sağlamak
FINANS	SA12. Kaynakları Etkin ve Verimli Yönetmek			
SÜREÇ	SA11. İbb İle İştirakleri Arasında Koordinasyon Ve İşbirliğini Güçlendirmek	SA14. Paydaşlarla İletişimi ve İşbirliğini Güçlendirmek	SA15. Projelendirme ve Uygulama Süreçlerini Paydaş Memnuniyetini En Yüksek Seviyeye Taşıyacak Şekilde Yapılandırmak	SA17. Tedarik Sürecini Etkin Yönetmek
ÖĞRENME VE GELİŞİM	SA09. Hizmet Alanlarıyla İlgili Doğru Bilgiye Hızlı Erişim Sağlamak	SA13. Nitelikli Çalışanlarla Çözüm Odaklı Hizmet Sunmak	SA16. Sürekli Gelişim Anlayışıyla Kurumsal Yapımızı ve İş Yöntemlerimizi Geliştirmek	

Tablo 1 incelendiğinde balanced scoreboard uygulamaları kapsamındaki boyutlarda müşteri (paydaş) boyutu kapsamında 9, finans boyutu kapsamında 1, süreç boyutunda 4 ve öğrenme ve gelişim boyutunda 3 stratejik amacın yer aldığı gözlemlenmektedir.

Bu amaçların altında bulunan Anahtar Performans Göstergeleri (KPI Key Performance Indicator) hedef gerçekleştirmeleri ayrı ayrı hesaplanarak kurumun belirlediği hedeflere karşılık başarısı balanced scorecard boyutları düzeyinde hesaplanmıştır. İBB'nin Balanced Scorecard değerlendirme sistemi dahilinde müşteri, finans, süreç ve eğitim ile gelişim boyutları kapsamında toplam 191 kriter

değerlendirme altına alınmıştır. Bu kriterlerin hedef başarı değerleri dağılımı Tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo.2 Hedef Başarı Değerleri Dağılımı

Gerçekleşme Oranı (%)	Müşteri Boyutu	Finans Boyutu	Süreç Boyutu	Eğitim ve Gelişim Boyutu
%80 ve üstü	113	5	11	31
%60-80	11	2	1	2
%40-60	3	-	3	-
%20-40	4	-	-	-
%0-20	4	-	-	1
Toplam Kriter Sayısı	191			

Tablo 2 incelendiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi performans gerçekleşme oranları şöyle gerçekleşmiştir. %84 oranında; %80 ve üstü, %3 oranında; %60-80, %2 oranında; %40-60, %3 oranında; %20-40, %8 oranında; %0-20.

Çalışmada İBB'nin Balanced Scorecard uygulaması finansal boyut, müşteri boyutu, iç süreçler boyutu, öğrenme ve gelişme boyutları ve alt boyutları kapsamında incelenmiştir. Ancak çalışmanın çok uzun, kapsamlı olması ve dergide yayınlanacağı göz önünde bulundurularak sayfa sınırının olması nedeniyle tek bir boyuta yer verilmek durumunda kalmıştır. Bu boyut ise öğrenme ve gelişim boyutuna aittir. Tablolarda yer alan kısaltmalarda SA; Stratejik Amaç, H; Hedefleri ifade etmektedir.

Öğrenme ve gelişim boyutu içerisinde insan bulduran her kurum ve kuruluşun kendini geliştirmesi, hizmetlerini iyileştirmesi karlılığını artırması, verimliliğini yükseltmesi açısından son derece önemlidir

Tablo 3. Öğrenme ve Gelişim Boyutu Bileşenleri

<p>SA1.Hizmet Alanlarıyla İlgili Doğru Bilgiye Hızlı Erişimi Sağlamak</p> <ul style="list-style-type: none"> SA1H01. Belediye Telsiz Sistemleri ve Altyapısının Üst Çalışma Seviyesinde Aktif ve Çalışır Halde Tutmak SA1H02. Bilgi Güvenliğini Etkinleştirmek SA1H03. Bilişim Teknolojilerini Kuruma Yaygınlaştırarak Hizmet Kalitesini Artırmak SA1H04. Genişbant Haberleşme Altyapılarını Geliştirip, Yaygınlaştırmak SA1H05. Haberleşme Hizmetlerini Dahili Bir Altyapı Kurmak Suretiyle Ekonomik, Hızlı ve Etkin Bir Çerçeve Geliştirmek SA1H07. Kurumiçi Hizmet Taleplerini Tanımlı Servis Seviyeleri ile Uyumlu Karşılama SA1H08. Kurumsal Evrak Yönetimini Etkinleştirmek
<p>SA2. Nitelikli Çalışanlarla Çözüm Odaklı Hizmet Sunmak</p> <ul style="list-style-type: none"> SA2H01. Çalışan Gelişim İhtiyaçlarını Karşılama Yönelik Eğitim Sürecini Etkinleştirmek SA2H03. Kariyer Planlama Sisteminin Altyapısını Oluşturmak
<p>SA3.Sürekli Gelişim Anlayışıyla Kurumsal Yapımızı ve İş Yöntemlerimizi Geliştirmek</p> <ul style="list-style-type: none"> SA3H01. Destek Hizmetleri Standartlarını Yükseltmek SA3H02. Hizmet ve Çözüm Odaklı Çalışma Anlayışının Geliştirilmesini Sağlamak SA3H03. Hukuk Süreçlerini Etkili ve Verimli Yönetmek SA3H04. İBB'nin AB ve İSTKA, Kaynaklarını Kullanmasına Yönelik Kapasitesine ve Kurumsal Yararlanma Düzeyini Artırmak SA3H05. İç Denetimi Etkin Şekilde Gerçekleştirmek ve Yaygınlaştırmak

- SA3H07. Kurum Genelinde İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünü Yaygınlaştırmak
- SA3H08. Mali Hizmetlerin Sunumunda Kullanılan Teknolojiyi Geliştirmek ve Yaygınlaştırmak
- SA3H09. Stratejik Yönetim Sürecini Etkinleştirmek
- SA3H10. Teftişi Etkin Şekilde Gerçekleştirmek

İBB'nin öğrenme ve gelişim boyutu görüldüğü gibi SA1, SA2 ve SA3 boyutlarından meydana gelmektedir. Tablo 3'de SA1 boyutunun alt boyutları ile buna ait kriter değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 4. SA1. Kapsamındaki Alt Boyutlar ve Bu Alt Boyutların Kriterlerinin Balanced Scorecard Değerleri

SA1H01. Belediye Telsiz Sistemleri ve Altyapısının Üst Çalışma Seviyesinde Aktif ve Çalışır Halde Tutmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Telsiz Sistemlerinin Aktif Olma Oranı (Alternatif Haberleşme Altyapısı)	%100	%95	%-5	%95
SA1H02. Bilgi Güvenliğini Etkinleştirmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Bilgi Güvenliği Standartlarına Uyum Oranı	%100	%100	-	%100
SA1H03. Bilişim Teknolojilerini Kuruma Yaygınlaştırarak Hizmet Kalitesini Artırmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Yeni Geliştirilen E-uygulama Sayısı	30 Adet	28	-2	%93,33
Kurum İçi Yazılım Talebi Karşılama Oranı	%100	%100	-	%100
SA1H04. Genişbant Haberleşme Altyapılarını Geliştirip, Yaygınlaştırmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
İBB'nin IT Hizmetlerinin Veri Merkezi Üzerinden Yararlanan Kişi Sayısı	2.500.000 Kişi	2.552.980	-52980	%102,12
İBB IT Hizmetlerinin Veri Merkezi Üzerinden Sağlanma Oranı	%18	%18	-	%100
Fiberoptik Kablo Uzunluğu	1.100 Km	1.100	-	%100
SA1H05. Haberleşme Hizmetlerini Dahili Bir Altyapı Kurmak Suretiyle Ekonomik, Hızlı ve Etkin Bir Çerçeve Geliştirmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Kurumiçi Dahili Haberleşme Sisteminden Memnuniyet Oranı	%100	%100	-	%100
Birimler Arası Dahil Haberleşme Oranı	%100	%100	-	%100
SA1H07. Kurumiçi Hizmet Taleplerini Tanımlı Servis Seviyeleri ile Uyumlu Karşılama				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Kullanıcı Yazılım Arıza ve Taleplerine Müdahale Süresi	18 Dakika	20	-2	%90
Kullanıcı Donanım (Bilgisayar, Yazıcı, Tarayıcı, Plotet, Projeksiyon Cihazı ve	18 Dakika	15	+3	%120

Çevre Cihazlarının) Arıza Taleplerine Müdahale Süresi				
SA1H08. Kurumsal Evrak Yönetimini Etkinleştirmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Evrak Erişim Hızı	10 Dakika: Saniye	10	-	%100
Evrakların İlgili Nihai Birime Ulaşma Süresi	1 gün	1	-	%100

İBB SA1 kriterlerinin neredeyse tamamında hedefe yakın performans sergilenmiştir. Bu açıdan İBB'nin bu alanda başarılı olduğu ifade edilebilecektir. Tablo 4'de SA2 boyutunun alt boyutları ile buna ait kriter değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 5. SA2 Kapsamındaki Alt Boyutlar ve Bu Alt Boyutların Kriterlerinin Balanced Scorecard Değerleri

SA2H01. Çalışan Gelişim İhtiyaçlarını Karşılamaya Yönelik Eğitim Sürecini Etkinleştirmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Eğitim İhtiyaç Analiz Çalışması Sonucu Belirlenen Eğitimlerin Verilme Oranı	%100	%71	%-21	%71
Hizmetiçi Eğitimlerden Memnuniyet Oranı	%90	%84	%-6	%93,33
SA2H03. Kariyer Planlama Sisteminin Altyapısını Oluşturmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Yönetici Yetiştirme Sistem Tasarımı Tamamlanma Oranı	%100	%100	-	%100

SA2'e ait kriterler incelendiğinde "Eğitim İhtiyaç Analiz Çalışması Sonucu Belirlenen Eğitimlerin Verilme Oranı" kriterinde iyi performans sergilendiği ancak hedefe ulaşamadığı diğer kriterlerde ise hedeflerin yapıldığı veya çok yaklaşıldığı gözlemlenmektedir. Tablo 5'de SA3 boyutunun alt boyutları ile buna ait kriter değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 6. SA2 Kapsamındaki Alt Boyutlar ve Bu Alt Boyutların Kriterlerinin Balanced Scorecard Değerleri

SA3H01. Destek Hizmetleri Standartlarını Yükseltmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
"1234" Hattı (Hizmet Binaları Bakım Onarım Çağrı Merkezi) Üzerinden Gelen Taleplerin Karşılama Oranı	%100	%100	-	%100
İBB Personelinin Kurumsal Destek Hizmetlerinden Genel Memnuniyet Oranı (Güvenlik, Yemek, Servis, Temizlik)	%83	%82	%-1	%98,80
SA3H02. Hizmet ve Çözüm Odaklı Çalışma Anlayışının Geliştirilmesini Sağlamak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Hizmet Kalitesi Yönetim Modeli Kapsamında Denetim Planına Uyum Oranı	%100	%100	-	%100

Kurumsal Süreç Yönetim Sisteminin Tamamlanma Oranı	%30	%30	-	%100
SA3H03. Hukuk Süreçlerini Etkili ve Verimli Yönetmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Hukuki Görüş Taleplerinin Karşılama Oranı	%65	%76,3	%11,3	%117,38
SA3H04. İBB'nin AB ve İSTKA, Kaynaklarını Kullanmasına Yönelik Kapasitesine ve Kurumsal Yararlanma Düzeyini Artırmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
AB ve İSTKA Gibi Hibe ve Fonlara Yönelik Proje Başvuru Sayısı	53 Adet	37	-16	%69,8
SA3H05. İç Denetimi Etkin Şekilde Gerçekleştirmek ve Yaygınlaştırmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Kurumda Çalışan İç Denetçi Sayısı	18 Kişi	19 Kişi	+1	%105,55
İç Denetçilere Verilen Mesleki Eğitimlerin Toplam Süresi	200 Adam*Saat	302	+102	%151
Denetlenen Birimlerin Belirlenen Bulgulara Katılma Oranı	%90	0	-90	%0
SA3H07. Kurum Geneline İş Sağlığı ve Güvenliği Kültürünü Yaygınlaştırmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi Alan Çalışan Sayısı	9.264 kişi	9.432	+168	%101,77
SA3H08. Mali Hizmetlerin Sunumunda Kullanılan Teknolojiyi Geliştirmek ve Yaygınlaştırmak				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Gelir Tahsilatında Online Tahsilat Projesinin Tamamlanma Oranı	%80	%80	-	%100
SA3H09. Stratejik Yönetim Sürecini Etkinleştirmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Stratejik Yönetim Sistemi Kapsamında Yapılan Dönemsel Analiz ve Araştırma Sayısı	15 Adet	15	-	%100
Stratejik Yönetim Araçları Eğitim Süresi	600 Adam*Saat	700	+100	%116,67
Kurum Geneli Performans Puanı	%100	%91	%-9	%91
Kurumsal Performans Değerlendirme Rapor Sayısı	4 Adet	4	-	%100
SA3H10. Teftişi Etkin Şekilde Gerçekleştirmek				
	Hedef	Gerçekleşme	Fark	Hedef Başarısı
Ön İncelemenin Tamamlanma Süresi	30 Gün	25	+5	%120
İncelemenin Tamamlanma Süresi	40 Gün	47	-7	%85,11
Araştırmanın Tamamlanma Süresi (Genel)	40 Gün	42	-2	%95,24

Tablo 6 incelendiğinde İBB'nin SA3 boyutu kapsamında bazı boyutlarda tam performans, bazılarında hedefin üzerinde performans, bazılarında hedefe yakın

performans sergilediği görülmektedir. Bununla birlikte “Denetlenen Birimlerin Belirlenen Bulgulara Katılma Oranı” kriterinde hedefe yönelik hiçbir performans ortaya koyulmadığı görülmektedir. Bunun dışında “AB ve İSTKA Gibi Hibe ve Fonlara Yönelik Proje Başvuru Sayısı” kriterinde de hedefe yönelik biraz geride kaldığı görülmektedir.

7. Sonuç

Günümüzde örgütlerin varlıklarını sürdürebilmeleri misyon, vizyon ve stratejilerini önceden belirlemelerine ve bunları uygulamalarını sağlayacak stratejik öğeleri tespit etmelerine bağlıdır. Burada belli hedefleri olmayan ve bunları uygulamaya yönelik adımlar atmayan işletmelerin rekabet şartlarında ayakta kalabilmeleri neredeyse olanaksızdır. Bu durum kamu kurumları açısından da benzer nitelikler taşımaya başlamıştır. Kamu kurumları genel itibariyle varlıklarını her koşulda sürdürebilecek örgütler olarak değerlendirilseler de vatandaşlara iyi hizmette bulunmayan kamu kurumlarının yönetimleri değişmeye mahkum olacaktır. Bu bakımdan kamu yönetimlerinde olan kişilerin kamu kurumlarındaki varlıklarını sürdürebilmeleri açısından misyon, vizyon, hedef ve amaçlar kapsamında hareket etmeleri ve bunları gerçekleştirebilmek adına önemli adımlar atmaları gerekmektedir.

Kurumların amaç ve hedeflerine ulaşmalarında önemli araçlardan birisi stratejik amaçlarıdır. Stratejik amaçların karşılanması kurumsal hedef ve amaçların gerçekleştirilebilmesi açısından önemli bir adımdır. Stratejik amaçlar kapsamında konan hedefler ve bu hedeflerin ne ölçüde gerçekleştiğinin değerlendirilmesi, örgütlerin iyi yaptıklarını, başarılarını, eksikliklerini ve başarısızlıklarını görebilmesi açısından son derece önemlidir. Balanced Scorecard uygulamaları örgütlere bu unsurları toplu bir biçimde görme ve onları puanlama imkanı vermektedir. Balanced Scorecard uygulamaları ile işletmeler hem finansal, hem süreç hem paydaş, hem de eğitim ve gelişim sürecinde iyi ve kötü yanlarını görme imkanına sahip olmaktadır.

Günümüzün ve geleceğin sorunlarına karşı çözüm yolu bulabilmek ve zorluklarıyla başa çıkabilmek için kamuda performans yönetiminin sürekli ve sistematik bir şekilde yapılması önemli bir noktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz küresel ekonomik kriz ortamında, kamu örgütlerinin performanslarına önem verilmesinin kaçınılmaz olduğu gerçeğine sıklıkla vurgu yapılmakta ve bu konuda kamuoyunda da farkındalık oluşmaya başlamaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) de Türkiye'nin en büyük belediyelerinden biri olarak bu anlayışta hareket etmek durumundadır. İBB dahilinde yapılan Balanced Scorecard uygulaması kapsamında belediyenin stratejik amaçlar dahilindeki kriterlerin %84'ünde performans hedeflerini gerçekleştirdiği 2019 faaliyet raporu incelendiğinde görülmüştür. %3 oranında stratejik hedefler kapsamında çok zayıf, %2 oranında zayıf performans gösterilmiştir. Bu oranlar düşük gibi gözükse de telafi edilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca İBB'nin vatandaşlara hizmet verdiği düşünüldüğünde bu alanlardaki eksiklikler belli kesimleri negatif yönde etkileyebilecektir. Bu açıdan bu alanlardaki sorunların kapatılması hem İBB'nin hem de vatandaşların yararına olacaktır. %3 oranında ise orta performans sergilendiği görülmektedir. Orta düzey performans daha kötü olabilme

veya daha iyi olabilme potansiyelini taşımaktadır. Bu bakımdan orta düzey performansın varlığına bakılarak bu hedeflerin ihmal edilmemesi yerinde olacaktır. %8 oranında iyi performans sergilendiği gözlenmiştir. Bu oranın çok iyi performansa dönüştürülebilmesi yönelik ufak adımlar atılması gelişim sağlanması açısından yerinde olacaktır.

Sonuç olarak belediyeler günümüzde tıpkı işletmeler gibi kendi kaynaklarını üretebilme imkanına sahip olmakla birlikte kamu hizmeti vermekle yükümlü olan kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan belediyelerin hem bir işletme gibi hem de kamu kurumu gibi çalışması yapısını koruyabilmesi ve bölgesindeki insanlara en iyi hizmeti verebilmesi açısından son derece önemlidir. Performans ölçümleri ve değerlendirmesinin yaygınlaşması ve önemi göz önünde bulundurulduğunda kamu kurumu olan belediyelerde de performans ölçüm ve değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm belediye için standart bir performans ölçüm modeli oluşturmak sağlıklı sonuçlar vermeyebilmektedir. Her belediyenin hitap ettiği vatandaş kitlesi ve belediye yönetiminin çizdiği vizyona göre performans ölçüm modelleri geliştirerek uygulaması gerekmektedir. Belediyeler performans programında belirlediği hedefleri faaliyet raporlarındaki sonuçlara göre ölçümleyerek kurumun yıllık performansını ortaya koyabilirler

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Asa, Y. (2011). Kamu Kurumlarında Sürdürülebilir Etkinliğin Kontrolü: Balanced Scorecard ile Kurumsal Performansın Ölçümü ve Kütahya İli Nüfus Müdürlüklerinde Bir Uygulama. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Barnabe, F. (2011). A "System Dynamics-Based Balanced Scorecard" to Support Strategic Decision Making: Insights From A Acse Study. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 60(5): 446 – 473.
- Başpınar, N. (2016). Stratejik Yönetimde Performans Ölçümü ve Dengeli Sonuç Kartı'nın Uygulanabilirliği: İstanbul Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Biçer, O. B. (2010). Eğitim Kurumlarında Balanced Scorecardın Uygulanabilirliği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bose, S, Thomas, K. (2007). Applying The Balanced Scorecard For Better Performance Of Intellectual Capital. *Journal of Intellectual Capital*. 8 (4): 653 – 665.
- Çanakçıoğlu, M., Demirbaş, M. (2010). Performans Ölçüm Yöntemleri İle Kurumsal Karne Yöntemi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 59(2): 213 – 238.

- Çukurçayır, M. A., Eroğlu, H. T. (2004). Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanmaya Farklı Bir Yaklaşım: Verimlilik ve Başarı Karnesi (Balanced Scorecard). *Sayıştay Dergisi*.(53): 41 – 67.
- Daşhan, C. (2012). Sağlık Kurumlarında Strateji Haritalarının Oluşturulması ve Yönetimsel Kararlarda Kullanılması Üzerine Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Demircan, Esra (2007); "Yeni Ekonomik Düzendeki Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Belediyelerde Yeni Mali Yönetim Anlayışı", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 29, s. 135-159.
- Erbaşlı, Ali (2008); *Belediyelerde Kurumsal Performans Yönetimi*, Nobel Yayınları, Konya.
- Eryılmaz, Bilal (2017); *Kamu Yönetimi (Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar)*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Göküş, Mehmet (2010); "Küreselleşme Sürecinin Kamu Hizmetine Yansıması," *S.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 20, s.193-218.
- Güzelsarı, Selime (2003); "Neo-Liberal Politikalar ve Yönetişim Modeli," *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 36, Sayı: 2, s.17-34.
- Hannabarger, C., Buchman R., Economy, P. (2007). *Balanced Scorecard Strategy For Dummies*. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc.
- Hitt, M. A., Ireland, R. D., Hoskisson, R. E. (2007). *Strategic Management Competitiveness and Globalization (Concepts and Cases)*. USA: Thomson Learning Inc.
- Kaplan, R. S., Norton, D. P. (2000). Having Trouble with Your Strategy? Then Map It. *Harvard Business Review*: 167 – 176. <https://hbr.org/2000/09/havingtrouble-with-your-strategy-then-map-it?autocomplete=true>.
- Kaplan, R. S., Norton, D. P. (2014). *Strateji Haritaları: Gayri Maddi Varlıkları Maddi Sonuçlara Dönüştürmek*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Kaplan, R. S., Norton, D. P. (2015). *Balanced Scorecard: Şirket Stratejisini Eyleme Dönüştürmek* (S. Egeli Çev.). İstanbul: Aura Kitapları.
- Kirkpatrick, Shelley A. (2016). *Build a Better Vision Statement: Extending Research with Practical Advice*. Lexington Books.
- Kloot, L., Martin, J. (2000). Strategic Performance Management: A Balanced Approach to Performance Management Issues in Local Government. *Management Accounting Research*..11(2): 231 – 251.
- Kurun, İsmail (2017); "Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Kamu Hizmetlerine Etkisi: Belediyeler Örneği," *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 16, s.85-105.
- Lamba, Mustafa (2015); "Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: Hükümet Programları Üzerinden Nitel Bir İnceleme," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, s.127-141.
- Nair, M. (2004). *Essentials Of Balanced Scorecard*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Niven, P. R. (2003). *Balanced Scorecard Step-By-Step For Government and Nonprofit Agencies*. New Jersey: John Wiley & Sons
- Oyman, S. (2009). Stratejik Yönetim Sürecinden Performans Ölçümü ve Dengeli Sonuç Kartı Uygulaması: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü.
- Ökmen, Mustafa, Abdullah Yılmaz ve Serhat Baştan (2004); *Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Özer, M. Akif (2006); "Küreselleşme, Yerelleşme Ve Kamu Yönetimi," *Türk İdare Dergisi*, Cilt: 78, Sayı: 450, ss.141-166.
- Özgökçeler, Serhat (2014); "Yerel Kalkınmada Etkin Bir Kavram: Yerel Yönetişim (Bursa Kent Konseyi Örneği)," *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, s.67-82.
- Öztürk, N.Kemal ve Bayram Coşkun (2000); "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite: Etiksel Bir Bakış", *Türk İdare Dergisi*, Sayısı: 426, s.145-161.

- Rehor, P. Holatova, D. (2013). Application Of Balanced Scorecard as A Tool For Strategic Management of Chosen Municipality. Management, Knowledge and Learning International Conference. Zadar, Croatia.
- Sholey, C. (2005). Strategy Maps: A step-by-step Guide to Measuring, Managing and Communicating the Plan. *Journal of Business Strategy*. 26(3): 12 – 19.
- Usta, Aydın. (2012). Kamu rgtlerinde Kurumsal Karne Modeli İle Performans Yönetimi: Boyutlar ve Göstergeler. *Amme İdaresi Dergisi*. 45(1): 99 – 120.
- Usta, Aydın. (2014). Yeni Kamu Yönetimi Bağlamında Dengeli Sonuç Kartı Uygulamaları: Belediyeler zerine Bir Araştırma. *Çağdaş Yerel Yönetimler*. 23(1): 15 – 37.
- lgen, Hayri ve S.Kadri Mirze (2010); *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Beta Yayınları, İstanbul.

Döviz Kurunda Meydana Gelen Değişmelerin İşletmelerin Finansal Oranlarına Etkisi: BİST'te İşlem Gören Teknoloji Sektörüne Yönelik Bir Uygulama

(The Effect of Changes in the Exchange Rate on the Financial Ratios of the Businesses: An Application for the Technology Sector Trading on BIST)

M. A. İbrahim SARIAY^a

^a Dr. Öğr. Ü., Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, ibrahimsariay@gmail.com

Öz

Covid 19 küresel salgını, Ukrayna-Rusya savaşı, ekonomide ve finansal sistemde meydana gelen küresel gelişmeler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yüksek enflasyon sorununun tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Ülkelerin Merkez Bankaları; fiyat istikrarını sağlayarak enflasyonu kontrol altına alabilmek ve finansal sistemde meydana gelen belirsizlikleri ortadan kaldırmak için makro ekonominin önemli göstergelerinden olan ve ulusal para birimlerinin değer kazanması veya değer kaybetmesi ile açıklanan döviz kuru politikalarında değişiklikler yapmaktadır. Yapılan bu politika değişiklikleri, zaman zaman döviz kurlarında türbülansa neden olmaktadır. Bu bağlamda, döviz kurunda meydana gelen değişmelerin işletmeler üzerinde nasıl bir etkiye neden olduğu sorusu gündeme gelmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, döviz kurunda meydana gelen değişmelerin işletmelerin finansal oranlarına etkisi incelenmiştir. Çalışmada, 2013-2021 yılları arasında hisse senetleri Borsa İstanbul'da işlem gören ve teknoloji sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ele alınmıştır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, döviz kurunun faaliyet kâr marjı, piyasa değeri / defter değeri oranı, finansman oranı ve varlık getirisi oranlarını pozitif yönde etkilediği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Finansal Oranlar,
Döviz Kuru,
Panel Veri Analizi

Makale türü:

Araştırma

Abstract

The Covid 19 global epidemic, the Ukraine-Russia war, the global developments in the economy and the financial system have caused the problem of high inflation to come to the fore, especially in developing countries. Central Banks of Countries; In order to control inflation by providing price stability and to eliminate the uncertainties in the financial system, it makes changes in the exchange rate policies, which are one of the important indicators of the macro economy and are explained by the appreciation or depreciation of the national currencies. These policy changes cause turbulence in exchange rates from time to time. In this context, the question of how the changes in the exchange rate have an effect on businesses comes to the fore. Therefore, in this study, the effect of the changes in the exchange rate on the financial ratios of the enterprises was examined. In the study, companies whose stocks are traded in Borsa Istanbul and operating in the technology sector between 2013-2021 are discussed. According to the findings obtained from the study in which the panel data analysis method was used, it was revealed that the exchange rate positively affected the operating profit margin, market value / book value ratio, financing ratio and asset return ratios.

Keywords:

Financial Ratios,
Exchange Rate,
Panel Data Analysis

Paper type:

Research

Başvuru/Received: 12.01.2023 | Kabul/Accepted: 06.03.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %14

Giriş

İşletmeler faaliyet gösterdikleri ekonomik sistemi etkilediği gibi, ekonomide meydana gelen gelişmeler de işletmeleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileyebilmektedir. Özellikle ekonomik faaliyetlerin ve finansal sistemin küreselleşmesi nedeniyle ortaya çıkan belirsizlikler veya istikrar durumu, işletmeler üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda, makroekonominin göstergelerinden olan döviz kurunun ve döviz kurunda ortaya çıkan değişmelerin işletmeler üzerinde nasıl bir etkiye neden olduğu, önemli bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Döviz kurlarındaki değişim, ulusal para birimlerinin değer kazanması veya değer kaybetmesi ile açıklanmaktadır. Döviz kuru yükseldiğinde ulusal para değer kaybederken, diğer ülkelerin para birimleri değer kazanmaktadır. Döviz kuru düştüğünde ise ulusal para birimi değer kazanmakta buna karşın diğer para birimleri değer kaybetmektedir. Genel olarak, döviz kurunda meydana gelen artış veya azalışların ithalat yapmak zorunda olan işletmeleri ve ihracat yapan işletmeleri etkilediği ifade edilmektedir. Ayrıca, döviz kurunda meydana gelen artışlar, en başta petrol ürünleri olmak üzere enerji maliyetlerinin yükselmesine ve işletmelerin faaliyet giderlerinin artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla döviz kurlarında meydana gelen değişim, sadece ülkelerin genel ekonomik performansını değil, bunun yanı sıra işletmelerin finansal performansını da etkileyebilmektedir. Döviz kurlarındaki beklenmedik türbülanslar, işletmelerin faaliyetlerini para birimi ile sürdürmeleri nedeniyle, dövizle bağlı alacaklarını, borçlarını, gelir ve giderlerini ulusal para birimi cinsinden değişmesine neden olmakta ve işletmelerin finansal durum, finansal performans ve piyasa değerlerinde değişimlere neden olmaktadır (Kurt ve Derekoy, 2020: 304-305). Bir başka ifade ile döviz kurunda meydana gelen değişimler, işletmelerin finansal tablolarını ve dolayısıyla finansal oranlarını etkileyebilmektedir.

Bilgi ekonomisi ve bilgi çağı olarak nitelendirilen günümüz dünyasında, bilgi ve teknoloji üreten işletmelerin yoğun rekabet koşullarında önemli avantajlar elde ettiği görülmektedir. Ayrıca, teknoloji sektöründe faaliyet gösteren işletmeler yüksek katma değerli ürünler ortaya koyarak ekonomilere önemli katkılar sunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, döviz kurunda meydana gelen değişimlerin hisse senetleri Borsa İstanbul'da işlem gören ve teknoloji sektöründe faaliyet gösteren işletmelere etkisi incelenmiştir.

Çalışmanın organizasyonunda; döviz kurunun işletmelerin finansal oranlarına etkisine ilişkin literatür incelendikten sonra, ilgili literatür çerçevesinde döviz kurunda meydana gelen değişmelerin işletmelerin finansal oranlarına nasıl bir etkisi olduğunu ortaya koyabilmek için bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Son olarak çalışmadan elde edilen bulgular ile literatür sonuçları karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın ülkemizin günümüz koşulları dikkate alındığında, döviz kurunda meydana gelen dalgalanmaların piyasalarda türbülansa neden olması ve dolayısıyla işletmelere etkisi incelenerek literatüre katkı sağlamak ve döviz kurunun işletmelerin finansal oranlarına etkisi ortaya konularak finansal oranlar aracılığı ile kararlar alan; potansiyel yatırımcılara, işletme yöneticilerine ve sahiplerine bilgi sağlamak amaçlanmıştır.

1. Literatür

Döviz kuru değişimleri, en başta fiyat istikrarı olmak üzere ekonominin genel görünümünü üzerinde de etkili olabilmektedir. İşletmeler, ekonomik sistemlerin reel sektör kısmının en önemli unsuru olmaları nedeniyle, döviz kurlarında meydana gelen değişimlerden finansal olarak etkilenebilmektedir. Bu bağlamda, döviz kuru hareketlerinin işletmelerin finansal oranlarına etkisine ilişkin literatür aşağıda incelenmiştir.

Aydeniz (2009), regresyon analizi yöntemini kullanarak makroekonomik göstergelerin işletmelerin finansal performansına etkisini incelediği çalışmada, hisse senetleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören gıda ve içecek işletmelerini ele almıştır. Çalışmada, işletmelerin finansal performansını ortaya koymak üzere bağımlı değişken olarak ROS, ROE, ROA, faiz ve vergi öncesi kâr (EBIT), faiz, amortisman ve vergi öncesi kâr (EBITTA) ve vergi sonrası net faaliyet kârı (NOPAT) seçilirken, bağımsız değişken olarak enflasyon, faiz oranı ve döviz kuru gibi makroekonomik göstergeleri kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, ROE ile döviz kuru arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, bu oranın enflasyondan yüksek düzeyde etkilendiği ve faiz oranının ROE'yi en az etkileyen gösterge olduğu ortaya konulmuştur. ROA açısından ise enflasyon dışındaki makroekonomik göstergelerin bu oranı etkilemediği saptanmıştır. ROS ile makroekonomik göstergeler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Mutluay ve Turaboğlu (2013), döviz kurunda meydana gelen değişimlerin işletme performansına etkisini inceledikleri çalışmada, BİST'te işlem gören 55 işletmenin 1997-2007 yılları arası verileri aracılığıyla regresyon analizi yapmışlardır. Regresyon analizinde bağımsız değişken olarak döviz kuru kullanılırken, işletme performans göstergesi olarak kullanılan net kaynağın getirisi, yurt dışı satışların payı, toplam varlıklar ve işletme yaşı kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, işletmelerin performansının döviz kurunda ortaya çıkan değişimlerden gecikmeli olarak etkilendikleri saptanmıştır. Bunu yanı sıra, döviz kurunda ortaya çıkan değişimlerden işletmelerin performansının etkilenme düzeyinin, ülke dışına yapılan satışlar ile ters yönlü bir ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur.

Gatsi ve Gadzo (2013), makroekonomik değişkenlerden enflasyon, döviz kuru ve GSYİH ile işletme büyüklüğü, finansal kaldıraç, sabit varlıkların toplam varlıklara oranı, cari oran, risk primi ve yaşın bağımsız değişken ve ortalama finansal performans değerinin bağımlı değişken olarak belirledikleri çalışmada, bu değişkenlerin Gana'daki 15 sigorta işletmesinin 2005-2011 yılları arası finansal performansları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Regresyon analizinin uygulandığı çalışmaya göre, finansal kaldıraç, likidite ve risk primi üzerinde enflasyonun önemli etkileri olduğu ve dolayısıyla sigorta işletmelerinin finansal performanslarını doğrudan etkilediği belirlenmiştir. Performans ile işletme büyüklüğü, yaş, GSYİH ve döviz kuru arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Irungu ve Muturi (2015), Nairobi Menkul Kıymetler Borsasında enerji ve müttelik sektörlerinde işlem gören işletmelerin 2009-2014 döneminde makroekonomik

değişkenler ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Döviz kuru, GSYİH, faiz oranları ve enflasyonun makroekonomik değişkenler olarak kullanıldığı çalışmada, finansal performans göstergesi ise hisse senedi endeksi olarak belirlenmiş ve betimsel analiz, korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışma, makroekonomik faktörlerin Nairobi Menkul Kıymetler Borsasında enerji ve müttelik sektörlerinde işlem gören işletmelerin finansal performansı üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Coşkun ve Topaloğlu (2016), 2010-2015 yılları arasında BİST'te düzenli işlem gören 37 işletmenin finansal performansına makroekonomik göstergelerin etkisini inceledikleri çalışmada, finansal performans ve bağımlı değişken olarak ROA, ROE ve ROS oranlarını, makroekonomik gösterge ve dolayısıyla bağımsız değişken olarak da döviz kuru, kamu altyapı harcamaları, GSYİH, faiz oranı ve enflasyon oranını kullanmışlardır. Panel veri regresyon analiz yönteminin uygulandığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, enflasyon ile ROA ve faiz oranı ile ROA arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunurken, kamu altyapı yatırımları ile ROA, enflasyon ile ROE ve kamu altyapı yatırımları ile ROE arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir. ROE ile döviz kuru ve faiz oranı arasında ise anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Issah ve Antwi (2017), makroekonomik değişkenlerin işletmelerin performansı üzerindeki rolünü İngiltere'de inceledikleri çalışmada, borsada işlem gören finans işletmeleri dışındaki 116 işletmenin 2002-2014 dönemine ilişkin verilerine Temel Bileşen Analizi (PCA) ve regresyon yöntemini uygulamışlardır. 59 makroekonomik göstergenin bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmada, bağımlı değişken ROA olarak belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular çerçevesinde, işletmelerin performansını tahmin ederken makroekonomik koşulların dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre, makroekonomik faktörlerin işletme performansına etkisinin ele alınan sektörler için farklı sonuçlandığı belirlenmiştir. Ayrıca, işletme performansının makroekonomik değişkenlerin bir fonksiyonu olduğu ve makroekonomik değişkenlerin ROA açısından işletme performansı ölçümü üzerinde etkisi olabileceğine dair bulgulara ulaşılmıştır.

Bayar ve Ceylan (2017), panel veri regresyon yöntemi ile makroekonomik belirsizliğin işletme kârlılığına etkisini 2003-2016 yılları arasında BİST'te işlem gören Metalik Olmayan Madeni Ürünler sektöründe incelemişlerdir. Çalışmada kârlılık göstergelerinden aktif kârlılığı ve faaliyet kârlılığı oranları bağımlı değişken, finansal kaldıraç ve cari oran göstergeleri kontrol değişkeni ve enflasyon oranı, faiz oranı, döviz kuru ve gayri safi yurt içi hasıla oynaklığı bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; büyüme, döviz kuru ve faiz oranlarında meydana gelen değişmelerin hem aktif kârlılığını hem de faaliyet kârlılığını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, regresyon modelinin güvenilirliği artırmak amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizi bulgularına göre, faiz oranı, büyüme, cari oran ile aktif kârlılığı (ROA) ve faaliyet kârlılığı (ROAF) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Döviz kuru ile

finansal kaldıraç oranı ve bağımlı değişkenler arasında ise negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

Egbunike ve Okerekeoti (2018), Nijerya Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören imalat işletmelerini ele aldıkları çalışmada, 2011-2017 dönemine ilişkin makroekonomik faktörler ile işletmelerin finansal performansı ve işletme özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İşletme özelliği için büyüklük, kaldıraç ve likidite göstergeleri belirlenirken, makroekonomik göstergeler olarak faiz, enflasyon, döviz kuru ve GSYİH seçilmiştir. ROA'nın finansal performans göstergesi olarak değerlendirildiği çalışmada, regresyon yöntemi uygulanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, faiz oranı ve döviz kurunun ROA üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamazken, enflasyonun, GSYİH'nın, işletme büyüklüğünün, kaldıraç ve likiditenin ROA üzerinde önemli oranda etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Cohen ve Burinskas (2020), 2006-2019 yılları arasında 18 Euro bölgesinde faaliyet gösteren ve borsada işlem gören emlak işletmeleri ve gayri menkul yatırım ortaklıklarının finansal performansına makroekonomik göstergelerin etkisini inceledikleri çalışmada, regresyon yöntemini uygulamışlardır. Çalışmada, Piyasa Kapitalizasyonu Ağırlıklı Endeksi finansal performans göstergesi ve enflasyon, faiz, döviz kuru, ekonomik büyüme, para politikası, yatırım, net ihracat, toplam inşaat, hane halkı kazancı, GSYİH, brüt sabit sermaye oluşumu, inşaat hariç toplam sanayi üretimi, finansal olmayan işletmelerin ve hane halkının brüt yatırım oranları makroekonomik göstergeler olarak kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Avrupa'da listelenen emlak piyasasının arz tarafından, enflasyondan ve ABD'nin genişletici para politikası şoklarından güçlü bir şekilde etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışmada ele alınan finansal performans göstergesi ile toplam inşaat, enflasyon, faiz, döviz kuru, brüt sabit sermaye oluşumu, inşaat hariç toplam sanayi üretimi ve GSYİH arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Göker ve Uysal (2020), turizm sektöründe faiz oranı ve döviz kurunun kârlılık üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, Borsa İstanbul'da işlem gören ve turizm sektöründe faaliyet gösteren 6 işletmenin 2010-2019 yılları arası verilerini ele almışlardır. Çalışmada bağımlı değişken ve kârlılık göstergesi olarak ROA, ROE ve net kâr marjı (ROS) oranları kullanılırken bağımsız değişkenler faiz oranı ve döviz kuru olarak belirlenmiştir. Buna göre, değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişki Panel Eşbütünleşme testleri ile ortaya konulmuştur. Ayrıca, faiz oranları ve döviz kurunun işletmelerin öz kaynak kârlılıkları üzerindeki uzun vadeli etkisi için Maki Eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, faiz oranları ve döviz kurunun turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin kârlılıkları üzerinde negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Kurt ve Derekoy (2020), Türkiye'de döviz kuru değişimi ile kârlılık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada BİST imalat sektöründe işlem gören 37 işletmeyi ele almışlardır. Çalışmada, kârlılık göstergesi olarak aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığı, döviz kuru için ise reel efektif döviz kuru kullanılmıştır. Panel veri regresyon analizinin yapıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Türkiye'de 1999-2019 döneminde döviz kurlarındaki değişimlerin aktif kârlılığı ve öz kaynak kârlılığı

üzerinde önemli bir etkisi olmadığı ancak, döviz kurlarındaki değişmelerin işletmelerin performansını gecikmeli olarak etkilediği tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Aslan (2020) yaptıkları çalışmada, makroekonomik göstergelerin işletmelerin sermaye yapısı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. İmalat dışı 9 sektörün 2005-2016 yılları arası Merkez Bankası sektörel bilonço verileri aracılığıyla regresyon analizinin yapıldığı çalışmada, bağımlı değişken olarak kaldıraç oranları, bağımsız değişken olarak ise enflasyon oranları, döviz kuru, GSYİH ve faiz oranları kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, döviz kurunda ve GSYİH’da meydana gelen değişmelerin analize dâhil edilen çok sayıda sektörün sermaye yapıları üzerinde pozitif yönde anlamlı etkiye sahip olduğu, bazı sektörlerde faiz oranındaki değişimlerin ise sermaye yapıları üzerinde negatif yönde anlamlı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Enflasyon oranlarının ise ele alınan sektörlerin hiçbirinde sermaye yapısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır.

Thompson (2021), makroekonomik değişkenlerin Jamaika’daki sigorta, menkul kıymetler ve emeklilik işletmelerinin varlık pozisyonları ve finansal performansı üzerindeki etkisini incelediği çalışmada, faiz, gayri safi yurtiçi hasıla, işsizlik oranı, tahvil getirileri ve borsa büyümesi göstergelerini bağımsız değişken ve ROA, ROE ve toplam varlık büyümesini (TA) bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada, 2005-2020 dönemi verileriyle eşbütünleşme ve hata düzeltme sürecine bağlı bir test yaklaşımı olan Auto Regressive Distributive Lags (Otoregresif Dağıtılmış Gecikme) yöntemi uygulanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, GSYİH ve işsizlik oranıyla ROA arasında uzun vadeli pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Tahvili getirisi, faiz oranı ve borsa büyümesinin uzun vadede ROE’yi olumlu yönde etkilediği ve tüm bağımsız değişkenlerin TA ile uzun dönemli bir nedensel ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Demirel, Koçyiğit ve Kevser (2021), makroekonomik göstergeler ve içsel faktörler ile bankaların finansal performansı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, 2005-2017 yılları arasında hisse senetleri BİST’te işlem gören 13 bankayı ele almışlardır. Varlık getirisi (ROA), öz kaynak kârlılığı (ROE), Tobin Q ve fiyat kazanç oranının finansal performans göstergesi olarak kullanıldığı çalışmada, bağımsız değişken ve makroekonomik gösterge olarak enflasyon ve işsizlik; içsel faktörler olarak da varlık toplamı, finansal kaldıraç oranı ve banka yaşı kullanılmıştır. Regresyon analizinin yapıldığı çalışmadan elde edilen bulgulara göre, toplam varlıklar, finansal kaldıraç ve banka yaşı değişkenleri ile ROA, ROE, Tobin Q oranı ve fiyat kazanç oranı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilirken, enflasyon ve işsizlik bağımsız değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

2. Veri ve Yöntem

Çalışmada döviz kurunun işletmelerin finansal oranlarına etkisini incelemek üzere hisse senetleri Borsa İstanbul teknoloji sektöründe düzenli işlem gören ve tüm verilerine ulaşılabilen 13 işletme ele alınmıştır. Çalışmada, dünya geneline yayılan 2008-2009 finansal türbülansının 2010, 2011 ve 2012 yıllarında döviz kuruna etkilerinin devam etmesi nedeniyle, 2013 yılı başlangıç yılı olarak belirlenmiş ve 2022 yılına

ilişkin işletmelerin finansal tablolarına ilişkin veriler henüz ortaya çıkmadığı için 2021 yılı son yıl olarak seçilmiştir. Buna göre, uygulamanın gerçekleştirildiği 13 işletmenin BİST kodları ve isimleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Uygulama Kapsamına Alınan İşletmeler ve Kodları

İşletme Adı	İşletme Kodu
Alcatel Lucent Teletaş Telekomünikasyon A.Ş.	ALCTL
Arena Bilgisayar Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ARENA
Armada Bilgisayar Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ARMDA
Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	ASELS
Datagate Bilgisayar Malzemeleri Ticaret A.Ş.	DGATE
Despec Bilgisayar Pazarlama ve Ticaret A.Ş.	DESPC
Escort Teknoloji Yatırım A.Ş.	ESCOM
İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Tic. A.Ş.	İNDES
Karel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	KAREL
Kron Telekomünikasyon Hizmetleri A.Ş.	KRONT
Link Bilgisayar Sistemleri Yaz. ve Donanımı San. ve Tic. A.Ş.	LINK
Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş.	LOGO
Netaş Telekomünikasyon A.Ş.	NETAS

Tablo 1’de ele alınan işletmelerin 2013-2021 dönemine ilişkin finansal tablolarına Kamu Aydınlatma Platformundan, hisse senetlerine ilişkin verilere Borsa İstanbul’dan ve döviz kuruna ilişkin verilere ise T.C. Merkez Bankasından erişilmiştir.

Çalışmada, döviz kurunda meydana gelen değişmelerin işletmelerin finansal oranlarına etkisini ortaya koymak amacıyla, panel veri analizi aracılığıyla regresyon yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, oluşturulan regresyon modelinin güvenilirliğini ve döviz kuru ile çalışmada kullanılan finansal oranların ilişkisini ortaya koymak amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, döviz kurunun bağımsız değişken olarak kullanıldığı çalışmada 11 adet finansal oran bağımlı değişken ve aktif toplam ise kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır (Thompson, 2021; Faems, Sels, Winne ve Maes 2005; Özgülbaş, Koyuncugil, Duman ve Hatipoğlu, 2008; Saldanlı ve Sırma, 2014; Demireli, Başcı ve Karaca, 2014; Akgün ve Temür, 2016; 2019; Yüksel ve Kayalı, 2020; Gürkan, Gökbulut ve Çolak, 2015; Temizel ve Bayçelebi, 2016; Ünal ve Yüksel, 2017). Çalışmada literatürden farklı olarak kârlılık oranlarının yanı sıra, cari oran, aktif devir hızı oranı finansal yapı oranları ve piyasa oranlarının bazıları ele alınmıştır. Burada amaç, döviz kuru değişkeninin işletmelerin kârlılık oranları dışında diğer finansal oranlara bir etkisi olup olmadığını ortaya koymak ve bu bağlamda literatüre katkı sağlamaktır. Döviz kurunda meydana gelen değişimlerin; işletmelerin borçlanma maliyetlerine etkisini incelemek için finansal kaldıraç ve finansman oranı, işletmelerin kısa vadeli borç ödeme gücünü etkileyip etkilemediğini belirleyebilmek için ise cari oran finansal göstergeler setine dâhil edilmiştir. İşletmelerin her bir hissesi için ne kadar kâr elde ettiğini gösteren bir başka ifade ile yatırımcıların işletmelerin kârının ne kadarlık kısmına ortak olduğunu gösteren hisse başına kâr oranı, bu hisselerin fiyatının yüksekliği veya düşüklüğünü ortaya koyan fiyat kazanç oranı ve bir bütün olarak işletmenin öz sermayesine göre piyasanın işletmeye biçtiği değeri gösteren piyasa değeri / defter değeri oranları ise; işletmelerin

hisse senetlerini almayı düşünen yatırımcıların döviz kurunda ortaya çıkabilecek değişimleri dikkate alıp almamaları konusunda bilgi sağlayabilmek için kullanılmıştır.

İşletmelerin finansal oranları (bağımlı değişkenler), kontrol değişkeni ve döviz kurunun (bağımsız değişken) hesaplanma biçimleri ve kodları Tablo 2’de verildiği gibidir.

Tablo 2. Bağımlı Değişkenler, Bağımsız Değişken, Kontrol Değişkeni, Kodları ve Hesaplanma Şekilleri

Bağımlı Değişkenler	Kod	Hesaplanma Şekli
Öz Kaynak Kârlılığı	ROE	Net Kâr / Öz Kaynaklar
Varlık Getirisi	ROA	Net Kâr / Aktif Toplam
Net Kâr Marjı	ROS	Net Kâr/ Net Satışlar
Faaliyet Kâr Marjı	FKM	Faaliyet Kârı / Net Satışlar
Piyasa Değeri / Defter Değeri	PD/DD	(Hisse Senedi Fiyatı x Hisse Senedi Sayısı) / Öz Kaynaklar
Hisse Başına Kâr	HBK	Net Kâr / Hisse Senedi Sayısı
Fiyat Kazanç Oranı	FKO	Hisse Senedi Dönem Sonu Fiyatı / HBK
Aktif Devir Hızı	ADH	Net Satışlar / Aktif Toplam
Finansal Kaldıraç	FK	Toplam Borç / Toplam Aktif
Finansman Oranı	FO	Öz Kaynaklar / Toplam Borç
Cari Oran	CO	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borç
Bağımsız Değişken	Kod	Hesaplanma Şekli
Döviz Kuru	DK	Gösterge niteliğindeki TCMB TL / Dolar kurunun gün sonu değerlerinin her yıl için ortalaması
Kontrol Değişkeni	Kod	Hesaplanma Şekli
Aktif Toplam	AT	Aktif Toplamın Doğal Logaritması

Tablo 2’de yer alan bağımlı değişkenler, kontrol değişkeni ve bağımsız değişken aracılığıyla regresyon analizi için oluşturulan model aşağıda sunulduğu gibidir:

$$Y = \beta_{0it} + \beta_1 DK_{it} + \beta_2 AT_{it} \quad (\text{Model 1})$$

Regresyon analizi için oluşturulan Model 1’de; Y (Finansal Oranlar) bağımlı değişkenleri, DK (Döviz Kuru) bağımsız değişkeni, AT (Aktif Toplamın Doğal Logaritması) kontrol değişkenini, i işletmeleri, t ise dönemleri ifade etmektedir. Panel veri analizinde stata programından faydalanılmıştır.

3. Bulgular

Çalışmada döviz kurunun işletmelerin finansal oranlarına etkisine ilişkin oluşturulan modelin güvenilirlik düzeyini değerlendirebilmek ve bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişki düzeyini belirleyebilmek için korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, korelasyon bulguları Tablo 3’te verildiği gibidir.

Tablo 3. Korelasyon Analizi Bulguları

	DK	AT	ROE	ROA	ROS	PD/DD	HBK	FKO	FKM	ADV	FK	FO	CO
DK	1												
AT	0,216	1,000											
ROE	-0,168	-0,145	1,000										
ROA	0,160	-0,417	0,315	1,000									
ROS	-0,140	0,052	0,010	-0,044	1,000								
PD/DD	0,311	0,078	-0,937	-0,131	-0,050	1,000							
HBK	0,134	-0,088	0,760	0,520	-0,015	-0,651	1,000						
FKO	0,014	-0,067	0,031	0,084	-0,022	0,022	0,073	1,000					
FKM	0,198	-0,178	0,033	0,493	-0,011	0,001	0,089	-0,008	1,000				
ADV	-0,037	0,460	0,065	-0,208	0,051	-0,128	0,038	-0,080	-0,135	1,000			
FK	0,037	0,804	-0,189	-0,466	0,081	0,125	-0,128	-0,155	-0,220	0,559	1,000		
FO	0,141	-0,477	0,041	0,325	-0,042	-0,032	0,008	0,037	0,750	-0,362	-0,608	1,000	
CO	0,011	-0,446	0,061	0,255	-0,053	-0,037	0,016	0,030	0,009	-0,315	-0,644	0,323	1,000

Tablo 3'e göre %5 anlamlılık düzeyinde döviz kuru ile; ROA arasında %16, piyasa değeri / defter değeri oranı ile %31, HBK ile %13, FKM ile %19, FO ile %14, pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir korelasyon olduğu görülmektedir. Döviz kuru ile; ROE arasında -%16 ve ROS arasında ise -%14 negatif yönlü ve düşük düzeyde bir korelasyon söz konusudur. Korelasyon analizi sonuçlarına göre değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının düşük düzeyde olduğu ve dolayısıyla döviz kurunun çalışmada ele alınan işletmelerin finansal oranlarıyla düşük düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, regresyon analizi için oluşturulan modelin güvenilirliğini artırmaktadır. Panel veri regresyon analizinin tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
İşletme	7	3.757751	1	13
Yıl	2017	2.593094	2013	2021
DK	4.428889	2.249901	1.9	8.89
AT	19.144	1.858504	14.78363	22.64586
ROE	-0.015	1.764218	-18.87164	0.5220931
ROA	0.0710622	0.0940695	-0.2370054	0.5143196
ROS	414482.6	3160054	-14.32098	2.54e+07
PD/DD	1.637261	3.913765	0.0914206	41.37815
HBK	0.7154414	1.414508	-10.30161	4.58112
FKO	7.048389	34.66275	-215.4032	158.8504
FKM	5.095275	49.65919	-20.68791	530.5069
ADV	1.26144	0.9513602	0.0009673	3.950792
FK	0.528934	0.2371479	0.0148892	0.9903439
FO	3.077438	8.09416	0.0097503	66.16292
CO	2.484636	2.578151	0.2453925	14.6578

Oluşturulan 1 No'lu Model çerçevesinde gerçekleştirilen panel veri regresyon analizinden elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Panel Veri Regresyon Analizi Bulguları

		Katsayı	Standart Hata	z	P > z	%95 Güven Aralığı Minimum Maksimum	
PD/DD	DK	.557744	.194586	2.87	0.004	.17636	.93912
	AT	.022429	.222212	0.10	0.920	-.41309	.45795
	Sbt. Katsayı	-.562386	4.35821	-0.13	0.897	-9.1043	7.9795
FKM	DK	6.08035	2.53318	2.40	0.016	1.1154	11.04
	AT	-6.22431	2.46601	-2.52	0.012	-11.057	-1.391
	Sbt. Katsayı	107.780	49.2102	2.19	0.029	11.329	204.23
FK	DK	-.002401	.005884	-0.41	0.683	-.01393	.0091
	AT	.065519	.009110	7.19	0.000	.0476	.08337
	Sbt. Katsayı	-.632184	.175471	-3.60	0.000	-.97610	-.28826
ROE	DK	-.115319	.092015	-1.25	0.210	-.29566	.06502
	AT	-.105597	.094309	-1.12	0.263	-.29044	.07924
	Sbt. Katsayı	2.51766	1.87036	1.35	0.178	-1.1481	6.1835
ROA	DK	.010487	.004081	2.57	0.010	.00248	.01848
	AT	-.021689	.005409	-4.01	0.000	-.03229	-.01108
	Sbt. Katsayı	.462895	.104886	4.41	0.000	.25732	.66847
ROS	DK	-97644.2	158219	-0.62	0.537	-407749	212460
	AT	58910.1	201507	0.29	0.770	-336036	4538
	Sbt. Katsayı	878542	391733	0.22	0.823	-67993	85563
FKO	DK	2.25065	1.81706	1.24	0.215	-1.310	5.812
	AT	-1.51195	1.76888	-0.85	0.393	-4.9789	1.9549
	Sbt. Katsayı	55.7966	35.2988	1.58	0.114	-13.387	124.98
HBK	DK	.091040	.065575	1.39	0.165	-.03748	.21956
	AT	-.090950	.098437	-0.92	0.356	-.28388	.10198
	Sbt. Katsayı	2.11027	1.89729	1.11	0.266	-1.6083	5.8289
ADH	DK	-.030250	.018386	-1.65	0.100	-.06628	.00578
	AT	.064180	.033639	1.91	0.056	-.00175	.13011
	Sbt. Katsayı	.135011	.675949	0.20	0.842	-1.1898	1.4598
FO	DK	.6673914	.297011	2.25	0.025	.08526	1.2495
	AT	-1.54702	.473082	-3.27	0.001	-2.4742	-.61979
	Sbt. Katsayı	28.5525	9.1097	3.13	0.002	10.6978	46.407
CO	DK	-.046102	.062359	-0.74	0.460	-.16832	.07611
	AT	-.049285	.112201	-0.44	0.660	-.26919	.17062
	Sbt. Katsayı	2.6070	2.20471	1.18	0.237	-1.7141	6.92818

Tablo 5 incelendiğinde panel veri regresyon modeli bulgularına göre, piyasa değeri / defter değeri oranı (PD/DD), faaliyet kâr marjı (FKM), varlık getirisi (ROA) ve finansman oranları (FO) için olasılık değerlerinin %5'ten küçük olduğu ve döviz kuru ile bu oranlar arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (prob. değerleri sırasıyla; 0.004, 0.016, 0.010 ve 0.025). Dolayısıyla, döviz kurunda meydana gelen değişim BİST teknoloji sektöründe faaliyet gösteren 13 işletmenin finansal oranlarından; piyasa değeri / defter değeri oranı (PD/DD), faaliyet kâr marjı (FKM), varlık getirisi (ROA) ve finansman oranlarını (FO) etkilemektedir. Elde edilen bu bulgulara göre, döviz kurunda meydana gelen artışın işletmelerin piyasa değeri / defter değeri oranını, faaliyet kâr marjını, varlık getirisini ve finansman oranını artırdığını ifade etmek mümkündür. Ayrıca, çalışmada kontrol değişkeni olarak kullanılan aktif toplam ile FKM, FO, ROA ve FK oranları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile, aktif toplamda meydana gelen artış faaliyet kâr marjını, finansman oranını, varlık getirisini ve finansal kaldıracı

artırmaktadır. Panel veri regresyon analizi bulgularına göre, döviz kuru ile CO, ROE, ROS, FKO, HBK, ADH ve FK oranları arasında prob. değerleri %5'ten büyük gerçekleştiği için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

4. Sonuç

Küreselleşme ile birlikte işletmeler, yoğun rekabet koşullarında faaliyetlerini sürdürmelerinin yanı sıra, küresel ve ülke özelinde meydana gelen belirsizlikler ve krizlerle de başa çıkmak zorunda kalmışlardır. Finansal piyasalarda ortaya çıkan türbülanslar ve ülkelerin ekonomi politikaları; faiz, enflasyon ve döviz kuru gibi makroekonomik göstergelerde değişikliklere neden olmaktadır. Ekonominin en küçük hücreleri olarak ifade edilen işletmeler, faaliyetlerini sürdürdüğü sosyal ve ekonomik çevreyle karşılıklı etkileşim içerisinde olan birimlerdir. Dolayısıyla bu çalışmada, döviz kurunun işletmelerin finansal oranlarına etkisini ortaya koymak üzere, BİST teknoloji sektöründe faaliyet gösteren 13 işletmenin 2013-2021 yılları arası belirlenen finansal oranlar aracılığıyla incelenmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, döviz kurunda meydana gelen artışların işletmelerin finansman oranını, piyasa değeri / defter değeri oranını, faaliyet kâr marjı oranını ve aktif kârlılık oranını yükselterek etkilediği ortaya konulmuştur.

Çalışmadan elde edilen bulgular literatürde yer alan benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında, Gatsi ve Gadzo (2013), finansal kaldıraç ve likidite üzerinde enflasyonun önemli etkileri olduğunu bulurken bu çalışmada ise, döviz kurunun finansal kaldıraç etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca Gatsi ve Gadzo (2013), finansal performans ile döviz kuru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulamazken, bu çalışmada döviz kurunun dört gösterge üzerinde pozitif yönde etkili olduğu belirlenmiştir. Yılmaz ve Aslan (2020), bu çalışmayla benzer şekilde döviz kurunda meydana gelen değişimlerin işletmelerin sermaye yapıları üzerinde (finansman oranı) pozitif yönde anlamlı etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Coşkun ve Topaloğlu (2016) ve Aydeniz (2009), çalışmalarında ele aldıkları ROE ile döviz kuru arasında bu çalışmayla benzer bulgulara ulaşmışlardır. Aydeniz (2009) ile bu çalışma döviz kurunun ROA'ya etkisi açısından farklı bulgulara ulaşmıştır. ROS değişkeni için ise aynı bulgulara ulaşmıştır. Bayer ve Ceylan (2017), döviz kurunda meydana gelen değişimlerin hem aktif kârlılığını hem de faaliyet kârlılığını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuşken, bu çalışmada ise döviz kurunun aktif kârlılığı ve faaliyet kâr marjını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Egbunike ve Okerekeoti (2018), Kurt ve Derekoy (2020), döviz kurunun ROA üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Bu çalışmada ise döviz kurunun ROA'yı etkilediği belirlenmiştir. Irungu ve Muturi (2015) ve Mutluay ve Turaboğlu (2013), döviz kurunda ortaya çıkan değişimlerin finansal performans üzerinde bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla, bu çalışma ile Mutluay ve Turaboğlu (2013) ve Irungu ve Muturi (2015) çalışmasından elde edilen bulguların benzer olduğunu ifade etmek mümkündür. Göker ve Uysal (2020), döviz kurunun turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin kârlılıkları üzerinde negatif etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada ise döviz kurunun varlık getirisi üzerinde pozitif etkisi

bulunmuştur. Issah ve Antwi (2017), makroekonomik değişkenlerin işletmelerin performansı üzerindeki rolünü inceledikleri çalışmadan elde ettikleri bulgulara göre, makroekonomik faktörlerin işletme performansına etkisinin ele alınan sektörlerle göre farklı sonuçlandığı tespit etmişlerdir. Bu çalışma ile literatürde yer alan diğer çalışmalar karşılaştırıldığında benzer bulgulara ulaşılabildiği gibi, farklı bulgulara da ulaşılması, Issah ve Antwi (2017)'nin tespitleriyle örtüşmektedir.

Sonuç olarak, döviz kurunda meydana gelen değişmelerin BİST teknoloji sektöründe yer alan ve bu çalışmada ele alınan işletmelerin finansal oranlarından finansman oranını, piyasa değeri / defter değeri oranını, faaliyet kâr marjı oranını ve varlık getirisi oranını etkilediği, bu nedenle potansiyel yatırımcıların, işletme yöneticilerinin ve sahiplerinin teknoloji işletmelerine yönelik alacakları finansal kararlarda, döviz kurunda meydana gelebilecek değişiklikleri de dikkate almaları gerektiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca, bu çalışmanın yapıldığı dönemde ele alınan işletmelerin 2022 yılına ilişkin finansal tabloları yayınlanmadığı için Türkiye'de uygulamaya konulan kur korumalı mevduat sisteminin işletmelerin finansal oranlarına etkisi olup olmadığı incelenememiştir. Bu durum, ilerleyen dönemlerde bu alanda yeni araştırmalar yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Akgün, M. & Temür, A. S. (2016). BİST Ulaştırma Endeksine Kayıtlı Şirketlerin Finansal Performanslarının TOPSIS Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 173-186.
- Aydeniz, E. (2009). Makroekonomik Göstergelerin Firmaların Finansal Performans Ölçütleri Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma: IMKB'ye Kote Gıda ve İçecek İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 263-278.
- Bayar, Y. & Ceylan, I. E. (2017). Impact of Macroeconomic Uncertainty on Firm Profitability: A Case of BIST Nonmetallic Mineral Products Sector. *Journal of Business Economics and Finance*, 6(4), 318-327.
- Bekeris, R. (2012). The Impact of Macroeconomic Indicators upon SME's Profitability. *Ekonomika*, 91(3), 117-128.
- Cohen, V. & Burinskas, A. (2020). The Evaluation of the Impact of Macroeconomic Indicators On The Performance of Listed Real Estate Companies and Reits. *Ekonomika*, 99(1), 79-92.
- Coşkun, N. & Topaloğlu, E. E. (2016). Makroekonomik Faktörlerin Finansal Performansa Etkisi Borsa İstanbul Firmaları Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *International Congress of Management Economy and Policy | Proceedings Book, İstanbul, Türkiye*, 1-17.

- Demirel, B. L., Koçyiğit, S. Ç. & Kevser, M. (2021). Makroekonomik Değişkenler ve İçsel Faktörler ile Bankaların Finansal Performansı Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Ampirik Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 598-611.
- Demireli, E., Başcı, E. S. & Karaca, S. S. (2014). İşletme Sermayesi ve Performans Göstergeleri Arasındaki İlişkiler: Borsa İstanbul Üzerine Bir Uygulama. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 79-98.
- Egbunike, C. F. & Okerekeoti, C. U. (2018). Macroeconomic Factors, Firm Characteristics and Financial Performance: A Study Of Selected Quoted Manufacturing Firms in Nigeria. *Asian Journal of Accounting Research*, 142-168.
- Faems, D., Sels, L., De Winne, S. & Maes, J. (2005). The Effect of Individual HR Domains on Financial Performance: Evidence From Belgian Small Businesses. *The International Journal of Human Resource Management*, 16(5), 676-700.
- Göker, İ. E. K. & Uysal, B. (2020). Turizm Sektöründe Faiz Oranı ve Döviz Kurunun Kârlılık Üzerindeki Etkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 159-170.
- Gatsi, J. G. & Gadzo, S. G. (2013). Firm Level and Macroeconomic Effects on Financial Performance of Insurance Companies in Ghana. *International Journal of Business Administration and Management*, 3(1), 1-9.
- Gürkan, S., Gökbulut, R. İ. & Çolak, N. (2015). Entelektüel Katma Değer Katsayısı Bileşenlerinin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 45-64.
- Irungu, S. M. & Muturi, W. (2015). Impact Of Macroeconomic Variables On Performance of Firms Quoted in the Energy and Allied Sector in the Nairobi Securities Exchange. *International Journal of Education and Research*, 3(10), 321-336.
- Issah, M. & Antwi, S. (2017). Role of Macroeconomic Variables on Firms' Performance: Evidence from the UK. *Cogent Economics & Finance*, 5(1), 1405581, 1-18.
- Kurt, E. & Derekooy, F. (2020). Analysis of the Relationship Between Exchange Rate Changes and Profitability in Türkiye: Example of BIST Manufacturing Sector. *Journal of Business Economics and Finance*, 9(4), 304-319.
- Mutluay, A. H. & Turaboğlu, T. T. (2013). Döviz Kuru Değişimlerinin Firma Performansına Etkileri: Türkiye Örneği. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 7(1), 59-78.
- Özgülbaş, N., Koyuncuğil, A. S., Duman, R. & Hatipoğlu, B. (2008). Özel Hastane Sektörünün Finansal Değerlendirmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (40), 120-131.
- Saldanlı, A. & Sırma, İ. (2014). Topsis Yönteminin Finansal Performans Göstergesi Olarak Kullanılabilirliği. *Öneri Dergisi*, 11(41), 185-202.
- Temizel, F. & Bayçelebi, E. B. (2016). BİST 30 Endeksinde Yer Alan İşletmelerin Finansal Performans Değerlemede TOPSIS Yaklaşımı. *Tisk Akademi*, 11(22), 270-287.
- Thompson, F. (2021). The Effect of Macroeconomic Variables on the Asset Positions and Financial Performance of Non-Banking Financial Institutions (Nbfis) in Jamaica. *Open Journal of Business and Management*, 9(3), 1424-1445.
- Ünal, S. & Yüksel, R. (2017). Finansal Performans ve Hisse Senedi Getirisi İlişkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Bankalar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 264-271.
- Yılmaz, E. & Aslan, T. (2020). Makroekonomik Göstergelerin Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi: İmalat Dışı Sektörler Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (85), 187-208.
- Yüksel, F. & Kayalı, C. A. (2020). Entegre Raporlama İlkelerinin Finansal Performansa Etkisi: BİST Banka Endeksi Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22, Özel Sayı, 65-80.

Görsel Materyal Kullanımının Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Başarı Düzeyine Etkisi: Aksaray Üniversitesi'nde Bir Uygulama*

(The Effect of Visual Materials Usage on Accounting Students' Success Level: An Application at Aksaray University)

Mehmet Ali DURMUŞ^a , M. Yılmaz İÇERLİ^b

^a Dr. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe-Finansman ABD, mehmetalidurmus42@gmail.com.com

^b Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, yilmazicerli@aksaray.edu.tr

Öz

Çalışmanın amacı muhasebe eğitiminde PowerPoint sunum desteğiyle yapılan derslerin, klasik usulde yapılan derslere göre başarı düzeyinin farklılaşmasını analiz etmektir. Öğrencilerin muhasebe bilgi düzeyini ölçmek için Genel Muhasebe Bilgi soruları geliştirilmiş, bu sayede öğretim elemanlarının öğrenciler de eksiklik hissettiği konuları görmesi de alt hedef olarak belirlenebilir. Çalışma Aksaray Üniversitesinde İİBF okuyan İşletme, Maliye ve Yönetim Bilişim Sistemleri bölümlerinde öğrenim görmekte olan 757 öğrenciye uygulanmıştır. Bu öğrencilerin 396'sı eğitim öncesi verileri oluştururken, 357'si eğitim sonrası verileri oluşturmaktadır. Gruplar dönem başında bilgi seviyeleri Genel Muhasebe Bilgi sorularıyla belirlenmiş, deney ve kontrol grubu olarak iki gruba ayrılmıştır. Deney grubuna PowerPoint sunum desteğiyle ders anlatılırken, kontrol grubuna klasik usulde ders anlatılmıştır. 14 haftalık ders dönemi sonunda Genel Muhasebe Bilgi sorularıyla tekrar ölçüm yapılmış ve Genel Muhasebe I dersinin final notları ile de desteklenerek analizler yapılmıştır. PowerPoint ve Klasik Usulde ders yapılan öğrenciler arasında PowerPoint grubunun lehine olmak üzere ortalama puan olarak bir farklılık bulunmasına karşın, istatistiksel olarak %95 güven aralığında anlamlı fark oluşturmamaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Eğitim,
Muhasebe Eğitimi,
Muhasebe

Makale türü:

Araştırma

Abstract

The aim of the study is to analyze the differentiation of the success level of the lessons given with the support of a PowerPoint presentation in accounting education compared to the lessons held in the classical method. General Accounting Information questions are developed to measure the accounting knowledge level of the students so that the instructors can see the issues that the students feel lacking, and it can be determined as a sub-target. The study is carried out at FEAS, Aksaray University. It is applied to 757 students studying in the departments of Business Administration, Finance and Management Information Systems. While 396 of these students created the pre-training data, 357 of them created the post-training data. At the beginning of the semester, the knowledge levels of the groups are determined by the General Accounting Knowledge questions, and they are divided into two groups as experimental and control groups. While the lesson is being taught to the experimental group with the support of a PowerPoint presentation, the lesson is being taught to the control group in the classical way. At the end of the 14-week course period, measurements are made again with the General Accounting Information questions and the results are analyzed and supported by the final grades of the General Accounting I course. Although there is a difference in the average score in favor of the PowerPoint group between the students who are taught in PowerPoint and the Classical Method, it does not create a statistically significant difference at the 95% confidence interval.

Başvuru/Received: 14.01.2023 | Kabul/Accepted: 15.03.2023, iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %8

* Bu çalışma "Görsel Materyal Kullanımının Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Başarı Üzerine Etkisi: Asü İ.İ.B.F'de Bir Uygulama" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Dünyada küreselleşme ve teknolojideki gelişmeler sebebiyle önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler çeşitli alanlara etki ederken, özellikle dış etkilere açık olan işletmeler de payına düşeni almıştır. İşletmelerin dinamik yapılarının etkiye açık olması, sermayenin sınırlarının kalkması, işletmeler için rekabet ortamını daha da ciddi bir hale getirmiştir. Bu rekabet ortamında işletmelerin varlığını sürdürmesinin en hassas noktalarından birisi de finansal kaynakların doğru şekilde kullanılmasıdır. Kaynakların sınırlı, ihtiyaçların sınırsız olması bu durumu zorunlu kılmaktadır (Aysan, 2005: 51-52). Kaynakların verimli kullanılması amacıyla hareket edildiğinde ilk bakılması gereken nokta mevcut durumdur. İşletmeler açısından konumu bilmeden hedef belirlemek ve bu hedefe yönelmek daha zor olabilir.

İşletmelerde finansal kayıtların yapıldığı yerler muhasebe departmanlarıdır. Muhasebe departmanında yapılan kayıtlara göre şekillenen finansal tablolar, işletmenin finansal analizi ve mevcut durumu noktasında fikir verir. İşletmenin mevcut durumu, olması istenen durum rotasına göre planlar yapılır, büyüme-küçülme hedefleri şekillenebilir. İşletme kayıtlarının ve analizlerinin kalitesi de bu bağlamda kayıt yapan departman, yani muhasebe departmanlarında çalışan personelin yaptığı kayıtların kalitesi ve niteliği, almış oldukları eğitim kalitesiyle doğrudan ilişkilidir (Ece & Abdioğlu, 2005: 68). Çünkü bireyler yaşamlarını sürdürmek için üretmek ve kazanmak zorundadır. Ekonomik güç elde etmek için bir mesleğe ihtiyaç duyulur ki bu meslek kazanmanın yolu ilk başta mesleki eğitimin alınmasından başlar. Mesleki eğitimin temeli sağlam atılmazsa ileri zaman dilimleri için sıkıntılı sonuçlar meydana gelebilir.

Teknolojideki gelişmelerin, işletmelerin daha nitelikli işgücü ihtiyacının ortaya çıkmasından dolayı eğitim sektöründe de değişim ihtiyacı hissedilmiştir. Eğitimde değişim ihtiyacının önemli nedenlerinden birisi de eğitim alan kişi sayısı artmasına karşın kaynak durumunda olan öğretim elemanı sayı ve zaman bakımından sınırlı kalmasıdır. Bu durum da eğitimde geleneksel araçların terk edilmesine ve teknolojik aletlerin kullanılmasına olanak tanımıştır. Teknolojik ürünlerin kullanımında da kaynak sınırlılığı etkili olmuş ve temin, maliyet, kullanım açısından kolay olan PowerPoint sunumları ise önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde birçok akademisyen tarafından kullanılır hale gelmiştir (Kashyap, Shih, & Debevec, 2006: 293).

PowerPoint diye adlandırılan bilgisayar programı, bilgisayarda şekillendirilen, tahta veya beyaz perdeye yansıtma yoluyla gösterilen, bir sunum aracıdır. Bu özellikle kalabalık sınıflarda öğretim elemanın notlarını tahtadan görme şansına göre oldukça arttırmakta ve yazma-silme gibi etkinliklerin olmaması ile zaman-enerji verimli kullanılması bağlamında ekonomiklik kazandırmaktadır. Bu yapısıyla da PowerPoint sunumlarından faydalanma oranları gün geçtikçe daha da önem kazanmaya başlamıştır (Bartsch & Cobern, 2003: 77-78).

PowerPoint sunumları tek başına öğretici bir kaynak olmamakla birlikte öğretim elemanının ders anlatımını desteklemeye yönelik bir materyaldir. PowerPoint sunumları, dersin aşamalarını anlatımı düzenlenmesi ve özetlenmesinde kolaylık sağlayabilir. Bu özetleme ve aşamalar da öğrencilerin daha kısa sürede daha fazla

bilgiyi hafızalarında tutmalarına ve/veya öğrenmelerine yardımcı olabilir (Susskind, 2005: 203-204).

Bazı araştırmalarda PowerPoint sunumlarının öğrenimi kolaylaştırdığına yönelik genel bir eğilim olduğuna dair bulgular bulunmaktadır. Bu eğilim sebebiyle öğretim elemanları uzun zamanlar harcayarak sunumlar hazırlamalarına rağmen, PowerPoint sunumlarının faydalı olduğunu kesin ve açıklayamaya çalışan çalışma sayısı da oldukça azdır (Apperson ve diğ., 2006: 117-118; Susskind, 2005: 204-205).

Teknoloji ve bilgisayarların bu kadar yaygınlaşmasına rağmen literatürde çeşitli ve uç noktalarda sonuçların bulunmasının önemli bir nedeni de yapılan çalışmalarda akademik başarının öğrenme düzeyi olarak nitelendirilmesidir. Akademik başarı için sınav formatı, içeriği, zorluk düzeyi, öğrencilerin bireysel çalışmaları gibi faktörler ise subjektiftir. Bu öğrenme düzeylerinin aynı öğretim elemanı ve aynı sorularla olması daha tutarlı sonuçlara ulaşılmasında faydalı olabilir. Bu noktada ise literatürde bir boşluk bulunmakta ve bilgi seviyesini ölçmek için bir ölçek bulunmamaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla çalışmada uzman görüşleri alınarak "Genel Muhasebe Bilgi Soruları" oluşturulmuştur. Öğrencilerin sınava çalışma düzeyleri gibi kontrol edilemeyecek değişkenlerin azaltılmasına yönelik olarak ise ölçek sınav zamanında değil bir hafta öncesinde yapılan ders sonunda uygulanmıştır (Çankaya & Dinç, 2009: 28-52)

1. Muhasebe Eğitimi

Muhasebe eğitiminin asıl amacı muhasebe konusu, mevzuatı ve finansal kayıt ve yorum ile ilgili bilgiye ve beceriye sahip insanlar yetiştirmektir. Çünkü işletmelerin finansal kayıtlarını bilgisayarlar ve muhasebe entegre paket programlar vasıtasıyla muhasebe çalışanları yapmaktadır. İşletmelerin finansal kayıtlarının yapılmasında mevzuata uygunluk büyük önem taşımaktadır. Bunun en önemli nedeni finansal kurum-kuruluşlar, mevcut hissedarlar ve devletle olan ilişkiler bu kayıtlar üzerinden değerlendirilmektedir. Bu uygunluğun önemsenmesinde mesleki tecrübe ve eğitim oranının yükselmesi mevzuatın önemsenmesiyle doğru orantılı olarak artmaktadır (Yalçın, 2012: 113-115). Mesleki tecrübenin bağımsız değişken olduğu düşünüldüğünde eğitim kısmının verimliliği daha da önemli hale gelmektedir. Özellikle muhasebe eğitim sempozyumlarında konular daha ayrıntılı olarak incelenmiş ve bu çalışmaların tamamı ise başka araştırmalara konu olmuştur (Apak ve diğ., 2016: 169-185).

İyi bir muhasebe eğitimi teorik bilgilerin öğrenilmesinin yanında teorik bilginin pratiğe aktarımı mesleki tecrübenin kullanılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bunun nedeni muhasebenin yapısı gereği pratik bir iş olmasıdır. Muhasebe kavramlarının uygulama yapılamaması durumunda hiçbir verimlilikten bahsedilemez (Balsarı & Aslanertik, 2007: 245). Muhasebe eğitimin özgün yapısı ve verimliliğin artırılması için yapılan çalışmaların belirli bir limitinin olduğu ve bunların çoğunluğunun da teknoloji ile bağlantı noktalarına vurgulandığı gözlenmiştir.

İşletmelerde muhasebe bilgi sistemi; faaliyetlerin belirlenen hedeflere yönelik kıyaslanması, gelecek yıllar için kararların alınması ve rekabet boyutu bağlamında bilgilendirmektedir. İşletmeler, muhasebe bölümünün görevlerini yapabilmesi için muhasebe çalışanlarının muhasebe ve ilgi alanlarında olan diğer konuları kullanma becerisi ve mesleki tecrübeye ihtiyaç duyarlar. Eğitim ve iş sürecinde gereken muhasebe paket programları, finansal tablolar ve bunların analiz becerileri kazandırılmalıdır. Bütün bu unsurlar dikkate alındığında muhasebe departmanında üretilen bilginin kalitesi, muhasebe eğitiminin kalitesinin artmasıyla mümkün olabilir (Dinç & Karakaya, 2008: 118-119). Muhasebe eğitimi üç ana başlık altında düşünülürse;

a) Mesleğin öncesinde olan eğitim: mesleğe başlamadan, sadece meslek ile ilgili olan veya olmayan, formal veya informal bütün eğitimleri kasteder.

b) Oryantasyon Eğitimi: mesleği başlama sürecinde alınan hazırlık sürecidir. Pratik veya akademik yollar ve eğitmenler ile desteklenebilir.

c) Hizmet İçi Eğitim: Mesleki yetersizlik veya mevzuatta yaşanan değişiklikler ve teknolojik gelişmelerden yaşanan yeniliklerden kaynaklı eksikliklerin giderilmesi ve gelişim noktasında faydalanılmaktadır (Aydın, 2011: 90-94).

Özellikle meslek öncesi eğitimin gerekliliği çok büyük önem arz etmekte ve araştırmalarda yeterli görülmekle beraber hayat boyu öğrenme kavramı olarak muhasebe eğitiminin sürekliliği de büyük önem arz etmektedir (Özulucan ve diğ., 2010: 45-46).

2. Muhasebe Eğitiminin Önemi

Günümüzde ülkelerin ekonomileri dolaylı ülke içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin ekonomik durumlarına da bağlıdır. İşletmelerin faaliyetlerinin sürdürülmesinin ön koşulu finansal kaynaklarını verimli kullanmasıdır. Finansal kaynakların kullanımı için gerekli kayıtlar muhasebe departmanlarında, muhasebe personeli tarafından üretilir ve işletmenin paydaşları tarafından kullanılırlar. Mevcut ve olası karar alıcıların kararlarında bu bilgi önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle muhasebe personelinin eğitiminin önemi açıkça ortaya konmaktadır. Bu bağlamda muhasebe eğitiminin hayatiliği ile diğer bilim dallarında olan eğitimden ayrılmaktadır (Carland ve diğ., 1994: 232-236).

Finansal kayıtların yapıldığı birimlerin insan kaynaklarının eğitimi mevcut durumu gösteren tablolarının kalitesini doğrudan etkiler. Muhasebe departmanında çalışan insan kaynağının kalitesinde önemli bir nokta ise meslek öncesi aldığı eğitim yani muhasebe eğitimi olmaktadır. İşletmenin mevcut durumun yanlış görünmesi iç ve dış kullanıcılar açısından telafisi mümkün olmayan hatalara neden olabilir.

2.1. Eğitim Metotları

Günümüzde birçok farklı eğitim metotlarından söz edilmektedir. Bunlardan başlıcaları: klasik, soru-cevap, tartışma, gösteri, uygulamalı, rol oynama, problem çözme, ders gezileri, beyin fırtınası, bilgisayar destekli öğrenim yöntemleri

bulunmaktadır. Bunların başarısı büyük oranda uygulayıcının doğru rehberliğine bağlıdır (Atıcı & Bora, 2009: 53).

Eğitim tipleri klasik ve modern olmak üzere genel bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bunun yanı sıra daha önce de bahsedildiği üzere, klasik, soru-cevap vb. farklı alt başlıklar ile eğitim metodunun çoğaltıldığı araştırmalar da mevcuttur (Sharma, 1997: 125-146).

Klasik eğitim, anlatım teknikleri ve ders araçlarının kullanılması açısından olmak üzere iki boyuttan oluşabilir. Anlatım teknikleri açısından değerlendirildiğinde, klasik eğitim modeli; öğretim elemanının elinde sınırlı bir kaynak olan bir kitap ile kendisinin merkezde olduğu, klasik sınıfta, tahta ve kalem kullanarak, öğretim elemanının aktif anlatan, öğrencinin de pasif olarak dinlediği ders işleme şeklidir. Öğrencilerin amacı dersin işleme, notlandırılma şeklini göz önünde bulundurarak ders terimlerinin ezberlenmesi ve geçerli notun elde edilmesidir.

Ders araçlarının kullanılması açısından değerlendirilen ikinci boyutu, teknolojik alet, PowerPoint sunumu, internet, bilgisayar laboratuvarları vb. materyallerin kullanılmadığı ve beyaz tahta çeşitli renklerde kalemler ile öğretim elemanının anlattığı ve gerekli yerleri tahtaya yazarak anlatımıyla işlenen ders modeli olmaktadır.

Araştırmalara göre okunanların %10'u, işitilenlerin %20'si, görülenlerin %30'u hatırlanırken, görüp-işitilenlerin %50'si hatırlanabilmektedir. Bu bilgiler eşliğinde düşünüldüğünde eğitimin amaçlarından birisinin de yeni bilgilerin öğrenilmesi ve hatırlanması olması sebebiyle, klasik yöntemde kullanılan sadece işitme veya tahtaya yazılan ders notlarının daha az verimli olduğu söylenebilir (Dindar & Yaman, 2003: 168).

Modern eğitimde anlatım yöntemleri açısından bazı gelişmeler yaşanmıştır. Eğitim bilimleri alanında gelişen bu yeni yaklaşımlardan muhasebe eğitimi de payına düşeni almalı ve çağdaş eğitim düzeyine ulaşmalıdır (Tazegül ve diğ., 2014: 31).

Başka bir açıdan ise eğitim aracı olarak: bilgisayar, PowerPoint sunumu, simülasyon, video vb. modern teknolojik araçların kullanılmasıdır. Bu teknolojik aletlerin kullanımının modern anlatım teknikleriyle veya modern anlatım tekniklerinin teknoloji kullanımıyla desteklenmesine yönelik herhangi bir engel bulunmamaktadır.

3. Muhasebe Eğitimi Etkileyen Faktörler

Muhasebe dersini etkileyen üç ana faktörden bahsedilebilir. Bu faktörler arasında ana faktör olarak; dersin kaynağı pozisyonundaki öğretim elemanı, dersin alıcısı ve işleme sebebi durumunda olan öğrenci, bu iki faktörün formal bir düzen ve hijyen faktör olarak da nitelenen fiziksel ortam ve kullanılan araç gereçler ısı, ışık, teknolojiden yararlanma gibi fiziksel ortam konularının da eğitime etkisinden bahsedilebilir.

Muhasebe eğitimi de bütün eğitim çeşitleri gibi dinamik interaktif bir eğitimidir. Dolayısıyla öğretim elemanı, öğrenci ve fiziksel ortam ve kullanılan araç gereçlerden oluşan bu 3 unsurun dersin öğrenim kalitesi açısından birbirini etkilemesi

kaçınılmazdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde önem sıralamasından daha da önemli olanı her birinin mümkün olan en üst seviyede uygunluğa getirilmesi gerekir.

3.1. Öğretim Elemanı

Eğitimde kaynak durumunda olan öğretim elemanı ve eğitimin kalitesi bakımından bir başka önemli faktör ise ekonomiklik ilkesi yani birim zaman ve enerji ile en fazla verimin elde edilmesidir (Pala, 2011: 118). Sınırlı kaynak durumundaki öğretim elemanından en yüksek faydayı sağlayabilmek için daha az yorulması ve ardışık derslere girmesi durumunda teknoloji ve PowerPoint sunumlarının desteğiyle bütün ders içeriğini tahtaya yazma ve gereksiz yorgunluktan kurtulacağı düşünülmüşse verim düzeyi artacak ve fayda düzeyi olağan koşullardaki maksimum seviyesine ulaşacaktır.

Eğitim, öğretme ve öğrenmenin içinde olduğu bir durumdur. Eğitimin birçok amacının yanı sıra ağırlık ve kalitesinin sorgulandığı bölüm özellikle öğretim kısmıdır. Öğretim elemanı farklı öğretim yöntemleri içerisinde kendisine en uygun olan yöntemi seçmektedir. Öğrenimin gerçekleşmesi için ön şart öğretim elemanının olması ve asıl hedef olan öğrencinin öğrenmesi kaynak olan öğretim elemanı ile etkileşimiyle sağlanabilir (Zaif & Karapınar, 2002: 111-112).

3.2. Öğrenci

Bütün eğitim sistemlerinin asıl hedefi, eğitimi alan öğrencinin eğitilmesidir. Eğitim bir süreç olarak düşünülürse girdi durumundaki öğrencinin bilgi ve beceri seviyelerindeki artış sonucunda, mezun yani çıktı yani amacın değerlendirilmesinde bir fikir verebilir.

Öğrencinin başarısında demografik ve sosyo-kültürel birçok faktör rol oynamaktadır. Öğrencilerin birçoğunun farklı illerden gelmesi, ailelerinden bağımsız olarak farklı yerlerde ikamet etmesi, kendilerini fiziksel ve zihinsel olarak dış etkiye daha açık hale getirebilmektedir. Öğretim sürecinde öğretim elemanının kişisel sıkıntılarının rolü olduğu kadar öğrencilerin de bahsi geçen faktörlerden kaynaklanan ihtiyaç ve problemleri de aynı oranda etki eder ve ders veriminin düşmesine neden olur (Uğuröl, 2001: 129).

3.3. Fiziksel Ortam, Araç ve Gereçler

Fiziksel ortam denildiğinde özellikle iki konu anlaşılmaktadır. Birincisi dersin verildiği sınıf, salon, vb. yerlerin ısı, ışık ve mesafedir. Ders işlenen mekânın gereğinden yüksek ısıda olması öğrencilerin uykusunu getirebileceği gibi normalin altındaki ısı da öğrencilerin ve öğretim elemanının üşümesine dolayısıyla derse konsantre olma noktasında sıkıntılara neden olabilir. Yetersiz ışık görüş alanını daraltabilirken, yüksek seviyeli ışık gözlerin ağrımasına ve dersten kopmalara neden olabilir. Öğretim elemanı – öğrenci, öğrenci – öğrenci, öğrenci – tahta (yansıma yapılan perde) arasındaki mesafenin yakınlığı veya uzaklığı da farklı şekillerde dersin ahengine zarar verebilir.

İkincisi ise dersin anlatılabilmesi için gerekli olan araç gereçlerdir. Bunlar ise öğrenim düzeyine göre değişmekle birlikte ülkemizde genel hatlarıyla ders kitabı, ünite dergileri, hikâyeler, ders tahtaları, bazı basit ve özel materyaller, haritalar, grafikler, gerçek nesne ve malzemeler, görsel işitsel cihazlar, bilgisayar ve yazılım programları gibi araç gereçler kullanılmaktadır (Pala, 2011: 120).

4. Muhasebe Eğitimi ve Teknoloji İlişkisi

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerinde hızlı ilerleme ile birlikte bireylere eğitim adaleti sağlanması için bu gelişmelerin iyi takip edilmesi gerekmektedir (Sürmeli, 2007: 28). Bu hızlı gelişmenin en önemli sebebi teknolojiye erişim kolaylığı ve yaygınlığının artması, bilginin, bilişimin var olan öneminin daha da artmasına neden olmuştur. Özellikle bilişim çağının ve küreselleşmenin etkisiyle rekabet artmış mekan kavramı önemini kaybetmiş, yerini bilişim teknolojilerine bırakmıştır. Klasik yüz yüze eğitim gören öğrencilerin bile internete yaygın erişim olanakları araştırılmıştır. Uzaktan eğitim alan öğrenciler için ise internete düzenli erişim imkânı olanların olmayanlara göre muhasebe dersinde daha başarılı olmaları ise sorgulanmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Uyar ve diğ., 2014: 87)

Lisans ve lisansüstü eğitimler teknolojinin gelişimiyle birlikte bir dönüşüme uğramakta ve bu durumda muhasebe eğitimi teknoloji ilişkisini daha da dikkat çekici bir hale getirmektedir (Broad ve diğ., 2004: 135-151).

Çalışmanın konusu itibarıyla muhasebe ve vergi mevzuatlarında sık değişiklikler nedeniyle güncellik ilkesi, muhasebe eğitiminin soyut kavramlardan oluşması itibarıyla somuttan soyuta ilkesi, muhasebe eğitiminin uygulama boyutunun önemi düşünüldüğünde etkin katılım ilkesi ve öğretim elemanı sayısının eğitim gören sayısına oranı düşünüldüğünde ise özellikle ekonomiklik ilkesi hayati önem taşımaktadır.

İşletme ve çevresi ile bilgi alışverişlerinde muhasebe departmanları, öğretim boyutunda ise muhasebe-finance kursüleri bilgi alışverişinin bilginin üretildiği sunulduğu merkezler olmuştur. Bunun nedeni, kayıtların artık eski usulde olduğu gibi kağıt kalem defter üçgeninden çıkmış ve dijital ortamlarda kayıt, muhafaza, denetim, analizlerinin yapılabildiğinden kaynaklanmaktadır. Muhasebe çalışanlarının bu gelişmelerden etkilenmesi beslenme merkezi sayılan eğitimi de etkilemiş ve muhasebe eğitim sürecinde teknolojinin kullanımını zorunlu hale getirmiştir (Ağca, 2005: 109-111).

4.1. Muhasebe Eğitiminde PowerPoint Kullanımı

Bilgisayar ve PowerPoint'li sunumlar yaşamın ve eğitimin birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunun önemli bir nedeni de daha önce de belirtildiği gibi bilginin ve/veya verinin insan hafızasında kalma oranı en yüksek olan kısmın görme-işitmenin birlikte olduğu durumdur. Eğitimin önemli amaçlarından birinin de eğitilen bireylerin yabancı oldukları yeni kavramları öğrenmesi, hatırlaması ve yorumlayabilmesi için hafızasında yer edinmesidir (Tazegül ve diğ., 2014: 33-35).

Çalışmada özellikle vurgulanması gereken konulardan biri de söz konusu PowerPoint sunumunun eğitimin ana unsuru değil destekleyici olduğudur. Bu özellikle bazı kesimlerce yanlış anlaşılakta ve dersin kaynağı durumunda görülmektedir (Dinçer, 2006: 1-2). Öğretim elemanları tarafından söz konusu yansıtma cihazlarıyla PowerPoint sunumu ve paket programların kullanılması gerektiği düşünülürken, kullanılma oranı ise yeterli miktarda değildir (Fidan & Subaşı, 2014: 24-25). Görselliğin öneminin ön plana çıkmasının önemli nedenlerinden birisi, yapılan araştırmalarda öğrenilen bilgilerin %83 görsel, %11'inin işitsel olarak ve diğer %6'sının diğer yollarla öğrenildiği ve bu bilgilerin %50'sinin hafızada kaldığı bulgusudur (Akdağ & Tok, 2008: 28).

Bu sunumların eğitime olan desteği iki yönlüdür. Birinci yönü eğitimin amacı olan öğrencinin hatırlamasını kolaylaştırmak. İkinci yönü ise birden fazla ve ardışık derslere girme durumunda kalan öğretim elemanının enerjisinin verimli kullanılması. Örneğin muhasebe derslerindeki her kayıt safhasını tahtaya yazarak vakit-enerji kaybı yerine ders için önemli olan noktaların üzerinde durması için daha fazla vakit ayırabilecektir. Bu da çağımızda en kıymetli hazine olan vaktin verimli kullanılması, eğitimin de en önemli ilkelerinden biri olan ekonomiklik ilkesi ile uyumludur. Ekonomiklik ilkesi bağlamında ise sadece maddi değerler değil, enerji, vakit gibi değerler de dikkate alınmalı ve maddi-manevi ekonomiklik ve kısıtlılıklar da düşünülerek öğrenmeye yardımcı olarak yapılması gereken geziler-uygulamalar bu PowerPoint ve videolarla yapılarak kaynakların daha verimli kullanılmasına yardımcı olunabilir (Pala, 2011: 120).

5. Literatür Taraması

Çalışmaya eşgüdümlü olarak literatür taraması yapıldığında ülkemizde ve dünyada yapılan çalışmalardan şu şekilde bulgular elde edilmiştir.

Mattar ve El Khoury (2014) PowerPoint kullanımının, öğrenci performansı ve öğretim etkinliğinin ölçülmesiyle ilgili olarak yapmış oldukları çalışmada, Lübnan Üniversitesi genel muhasebe 2 dersinde 110 öğrenci uygulamışlar 70 öğrenciye PowerPoint'le, 40 öğrenciye klasik yöntem ile anlatılmıştır. Ders dönemi sonrasında sınav yapılmış ve klasik anlatım kullanılan öğrencilerin akademik başarılarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca anket uygulanan öğrenciler PowerPoint sunumlarıyla anlatımın daha etkili olduğu, öğretim materyallerin düzgün olduğu, dersin daha eğlenceli geçtiği, daha az yoruculukla verimliliği ve ilgiyi arttırdığı belirtmişlerdir. Not alma, konsantre olma ve öğrenme yetenekleri açısından iki yöntem arasında fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Mattar & Khoury, 2014: 193).

Sugahara ve Boland 2006'da yaptıkları çalışmada muhasebe derslerinde PowerPoint kullanımının etkinliğine ilişkin bir çalışma gerçekleştirmiş, orta ölçekli bir Japon üniversitesinde 189 lisans öğrencisine bir anket uygulanarak veriler toplanmıştır. Öğrencilerin sınav sonuçlarına göre PowerPoint kullanımıyla ders anlatılan grubun akademik başarıyı arttırdığına ilişkin sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada muhasebe derslerinde multimedya materyallerinin kullanılması tek başına muhasebe eğitiminin kalitesini arttırması değil derse katkı olarak yararlanılmalıdır

denilmiş, ders anlatılmadan tek başına dersin anlaşılmasını sağlaması söz konusu değildir (Suguhara & Boland, 2006: 391). Akdağ ve Tok 2008’de İngilizce dersine ait PowerPoint ile ders anlatılan grubun başarısının daha yüksek olduğu bulgularına ulaşmışlardır (Akdağ & Tok, 2008: 33).

Çankaya ve Dinç 2009’da Karadeniz Teknik Üniversitesinde 600 kişiye uyguladıkları klasik usul ve PowerPoint sunumlu olarak anlatılan derslerde, akademik başarı, algı ve yargı bakımından PowerPoint usulde ders görenlerin anlamlı şekilde seviyenin arttığı, ilgi açısından ise bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir (Çankaya & Dinç, 2009: 48-49). Apperson ve diğ. 2008’de yapmış oldukları çalışmada ise PowerPoint sunumlarının, ilgi ve dikkat düzeyini yükselttiği, öğrenciler tarafından daha eğlenceli bulunduğu ifade etmektedir.

Nouri ve Shahid (2005) yaptıkları çalışmalarında “Yönetim Muhasebesi 2” dersinde PowerPoint kullanımının kısa-uzun dönemki hafızayı geliştirmesi ve öğrencilerin derse karşı tutumlarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Ders anlatımının bir kısmını PowerPoint kullanımı yoluyla, bir kısmını da klasik yöntemle anlatmışlardır. Çalışmanın sonucunda PowerPoint kullanımının öğrencilerin derse ve öğreticiye karşı tutumlarının iyileşeceği sonucuna ulaşmışlardır. PowerPoint sunumlarının kısa ve uzun dönemli hafızaya etkisine yönelik kesin sonuçlara ulaşamamıştır.

Savoy ve Salvendy 2009’daki çalışmalarında, bir üniversitede PowerPoint’le anlatım ve klasik anlatımda bilginin hafızaya alınma düzeylerine ilişkin olarak 62 öğrenciye quiz ve anket uygulaması yapmışlardır. Öğrencilerin PowerPoint sunumlarıyla ders anlatımında %15 daha az bilgi aldıkları saptanmasına karşın öğrencilerin, PowerPoint sunumlarını daha çok tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Savoy ve diğ., 2009: 858-859).

Can v.d 2012 yılında Sakarya Üniversitesi’nde İşletme ve Turizm Bölümünde okuyan öğrenciler üzerinde klasik ve PowerPoint sunulu yapılan derslerde etkinliğin ve başarı faktörlerinin ölçülmesine yönelik olarak can çalışma yapmışlardır. Öğrencilerin akademik notları ve anket yoluyla elde edilen veriler analiz edilmiş, öğretim metotlarıyla karşılaştırılmıştır. Klasik usulde ders gören öğrencilerin PowerPoint sunum usulüne göre akademik olarak daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Can, vd., 2012: 128-137).

6. Araştırma

6.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı muhasebe eğitimde zaman ve kısıtlı kaynaklardan optimal yararlanmak amacıyla, derslerinin PowerPoint kullanılarak işlenmesi durumuyla, klasik ders yöntemine göre farklılıklar olup olmadığının belirlenmesidir. Özellikle muhasebe sınavlarında başarının düşük olması, sektörün istediği kalifiye elemanı bulamamaları gibi bazı somut göstergeler bu derslerin verimliliğini arttırmak için farklı yollar aranması gerektiğini bir kez daha göstermektedir.

Eğitim için en önemli konulardan birisi de birim zamanda elde edilen faydanın maksimize edilmesidir. PowerPoint sunumları klasik usulde öğretim elemanının

tahtaya yazacağı süreyi oldukça azaltmaktadır. Bu durum daha fazla örnek çözümünün kullanımı, karşılıklı soru-cevap için gerekli zamanın ortaya çıkmasına yol açabilir. PowerPoint kullanımı ile genel muhasebe kavramlarına yabancı olan öğrencinin o kavramı anlaması ve hafızasında kalıcı olmasına yönelik klasik ve görsel etkili eğitimin farklarının tespit edilmesi, belirlenen bilgi seviyelerine bağlı olarak güçlü oldukları ve zayıf oldukları konuların tespit edilmesi ve homojen öğrenci grupları oluşturarak özel çalışma ve etütlerle eksik veya zayıf konuların hızlı olarak öğrenilmesi hedeflenmektedir. Diğer bir açıdan da PowerPoint kullanımı öğretim elemanının odaklanması gereken konuların tespit edilmesine yardımcı olmaktadır.

6.2. Araştırmanın Önemi

İşletmeler için hayati önem taşıyan muhasebe departmanında insan kaynaklarının özellikle bağlı olduğu yerler bu bağlamda verilen muhasebe dersleridir.. Zaman ve kaynakların değişmediği bir ortamda öğrenci sayılarının artması beraberinde bazı zorluklar da getirmektedir. Bu kısıtlar ile düşünülürse öğretim elemanlarının bireysel etkileşim anlamında zorlanmalarına neden olabilir. Çünkü yapısı gereği muhasebe dersleri soyut ve safhalar şeklinde yapılan kayıtların ağırlıkta olduğu bir gruptur. Etkileşim oranının eğitimin kalitesini doğrudan etkilemesi nedeniyle öğretim elemanının teknolojiden faydalanması zorunlu bir hal almaktadır. Bunun en önemli sebebi çeşitli defter ve kayıtların safhalar halinde anlatılması, bu anlatım için tahtada tekrar ve tekrar çizimler, kayıtlar ve akabinde temizlemeler olmasıdır.

Öğretim elemanı-öğrenci etkileşimini arttırmak için tahtada yazı ile kaybedilen vakit teknoloji kullanımıyla azaltılabilir. Bu yazı ve kayıtlara ayrılan sürenin düşmesi, otomatik olarak öğretim elemanının kişisel olarak öğrencilerle etkileşim için ayırdığı zamanın artmasına ve etkileşim yoluyla da eğitimde kalitenin artmasına ve/veya en azından öğretim elemanının enerjisini daha etkin kullanarak ardışık dersler için daha zinde kalmasına yardımcı olabilir. Bu verimlilik ile muhasebe mesleği için nitelikli bireyler yetişecek, işletmelerin ve hemen arkasından da ülkenin finansal kaynaklarının daha etkin kullanılması ve ekonomiye katkısı bağlamında yararlı olabileceği düşünülebilir.

6.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma Aksaray Üniversitesi İ.İ.B.F. bünyesinde öğrenim gören; İşletme Bölümü ve Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü 1. sınıf ve Maliye Bölümü 2. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Bu örneklemin seçilme nedeni Muhasebe bilgi düzeyleri olarak üst sınıf öğrencilere oranla daha homojen olduğunun düşünülmesi, derse veya öğretim elemanına karşı ön yargı besleme ihtimalinin daha az olasılığı düşüncesidir. Bütün öğrencilerin ders öncesi muhasebe bilgi seviyeleri ölçülmüş ve 14 hafta ders sürecinde deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılarak, birinci gruba PowerPoint sunum desteği ile ders anlatılırken, kontrol grubuna klasik usulde ders anlatılmıştır. İşletme Bölümü için A ve B şubeleri ve bu şubelerin ikinci öğretim öğrencileri deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. A şubelerine klasik usulde ders anlatılırken, B şubelerine iki öğretim tipi için de PowerPoint sunum desteğiyle ders anlatılmıştır. Yönetim Bilişim

Sistemleri ve Maliye Bölümü öğrencileri için ise birinci öğretim öğrencilerine klasik usulde ders anlatılırken, ikinci öğretim sınıflarına PowerPoint sunum destekli ders anlatılmıştır. Öğrencilerin bilgi seviyelerini ölçmek amacıyla uzman görüşü ve Genel Muhasebe kitaplarındaki temel bölümler baz alınarak hazırlanan 40 soruluk bir "Genel Muhasebe Bilgi Düzeyi Soruları" oluşturulmuş, örneklem kitle ilk hafta derse gelen öğrencilerden tesadüfi olarak 396 kişiye uygulanırken, 14 haftalık ders döneminin sonunda finaller öncesi son derse gelen 357 kişiye son test uygulanmıştır. Uygulamanın Aksaray Üniversitesinde yapılmasının nedeni, araştırma için zaman ve kaynak kısıtının yanında, dersi farklı usuller ile anlatmaya gönüllü öğretim elemanı bulma noktası da etkili olmuştur.

6.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nicel verilerin analizinden faydalanılmıştır. Analizde kullanılan veriler yarı deneysel bir format üzerinden elde edilmiştir. Bu yarı deneysel format için öğrenciler sınıflarına göre tesadüfi olarak iki gruba ayrılmış, bir gruba PowerPoint sunum destekli ders anlatılırken, diğer grup kontrol grubu olarak, klasik usulde ders almaya devam etmiştir. Araştırmanın verileri anket yöntemiyle toplanmıştır.[†]

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün içeriğinde muhasebe eğitimini etkilemesi muhtemel olan demografik farklılıklar için bilgiler sorulmuştur. İkinci bölümde muhasebe kavramlarının bilgi seviyesinin ölçülmesi amacıyla uzman görüş ve genel muhasebe kitaplarındaki temel bölümler baz alınarak genel muhasebe bilgi soruları hazırlanmıştır. Anketin sorularının herkes tarafından aynı şekilde anlaşılabilirlikte, açıkta, kısa ve net olmasına dikkat edilmesine karşın, uygulanma sırasında bizzat öğrencilerin başında durulmuş anlaşılmayan yerlerin sorulması istenmiş ve sorulan soruların anlaşılması için gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bu anket yardımıyla veriler ders öncesi dönemde genel muhasebe bilgi seviyesinin belirlenmesi için ön test yapılmış, 14 haftalık farklı usullerde ders işlenmesinden sonra, ders döneminden sonra bilgi seviyelerindeki artışın anlaşılması amacıyla tekrar aynı anket uygulanmıştır.

Anketlerin uygulanmasında alan araştırmasına gidilmiş, öğrencilerin başlangıç bilgi düzeylerinin belirlenmesi için ilk hafta derse gelen öğrencilere Muhasebe Bilgi Düzeyi soruları uygulanmış, ders dönemi sonunda finaller öncesinde tekrar aynı ölçüm uygulanmıştır. Ölçüm için finaller öncesindeki son ders seçilmiştir. Bu seçim ile finallere çalışma farklılıklarının kontrol dışı değişken olduğu düşünülerek final anında değil son hafta yani çalışma öncesi bir zaman olmasına dikkat edilmiştir. Verilerin toplanma sürecinde tarafsız uygulandığı zaman güvenilir sonuçlar vermesi muhtemeldir.

SPSS 22 programında kayıtlı olan verilerin gerekli test tipinde analizler yapılarak anlamlı hale gelmiş olanlar tablo vb. şekillerde alınarak araştırmada yorumlanmıştır.

Araştırmada önemli kriterlerden biri öğrencilerin muhasebe kavramlarını öğrenme düzeyleridir. Öğrenme düzeyine ilişkin göstergelerden birisi de akademik

[†] Çalışmada kullanılan veriler 2020 yılı öncesinde toplandığı için çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır.

göstergedir. Akademik gösterge vize, final ve bütünleme sınavlarıdır. Akademik olarak yapılan bu ölçümler genel olarak hesap planları ve işleme biçimleri olarak sunulmakta, sınavlardan başarılı olan kişilerin kavramsal çerçeve ve bunların bağlantı noktalarını ölçmek amacıyla da uzman görüşleri ve Genel Muhasebe temel konuları baz alınarak, "Genel Muhasebe Bilgi Soruları" ismi altında sorular oluşturulmuştur.

Genel Muhasebe Bilgi Soruları kapsamında ölçme değerlendirme kriterlerine göre 14 haftada görülen derslerin konu ve kapsamaları hakkında oluşan bilgi düzeylerinin ölçülmesi amacıyla 40 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular içinde yer alan konu ve soru sayıları şu şekildedir.

- Muhasebe Teorisi 15,
- Hazır Değerler 1,
- Gelir Hesapları 3,
- Gider Hesapları 2,
- Özkaynaklar 2,
- Menkul Kıymetler 2,
- Genel İşletme 2,
- Maddi ve Maddi olmayan Duran Varlıklar 3,
- Stoklar 1,
- Ticari Borç ve Alacaklar 5,
- Diğer Borçlar ve Alacaklar 1,
- Mali Borçlar 1,
- Amortismanlar 1,
- KDV Hesapları 1

Öğretim elemanları, bu ölçüm ile muhatap kitle olan öğrencilerin eksik olduğu konuları tespit ederek bu konulara ağırlık vermesi ve öncelik belirten konulara ağırlık vererek eğitimin kalitesinin yükseltilmesinde yardımcı bir veri olarak kullanabilir.

Oluşturulan anketin güvenilirlik katsayısı olarak bilinen Cronbach's Alpha katsayısıdır ve sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerinde %70 ve üzeri oranda güvenilirliğe sahip olması istenmektedir. Çalışmada kullanılan anket bu bakımdan değerlendirilmiş ve anketin içsel tutarlılık güvenilirliği Cronbach's Alpha olarak adlandırılan bir istatistikle ortaya konulmuş ve %89 olarak bulunmuştur. Bu da güvenilirlik açısından sıkıntılı bir durum olmadığını göstergesidir.

Tablo 1. Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,891	40

6.5. Araştırma Hipotezleri ve Modeli

Araştırma konusu itibarıyla muhasebe eğitiminin öğrenme sürecine ve öğrencinin bilgi düzeyine etki edebileceği düşünülen bazı hipotezler geliştirilmiştir. Yapılan

analizler ile bu hipotezlerin doğruluğu için cevap aranacaktır. Araştırmanın cevap aradığı temel soru, muhasebe dersinde görsel eğitim desteği yapılması ile klasik usulde eğitimin yapılması arasında muhasebe bilgi düzeyi açısından fark oluşup oluşmadığıdır.

H₁: Genel Muhasebe dersinin görsel materyal ile destek olarak PowerPoint sunumu ile anlatılmasıyla klasik usul ile anlatılması açısından öğrencinin öğrenmesinin verimliliği arasında bir fark vardır.

Alt Hipotezler:

H₂: Genel muhasebe dersinin öğrenilmesinin her iki öğretim yöntemi için öğrencilerin cinsiyetine bağlı olarak öğrenme düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H₃: Genel Muhasebe dersi için ders dönemi öncesinde muhasebe dersi alınması durumuyla her iki öğretim yöntemi için farklılıklar vardır.

H₄: Genel Muhasebe dersi öğrenme düzeyi sayısal zekâ olarak matematikte zorlanma durumuyla her iki öğretim yöntemi için farklılıklar vardır.

H₅: Genel Muhasebe Öğrenme düzeyi öğretim türüne göre farklılık vardır.

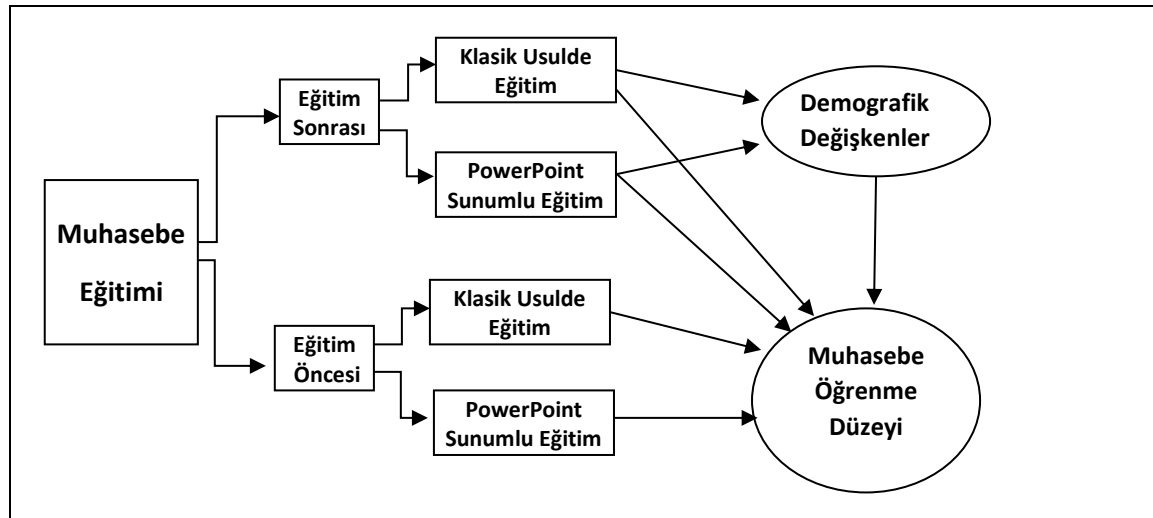
H₆: Genel Muhasebe Öğrenme düzeyi okunan bölümlere göre fark vardır.

H₇: Genel Muhasebe dersi için üniversite öncesi ticaret meslek lisesi okunması ile her iki öğretim yöntemi için farklılık vardır.

H₈: Genel Muhasebe dersi için öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri yere göre kırsal veya şehir merkezleri olarak her iki öğretim yöntemi için farklılıklar vardır.

H₉: Genel Muhasebe dersi için öğrencilerin muhasebe mesleğiyle ilişkisi olma durumlarıyla her iki öğretim yöntemi için farklılık vardır.

Çalışmada Muhasebe Eğitimi ile ilgili olarak eğitim modeli aşağıdaki Şekil 1 ile özetlenmiştir.

Şekil 1. Araştırma modeli

Bu modele göre Muhasebe Eğitimi Eğitim öncesinde muhasebe bilgi düzeyleri belirlenmiştir. Eğitim alan öğrenciler Klasik usul ve PowerPoint sunumlu ders almaları amacıyla iki grup şeklinde tesadüfi olarak ayrılmışlardır. Sonuç olarak ise bu

eğitim tipleri ve demografik değişkenler dikkate alınarak, farklılıklar ve nedenleri hakkında analizler yapılmıştır.

6.6. Bulgular ve Değerlendirme

SPSS programında kayıtlı olan verilerin analizleri sırasında, bağımsız değişkenlerin sayısal olarak iki tane olduğu verilerin farklılaşmasının incelenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem T-Testi uygulanmıştır. Bağımsız verilerin üç olduğu bölümlere göre farklılaşma durumlarının analizi amacıyla da Anova analizi yapılmıştır. Bulguların eğitim öncesi ve sonrası sayıları ve yüzdeleri tablolaştırılmıştır. Bu tabloların yansıttıkları ve gerekli yorumları tabloların alt kısımlarında verilmiştir.

6.6.1. Çalışmaya İlişkin Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Araştırma bulguları araştırmanın başında olan test verileri (eğitim öncesi) ve ders döneminin bitiminde (eğitim sonrası) son test verileri olarak iki bölümden oluşmaktadır. Araştırma dönemin ilk ve son haftasında derse gelen öğrencilere uygulandığı için bu iki gruptaki bulguların sayı ve demografik değişkenlerin sayıları ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Değişkenler Tablosu

Katılımcıların	Eğitim Öncesi		Eğitim Sonrası	
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet				
Kadın	202	51,0	198	55,5
Erkek	194	43,7	159	44,5
Cevapsız	21	5,3	0	0
Toplam	396	100,0	357	100,0
Yaş				
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
17,00	10	2,6	3	0,8
18,00	72	18,2	56	15,7
19,00	114	28,8	98	27,5
20,00	100	25,3	95	26,6
21,00	49	12,4	59	16,5
22,00 ve üzeri	20	5,2	43	12,1
Cevapsız	31	7,8	3	0,8
Toplam	396	100,0	357	100,0
Daha önce muhasebe dersi				
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Aldım	66	16,7	55	15,4
Almadım	307	77,5	302	84,6
Cevapsız	23	5,9	0	0
Toplam	396	100,0	357	100,0
Bölüm				
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
İşletme	256	64,6	238	66,7
Maliye	47	11,9	55	15,4
Yön. Bil. Sis.	92	23,2	64	17,9
Cevapsız	1	0,3	0	0
Toplam	396	100,0	357	100,0
Lise				
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)

Ticaret Meslek	113	28,5	97	27,2
Düz-Diğer Lise	264	66,7	260	72,8
Cevapsız	19	4,8	0	0
Toplam	396	100.0	357	100.0
İkamet	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Kırsal	141	35,6	161	45,1
Merkez	230	58,0	196	54,9
Cevapsız	25	6,4	0	0
Toplam	396	100.0	357	100.0
Muhasebe iş	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Çalıştım	44	11,1	45	12,6
Çalışmadım	328	82,8	311	87,38
Cevapsız	24	6,1	1	0,02
Toplam	396	100.0	357	100.0
Matematikte	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
Zorlandım	245	61,9	257	64,9
Zorlanmadım	127	32,1	98	24,7
Cevapsız	24	6,0	2	0,4
Toplam	396	100.0	357	100.0
Öğretim Tipi	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
N.Öğretim	201	50,8	176	49,3
İ.Öğretim	195	49,2	181	50,7
Toplam	396	100,0	357	100,0
Ders Tipi	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)
PowerPointli Ders	212	53,5	195	54,6
Klasik Usul Ders	184	46,5	162	45,4
Toplam	396	100,0	357	100,0

Eğitim öncesi ankete cevap verenlerin %51,0 (202 kişi)'i kadın, %49,0 (194 kişi)'u ise erkektir. Eğitim sonrası bu oran %55,5 (198 kişi) kadın olup, %44,5 (159kişi) erkektir. Kadınların derse devam ve ders takibi ve katılımı konusunda daha istikrarlı olduğu söylenebilir.

Eğitim öncesi ön teste 396 öğrenci, son teste ise 357 öğrenci katılmıştır. Öğrenci sayısının azalmasında vize notlarında başarısız olan öğrencinin bu dersi öğrenme ve geçme konusundaki olumsuz tutum ve davranışları etkili olduğu söylenebilir.

Eğitim öncesi ve sonrasında anket dolduran öğrenci grubunun çoğunluğunun yukarıdaki Tablo 3.4'te görüldüğü gibi 18-22 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Yaş aralığının yakın olması farklı yaş gruplarının az olması dengeli bir grup olduğunu kanısına ulaştırır.

Eğitim öncesi ankete cevap verenlerin %16,7 (66 kişi)'sı daha önce genel muhasebe dersi almışken, %77,5(307 kişi)'i daha önce genel muhasebe dersi almamıştır. %5,9 (23 kişi) daha önce genel muhasebe dersi aldınız mı sorusuna cevap vermemiştir. Eğitim sonrası bu oran %15,4 (55 kişi) genel muhasebe dersi almış olup, %84,6 (302 kişi)'sı daha önce genel muhasebe dersi almamıştır. Bu verilere bakarak derse gelenlerin çoğunluğunun genel muhasebe dersini ilk defa aldığı görülmektedir.

Eğitim öncesi ankete cevap verenlerin %64,6'i (256 kişi) İşletme bölümünde, %11,9 (47 kişi)'u Maliye bölümünde, %23,2 (92 kişi)'ü Yönetim Bilişim Sistemleri öğrencisidir. %0,3 (1 kişi) bölümünüz sorusuna cevap vermemiştir. Eğitim sonrası

ankete cevap verenlerin %66,7 (238 kişi) 'si İşletme bölümünde, %15,4 (55 kişi)'u Maliye bölümünde, %17,9 (64 kişi)'u Yönetim Bilişim Sistemleri öğrencisidir. Bu verilerden çalışmaya katılan büyük çoğunluğun İşletme Bölümü öğrencilerinin olduğu görülmektedir.

Çalışmada eğitim öncesinde katılan öğrencilerin lise eğitim türleri olarak %28,1 (113 kişi)'i meslek lisesinde, %67,1 (264 kişi)'i ise diğer türü olan Anadolu ve Düz Liselerde eğitim görmüştür. 19 kişi ise okuduğunuz lise soru bölümüne cevap vermemiştir. Eğitim sonrasında ise katılan öğrencilerin lise eğitim türleri olarak %27,2 (97 kişi)'i meslek lisesinde, %72,8 (260 kişi)'i ise diğer türü olan Anadolu ve Düz Liselerde eğitim görmüştür. Bu veriler bize araştırma grubumuzun çoğunluğunun Anadolu Liseleri ve Düz Lise gruplarından geldiğini, Ticaret ve Meslek Lisesinden gelenlerin ise azınlıkta kaldığı sonucunu vermiştir.

Çalışmada eğitim öncesinde katılan öğrencilerin aileleriyle birlikte ikamet ettikleri yere göre %58,0 (230 kişi) İl merkezlerinde ikamet etmekte iken, %35,6 (141 kişi)'i kırsalda ikamet etmektedir. Katılımcıların %6,4 (25 kişi) ise bu soruyu cevaplamamıştır. Eğitim sonrasında ise %54,9 (196 kişi)'u İl merkezlerinde ikamet etmekte iken, %45,1 (161 kişi)'i ise kırsalda ikamet etmektedir. Bu oranlar bize kırsal-merkez ikamet oranının dengeye yakın olduğu fakat il merkezlerinin biraz ağır bastığı sonucuna ulaşılabilir.

Eğitim öncesi ankete cevap verenlerin %11,1 (44 kişi) 'i daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalışmışken, %82,8 (328 kişi)'i daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalışmamıştır. 24 kişi muhasebe ile ilgili bir işte çalıştınız mı sorusuna cevap vermemiştir. Eğitim sonrası bu oran ankete cevap verenlerin %12,6 (45 kişi) 'sı daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalışmışken, %82,8 (311 kişi)'i daha önce muhasebe ile ilgili bir işte çalışmamıştır. Bu verilere bakarak çoğunluğunun muhasebe ile ilgili bir işte çalışmadığı söylenebilir.

Çalışmada eğitim öncesinde matematik dersinde zorlanma sorusuna verilen cevaplara göre %32,1 (245 kişi)'u matematik dersinde zorlandığını düşünürken, %32,1 (127 kişi)'i matematik dersinde zorlanmadığını düşünmektedir. Katılımcıların %6 (24 kişi) ise soruyu cevaplamamıştır. Eğitim sonrasında verilen cevaplar ise, %64,9 (257 kişi)'ü matematik dersinde zorlandığını düşünürken, %24,7 (98 kişi)'sı matematikte zorlanmadığını düşünmektedir. Katılımcıların %0,4 (2 kişi) ise soruyu cevaplamamıştır. Bu veriler örneklem grubun çoğunlukla matematik dersinde zorlandığını göstermektedir.

Çalışmada eğitim öncesinde katılan öğrencilerin öğrenim türleri olarak %50,8 (201 kişi)'i normal öğretim de eğitim görmekte iken, %49,2 (195 kişi)'si ise İkinci öğretim de eğitim görmektedir. Eğitim sonrasında ise katılan öğrencilerin %49,3 (176 kişi)'ü normal öğretim de eğitim görmekte iken, %50,7 (181 kişi)'si ise İkinci öğretim de eğitim görmektedir. Bu veriler bize araştırma grubumuzun öğrenim türleri olarak dengeli bir dağılıma sahip olduğu düşünülebilir.

Çalışmada örneklem grubu olarak ilk hafta derse gelen öğrencilerin gruplar arası dağılımları ise %53,5 (212 kişi)'i PowerPoint sunumla ders göreceğ olan grup

oluştururken, %46,5 (184 kişi)'i klasik usulde ders görecek olan öğrenciler oluşturmaktadır. Eğitim sonrasında ise %54,6 (195 kişi)'sı PowerPoint sunumla ders gören grup oluştururken, %45,4 (162 kişi)'i klasik usulde ders gören öğrenciler oluşturmaktadır.

6.6.2. Çalışmanın Analizleri ve Yorumlanması

Klasik eğitim ders sonrasında yapılan analizlere ilişkin: Bağımsız örneklem T-testi ve Anova testleri yapılmış ve aşağıdaki tablolarda verilen ve altında yorumlanan sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 3. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Cinsiyete Göre Farklılık Gösterme Durumu

	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
	Erkek	98	55,6122	11,86295	,427	,514
	Kadın	64	56,9922	12,89595		

- Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir.

Yapılan dersler sonrasında yapılan testlerin sonucu olarak cinsiyete ilişkin farklılığın saptanması için yapılan analizlerde öğrenciler arasında ortalama bakımdan yukarıdaki Tablo 3'de görüldüğü gibi kadınların 1,3 puan yükseklikte fark olmasına karşın istatistiksel anlamda kayda değer bir fark olarak gözlemlenmemektedir. Sonuç olarak anlamlılık düzeyi 0,05'in üzerinde olduğu için kadın ve erkek arasında bilgi düzeyi açısından istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ve H₂: Hipotezi Reddedilmiştir.

Tablo 4. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Daha Önce Muhasebe Dersi Alma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Daha önce Muhasebe dersi aldınız mı?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Aldım	30	60,0833	10,36995	1,911	,032
	Almadım	132	55,2652	12,51433		

- Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir.

Daha önce muhasebe dersi almış olan öğrencilerin tabloda görüldüğü gibi ortalama bakımdan belirgin bir üstünlüğü bulunmuştur ve bu anlamlılık değerinin 0,05'in altında olmasından dolayı da istatistiksel olarak daha önce muhasebe dersi görenlerin belirgin bir üstünlüğünden bahsedilebilir. Bu bağlamda H₃: Hipotezi Kabul edilmiştir. Bu durum daha önce alınan muhasebe eğitiminin akademik başarı üzerinde pozitif etkisinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Matematikte Zorlanma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Matematikte. Zorlanma	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Zorlandım	116	55,8836	12,71876	1,294	,517
	Zorlanmadım	44	57,2159	11,07868		

- Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir.

Matematik dersinde zorlanma düşüncesine ilişkin yapılan analizlerde zorlanmadığını belirten öğrencilerin ortalamaları 1,4 puan daha fazla olmasına karşın

anlamlılık P değeri 0,05 in üzerinde çıkmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuç ile H₄: Hipotezinin reddedilmiştir. Muhasebe öğrenimi açısından matematiğe göre daha az sayısal analizlerin olması, kendine özgü bir bilim olmasından dolayı matematik dersinde zorlananlar ile zorlanmayanlar arasında anlamlı bir fark söz konusu değildir.

Tablo 6. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Öğretim Türüne Göre Farklılaşma Durumu

	Öğretim Tipi	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Normal Öğretim	113	57,3451	10,83708	10,508	,031
	İkinci Öğretim	49	53,4184	14,80510		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Öğrencilerin öğrenim tipi ile olan ilişkilerde ise ikinci öğretim öğrencilerinin ortalamaları yaklaşık 3,9 puan daha fazladır. Anlamlılık değerinin de 0,05'den küçük olmasından kaynaklı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu söylenilebilir. Bu da bizim H₅ hipotezinin kabul edilmiştir. Bu analizler sonucunda normal öğretimde öğrenim gören öğrencilerin klasik eğitimde belirgin olarak daha başarılı olduğu söylenilebilir.

Tablo 7. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Bölümlere Göre Farklılaşma Durumu

Bölümünüz	Sayı	Ortalama	F	Anlamlılık	Farkın Kaynağı
İşletme	108	56,1111	4,532	,012	MaliyeX İşletme Maliye X YBS
Maliye	23	61,9565			
Yönetim Bilişim Sistemleri	31	52,0161			
Total	162	56,1574			

Ölçek üzerinden yapılan puanlamanın bölümler arası farkın analizi amacıyla Anova testi yapılmıştır. Bu test sonucunda farklılık tespit edilmiştir. Bu da H₆ hipotezi P değeri 0,05'den küçük olduğu için kabul edilmiştir. Tablo 3.17'den de anlaşılacağı üzere bu farklılığın kaynağı olarak Maliye bölümünün diğer gruplardan belirgin olarak üstünlüğünden kaynaklanmaktadır. Üniversiteye giriş puanları olarak da en yüksek olan maliye bölümünün bu bağlamda öğrenci profili farklılığından da söz edilebilir.

Tablo 8. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Ticaret Lisesinde Okuma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Lise Türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Ticaret Meslek Liseleri	7	61,7857	10,77365	,890	,347
	Düz lise ve diğerleri	155	55,9032	12,29337		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Öğrencilerin mezun oldukları lise türlerine göre yapılan analizlerde ise ortalama olarak Meslek liselerinden gelenlerin ortalamalarının 5,8 puan fazla olmasına karşın anlamlılık düzeyi olan P'nin 0.05 den büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak

anamlı bir farktan bahsedilemez. Bu bağlamda H_1 hipotezi reddedilmiştir. Bu anlamlılığın olmamasında örneklem büyüklüğünün etkisinden de bahsedilebilir.

Tablo 9. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Aile İkametine Göre Farklılaşma Durumu

	Aile İkamet Yerine Göre	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	1,00 Kırsal	76	54,4737	11,30130	1,222	,098
	2,00 Merkez	86	57,6453	12,93283		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri yere göre yapılan analizlerde ise ortalama olarak merkezde yaşayanların ortalamalarının 3,2 puan fazla olmasına karşın anlamlılık düzeyi olan P nin 0,05 den büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir farktan bahsedilemez. Bu bağlamda H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu anlamlılığın olmamasında örneklem büyüklüğünün etkisinden de bahsedilebilir. Bu durumda lise eğitiminde merkez kırsal ayrımının neredeyse kalkması, teknoloji ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler ve genç neslin yeni teknolojileri etkin kullanımı ile "bilgi" ye kolay hızlı ve düşük maliyetle ulaşımı yol açtığı söylenebilir.

Tablo 10. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Muhasebe ile İlgili Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Muhasebe ile ilgili bir işte çalıştınız mı?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Çalıştım	21	58,9286	11,52637	,077	,266
	Çalışmadım	140	55,8393	12,34476		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Öğrencilerin muhasebe ile ilgili bir işte çalışma durumlarına göre yapılan analizlerde ise ortalama olarak çalışanların ortalamalarının 3,1 puan fazla olmasına karşın anlamlılık düzeyi olan P nin 0,05 den büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir farktan bahsedilemez. Bu bağlamda H_0 hipotezi reddedilmiştir. Bu anlamlılığın olmamasında örneklem büyüklüğünün etkisinden de bahsedilebilir.

PowerPoint Sunumlu Ders Sonrası

PowerPoint sunum desteğiyle yapılan ders sonrasında yapılan analizlere ilişkin: Bağımsız örneklem T-testi ve Anova testleri yapılmış ulaşılan istatistiki sonuçlar ve yorumları sunulmuştur.

Tablo 3. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumu

	Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Erkek	79	57,3418	11,22570	3,385	,068
	Kadın	83	55,9036	13,62934		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Yapılan dersler sonrasında cinsiyete göre farklılaşmanın analizi için yapılan testlerin sonucu olarak öğrenciler arasında ortalama bakımdan yukarıdaki Tablo 3.21'de görüldüğü gibi erkeklerin 1,4 puan yükseklikte fark olmasına karşın P değeri 0,05'den büyük olduğu için istatistiksel anlamda kayda değer bir fark olarak gözlemlenmemektedir ve H_2 : Hipotezi Reddedilmiştir. Bu durum muhasebeyi

öğrenmede cinsiyet ayrımının söz konusu olmadığını göstermektedir. Pratiğe bakıldığında ise muhasebe mesleğinin erkeklere yönelik olduğu ve bu yüzden de çok az sayıda bayan meslek mensubu bulunmaktadır.

Tablo 4. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Daha Önce Muhasebe Dersi Alma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Daha önce Muhasebe dersi aldınız mı?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Aldım	25	60,0000	12,60374	,126	,047
	Almadım	170	55,7647	12,21736		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Daha önce muhasebe dersi almış olan öğrencilerin Tablo 12’de görüldüğü gibi ortalama bakımdan belirgin bir üstünlüğü bulunmuştur ve bu anlamlılık değerinin 0,05’in altında olmasından dolayı da istatistiksel olarak daha önce muhasebe dersi görenlerin belirgin bir üstünlüğünden bahsedilebilir. Bu bağlamda H₃: Hipotezi Kabul edilmiştir. Bu lise eğitimi veya muhasebe dersini almak ve geçerli not alamadığı için tekrar almak bağlamında da değerlendirilebilir. Bu sonuç muhasebe dersinin kalıcı öğrenilmesi için sürekli tekrarının gerektiği ifade edilebilir.

Tablo 13. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Matematikte Zorlanma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Matematik Dersinde Zorlanma	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Zorlandım	141	55,4078	12,18761	,144	,705
	Zorlanmadım	54	58,6574	12,45476		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Matematik dersinde zorlanma düşüncesine ilişkin yapılan analizlerde zorlanmadığını belirten öğrencilerin ortalamaları 3,2 puan daha fazla olmasına karşın anlamlılık P değeri 0,05 in üzerinde çıkmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu sonuç ile H₄: Hipotezi reddedilmiştir. Muhasebe eğitiminin 4 işlem dışında bir matematiksel boyutunun olmaması, muhasebe biliminin kendine özgü bir disiplini olması sonucu matematik dersinde zorlananlar ile zorlanmayanlar arasında fark çıkmaması normal bir durumdur.

Tablo 14. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Öğretim Türüne Göre Farklılaşma Durumu

	Öğretim Tipi	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Normal Öğretim	38	63,4211	11,39614	,040	,040
	İkinci Öğretim	124	54,5161	12,10841		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Öğrencilerin öğrenim tipi ile olan ilişkilerde ise ikinci öğretim öğrencilerinin ortalamaları yaklaşık 6,9 puan daha fazladır. Anlamlılık değerinin de 0,05’den küçük olmasından kaynaklı istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu söylenilebilir. Bu da PowerPoint sunumlu eğitim için, H₅ hipotezi kabul edilmiştir. Bu analizler sonucunda normal öğretimde öğrenim gören öğrencilerin klasik eğitimde olduğu gibi PowerPoint sunumlu yapılan derslerde de belirgin olarak daha başarılı olduğu söylenilebilir.

Tablo 15. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Bölümlere Göre Farklılaşma Durumu

	Sayı	Ortalama	F	Anlamlılık	Farkın Kaynağı
İşletme	97	56,5206	1,340	,048	Maliye X İşletme Maliye X YBS
Maliye	32	59,2969			
Yönetim Bilişim Sistemleri	33	54,2424			
Toplam	162	56,6049			

Ölçek üzerinden yapılan puanlamanın bölümler arası farkın analizi amacıyla Anova testi yapılmıştır. Bu test sonucunda farklılık tespit edilmiştir. Bu da H_0 hipotezi P değeri 0.05'den küçük olduğu için kabul edilmiştir. Tablo 15'te de anlaşılacağı üzere bu farklılığın kaynağı olarak Maliye bölümünün diğer gruplardan belirgin olarak üstünlüğüdür. Üniversiteye giriş puanları olarak da en yüksek olan maliye bölümünün bu bağlamda öğrenci profili farklılığından da söz edilebilir.

Tablo 16. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Ticaret Meslek Lisesinde Okuma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Lise Türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Ticaret Meslek Lisesi	8	62,5000	11,01946	,083	,074
	Düz lise ve diğerleri	154	56,2987	12,52521		

- Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin mezun oldukları lise türlerine göre yapılan analizlerde ise ortalama olarak Meslek liselerinden gelenlerin ortalamalarının 6,2 puan fazla olmasına karşın anlamlılık düzeyi olan P nin 0,05 den büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir farktan bahsedilemez. Bu bağlamda H_7 hipotezi reddedilmiştir. Bu anlamlılığın olmamasında örneklem büyüklüğünün etkisinden de bahsedilebilir. Bu farklılığın sebebi Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerden kaynaklanmaktadır. Diğer liselerden mezun öğrencilerin puanları arasında istatistiki anlamda bir fark söz konusu değildir.

Tablo 175. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Aile İkamet Yerine Göre Farklılaşma Durumu

	Aile İkamet Yerine Göre	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Kırsal	75	56,7000	13,20422	,373	,542
	Merkez	87	56,5230	11,93098		

- Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin ailelerinin ikamet ettikleri yere göre yapılan analizlerde ise ortalama olarak merkezde yaşayanların ortalamalarının 0,2 puan düşük olmasına karşın ortalamaların da yakın olması ile ve anlamlılık düzeyi olan P nin 0,05 den büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir farktan bahsedilemez. Bu bağlamda H_8 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 6. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Muhasebe İle İlgili Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Muhasebe ile ilgili bir işte çalıştınız mı?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Çalıştım	24	60,2083	13,77057	,003	,049
	Çalışmadım	171	55,7602	12,04188		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Öğrencilerin muhasebe ile ilgili bir işte çalışma durumlarına göre yapılan analizlerde ise ortalama olarak çalışanların ortalamalarının 4,5 puan fazla olmasına karşın anlamlılık düzeyi olan P nin 0,05 den küçük olması istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunduğunu göstermiştir. Bu bağlamda H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Bu farklılık muhasebe eğitiminde stajın muhasebe eğitiminde yarar sağlanabileceği kanısına neden olabilir.

6.6.3. Karşılaştırılmalı Analizler

Tablo 19. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Eğitim Türleri Başındaki Durum Açısından Farklılaşma Durumu

	Eğitim Türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Pover Point Ders Öncesi	212	41,7854	16,02442	1,667	,197
	Klasik Ders Öncesi	184	41,5082	14,63355		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Klasik eğitim alması planlanan ve PowerPoint sunum desteğiyle ders alması planlanan grupların alacakları eğitim öncesi bilgi seviyelerinin ölçülmesine yönelik olarak yapılan analizlerde ortalamalarının yaklaşık olarak aynı değerlendirilmesi ve anlamlılık değerinin de 0,05 den büyük olması sebebiyle de grupların ders öncesinde homojen oldukları belirlenmiştir. Bu durum istatistiki olarak iki grubun karşılaştırılabileceğini göstermektedir.

Tablo 20. Muhasebe Bilgi Düzeyinin PowerPointli Eğitim Türünün Öncesi ve Sonrası Farklılaşma Durumu

	Eğitim Türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	PowerPoint Ders Öncesi	212	41,7854	16,02442	15,710	,000
	Power Point Ders Sonrası	195	58,3077	12,31650		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

PowerPoint sunum desteğiyle yapılan ders öncesi ve ders sonrası verilerin analizinde ders sonrası belirgin bir farklılığın olduğu, ortalama bakımından 16,6 puan fark olduğu istatistiksel olarak da anlamlılık değerinin 0,05'den küçük olması nedeniyle de istatistiksel olarak da anlamlı bir farktan bahsedilebilir. Bu durum gerek

öğretim elemanını gerekse öğrenci çabaları ve kullanılan materyallerin muhasebe öğrenmesini olumlu yönde etkilemiştir.

Tablo 217. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Klasik Eğitimde Eğitim Öncesi ve Sonrası Farklılaşma Durumu

	Eğitim Türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	Klasik Ders Öncesi	184	41,5082	14,63355	3,677	,006
	Klasik Ders Sonrası	162	56,1574	12,26056		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

Klasik yöntemle yapılan ders sonrası ve ders öncesi verilerin analizinde ders sonrası belirgin bir farklılığın olduğu, ortalama bakımından 14,6 puan fark olduğu istatistiksel olarak da anlamlılık değerinin 0,05'den küçük olması nedeniyle de istatistiksel olarak da anlamlı bir farktan bahsedilebilir. Bu durum muhasebe eğitimi açısından öğrencinin gelişimi anlamında istenen durumdur.

Tablo 8. Muhasebe Bilgi Düzeyinin Eğitim Türleri Sonundaki Farklılaşma Açısından Farklılaşma Durumu

	Eğitim Türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F	Anlamlılık (iki yönlü)
Puan	PowerPoint Ders Sonrası	195	58,3077	12,31650	,557	,078
	Klasik Ders Sonrası	162	56,1574	12,26056		
<ul style="list-style-type: none"> Bilgi ölçen 40 adet soru toplam 100 üzerinden, %95 anlamlılık düzeyi ile değerlendirilmiştir. 						

PowerPoint sunum desteğiyle yapılan derslerin ve klasik eğitim ders sonrasına ilişkin verilerin bağımsız örneklem T-testi ile test edilmesi sonucunda ortalama olarak 2.2 puan fark olmasına karşın anlamlılık düzeyinin 0.05'den büyük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir farktan bahsedilemez. Bu da bize farkın olduğu söyleyen H1 hipotezinin reddedildiğini göstermektedir. Bu ortalamada olan farkın istatistiksel olarak çıkmama nedeni anlamlılığın %95 düzeyde değerlendirilmesinden de kaynaklanabilir.

Akademik başarı olarak vize sınavının %40, final-bütünleme sınavlarının %60 olarak alındığı puanlama sisteminde alınan ortalamalar ise şu şekildedir. PowerPoint Sunumlu ders yapılan öğrencilerin 61,87'dir. Klasik eğitim gören öğrencilerin ortalamaları ise 59,74'dür. Muhasebe bilgi soruları ile yapılan ölçüm ve puanların küçük bir artışın olma sebebi final ve bütünleme gibi sınavlara öğrencilerin çalışarak gelmesi olabilirken, eğitim sistemleri arasındaki fark aynı düzlemde. Bu bize akademik başarının da PowerPoint sunumlu ders gören öğrencilerin lehine küçük de olsa bir öğrenme düzeyindeki artış konusunda fikir vermektedir.

Klasik ders sonrası ve PowerPoint ders sonrası karşılaştırmalı istatistiklere göre karşılaştırma yapıldığında öğrencilerin ders öncesi durumlarına göre öğrenme düzeylerinin arttığı buna karşılık ise kullanılan öğretim materyalinin etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre interaktif öğrenmede öğretici-öğrenci öğrenme düzeyinin artırılmasında temel etken olmaktadır.

Araştırmanın ana hipotezi olan H1 hipotezi ile klasik usul ile ders gören öğrenciler ile PowerPoint sunumu ile ders gören öğrencilerin başarı anlamında anlamlı bir fark

bulunmamıştır. Alt hipotezlerin demografik değişkenlere göre farklılık durumlarını ölçmek amacıyla yapılan analizler sonucu ise hipotezlerin kabul edilme durumları Tablo 23’de özetlenmiştir.

Tablo 23. Araştırma Hipotezlerinin Kabulü veya Ret Durumu

Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Ana Hipotez H₁ Hipotezi Ret	
H ₂ : Hipotezi Ret	H ₂ : Hipotezi Ret
H ₄ : Hipotezi Kabul	H ₃ : Hipotezi Kabul
H ₆ : Hipotezi Ret	H ₄ : Hipotezi Ret
H ₈ : Hipotezi Kabul	H ₅ : Hipotezi Kabul
H ₁₀ : Hipotezi Kabul	H ₆ : Hipotezi Kabul
H ₁₂ : Hipotezi Ret	H ₇ : Hipotezi Ret
H ₁₄ : Hipotezi Ret	H ₈ : Hipotezi Ret
H ₁₆ : Hipotezi Ret	H ₉ : Hipotezi Kabul

7. Sonuç ve Öneriler

Bilgisayar ve teknolojilerin kontrol edilemez gelişim ve yaygınlığı eğitimi de etkilemektedir. Eğitimde kaynak sınırlılığı var olanı daha verimli hale getirme ihtiyacı meydana gelmiştir. Bilgisayar destekli olan birçok eğitim hakkında çeşitli araştırmalar da bulunmakta olup yalnız konumuz içindeki olan kısım diğer türlerinden daha çok sınıf ortamında işlenen derslerde ek kaynak olarak yararlanılma durumudur. Sınıflarda işlenen derslerde kullanılan teknoloji desteğinin çoğunluğunu PowerPoint sunumlarından yararlanma oluşturmaktadır.

PowerPoint sunumlu derslerin eğitimin başarısı üzerine dünyada çeşitli ülkelerde ve ders alanlarında birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalar kültürler ve eğitim yapılan alanlara göre de farklılaşmaktadır. Aynı eğitim alanlarında yapılan çalışmalarda bile tezat bulgulara ulaşıldığı da görülmektedir. Bazı çalışmalarda PowerPoint sunum desteğiyle yapılan eğitimin başarıyı, ilgiyi ve yargıyı iyileştirdiği gözlemlenirken, bazılarında ise etkilemediği hatta olumsuz etkilediği durumlarıyla da karşılaşmıştır. Bu zıt durumları ortaya çıkaran etkenlerden birinin de başarı faktörü olarak akademik başarının algılanması ve bu akademik başarının ölçüm kriterinin subjektif olması da bir neden olarak gösterilebilir. Özellikle bu sorunun objektif hale gelmesi amacıyla uzman görüşleri alınarak 40 sorudan oluşan “Genel Muhasebe Bilgi Düzeyi” ölçme soruları oluşturulmuştur.

Eğitimde verimliliğin daha da arttığı ve teknolojik cihaz olarak PowerPoint sunum desteklerinin kullanılma oranının diğer destekleyici materyallere göre daha yaygın olarak kullanıldığı düşünülürse, Türkiye’de bu konu üzerine yapılmış çalışmaların yetersiz olduğu söylenebilir. Bu bağlamda muhasebe derslerinin PowerPoint sunum desteğiyle yapılmasının etkileri hakkında kesin ifadeler kullanılamamaktadır.

Araştırmada Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde İşletme, Maliye ve Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümlerinde yürütülen bu çalışmada

PowerPoint sunum desteğiyle yapılan derslerin Muhasebe Bilgi Düzeyi Ölçümü ve Akademik not olarak da daha yüksek olmasına karşın fark oranının düşük olmasından kaynaklı, istatistikî olarak anlamlı çıkmamıştır. Yalnız öğretim elemanının PowerPoint sunum desteğiyle yaptığı derslerde daha az yorulduğu, tahtaya yazma sorunu olmadığından derste daha rahat hareket ederek etkileşimi artırdığı gözlemlenmiştir. Öğretim elemanının ardışık derslere girmesi de muhtemel olarak düşünüldüğü zaman ve sonraki dersler için enerjisini verimli kullanması açısından eğitimin ekonomiklik ilkesi bağlamında PowerPoint kullanımının yararlı olabileceği düşünülebilir.

Bu sonuçlar muhasebe derslerinde daha fazla bilgisayar ve sunum teknolojilerinin kullanımının yararlı olabileceğini düşündürmektedir. Mevcut PowerPoint sunum sisteminin ise geleceğe yönelik daha fazla resim, grafik, şekil ve videolarla zenginleştirilmesi ise görsel hafızada kalma açısından ve yorum kabiliyeti anlamında yarar sağlaması muhtemeldir.

Muhasebe ile ilgili işlerde çalışanların ve daha fazla başarılı oldukları da düşünüldüğünde, staj benzeri uygulamaların da yararlı olabileceği düşünülmektedir. Matematik derslerinde zorlandığını düşünenlerin oranlarının ise daha yüksek olması ve dersin içeriğindeki rakamsal ifadelerin matematik gibi algılanmasına ve önyargılara sebep olabileceğinden önyargıları kırarak açıklamalar da yararlı olabilir. Bu bağlamda da öğrencilere sıkıcı gelen muhasebe derslerini daha eğlenceli hale almak da bir adım olabilir. Örnek olarak PowerPoint sunumlarında araya konulabilecek karikatür benzeri figürler ve animasyonlar verilebilir.

Teknolojik aletlerin kullanımının bu şekilde yararları olmasına karşılık maliyetleri ve yaşanabilecek aksaklıkların dersleri bozma ihtimali de her zaman bulunmakta ve hazırlanması noktasında harcanan zaman ise ekstra bir maliyet olarak düşünülebilir. Fakat öğretim elemanının ders notlarını her sınıfta yazarak anlatımı ile kıyaslandığında, bir kez PowerPointli notlara dönüştürülmesi daha avantajlı sayılabilir. Diğer bir avantajı ise öğrenci sayısının fazla olduğu geniş sınıflarda tahta alanının sınırlı olması, yazıların tahtaya uzak mesafede oturan öğrencilerin görebileceği büyüklükte yazılması halinde çok daha fazla temizleme gereği, konu bütünlüğünün kaybolması ve zaman harcayacak olmasıdır, PowerPoint sunumlarında ise sadece kablosuz değiştirme araçlarıyla bu slaytlar arasında kolayca geçişler sağlanabilir.

Çalışmanın sonucu dikkate alındığında uygulamacı ve araştırmacılar için farklı öneriler sunulabilir. Uygulama durumunda olan öğretim elemanları bu bilgi düzeyi sorularıyla öğrencilerin eksik oldukları konuları tespit eder ve hangi konulara yoğunlaşacağı noktasında yardım alabilir. PowerPoint sunum desteğini kullanarak vakit ve enerjilerini daha verimli şekilde kullanabilirler. Ders programında ardışık derslere girmek için enerjilerin kullanımında da verimli olacağı düşünülebilir.

Gelecek araştırmacılara öneriler ise zaman kısıtının uygun olması durumunda nitel bir araştırmayla öğrencilerin tutumu için daha ayrıntılı bilgiye sahip olunabilir. Benzer çalışmalarda ise nitel yöntem mümkün olmadığından özellikle kişilerin bireysel bilgileri alınması bağlamında, kişisel ilerlemelerinin de izlenmesi sağlanabilir. Öğrencilerin kişisel verilerinin yanında öğrenme stili, yöntemi gibi noktalarda bilgi

sahibi olmak ve öğrenme yöntemlerine göre gruplamak ise artı bir değerlendirme şansı verebilir.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışmada kullanılan veriler 2020 yılı öncesinde toplandığı için çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Ağca, A. (2005). Üniversitelerimizde Verilen Denetim Eğitiminin Teknolojik Gelişmeler Sonucunda Değişen Denetim Olgusu ve Değişen Denetçi Profili Karşısındaki Durumu. *XXIV. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu* (s. 107-140). Fethiye-Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Akdağ, M., & Tok, H. (2008). Geleneksel Öğretim ile PowerPoint Sunum Destekli Öğretimin Öğrenci Erişimine Etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33(147), 26-34.
- Apak, İ., Duman, H., Özpeynirci, R., & Karakışla, E. (2016). Accounting Education İn Turkey: The Case Of The Turkey Accounting Education Symposium. *İntarnational Journal Of Human Sciences*, 13(1), 169-197.
- Apperson, J., E.L.Laws, & Scepanky, J. (2006). The İmpact of Presentation Graphics on Students' Experience in the Classroom. *Computers and Education*, 47(1), 116-126.
- Apperson, J., Laws, E., & Scepanky, J. (2008). An Assessment of Student Preferences for PowerPoint Presentation Structure in Undergraduate Courses. *Computers & Education*(50), 148-153.
- Atıcı, T., & Bora, N. (2009). Orta Öğretim Kurumlarında Biyoloji Eğitiminde Kullanılan Öğretim Metodlarının Ders Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi ve Öneriler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 51-64.
- Aydın, S. (2011). İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yönteminin Genel Muhasebe Derslerindeki Etkinliği. *MÖDAV*, 13(2), 19-38.
- Aysan, M. (2005). İşletme Yönetimi Eğitimindeki Son Gelişmeler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 26, 51-60.
- Balsarı, Ç. K., & Aslanertik, B. E. (2007). Kavram Haritaları ve Muhasebe Eğitimi: Yönetim Muhasebesi Uygulaması. *XXVI. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu* (s. 243-258). Antalya: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Bartsch, R. A., & Cobern, K. M. (2003). Efectiveness of PowerPoint Presentations in Lectures. *Computers & Education*(41), 77-86.
- Broad, M., Matthews, M., & Mcdoland, A. (2004). Accounting Education Through an Online-Supported Virtual Learning Environment. *Active Learning in Higher Education*, 5(2), 135-151.
- Can, A. V., Karaca, N., Akyel, N., & Demirci, S. D. (2012). Evaluating the Fitness of Lecturing with PowerPoint Presentations for Accounting Education- Research at Sakarya University. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 55, 128-137.
- Carland, J., Carland, J. C., & Dye, J. L. (1994). Accounting Education: A Cooperative Leraning Strategy. *Accounting Education*, 3(3), 232-236.
- Çankaya, F., & Dinç, E. (2009). PowerPoint ve Klasik Usulde Muhasebe Eğitimi Alan Öğrenciler Arasındaki Farklılıkların Tespiti:Karadeniz Teknik Üniversitesinde Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 28-52.

- Dinç, E., & Karakaya, A. (2008). Muhasebe Mesleği Seçimini Etkileşen Faktörlere Yönelik Lisans Öğrencilerinin Algılarındaki Farklılıklar. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 10(4), 117-136.
- Dinçer, S. (2006). Bilgisayar Destekli Eğitim ve Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış. *Akademik Bilişim Bildirisi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Dindar, H., & Yaman, S. (2003). İlköğretim Okulları Birinci Kademedeki Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Araç-Gereçlerini Kullanma Durumları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(13), 167-176.
- Ece, O., & Abdioğlu, H. (2005). Toplam Kalite Yönetiminin Muhasebe Meslek Elemanları Üzerinde Uygulanmasına Yönelik Bir Model Önerisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*(1), 67-96.
- Fidan, M. E., & Subaşı, Ş. (2014). Türkiye'deki Muhasebe Öğretim Elemanlarının Sayısal Çağda Teknoloji Kullanımına İlişkin Durum Tespiti. 33. *Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu* (s. 2-28). Antalya: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Kashyap, V., Shih, M., & Debevec, K. (2006). Learnin Strategies and Performance in a Technology Lintegrated Classroom. *Journal of Research on Technology in Education*, 38(3), 293-307.
- Koçel, T. (2014). *İşletme Yöneticiliği* (15 b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Mattar, D. M., & Houry, R. M. (2014). Identical Instructor, Different Teaching Methodologies: Contrasting Outcomes in Dorothy Feldmann , Timothy J. Rupert (ed.). *Advances in Accounting Education: Teaching and Curriculum Innovations (Advances in Accounting Education*, 14, 193-212.
- Nouri, H., & Shahid, A. (2005). The Effect Of PowerPoint Presentations On Student Learning And Attitudes. *Global Perspectives On Accounting Education*, 2, 53-73.
- Özulucan, A., Bengü, H., & Özdemir, F. S. (2010). Muhasebe Meslek Mensuplarının Güncel Sorunları, Uygulamada Karşılaştıkları Yetersizlikler ve Mesleki Deneyim Süreleri Yönüyle İncelenmesi: Türkiye Genelinde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*(31), 41-64.
- Pala, A. (2011). Öğrenme ve öğretim ilkeleri. Ş. Tan içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 112-147). Ankara: Pegem Akademi.
- Savoy, A., Proctor, R. W., & Salvendy, G. (2009). İnformation Retention from PowerPoint and Traditional Lectures. *Computers & Education*, 52(4), 858-867.
- Sharma, D. S. (1997). Accounting Students' Learning Conceptions, Approaches to Learning, and the İnfluence of the Learning–Teaching Context on Approaches Tolearning. *Accounting Education*, 6(2), 125-146.
- Suguhara, S., & Boland, G. (2006). The Effectiveness of PowerPoint Presentations İn The Accounting Classroom. *Accounting Education: An İnternational Journal*, 15(4), 391-403.
- Susskind, E. J. (2005). PowerPoint's Power in the Classroom: Enhancing Students' Self-Efficacy and Attitudes. *Computers & Education*(45), 203-215.
- Sürmeli, F. (2007). Muhasebe Eğitiminde e-Değişimi Yakalamak. *Muhasebe ve Finansman dergisi*, 33, 28-30.
- Tazegül, A., Kutlu, H. A., & Elyıldırım, Ü. Y. (2014). Yeni Yaklaşımlar ve Öğrenme-Öğretme Etkinlikleri- Muhasebe Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yöntemler ve Araçlar. 33. *Muhasebe Eğitimi Sempozyumu* (s. 31-53). Antalya: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Uğuröl, Y. (2001). Öğrenme ve Öğretmeye Psikolojik Hazırlık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*(25), 125-133.
- Uyar, S., Okutmuş, E., & Ergül, A. (2014). Uzaktan Muhasebe Eğitimi İle Yüz Yüze Muhasebe Eğitiminin Karşılaştırmalı Performans Ölçümü ve Bir Uygulama. 33. *Muhasebe Eğitimi Sempozyumu* (s. 71-93). Antalya: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Yalçın, S. (2012). Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe Mesleğinin Geliştirilmesiyle İlgili Tutumları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(56), 113-136.
- Zaif, F., & Karapınar, A. (2002). Muhasebe Eğitiminde Değişim İhtiyacı. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*(3), 111-134.

Bütçelemelerde Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Sürekli Bütçeleme: Aksaray İlinde Faaliyetlerini Sürdüren Bir Otel İşletmesinde Uygulama

(Rolling Forecast Budgeting as an Alternative Approach in Budgeting: An Application in a Hotel Management in Aksaray Province)

A. Aykut PEKER^a

^a Öğr. Gör. Dr., Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Aksaray, Türkiye, aykutpeker@aksaray.edu.tr

Öz

Geleneksel bütçeleme yaklaşımına yönelik çeşitli eleştirilerin sonucunda alternatif bir bütçeleme yaklaşımı olarak ileri sürülen sürekli bütçeleme yaklaşımı, muhasebe dönemine bağlı kalmaksızın, değişen çevre koşullarına kolaylıkla adapte olabilen ve sürekli olarak aylık ve/veya 3 aylık revize edilebilen bütçelerdir. Yöntemde sona eren aya ve/veya 3 aya karşılık, bir sonraki yılın aynı ayı ve/veya 3 ayına yönelik yeni bir bütçe dönemi ilave edilir. Böylece işletmeler dönem ortasında bile 12 aylık bütçeye sahiptirler. Bu çalışmanın amacı, fiili olarak faaliyetlerini sürdüren bir hizmet işletmesinde sürekli bütçeleme yaklaşımının uygulanmasıdır. Bu amaç kapsamında Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren 3 yıldızlı bir şehir oteli işletmesi üzerine uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Uygulama aşamasına geçilmeden önce, sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik kavramsal çerçeve ve literatür taramalarına yer verilmiştir. Otel işletmesinde gerçekleştirilen uygulamalar ile literatürde yer alana fiili bir işletme üzerine uygulama boşluğu probleminin çözülmesi amaçlanmıştır. Bu sayede işletmelere, sürekli bütçeleme yaklaşımının uygulanabilirliği hususunda bir farkındalık yaratılabileceği düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler:

Bütçeleme,
Sürekli Bütçeleme,
Geleneksel
Bütçeleme

Makale türü:

Araştırma

Abstract

The rolling forecast budgeting approach, which has been put forward as an alternative budgeting approach as a result of various criticisms of the traditional budgeting approach, is the budget that can easily adapt to changing environmental conditions and can be revised monthly and / or quarterly, regardless of the accounting period. A new budget period is added for the same month and/or 3 months of the following year against the month and/or 3 months ending in the method. Thus, businesses have a 12-month budget even in the middle of the semester. The aim of this study is to apply the rolling forecast budgeting approach in a service business that continues its activities. Within the scope of this purpose, applications were carried out on a 3-star city hotel operating in the province of Aksaray. Before proceeding to the implementation phase, the conceptual framework and literature reviews for the rolling forecast budgeting approach are included. With the applications carried out in the hotel business, it is aimed to solve the application gap problem on an actual business in the literature. In this way, it was thought that an awareness of the applicability of the rolling forecast budgeting approach could be created for the enterprises.

Keywords:

Budgeting,
Rolling Forecast,
Traditional
Budgeting

Paper type:

Research

Başvuru/Received: 22.02.2023 | Kabul/Accepted: 15.03.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %3

Atıf/Citation: Peker, A. A. (2023). Bütçelemelerde Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Sürekli Bütçeleme: Aksaray İlinde Faaliyetlerini Sürdüren Bir Otel İşletmesinde Uygulama, *İşletme*, 4(1), 85-108.

Giriş

Bütçeler, işletmeler tarafından planlama ve kontrol faaliyetlerinin sürdürülmesi adına hayati derecede öneme sahiptirler. Fakat bütçeler, tahminlerden hareketle oluşturulduğu için elde edilen sonuçlar bakımından mükemmellikten uzaktırlar. Bu bağlamda işletmeler açısından bütçelerin hazırlanması, kullanılması ve sonuçlarının değerlendirilmesi aşaması, beraberinde birçok tartışmayı da bünyesinde barındırmaktadır. Bilgi kullanıcıları ve/veya uygulayıcılar geleneksel bütçelerin, işletmelerin kaynaklarının optimal seviyede kullanılması hususunda çeşitli sınırlılıklarının bulunduğunu ifade etmişlerdir (Özdemir, 2021: 1229).

Günümüz küreselleşmeyle birlikte artan rekabet ortamı, hızla değişen çevresel ve ekonomik ortamlar, işletmeler açısından hazırlanan bütçelerde çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Geleneksel bütçeleme yaklaşımına yöneltilen en önemli eleştiri, değişen çevre koşullarına uyum sağlamasında yaşanan problemlerdir. Bu tür problemlerin ortadan kaldırılması amacıyla geliştirilen sürekli bütçeleme yaklaşımı, geleneksel bütçelerin statik yapılarından farklı olarak, bilgi kullanıcılarına belirli zaman aralıklarında (haftalık, aylık, 3 aylık) güncelleme imkânı sunmaktadır. Sürekli bütçeleme yaklaşımı ile işletmeler, ihtiyaçları doğrultusunda bütçelerini revize edebilmektedir. Yöntemde, sona eren aya ve/veya 3 aya karşılık, bir sonraki yılın aynı ayı ve/veya üç ayına yönelik bütçeler hazırlanmaktadır. Böylece işletmeler sürekli olarak bir dönemlik yani en az 12 aylık bütçelere sahip olabilmektedirler. Bu bağlamda işletmeler, sürekli güncelleme faaliyetleri gerçekleştirilerek değişen çevre koşullarına adapte olabilmektedirler. Gelişmekte olan ülkeler açısından, dinamik bir bütçeleme yaklaşımının tercih edilmesi hem iç hem de dış ekonomik gelişmelere uyum sağlanması bağlamında oldukça önemlidir. Bilgi teknolojilerinde ve iletişimdeki sürekli gelişmeler, rekabet koşullarının gün geçtikçe zorlaştığı ortamlarda, işletmeler açısından dinamik yaklaşımların ön plana çıkması zorunluluk haline gelmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın amacı, fiili olarak faaliyetlerini sürdüren bir otel işletmesinde sürekli bütçeleme yaklaşımının uygulanmasıdır. Bu amaç kapsamında Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren bir otel işletmesinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Fiili bir işletme üzerine gerçekleştirilen uygulamalar neticesinde, literatür taramasında tespit edilen yönetime yönelik uygulama eksikliği problemlerinin çözümlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın bu yönüyle ulusal ve uluslararası alana katkı sağlayacağı ve literatürde yer alan boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında yönetime yönelik kavramsal çerçeve ve literatür taramasına yer verilmiştir. Ayrıca fiili bir otel işletmesine yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiş ve bu sayede yöntemin uygulanabilirliği hususunda bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

Sabit yıllık bütçeler, genellikle ticari faaliyetlerden ve stratejik hedeflerden kopuk olmasının yanı sıra külfetli, yavaş, verimsiz ve esnek olmayan bir yapıya sahiptirler (Nwachukwu, 2021: 82). Sabit bütçelerin yukarıda bahsedilen çeşitli dezavantajlarını

ortadan kaldırmak amacıyla genellikle 12 ila 18 ay arasında, ileriye dönük bir zaman ufkunu korumak amacıyla geliştirilen ve periyodik olarak güncellenebilen (aylık, 3 aylık, 6 aylık vb.) bütçeleme yaklaşımı sürekli bütçeleme olarak tanımlanmıştır (Bhimani, Sivabalan, & Soonawalla, 2018: 308). En yalın ifadesiyle sürekli bütçeleme, sabit bir zaman dilimine sahip, sürekli olarak güncellenen ve gelecek dönemlere ilişkin geniş bir bakış açısı sunan bütçeler şeklinde tanımlanabilir (Cardos, 2014: 486). Sürekli bütçeleme; geleneksel bütçelemeyle ilgili sorunları çözmesi ve daha doğru tahminler sunmasıyla birlikte değişen çevre koşullarına daha duyarlı, gerçekleşen fiili durum ile tahmin arasında yıllonunda ortaya çıkan şüpheli durumların ortadan kaldırılmasını sağlamaktadır (Neely, Bourne, & Adams, 2003: 24). Sürekli bütçeleme, bir kuruluşun gelecek planlarını görebilmesi için bir çerçeve sağlamasıyla birlikte kuruluşun mevcut durumuyla ilgili durumunu güncelleyen somut, uygulanabilir bir plan sunmakta başka bir deyişle bilgi kullanıcılarına yol göstermektedir (Asogwa & Etim, 2017: 116). Sürekli bütçeleme yaklaşımının amaçları; bütçe hazırlama süresinin kısaltılması, beklenmedik durumlara yönelik analiz ve planlama imkânı, gereksiz ayrıntıları en aza indirme ve sistem içerisinde kaynak kullanımı en üst seviyeye çıkarmak şeklinde sıralanabilir (Leon, Rafferty, & Herschel, 2012: 8). Leon ve arkadaşları tarafından belirtilen yöntemin amaçları incelendiğinde, bu yaklaşımın temel amacının geleneksel bütçeye göre daha dinamik ve proaktif karar vermeyi sağlamak olduğu söylenebilir (Msiza, Obokoh, & Benedict, 2022: 113). Sürekli bütçelemeyi tanımlayan 4 temel özellik bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Doeven, 2012:1):

- Sürekli bütçeleme, sürekli olarak güncellenebilen bir tahmindir.
- Değişken bir tahminin hareketli bir penceresi vardır. Yani tahmin her güncellendiğinde, tahmin süreci aynı dönemde uzatılır. Güncellenmiş her bir hareketli tahmin, piyasalardan en son bilgileri ve işletmelerin “gerçekler” olarak adlandırılan en son gerçekleşen durumu yansıtmaktadır.
- Değişken tahminler, performans değerlendirmesine bağlı değildir. Yönetim performans değerlendirilmesiyle hareketli tahminin ayrıştırılması, daha gerçekçi sonuçların elde edilmesi imkânını sağlamaktadır.
- Tahminler ile hareket eden sürekli bütçeleme, geleneksel bütçeye göre daha az ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Daha az ayrıntı, tahminlerin doğruluk oranını artırmaya ve güncelleme işleminin daha kolay gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Sürekli bütçeleme yaklaşımının temel avantajları, sabit yıllık bütçe ile aynı zorunlu ve boğucu bir imaja sahip olmaması, esnek bir yapısının bulunması ve kaynakların tahsisinde eski (güncel olmayan) rakamlara göre hareket etmemesi şeklinde sıralanabilir (Ekholm & Wallin, 2000: 521). Sürekli bütçeleme; müşteriler, tedarikçiler, rakipler ve çeşitli paydaş grupları arasındaki sürekli değişimi takip etmesi ile işletmelere rehberlik etmektedir (Juan, Rahman, & Wee, 2014: 95). İşletmelere ortaya çıkan tehditlere ve fırsatlara daha hızlı yanıt verme imkânı sağlamakta ve yöneticilerin kaliteli tahminlerde bulunmasına yardım etmesi bağlamında bir öz yeterlilik olarak değerlendirilebileceği söylenebilir (Barrett & Hope, 2006: 31). Haka & Krishnan (2005) çalışmasında; Sürekli bütçelemenin belirsizlik ortamının hâkim olduğu durumlarda

tercih edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Şöyle ki belirsizlik ortamının hâkim olduğu durumlarda başarının anahtarının öğrenmek olduğunu, çalkantılı bir ekonomide önce öğrenen bir işletmenin hayatta kalma ve başarı ihtimalinin rakiplerine kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Sürekli bütçeleme yaklaşımı ile ileriye dönük tahminlerde bulunulması ve bu tahminlerin periyodik zaman aralıklarında güncellenebilmesi için sistematik bir yapı kurulması, öğrenme süreçlerine çeşitli seviyelerde katkı sağlayacağı söylenebilir (Sivabalan, Booth, Malmi, & Brown, 2009: 856).

Sürekli bütçeleme yaklaşımının sınırlılıkları ise şu şekilde sıralanabilir (Benikhelef, 2020: 144; Nguyen & Lee, 2021: 49; Bello, 2021: 431):

- Sürekli tahmin, sağlam bir planlama gerektirir ve bu durumu yönetmek, büyük miktarda verinin yanı sıra iş operasyonlarının karmaşıklığı ve hızla değişen ortam koşulları nedeniyle zor olabilir.
- Sürekli tahmin, görevden kaçmaması gereken ve sistemin etkili ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlamak için kendilerine güven duyan yöneticiler ile işleyişini sürdürmek zorundadır.
- Sürekli bütçeleme için iş ortamına hâkim nitelikli muhasebe elemanlarına ihtiyaç duymaktadır.
- Sürekli tahminler, sürekli olarak değişim göstermekte ve bu durum da yöneticiler açısından belirsizliklere yol açabilmektedir.
- Sürekli bütçeleme yönteminin, değer yaratmaya karşılık maliyet kontrolü zayıflığı, departman işbirliği eksikliği, uzun ve zahmetli planlama süreci gibi bir çok dezavantajı da bulunmaktadır.

Bütçe hazırlayıcıları (yöneticiler), belirli bir dönemde hangi bütçeyi tercih edecekleri hususunda çeşitli belirsizlikler yaşayabilirler. Şöyle ki sabit yıllık (geleneksel) bütçelerin ve sürekli bütçelerin yukarıda bahsedildiği gibi çeşitli avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Yöneticiler, içinde buldukları sektörün yapısı, ekonomik konjonktür, rekabet ortamı-yapısı vb. nedenlerle her iki bütçeyi de piyasa koşulları çerçevesinde tercih edebilirler. Özetle her iki bütçenin de kendine özgü güçlü yönleri bulunmaktadır. Bu bütçelerin aralarındaki farkların daha net bir şekilde anlaşılabilmesi amacıyla Tablo 1’de geleneksel bütçe ve sürekli bütçelerin güçlü yönleri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Geleneksel Bütçe ve Sürekli Bütçeleme Güçlü Yönleri

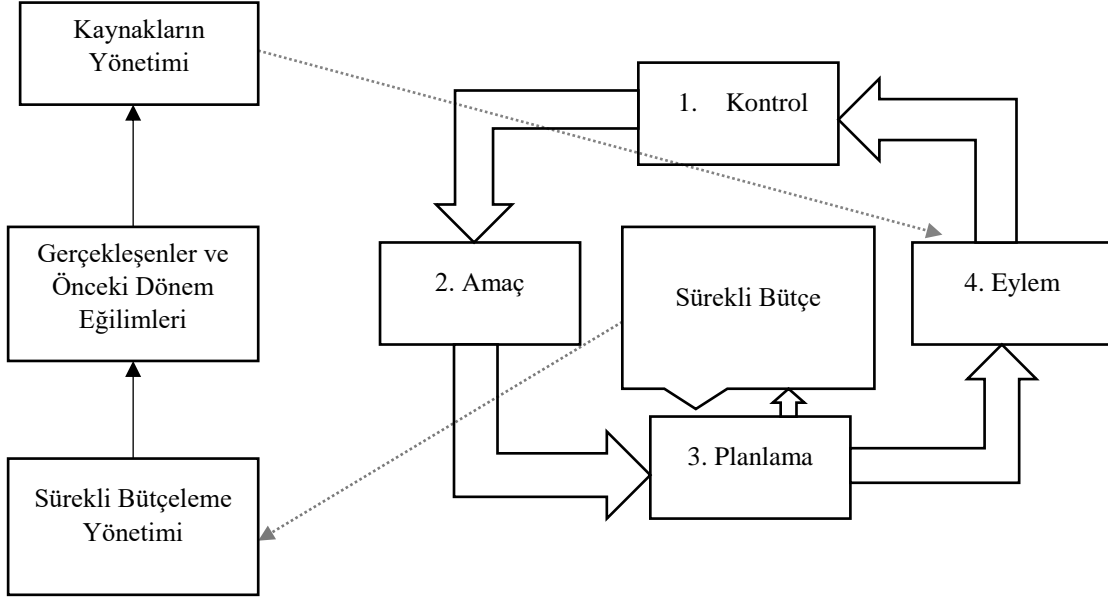
Geleneksel Bütçe (Sabit Yıllık Bütçe)	Sürekli Bütçeleme (Periyodik Olarak Güncellenen)
Uygulaması kolaydır.	Periyodik olarak güncellenmesi nedeniyle uygulaması daha zordur fakat daha gerçekçi sonuçlara ulaşmayı sağlamaktadır.
Yıllık tahminler ile bütçeler hazırlanır ve yıl içerisinde olağanüstü bir durum olmadığı sürece bu tahminler ile süreç devam eder. Bu sayede bütçe hazırlama süreci için daha az kaynak gerekebilir.	Bütçeler esnek bir yapıya sahiptir ve sürekli güncellenebilmektedir. Bütçeler yol gösteren bir rehber olarak tanımlanabilir.

Maliyet kontrolü ve yönetiminde yöneticilere detaylı bilgi sunmaktadır.	Bütçe döneminde başarılı olan/olmayan bölümler hakkında bilgi sunarak, bu bölümlere yönelik yeniden tahsis süreci başlatılabilir.
İşletmelerin ekonomik ve ticari ortamlarında çok fazla değişkenliğe sahip olmadığı ortamlarda kullanılması daha uygundur.	Ekonomik ve ticari ortamlarda fazla değişkenliğin söz konusu olduğu ortamlarda güncel veriler temin etmektedir. Bu sayede daha gerçekçi tahminler elde edebilmektedir.
Bilgi kullanıcılarına uzun vadeli bir perspektif sunmaktadır.	Sürekli bir bakış açısı ile tahminler hazırlanmaktadır. Dolayısıyla daha kısa ve orta vadeli tahminlerde tercih edilebilir.
Tahmin sürecinde geçmişte yapılan hatalar içerisinde bulunan dönemi etkilememektedir. Bu sayede geçmişte yapılan hatalı tahmin içerisinde bulunan dönemdeki ve gelecekteki bütçeleri etkilememektedir.	Bütçe dönemi içerisinde giderler her defasında yeniden düzenlenebilir. Bu sayede giderlerin kontrolü ve daha gerçekçi şekilde bütçelenmesi sağlanabilmektedir.
Bütçeyi oluşturan rakamların sabit olması ile planlama süreci daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilir.	Sürekli güncellenen rakamlar, yöneticilere (bilgi kullanıcılarına) stratejik bir bakış açısı (vizyon) sunmaktadır.
Sabit varyanslar söz konusu olduğu için analiz aşamasında daha güçlü bir öngörü sağlanmaktadır.	Değişken çevre koşullarında sürekli güncelleme ile yöneticilere dinamik bir rehberlik hizmeti sunmaktadır.

Kaynak: (Apak, 2020).

Tablo 1 incelendiğinde sabit yıllık bütçe (geleneksel) bütçelerin güçlü yönleri; uygulamasının kolay olması, daha az maliyetli olması, maliyetler hakkında yöneticilere bilgi sunması, belirsizliğin az olduğu ortamlarda daha rahat uygulanabileceği için tercih edilmesi, uzun vadeli perspektif sağlaması, planlamanın ve analizlerin kolay bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlaması şeklinde sıralanabilir. Sürekli bütçelerin güçlü yönleri ise; güncelleme nedeniyle daha gerçekçi tahminler sunması, esnek bir yapısının olması, güncel veriler sunması, dinamik bir yapısının olması, yöneticilere rehberlik ve stratejik bir bakış açısı sağlaması şeklinde sıralanabilir.

Sürekli bütçeleme yaklaşımı planlama süreci Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Sürekli Bütçeleme Planlama Süreci

Kaynak: (Hope, 2009).

Hope (2009) çalışmasında, sürekli bütçeleme planlama sürecinin kontrol ile başladığını belirtmiştir. Kontrol aşamasında yöneticiler, “Şu anda hangi aşamadayız ve/veya kısa vadeli gelecek nasıl görünüyor?” şeklindeki soruları cevaplaması gerekmektedir. İkinci aşama ise amaçtır. Amaç aşamasında yöneticiler, “İşletme hedeflerine ulaşabilecek bir konumda mı ve/veya strateji değiştirmeye gerek var mı?” şeklindeki soruları cevaplaması gerekmektedir. Üçüncü aşama planlamadır. “Performansı geliştirmek için ne tür planlamalar yapılması gerekmektedir ve bu eylemler işletme performansını nasıl etkiler?” gibi soruları cevaplaması gerekmektedir. Dördüncü ve son aşama eylemdir. “Planlamalar nasıl uygulanmalı ve mevcut durumu nasıl yönlendirmeliyiz?” şekilde soruların cevaplanması gerekmektedir. Eylem aşamasında sürekli bütçeleme yönetimine çeşitli bilgiler/veriler gönderilir. Bu aşamada gerçekleşen durum ve önceki dönem sonuçları incelendikten sonra kaynakların yönetimi faaliyeti gerçekleştirilir. Bu aşamadan sonra tekrardan kontrol aşamasıyla süreç başa dönmektedir (periyodik güncelleme aşaması). Sürekli bütçeleme planlama ve yönetim aşamaları ile geleneksel bütçeleme planlama ve yönetim aşamaları karşılaştırmaları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Sürekli Bütçeleme Planlama ve Yönetim Aşamaları ile Geleneksel Bütçeleme Planlama ve Yönetim Aşamaları Karşılaştırmaları

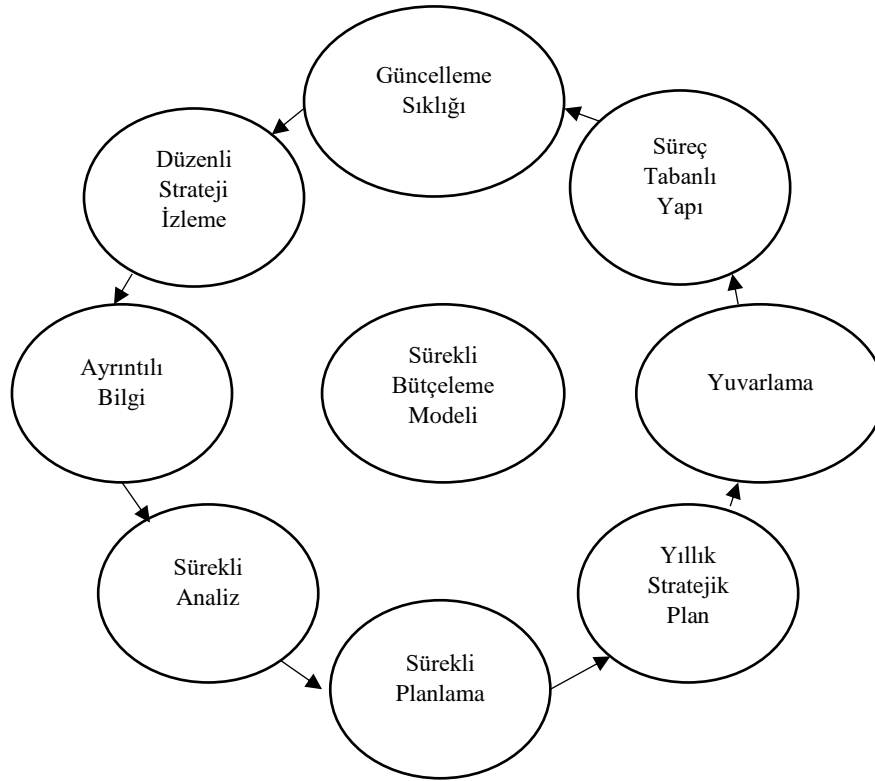
	Geleneksel Bütçeleme	Sürekli Bütçeleme
Planlama Döngüsü	Yıllık	Aylık ve/veya Üç aylık (4 Çeyrek)
Bütçe Zaman Aralığı	1 yıl	1 yıldan 18 aya kadar
Ana Odak Noktası	Finansal Bütçe	Strateji, Satış, Operasyonel ve Finansal Plan
Operasyonel Planlarla Bağlantısı	Zayıf; Bütçeler operasyonel planlar gözardı edilerek oluşturulur.	Güçlü; Finansal planlar, işi yönetmek için geliştirilen operasyonel planlardan oluşturulur.
Operasyonel Kapasiteye Odaklanma	Hayır	Evet, planlama sürecinde kapasite önemli bir girdidir.

Tamamlanma Süresi	Genellikle 2 ila 5 ay arasında	Genellikle 2 hafta
Bütçe Düzenlenirken Maliyet Merkezleri	Departmanlar	Değer Akışları
Temel Kontrol Mekanizması	Bütçeye göre varyans analizi	Kontrol üretim sürecinde başlamaktadır. Değer akışı ve parti düzeyinde performans raporları oluşturulur.
İzleme ve Analiz	Muhasebe/Finans departmanı	Her bir departman için değer akış ve faaliyetler incelenir.

Kaynak: (Pickering, 2019)

Tablo 2 incelendiğinde, geleneksel bütçeler yıllık ve 1 yıllık süreyi kapsarken, sürekli bütçelemeler aylık ve/veya 3 aylık (4 çeyrek) şeklinde düzenlenmekte ayrıca 1 yıldan 18 aya kadar bütçelerin süresi uzayabilmektedir. Geleneksel bütçeler sadece finansal bütçeler için hazırlanmaktayken, sürekli bütçeler strateji, satış, operasyonel ve finansal planlar şeklinde hazırlanmaktadır. Geleneksel bütçelerin operasyonel plan ve kapasiteyle bağlantısı yokken, sürekli bütçelerin operasyonel planlar ve kapasiteyle güçlü bir bağlantısı bulunmaktadır. Geleneksel bütçeler, 2 ila 5 ay arasında hazırlanırken, sürekli bütçeler 2 hafta gibi nispeten kısa bir sürede hazırlanabilir. Geleneksel bütçelerin analiz aşaması, muhasebe/finans departmanları tarafından gerçekleştirirken, sürekli bütçeleme yaklaşımında izleme ve analiz, departmanlar tarafından değer akışları dikkate alınarak gerçekleştirildiği söylenebilir.

Sürekli bütçeleme modeli kurulurken ve uygulanırken dikkat edilmesi gereken 8 temel unsur Şekil 2’de gösterilmektedir.

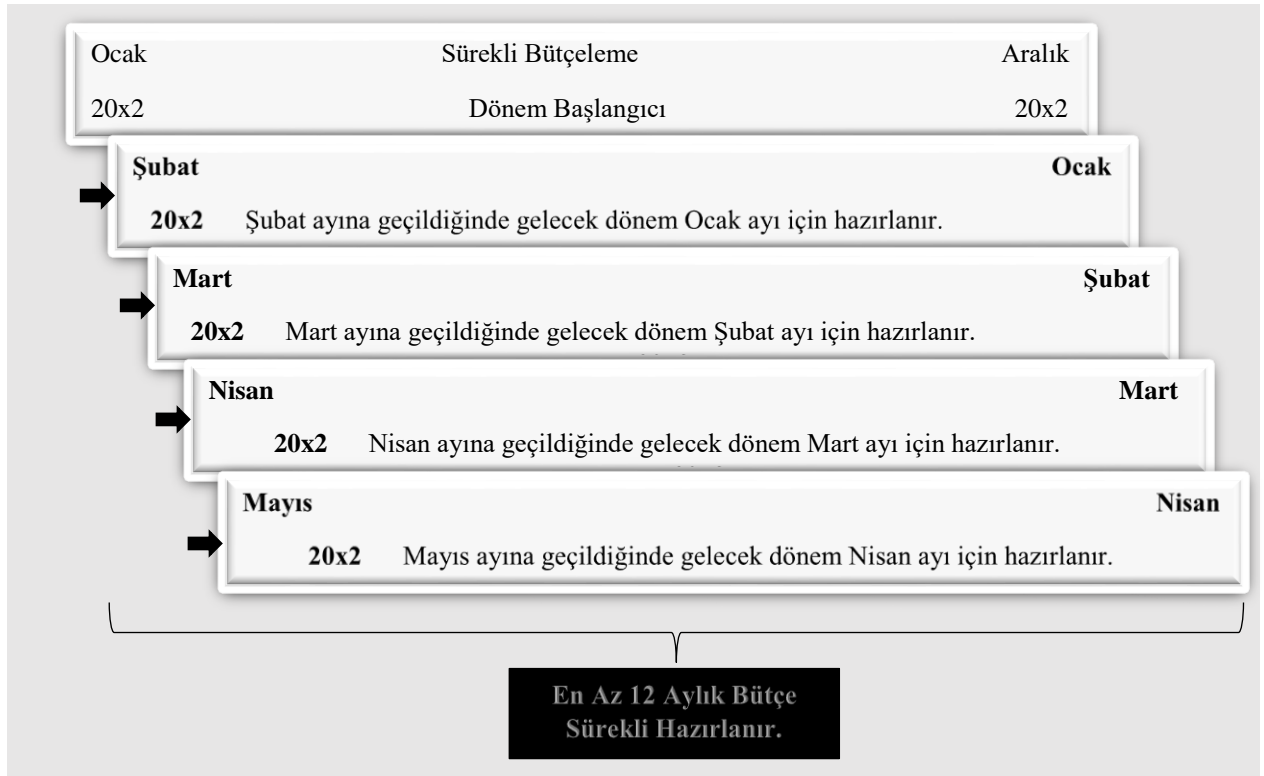
Şekil 2. Sürekli Bütçeleme Modeli Kurulması ve Yönetilmesinde Dikkat Edilecek Hususlar

Kaynak: (Özdemir, 2021).

Şekil 2 incelendiğinde, sürekli bütçeleme modelinin kurulması ve yönetilmesinde, işletme yöneticilerinin süreçler hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Bu bilgilerin sürekli güncellenmesi, sürekli analiz edilmesi ve sürekli planlamasının gerçekleşmesi gerekmektedir. Ayrıca bu bilgilerin yıllık stratejik planlarla uyumlu olması gerekmektedir. Yuvarlama olarak nitelendirilen husus ise bütçelerin hazırlanma ve uygulama aşamasında, dönemin sona ermesiyle birlikte bir sonraki yılın aynı dönemine yönelik tekrardan bütçe hazırlama sürecinin başlanması gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2’de sürekli bütçeleme yaklaşımında planlama periyodunun aylık veya 3 aylık (4 çeyrek) olarak hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Şekil 3’de aylık, Şekil 4’de 3 aylık planlama periyodlarının işleyişine yönelik uygulama örnekleri gösterilmektedir.

Şekil 3. Sürekli Bütçeleme Aylık Planlama

Kaynak: (Apak, 2020).

Şekil 3 incelendiğinde, aylık olarak planlama yapan ve sürekli bütçeleme yaklaşımını tercih eden bir işletme, başlangıç bütçesini 12 aylık bir dönem (Ocak-Aralık) olarak hazırlamaktadır. Ocak ayı sona erdiğinde, bütçe tahminleri revize edilerek bir sonraki dönemin Ocak ayının tahmin süreçleri başlar ve bütçe tekrardan 12 aylık olarak varlığını sürdürmektedir. Benzer işlemler her ay sonu tekrar edilmektedir. Böylece sürekli bütçeleme yaklaşımı ile işletmeler, değişen çevre koşullarına karşı kendilerini güncel tutabilmektedirler.

	20x2				20x3			
Dönemler	1.Çeyrek	2.Çeyrek	3.Çeyrek	4.Çeyrek	1.Çeyrek	2.Çeyrek	3.Çeyrek	4.Çeyrek
Dönem Başlangıcı	→							
1.Çeyrek Sona Erdiğinde		→						
2.Çeyrek Sona Erdiğinde			→					
3.Çeyrek Sona Erdiğinde				→				
4.Çeyrek Sona Erdiğinde					→			

Şekil 4. Sürekli Bütçeleme 3 Aylık (4 Çeyrek) Planlama

Kaynak: (Özdemir, 2021)

Şekil 4 incelendiğinde ise, işletmenin yıllık bütçesini hazırladığı fakat bu bütçeyi 3 aylık yani 4 çeyreklik olarak düzenlediği görülmektedir. Aylık hazırlanan bütçelerde olduğu gibi bu bütçe türünde de çeyrekler sona erdiği zaman gelecek dönemin içerisinde bulunan çeyreğin tahminlerinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bütçeleme yaklaşımında da işletmeler 4 çeyreklik bütçelere sürekli sahip olmaktadır.

2. Literatür Taraması

Sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik literatür taraması Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Sürekli Bütçeleme Yaklaşımına Yönelik Literatür Taraması

Künye	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Sonucu	Uygulama
(Nwachukwu, 2021)	Geleneksel yıllık bütçe yaklaşımına yönelik ayrıntılı bir genel bakış sağlayarak, sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik bir bakış açısının sağlanması amaçlanmıştır.	Geleneksel yıllık bütçeleme yaklaşımının bir çok dezavantajının bulunduğu literatür taramaları ile tespit edilmiştir. Ayrıca sürekli bütçeleme yaklaşımı ile işletmeler, farklı eylemlere yönelik değerlendirme imkânlarına sahip olması ve daha esnek bir yapısının bulunması, yöntemin stratejik kararlarla uyumlu olması gibi birçok avantajının bulunduğu tespit edilmiştir.	Teorik İnceleme
(Nguyen & Lee, 2021)	Sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik kavramsal bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır.	Sürekli bütçeleme sayesinde sadece mali yılın bütçesi hazırlanmamakta, 12 ay ve daha fazlasını içeren bir tahmin sunulmaktadır. Bütçeleme sürecinin aylık veya 3 aylık olarak hazırlanması ile tahminler hep bir sonraki döneme aktarılır ve böylece uzun vadeli iş planlarında herhangi bir aksama ile karşılaşma ihtimalinin olmayacağı belirtilmiştir.	Teorik İnceleme
(Özdemir, 2021)	Sürekli bütçeleme yaklaşımının işleyiş yapısı hakkında bilgi sunularak, yaklaşımın uygulanabilirliği hakkında farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.	Sürekli bütçeleme yaklaşımının çevresel belirsizlik ve sürdürülebilir rekabet ortamlarında (dinamik bir yapısının bulunmasından dolayı), işletmelere çeşitli avantajlar sağlayacağı belirtilmiştir. Örnek uygulama vasıtasıyla yaklaşımın işleyiş hakkında çeşitli bilgiler verilmiş	Varsayımsal Örnek Uygulama

		ve bilgi kullanıcılarına uygulama aşamasında farkındalık oluşturulmuştur.	
(Apak, 2020)	Sürekli bütçeleme yaklaşımı hakkında kavramsal bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.	Sürekli bütçeleme yaklaşımı ile geleneksel bütçeleme yaklaşımı kıyaslandığında, yaklaşımının en önemli avantajlarının tutarlılık ve esneklik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sürekli bütçeleme yaklaşımının gelecekte popülaritesini artıracığına yönelik bulgular literatür taramaları vasıtasıyla tespit edilmiştir.	Teorik İnceleme
(Benikhelef & Lebsaira, 2020)	Geleneksel bütçelemeye kıyasla sürekli bütçeleme yaklaşımının avantajlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.	Sürekli bütçeleme yöntemi ile işletmelerin çevik ve esnek bir yapıya sahip olabileceği tespit edilmiştir. Ayrıca kullanılan bu yöntem ile oluşturulan tahminlerde çok küçük bir yanılma payının bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.	“Batı Metal” şirketi üzerine 2018 yılında 4 çeyreklik (3 aylık bütçe) örnek bir uygulama.
(Bhimani, Sivabalan, & Soonawalla, 2018)	Sürekli bütçelemeye yönelik çalışmaların eksikliğini ele alarak, planlama, kontrol ve değerlendirme açısından sürekli bütçelerin öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır.	Sürekli bütçeleme yöntemi ile oluşturulan bütçelerin aylık ve üç aylık olarak değerlendirilmesi sonucunda; aylık bütçeler ile 3 aylık bütçeler arasında belirsizlik ve strateji bağlamında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Aylık bütçelerin, strateji ve belirsizlik koşullarında daha detaylı ve gerçekçi bilgiler sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.	Sürekli bütçeleme uygulamalarını tercih eden 182 firma üzerine çalışma gerçekleştirilmiştir.
(Asogwa & Etim, 2017)	Geleneksel bütçeleme yaklaşımı hakkında detaylı bilgiler sunularak yöntemin faydalarından bahsedilmiş ve alternatif bütçe yaklaşımları hakkında teorik bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır.	Geleneksel bütçelemenin çeşitli avantajlarının bulunduğu tespit edilmiş fakat planlama, kontrol ve performans yönetimi hususunda alternatif bütçelerin tercih edilmesi durumunda işletmeler açısından birçok avantajın elde edilebileceği tespit edilmiştir.	Teorik İnceleme
(Can, 2016)	Dinamik bütçeleme ve sürekli bütçeleme yaklaşımlarının uygulama gerekliliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.	Alternatif bütçeleme yaklaşımlarının, etkin planlama, kontrol, hızlı değişen çevre koşullarına uyum, yalın tasarım, etkin bilgi teknolojisinin kullanılması ve sürece geniş kapsamlı katılım nedenleriyle tercih edilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.	Teorik İnceleme
(Nodee, 2016)	Sürekli bütçeleme yönelik temel bir uygulama sürecinin sunulması amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında Bangladeş iş sektöründe uygulamalar gerçekleştirilmiştir.	Henüz gelişmemiş bir ekonomi olan Bangladeş ekonomisinde, sürekli bütçeleme yöntemine geçişlerde çeşitli engeller ve zorluklarla (değişime karşı önyargı, endişe vb.) karşılaşılabileceği belirtilmiştir. Fakat sürekli bütçeleme yaklaşımı ile tahminlerin başarı yüzdesinin arttırılacağı sonuçlarına ulaşılmıştır.	Teorik İnceleme
(Cardos, 2014)	Geleneksel bütçeleme yaklaşımına karşılık alternatif bütçeleme yaklaşımlarının tespit edilmesi ve incelenmesi amaçlanmıştır.	Alternatif bütçeleme yöntemlerinin (süreç temelli bütçeleme, sürekli bütçeleme, bütçe ötesi yaklaşım), geleneksel bütçeleme yöntemine yöneltilen eleştirilerin çoğunluğuna çözüm üretmesine rağmen işletmeler tarafından çoğunlukla tercih edilmediği tespit edilmiştir. Sürekli bütçeleme yaklaşımının temel avantajının,	Teorik İnceleme

		tahminlerin doğruluk seviyesinin artırılması olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	
(Leon, Rafferty, & Herschel, 2012)	Geleneksel bütçeleme sürecinin incelenmesi ve alternatif bütçeleme yaklaşımlarının (sürekli bütçeleme ve süreç temelli bütçeleme) ne tür faydalarının olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.	Alternatif bütçeleme yaklaşımlarının; veriye dayalı süreci sayesinde yönetime sürekli bilgi sunma, çok dinamik yapısının bulunması ve değişen iş ortamına uyum sağlaması, planlama sürecinde kolaylık (sadelik) ve esneklik gibi birçok faydasının bulunduğu tespit edilmiştir.	Teorik İnceleme

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3’de yer alan literatür taraması incelendiğinde; geleneksel bütçeleme çeşitli dezavantajlarını ortadan kaldırmak amacıyla ileri sürülen sürekli bütçeleme yaklaşımının, işletmeler ve/veya bilgi kullanıcıları için oldukça yararlı bir yöntem olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 2012-2021 yılları arasında ulusal ve uluslararası yayınlar incelendiğinde, yöntemin genel itibarıyla teorik açıdan ve/veya basit örnek uygulamaları ile ele alındığı belirlenmiştir. Bu çalışma ile fiili bir işletme üzerine sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda çalışmanın önemi, sürekli bütçeleme yaklaşımının fiili bir işletme üzerine uygulanmasıdır. Bu sayede ulusal ve uluslararası literatüre çeşitli katkılar sağlanacağı düşünülmektedir.

3. Uygulama

Çalışmanın amacı, fiili bir hizmet işletmesinde sürekli bütçeleme yönteminin uygulanmasıdır. Bu amaç kapsamında, Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren bir otel işletmesinin aylık ve yıllık verileri elde edilmiştir. X otel işletmesi Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren 3 yıldızlı bir şehir otelidir. 52 odalı otel bünyesinde konaklama, cafe ve restaurant hizmetleri sunulmaktadır. Otel konsept olarak konaklama ve kahvaltı şeklinde hizmet sunmaktadır. Öğlen ve akşam yemekleri ise restaurant ve cafe bölümünden ekstra ücret karşılığında sunulmaktadır. Ayrıca restaurant ve cafe bölümünden faydalanmak için otelde barınma zorunluluğu söz konusu değildir. Otele ait 2022 yılına ait aylık veriler muhasebe departmanı ve üst düzey yöneticiler ile yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Sürekli bütçeleme yaklaşımı uygulama aşamasına geçilmeden önce işletme hakkında çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Bu bağlamda işletmeye ait 2022 yılı aylık kapasite kullanım oranları Tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4. X Otel İşletmesine Ait Kapasite Kullanım Oranları

Ay	Gün	Dolu Oda	Toplam Oda	KKO %
Ocak	31	1.229	1.612	76,24
Şubat	28	1.142	1.456	78,43
Mart	31	1.305	1.612	80,95
Nisan	30	1.248	1.560	80
Mayıs	31	1.307	1.612	81,08
Haziran	30	1.028	1.560	65,90
Temmuz	31	1.253	1.612	77,73
Ağustos	31	874	1.612	54,22
Eylül	30	1.187	1.560	76,09
Ekim	31	1.214	1.612	75,31

Kasım	30	946	1.560	60,64
Aralık	31	725	1.612	44,98
TOPLAM	365	13.458	18.980	74,91

İşletmede sürekli bütçeleme yaklaşımı uygulama aşamasında gerçekleştirilecek tahminlerin oluşturulması adına, kapasite kullanım oranları rekabet ve satış fiyatı bağlamında önemli bir kriter olarak değerlendirilebilir. Tablo 4 incelendiğinde; işletmenin yıllık kapasite kullanım oranının %74,91 olduğu, Haziran, Ağustos, Kasım ve Aralık aylarında otelden konaklayan müşteri sayısında önemli bir azalma söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Otelde konaklayan müşteri sayısının azalması, konaklama bölümünün gelirlerinin azalmasına yanı sıra cafe ve restaurant bölümlerinin de gelirlerinin azalmasına neden olacaktır. Tablo 5’de ise işletmenin 2022 yılına ait aylık gelir ve giderleri yer almaktadır.

Tablo 5. Otel İşletmesi 2022 yılı Aylık Gelir ve Giderleri

GELİRLER	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
ODA	₺558.483,20	₺512.288,80	₺626.020,00	₺635.446,68	₺577.848,00	₺515.920,00	₺567.460,00	₺440.280,00	₺553.900,00	₺631.692,00	₺437.508,00	₺329.104,00
RESTAURANT	₺360.007,80	₺305.636,72	₺260.332,00	₺269.248,00	₺160.910,00	₺93.672,00	₺276.518,60	₺174.202,80	₺0,00	₺3.740,00	₺3.034,00	₺0,00
CAFE	₺193.295,00	₺196.920,00	₺213.622,00	₺213.232,60	₺164.586,88	₺158.859,00	₺250.290,80	₺361.226,00	₺260.334,00	₺144.395,00	₺99.002,04	₺97.018,96
GENEL TOPLAM	₺1.111.786,00	₺1.014.845,52	₺1.099.974,00	₺1.117.927,28	₺903.344,88	₺768.451,00	₺1.094.269,40	₺975.708,80	₺814.234,00	₺779.827,00	₺539.544,04	₺426.122,96
GİDERLER	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
PERSONEL(Oda+Res taurant)	₺ 323.397,80	₺ 303.224,36	₺ 228.474,96	₺ 375.774,12	₺ 294.723,36	₺ 273.581,40	₺ 312.708,68	₺ 266.216,16	₺ 212.482,04	₺361.185,12	₺ 189.798,72	₺ 238.144,80
PERSONEL-CAFE	₺ 126.896,20	₺ 107.088,84	₺ 85.851,80	₺ 159.059,92	₺ 132.226,44	₺ 101.200,56	₺ 162.187,96	₺ 137.540,68	₺ 122.800,72	₺148.695,36	₺ 66.440,08	₺ 83.913,76
MUTFAK VE FİRE	₺ 178.430,60	₺ 112.494,96	₺ 129.073,92	₺ 148.026,20	₺ 121.355,20	₺ 122.208,56	₺ 112.225,20	₺ 132.310,40	₺ 112.708,40	₺ 65.198,80	₺ 93.919,12	₺ 108.214,20
RESTAURANT GİDERLERİ	₺ 126.426,00	₺ 111.959,20	₺ 128.126,00	₺ 109.381,68	₺ 91.386,00	₺ 100.248,00	₺ 107.671,48	₺ 23.398,00	₺ 92.046,64	₺ 19.840,00	₺ 4.000,00	₺ 10.000,00
CAFE GİDERLERİ	₺ 58.445,16	₺ 49.685,48	₺ 43.619,20	₺ 41.729,60	₺ 48.477,40	₺ 63.209,44	₺ 65.898,60	₺ 43.534,40	₺ 92.839,20	₺ 44.849,60	₺ 33.304,20	₺ 36.770,60
TEMİZLİK GİDERLERİ	₺ 20.932,00	₺ 8.778,40	₺ 4.145,40	₺ 17.319,40	₺ 14.465,60	₺ 18.495,00	₺ 25.985,60	₺ 10.357,80	₺ 14.363,40	₺ 25.990,20	₺ 10.447,80	₺ 11.316,00
ELEKTRİK GİDERLERLERİ	₺ 37.812,92	₺ 43.722,80	₺ 34.812,88	₺ 41.013,80	₺ 42.737,84	₺ 42.393,48	₺ 45.459,68	₺ 57.368,96	₺ 57.817,68	₺ 62.113,56	₺ 59.567,28	₺ 52.933,80
DOĞALGAZ GİDERLERİ	₺ 38.092,00	₺ 43.660,00	₺ 35.208,00	₺ 23.230,00	₺ 15.414,00	₺ 8.478,00	₺ 6.304,00	₺ 6.492,00	₺ 6.068,00	₺ 7.348,00	₺ 13.312,00	₺ 49.602,24
İNTERNET GİDERLERİ	₺ 1.672,00	₺ 1.717,00	₺ 1.712,00	₺ 1.714,00	₺ 1.737,00	₺ 1.846,00	₺ 1.846,00	₺ 1.941,00	₺ 1.941,00	₺ 1.272,00	₺ 1.945,00	₺ 1.982,00
SU GİDERLERİ	₺ 8.364,00	₺ -	₺ 18.204,00	₺ 7.596,00	₺ 10.420,00	₺ 740,00	₺ 16.684,00	₺ 668,00	₺ 7.040,00	₺ 16.532,00	₺ 580,00	₺ 7.916,00
BAKIM ONARIM	₺ 43.484,00	₺ 6.891,04	₺ 13.054,00	₺ 6.890,00	₺ 13.489,80	₺ 10.561,00	₺ 17.157,40	₺ 29.384,00	₺ 10.904,00	₺ 25.997,60	₺ 12.994,00	₺ 28.590,00
DİĞER GİDERLER (OTOPARK, KIRTASIYE, MATBAA, TAŞIT GİDERLERİ, AİDAT, KOMİSYON VB.)	₺ 33.589,08	₺ 48.072,44	₺ 45.225,56	₺ 50.389,56	₺ 56.118,00	₺ 63.546,00	₺ 50.911,04	₺ 46.848,24	₺ 58.993,76	₺ 62.485,40	₺ 66.884,68	₺ 32.677,00
GENEL TOPLAM	₺997.541,76	₺837.294,52	₺767.507,72	₺982.124,28	₺842.550,64	₺806.507,44	₺925.039,64	₺756.059,64	₺790.004,84	₺841.507,64	₺553.192,88	₺662.060,40
KAR/ZARAR	₺114.244,24	₺177.551,00	₺332.466,28	₺135.803,00	₺60.794,24	(₺38.056,44)	₺169.229,76	₺219.649,16	₺24.229,16	(₺61.680,64)	(₺13.648,84)	(₺235.937,44)

Tablo 5 incelendiğinde; Haziran, Ekim, Kasım ve Aralık aylarında işletmenin zarar ettiği belirlenmiştir. Diğer aylar ile karşılaştırıldığında bu aylarda restaurant ve cafe gelirlerinde önemli bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Eylül ayında restaurant bölümünde tadilat işlemleri gerçekleştirilmiş bu aydan yılsonuna kadar gelirlerde büyük oranda azalışlar dikkate çarpmaktadır. 2023 yılı bütçe hazırlama aşamasında bu hususun dikkate alınması gerekmektedir. Özetle Haziran ayındaki zararın otelde konaklayan müşteri sayısındaki azalmadan kaynaklandığı, Ekim, Kasım ve Aralık ayında ki zararın önemli bir kısmının ise restaurant ve cafe gelirlerindeki azalmadan ve bu nedenle oluşan mutfak fire giderlerinde ki artıştan kaynaklandığı ayrıca kış aylarında artan doğalgaz giderlerinin, bu süreçte etkili olduğu söylenebilir.

Şekil 1’de gösterildiği gibi sürekli bütçeleme yaklaşımı uygulama adımlarından ilki kontroldür. Kontrol aşamasını 2022 yılı mali verileri elde edilerek ve analiz edilerek geçilmiştir. İkinci aşama ise amaçtır. Yöneticilerle yapılan görüşme neticesinde her işletmede olduğu gibi işletmenin karlılığının artırılması temel amaçtır. Bu amaç kapsamında üçüncü aşamaya geçilmiş ve planlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada işletmenin temel amacını gerçekleştirilmesi için çeşitli tahminler yapılarak bütçenin hazırlanması gerekmektedir. Bhimani, vd. (2018) çalışmasında, belirsizlik ortamında aylık olarak hazırlanan bütçelerin 3 aylık bütçelere nazaran daha gerçekçi sonuçlara ulaştığını belirtmiştir. Bu bağlamda hazırlanan bütçeler aylık olarak düzenlenmiştir. Tahminlerin yapılması aşamasında işletme üst yönetimiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tahminler yöntemin temel işleyişi bağlamında en az iki yılı kapsayacağı için 2023 ve 2024 yılları esas alınarak oluşturulmuştur.

İşletmenin 2023 ve 2024 yılı gelir ve giderlerine yönelik tahminleri şu şekilde sıralanabilir:

- İşletme, 2023 yılı için satış gelirlerini tüm faaliyetler için %40 oranında artıracığı planlanmaktadır. 2024 yılı için ise, 2023 yılı rakamlarından %30 artış olacağı düşünülmektedir.
- İşletme, işçilik ücretlerini de içerisinde barındıracağı giderlerde farklı düzeylerde artışlar olabileceğini tahmin etmektedir. Hükümet yetkilileri tarafından 2023 yılı enflasyon hedefinin yıllık olarak %20 ila %30 arasında olması öngörülmesi nedeniyle, giderlerde 2023 yılı için yıllık %30'luk artışların gerçekleşeceği, 2024 yılı için ise %20'lik bir artış gerçekleşeceğini tahmin etmektedir. İşçilik ücretlerinde ise 2022 asgari ücret artışının dikkate alınması ile birlikte 2023 yılı için ücretlerde %40 civarında bir artış, 2024 yılı için ise 2023 yılı rakamlarından %30'luk bir artış gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Ayrıca gider kalemleri tek tek değerlendirilmiş, internet giderlerinde taahhüt olması nedeniyle 2023 yılı için sabit kalacağı, 2024 yılı için %20'lik artış oranı belirlenmiştir. Su giderlerinde yerel belediye politikaları nedeniyle 2023 yılı için herhangi bir artış olmayacağı, 2024 yılı için ise %10 oranında bir artış olacağı tahmin edilmektedir.
- İşletmenin çeşitli nedenlerle (kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü ve bu duruma bağlı olarak sunulan hizmetlerden elde edilen gelirlerde azalma ve

restaurant bölümündeki tadilat vb.) zarar açıkladığı 2023 yılı Haziran, Ekim, Kasım ve Aralık aylarında satış fiyatlarında çeşitli kampanyalar ile fiili kapasitesini arttıracığı (satılan yatak sayısı, diğer aylardaki satış rakamlarına ulaşacak şekilde) böylece elde ettiği gelirleri tüm faaliyetler düzeyinde arttıracığı düşünülmektedir. Haziran, Eylül ayları kapasite kullanım adına Nisan ayı ile Ekim, Kasım ve Aralık ayları ise mevsimsel giderler düşünülerek Ocak ayı ile eşleştirilmiştir.

Tablo 6'da X Otel işletmesinin 2023 yılı yıllık bütçesi yukarıdaki kısımda belirtilen tahminler çerçevesinde düzenlenmiştir.

Tablo 6. 2023 Yılı Yıllık Bütçe

	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023
GELİRLER	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
ODA	₺781.876,48	₺717.204,32	₺876.428,00	₺889.625,35	₺808.987,20	₺889.625,35	₺794.444,00	₺616.392,00	₺889.625,35	₺781.876,48	₺781.876,48	₺781.876,48
RESTAURANT	₺504.010,92	₺427.891,41	₺364.464,80	₺376.947,20	₺225.274,00	₺376.947,20	₺387.126,04	₺243.883,92	₺376.947,20	₺504.010,92	₺504.010,92	₺504.010,92
CAFE	₺270.613,00	₺275.688,00	₺299.070,80	₺298.525,64	₺230.421,63	₺298.525,64	₺350.407,12	₺505.716,40	₺298.525,64	₺270.613,00	₺270.613,00	₺270.613,00
GENEL TOPLAM	₺1.556.500,40	₺1.420.783,73	₺1.539.963,60	₺1.565.098,19	₺1.264.682,83	₺1.565.098,19	₺1.531.977,16	₺1.365.992,32	₺1.565.098,19	₺1.556.500,40	₺1.556.500,40	₺1.556.500,40
GİDERLER	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	NİSAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
PERSONEL(Oda+Res taurant)	₺452.756,92	₺424.514,10	₺319.864,94	₺526.083,77	₺412.612,70	₺526.083,77	₺437.792,15	₺372.702,62	₺526.083,77	₺452.756,92	₺452.756,92	₺452.756,92
PERSONEL-CAFE	₺177.654,68	₺149.924,38	₺120.192,52	₺222.683,89	₺185.117,02	₺222.683,89	₺227.063,14	₺192.556,95	₺222.683,89	₺177.654,68	₺177.654,68	₺177.654,68
MUTFAK VE FİRE	₺ 231.959,78	₺ 146.243,45	₺ 167.796,10	₺ 192.434,06	₺ 157.761,76	₺ 192.434,06	₺ 145.892,76	₺ 172.003,52	₺ 192.434,06	₺ 231.959,78	₺ 231.959,78	₺ 231.959,78
RESTAURANT GİDERLERİ	₺ 164.353,80	₺ 145.546,96	₺ 166.563,80	₺ 142.196,18	₺ 118.801,80	₺ 142.196,18	₺ 139.972,92	₺ 30.417,40	₺ 142.196,18	₺ 164.353,80	₺ 164.353,80	₺ 164.353,80
CAFE GİDERLERİ	₺ 75.978,71	₺ 64.591,12	₺ 56.704,96	₺ 54.248,48	₺ 63.020,62	₺ 54.248,48	₺ 85.668,18	₺ 56.594,72	₺ 54.248,48	₺ 75.978,71	₺ 75.978,71	₺ 75.978,71
TEMİZLİK GİDERLERİ	₺ 27.211,60	₺ 11.411,92	₺ 5.389,02	₺ 22.515,22	₺ 18.805,28	₺ 22.515,22	₺ 33.781,28	₺ 13.465,14	₺ 22.515,22	₺ 27.211,60	₺ 27.211,60	₺ 27.211,60
ELEKTRİK GİDERLERLERİ	₺ 49.156,80	₺ 56.839,64	₺ 45.256,74	₺ 53.317,94	₺ 55.559,19	₺ 53.317,94	₺ 59.097,58	₺ 74.579,65	₺ 53.317,94	₺ 49.156,80	₺ 49.156,80	₺ 49.156,80
DOĞALGAZ GİDERLERİ	₺ 49.519,60	₺ 56.758,00	₺ 45.770,40	₺ 30.199,00	₺ 20.038,20	₺ 30.199,00	₺ 8.195,20	₺ 8.439,60	₺ 30.199,00	₺ 49.519,60	₺ 49.519,60	₺ 49.519,60
İNTERNET GİDERLERİ	₺ 1.672,00	₺ 1.717,00	₺ 1.712,00	₺ 1.714,00	₺ 1.737,00	₺ 1.714,00	₺ 1.846,00	₺ 1.941,00	₺ 1.714,00	₺ 1.672,00	₺ 1.672,00	₺ 1.672,00
SU GİDERLERİ	₺ 8.364,00	₺ -	₺ 18.204,00	₺ 7.596,00	₺ 10.420,00	₺ 7.596,00	₺ 16.684,00	₺ 668,00	₺ 7.596,00	₺ 8.364,00	₺ 8.364,00	₺ 8.364,00
BAKIM ONARIM	₺ 56.529,20	₺ 8.958,35	₺ 16.970,20	₺ 8.957,00	₺ 17.536,74	₺ 8.957,00	₺ 22.304,62	₺ 38.199,20	₺ 8.957,00	₺ 56.529,20	₺ 56.529,20	₺ 56.529,20
DİĞER GİDERLER (OTOPARK, KIRTASIYE, MATBAA, TAŞIT GİDERLERİ, AİDAT, KOMİSYON VB.)	₺ 43.665,80	₺ 62.494,17	₺ 58.793,23	₺ 65.506,43	₺ 72.953,40	₺ 65.506,43	₺ 66.184,35	₺ 60.902,71	₺ 65.506,43	₺ 43.665,80	₺ 43.665,80	₺ 43.665,80
GENEL TOPLAM	₺1.338.822,89	₺1.128.999,10	₺1.023.217,91	₺1.327.451,97	₺1.134.363,71	₺1.327.451,97	₺1.244.482,20	₺1.022.470,52	₺1.327.451,97	₺1.338.822,89	₺1.338.822,89	₺1.338.822,89
KAR/ZARAR	₺217.677,51	₺291.784,63	₺516.745,69	₺237.646,22	₺130.319,12	₺237.646,22	₺287.494,96	₺343.521,80	₺237.646,22	₺217.677,51	₺217.677,51	₺217.677,51

Tablo 6'da, X otel işletmesinin 2023 yılı yıllık bütçesi yer almaktadır. 2023 yılı bütçesi incelendiğinde, 2022 yılı mali verileri incelendiğinde, işletmenin zarara uğradığı aylar olarak tespit edilen Haziran, Ekim, Kasım ve Aralık ayları çeşitli tahminlerle ve stratejilerle tekrardan revize edilmiş ve işletmenin kar elde etmesi adına çeşitli hesaplamalar yapılmıştır.

Sürekli bütçeleme yaklaşımı, başlangıç bütçesi ile yani 12 aylık bütçe ile tahmin süreçlerini başlatmaktadır. Sürecin devamında yöntemin dinamik yapısı nedeniyle aylık veya 3 aylık tahminler çerçevesinde bütçe hazırlama işlemleri sürekli devam etmektedir. Örneğin, Ocak ayı sonunda işletme, bütçe tahminlerini revize ederek bir sonraki yılın Ocak ayı tahminleri çerçevesinde tekrardan bir bütçe hazırlamaktadır. Böylece işletme dönem içerisinde yine bir 12 aylık bütçeye sahip olacaktır. Bu süreç diğer tüm aylar için aynı şekilde devam etmektedir. Sonuç olarak, Aralık ayı sona erdiğinde bir sonraki yılın 12 aylık bütçesi hazır hale gelmektedir. Bu bağlamda Tablo 6'da yer alan 2023 yılı yıllık bütçesi Ocak ayı sona erdiğinde tekrardan bir revizyon işlemine tabii tutulacak ve 2024 yılının Ocak ayının bütçesini oluşturmak zorunda kalacaktır. Tablo 7 ve Tablo 8'de Ocak ayı ve Şubat ayı sona erdiğinde oluşturulan bütçeler gösterilmektedir. Her ay için tekrar eden bu revize işlemleri tekrara düşülmemesi için çalışmada yer verilmemiş, 2023 yılı Aralık ayı bitiminde hazırlanan bütçe Tablo 9'da gösterilmektedir. Bu sayede 2023 yılı sona erdiğinde 2024 yılının bütçesinin hazır olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 7. 2023 Ocak Ayı Sonu İtibariyle Sürekli Bütçe leme

	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2024
GELİRLER	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK
ODA	₺717.204,32	₺876.428,00	₺889.625,35	₺808.987,20	₺889.625,35	₺794.444,00	₺616.392,00	₺889.625,35	₺781.876,48	₺781.876,48	₺781.876,48	₺1.016.439,42
RESTAURANT	₺427.891,41	₺364.464,80	₺376.947,20	₺225.274,00	₺376.947,20	₺387.126,04	₺243.883,92	₺376.947,20	₺504.010,92	₺504.010,92	₺504.010,92	₺655.214,20
CAFE	₺275.688,00	₺299.070,80	₺298.525,64	₺230.421,63	₺298.525,64	₺350.407,12	₺505.716,40	₺298.525,64	₺270.613,00	₺270.613,00	₺270.613,00	₺351.796,90
GENEL TOPLAM	₺1.420.783,73	₺1.539.963,60	₺1.565.098,19	₺1.264.682,83	₺1.565.098,19	₺1.531.977,16	₺1.365.992,32	₺1.565.098,19	₺1.556.500,40	₺1.556.500,40	₺1.556.500,40	₺2.023.450,52
GİDERLER	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK
PERSONEL(Oda+Res taur ant)	₺424.514,10	₺319.864,94	₺526.083,77	₺412.612,70	₺526.083,77	₺437.792,15	₺372.702,62	₺526.083,77	₺452.756,92	₺452.756,92	₺452.756,92	₺588.584,00
PERSONEL-CAFE	₺149.924,38	₺120.192,52	₺222.683,89	₺185.117,02	₺222.683,89	₺227.063,14	₺192.556,95	₺222.683,89	₺177.654,68	₺177.654,68	₺177.654,68	₺230.951,08
MUTFAK VE FİRE	₺ 146.243,45	₺ 167.796,10	₺ 192.434,06	₺ 157.761,76	₺ 192.434,06	₺ 145.892,76	₺ 172.003,52	₺ 192.434,06	₺ 231.959,78	₺ 231.959,78	₺ 231.959,78	₺ 278.351,74
RESTAURANT GİDERLERİ	₺ 145.546,96	₺ 166.563,80	₺ 142.196,18	₺ 118.801,80	₺ 142.196,18	₺ 139.972,92	₺ 30.417,40	₺ 142.196,18	₺ 164.353,80	₺ 164.353,80	₺ 164.353,80	₺ 197.224,56
CAFE GİDERLERİ	₺ 64.591,12	₺ 56.704,96	₺ 54.248,48	₺ 63.020,62	₺ 54.248,48	₺ 85.668,18	₺ 56.594,72	₺ 54.248,48	₺ 75.978,71	₺ 75.978,71	₺ 75.978,71	₺ 91.174,45
TEMİZLİK GİDERLERİ	₺ 11.411,92	₺ 5.389,02	₺ 22.515,22	₺ 18.805,28	₺ 22.515,22	₺ 33.781,28	₺ 13.465,14	₺ 22.515,22	₺ 27.211,60	₺ 27.211,60	₺ 27.211,60	₺ 32.653,92
ELEKTRİK GİDERLERLERİ	₺ 56.839,64	₺ 45.256,74	₺ 53.317,94	₺ 55.559,19	₺ 53.317,94	₺ 59.097,58	₺ 74.579,65	₺ 53.317,94	₺ 49.156,80	₺ 49.156,80	₺ 49.156,80	₺ 58.988,16
DOĞALGAZ GİDERLERİ	₺ 56.758,00	₺ 45.770,40	₺ 30.199,00	₺ 20.038,20	₺ 30.199,00	₺ 8.195,20	₺ 8.439,60	₺ 30.199,00	₺ 49.519,60	₺ 49.519,60	₺ 49.519,60	₺ 59.423,52
İNTERNET GİDERLERİ	₺ 1.717,00	₺ 1.712,00	₺ 1.714,00	₺ 1.737,00	₺ 1.714,00	₺ 1.846,00	₺ 1.941,00	₺ 1.714,00	₺ 1.672,00	₺ 1.672,00	₺ 1.672,00	₺ 2.006,40
SU GİDERLERİ	₺ -	₺ 18.204,00	₺ 7.596,00	₺ 10.420,00	₺ 7.596,00	₺ 16.684,00	₺ 668,00	₺ 7.596,00	₺ 8.364,00	₺ 8.364,00	₺ 8.364,00	₺ 9.200,40
BAKIM ONARIM	₺ 8.958,35	₺ 16.970,20	₺ 8.957,00	₺ 17.536,74	₺ 8.957,00	₺ 22.304,62	₺ 38.199,20	₺ 8.957,00	₺ 56.529,20	₺ 56.529,20	₺ 56.529,20	₺ 67.835,04
DİĞER GİDERLER (OTOPARK, KIRTASIYE, MATBAA, TAŞIT GİDERLERİ, AİDAT, KOMİSYON VB.)	₺ 62.494,17	₺ 58.793,23	₺ 65.506,43	₺ 72.953,40	₺ 65.506,43	₺ 66.184,35	₺ 60.902,71	₺ 65.506,43	₺ 43.665,80	₺ 43.665,80	₺ 43.665,80	₺ 52.398,96
GENEL TOPLAM	₺1.128.999,10	₺1.023.217,91	₺1.327.451,97	₺1.134.363,71	₺1.327.451,97	₺1.244.482,20	₺1.022.470,52	₺1.327.451,97	₺1.338.822,89	₺1.338.822,89	₺1.338.822,89	₺1.668.792,23
KAR/ZARAR	₺291.784,63	₺516.745,69	₺237.646,22	₺130.319,12	₺237.646,22	₺287.494,96	₺343.521,80	₺237.646,22	₺217.677,51	₺217.677,51	₺217.677,51	₺354.658,29

Tablo 8. 2023 Şubat Ayı Sonu İtibariyle Sürekli Bütçeleme

	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2023	2024	2024
GELİRLER	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK	ŞUBAT
ODA	₺876.428,00	₺889.625,35	₺808.987,20	₺889.625,35	₺794.444,00	₺616.392,00	₺889.625,35	₺781.876,48	₺781.876,48	₺781.876,48	₺1.016.439,42	₺932.365,62
RESTAURANT	₺364.464,80	₺376.947,20	₺225.274,00	₺376.947,20	₺387.126,04	₺243.883,92	₺376.947,20	₺504.010,92	₺504.010,92	₺504.010,92	₺655.214,20	₺556.258,83
CAFE	₺299.070,80	₺298.525,64	₺230.421,63	₺298.525,64	₺350.407,12	₺505.716,40	₺298.525,64	₺270.613,00	₺270.613,00	₺270.613,00	₺351.796,90	₺358.394,40
GENEL TOPLAM	₺1.539.963,60	₺1.565.098,19	₺1.264.682,83	₺1.565.098,19	₺1.531.977,16	₺1.365.992,32	₺1.565.098,19	₺1.556.500,40	₺1.556.500,40	₺1.556.500,40	₺2.023.450,52	₺1.847.018,85
GİDERLER	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK	ŞUBAT
PERSONEL(Oda+Res taurant)	₺319.864,94	₺526.083,77	₺412.612,70	₺526.083,77	₺437.792,15	₺372.702,62	₺526.083,77	₺452.756,92	₺452.756,92	₺452.756,92	₺588.584,00	₺551.868,34
PERSONEL-CAFE	₺120.192,52	₺222.683,89	₺185.117,02	₺222.683,89	₺227.063,14	₺192.556,95	₺222.683,89	₺177.654,68	₺177.654,68	₺177.654,68	₺230.951,08	₺194.901,69
MUTFAK VE FİRE	₺ 167.796,10	₺ 192.434,06	₺ 157.761,76	₺ 192.434,06	₺ 145.892,76	₺ 172.003,52	₺ 192.434,06	₺ 231.959,78	₺ 231.959,78	₺ 231.959,78	₺ 278.351,74	₺ 175.492,14
RESTAURANT GİDERLERİ	₺ 166.563,80	₺ 142.196,18	₺ 118.801,80	₺ 142.196,18	₺ 139.972,92	₺ 30.417,40	₺ 142.196,18	₺ 164.353,80	₺ 164.353,80	₺ 164.353,80	₺ 197.224,56	₺ 174.656,35
CAFE GİDERLERİ	₺ 56.704,96	₺ 54.248,48	₺ 63.020,62	₺ 54.248,48	₺ 85.668,18	₺ 56.594,72	₺ 54.248,48	₺ 75.978,71	₺ 75.978,71	₺ 75.978,71	₺ 91.174,45	₺ 77.509,35
TEMİZLİK GİDERLERİ	₺ 5.389,02	₺ 22.515,22	₺ 18.805,28	₺ 22.515,22	₺ 33.781,28	₺ 13.465,14	₺ 22.515,22	₺ 27.211,60	₺ 27.211,60	₺ 27.211,60	₺ 32.653,92	₺ 13.694,30
ELEKTRİK GİDERLERLERİ	₺ 45.256,74	₺ 53.317,94	₺ 55.559,19	₺ 53.317,94	₺ 59.097,58	₺ 74.579,65	₺ 53.317,94	₺ 49.156,80	₺ 49.156,80	₺ 49.156,80	₺ 58.988,16	₺ 68.207,57
DOĞALGAZ GİDERLERİ	₺ 45.770,40	₺ 30.199,00	₺ 20.038,20	₺ 30.199,00	₺ 8.195,20	₺ 8.439,60	₺ 30.199,00	₺ 49.519,60	₺ 49.519,60	₺ 49.519,60	₺ 59.423,52	₺ 68.109,60
İNTERNET GİDERLERİ	₺ 1.712,00	₺ 1.714,00	₺ 1.737,00	₺ 1.714,00	₺ 1.846,00	₺ 1.941,00	₺ 1.714,00	₺ 1.672,00	₺ 1.672,00	₺ 1.672,00	₺ 2.006,40	₺ 2.060,40
SU GİDERLERİ	₺ 18.204,00	₺ 7.596,00	₺ 10.420,00	₺ 7.596,00	₺ 16.684,00	₺ 668,00	₺ 7.596,00	₺ 8.364,00	₺ 8.364,00	₺ 8.364,00	₺ 9.200,40	₺ -
BAKIM ONARIM	₺ 16.970,20	₺ 8.957,00	₺ 17.536,74	₺ 8.957,00	₺ 22.304,62	₺ 38.199,20	₺ 8.957,00	₺ 56.529,20	₺ 56.529,20	₺ 56.529,20	₺ 67.835,04	₺ 10.750,02
DİĞER GİDERLER (OTOPARK, KIRTASIYE, MATBAA, TAŞIT GİDERLERİ, AİDAT, KOMİSYON VB.)	₺ 58.793,23	₺ 65.506,43	₺ 72.953,40	₺ 65.506,43	₺ 66.184,35	₺ 60.902,71	₺ 65.506,43	₺ 43.665,80	₺ 43.665,80	₺ 43.665,80	₺ 52.398,96	₺ 74.993,01
GENEL TOPLAM	₺1.023.217,91	₺1.327.451,97	₺1.134.363,71	₺1.327.451,97	₺1.244.482,20	₺1.022.470,52	₺1.327.451,97	₺1.338.822,89	₺1.338.822,89	₺1.338.822,89	₺1.668.792,23	₺1.412.242,76
KAR/ZARAR	₺516.745,69	₺237.646,22	₺130.319,12	₺237.646,22	₺287.494,96	₺343.521,80	₺237.646,22	₺217.677,51	₺217.677,51	₺217.677,51	₺354.658,29	₺434.776,08

Tablo 9. 2023 Aralık Ayı Sonu İtibariyle Sürekli Bütçe leme

	2024	2024	2024	2024	2024	2024	2024	2024	2024	2024	2024	2024
GELİRLER	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
ODA	₺1.016.439,42	₺932.365,62	₺1.139.356,40	₺1.156.512,96	₺1.051.683,36	₺1.156.512,96	₺1.032.777,20	₺801.309,60	₺1.156.512,96	₺1.016.439,42	₺1.016.439,42	₺1.016.439,42
RESTAURANT	₺655.214,20	₺556.258,83	₺473.804,24	₺490.031,36	₺292.856,20	₺490.031,36	₺503.263,85	₺317.049,10	₺490.031,36	₺655.214,20	₺655.214,20	₺655.214,20
CAFE	₺351.796,90	₺358.394,40	₺388.792,04	₺388.083,33	₺299.548,12	₺388.083,33	₺455.529,26	₺657.431,32	₺388.083,33	₺351.796,90	₺351.796,90	₺351.796,90
GENEL TOPLAM	₺2.023.450,52	₺1.847.018,85	₺2.001.952,68	₺2.034.627,65	₺1.644.087,68	₺2.034.627,65	₺1.991.570,31	₺1.775.790,02	₺2.034.627,65	₺2.023.450,52	₺2.023.450,52	₺2.023.450,52
GİDERLER	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	NİSAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
PERSONEL(Oda+Res taur ant)	₺588.584,00	₺551.868,33	₺415.824,42	₺683.908,90	₺536.396,51	₺683.908,90	₺569.129,80	₺484.513,41	₺683.908,90	₺588.584,00	₺588.584,00	₺588.584,00
PERSONEL-CAFE	₺230.951,08	₺194.901,69	₺156.250,28	₺289.489,06	₺240.652,13	₺289.489,06	₺295.182,08	₺250.324,04	₺289.489,06	₺230.951,08	₺230.951,08	₺230.951,08
MUTFAK VE FİRE	₺278.351,74	₺175.492,14	₺201.355,32	₺230.920,87	₺189.314,11	₺230.920,87	₺175.071,31	₺206.404,22	₺230.920,87	₺278.351,74	₺278.351,74	₺278.351,74
RESTAURANT GİDERLERİ	₺197.224,56	₺174.656,35	₺199.876,56	₺170.635,42	₺142.562,16	₺170.635,42	₺167.967,50	₺36.500,88	₺170.635,42	₺197.224,56	₺197.224,56	₺197.224,56
CAFE GİDERLERİ	₺91.174,45	₺77.509,34	₺68.045,95	₺65.098,18	₺75.624,74	₺65.098,18	₺102.801,82	₺67.913,66	₺65.098,18	₺91.174,45	₺91.174,45	₺91.174,45
TEMİZLİK GİDERLERİ	₺32.653,92	₺13.694,30	₺6.466,82	₺27.018,26	₺22.566,34	₺27.018,26	₺40.537,54	₺16.158,17	₺27.018,26	₺32.653,92	₺32.653,92	₺32.653,92
ELEKTRİK GİDERLERLERİ	₺58.988,16	₺68.207,57	₺54.308,09	₺63.981,53	₺66.671,03	₺63.981,53	₺70.917,10	₺89.495,58	₺63.981,53	₺58.988,16	₺58.988,16	₺58.988,16
DOĞALGAZ GİDERLERİ	₺59.423,52	₺68.109,60	₺54.924,48	₺36.238,80	₺24.045,84	₺36.238,80	₺9.834,24	₺10.127,52	₺36.238,80	₺59.423,52	₺59.423,52	₺59.423,52
İNTERNET GİDERLERİ	₺2.006,40	₺2.060,40	₺2.054,40	₺2.056,80	₺2.084,40	₺2.056,80	₺2.215,20	₺2.329,20	₺2.056,80	₺2.006,40	₺2.006,40	₺2.006,40
SU GİDERLERİ	₺9.200,40	₺0,00	₺20.024,40	₺8.355,60	₺11.462,00	₺8.355,60	₺18.352,40	₺734,80	₺8.355,60	₺9.200,40	₺9.200,40	₺9.200,40
BAKIM ONARIM	₺67.835,04	₺10.750,02	₺20.364,24	₺10.748,40	₺21.044,09	₺10.748,40	₺26.765,54	₺45.839,04	₺10.748,40	₺67.835,04	₺67.835,04	₺67.835,04
DİĞER GİDERLER (OTOPARK, KIRTASIYE, MATBAA, TAŞIT GİDERLERİ, AİDAT, KOMİSYON VB.)	₺52.398,96	₺74.993,00	₺70.551,88	₺78.607,72	₺87.544,08	₺78.607,72	₺79.421,22	₺73.083,25	₺78.607,72	₺52.398,96	₺52.398,96	₺52.398,96
GENEL TOPLAM	₺1.668.792,23	₺1.412.242,76	₺1.270.046,84	₺1.667.059,53	₺1.419.967,42	₺1.667.059,53	₺1.558.195,75	₺1.283.423,77	₺1.667.059,53	₺1.668.792,23	₺1.668.792,23	₺1.668.792,23
KAR/ZARAR	₺354.658,29	₺434.776,09	₺731.905,84	₺367.568,12	₺224.120,26	₺367.568,12	₺433.374,56	₺492.366,25	₺367.568,12	₺354.658,29	₺354.658,29	₺354.658,29

Tablo 7’de sürekli bütçeleme yaklaşımını tercih eden işletmenin Ocak ayı sona erdiğinde, bir sonraki yılın Ocak ayı tahminleri çerçevesinde bütçesinin hazırlandığı gösterilmektedir. Tablo 8’de benzer şekilde Şubat ayı sona erdiğinde içerisinde bulunulan dönemin Mart ayı ile başlayan bütçenin izleyen senenin Şubat ayı ile son bulunduğu görülmektedir. Tablo 9’da ise geri kalan ayların hepsine benzer işlemler yapıldığı, Aralık ayı sonu itibariyle ertesi yılın yıllık bütçesinin tamamen hazır olduğu gösterilmektedir. Özetle sürekli bütçeleme yaklaşımı ile işletmeler, dönem içerisinde olmasına rağmen gerekli revize ve güncelleme çalışmaları ile sürekli yıllık bütçelere sahip olabilmektedirler. Bu durum işletmelere daha önceki kısımlarda bahsedildiği gibi çeşitli avantajlar sağlamaktadır.

X Otel işletmesinde uygulanan sürekli bütçeleme yaklaşım süreci şu şekilde özetlenebilir:

- Aylık olarak uygulaması gerçekleştirilen sürekli bütçeleme yaklaşımı ile işletmenin zarar ettiği ayların tespit edilmesi sağlanmıştır.
- Zarar tespit edilen aylara yönelik çeşitli stratejiler uygulanarak diğer aylar ile benzer karlılık tutarlarına ulaşabilmesi için tahminlerde bulunulmuştur.
- Tahminler çerçevesinde başlangıç bütçesi oluşturulmuştur ve sürekli bütçeleme yaklaşımına geçiş sağlanmıştır.
- Aylık olarak hazırlanan bütçeler ile işletmelerin bütçelere çeşitli seviyelerde müdahale edebileceği gösterilmiştir. Bütçelerin dinamik yapısının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.
- Yaklaşım sayesinde işletmeler dönem ortasında olması durumunda bile en az 12 aylık yani bir dönemlik bütçeye sahip olacağı gösterilmiştir. Bu durumun, bilgi kullanıcılarına geniş bir bakış açısı sağlayacağı aşikârdır.

4. Sonuç

Küreselleşmeyle birlikte artan rekabet ortamında işletmeler, rakiplerine karşı rekabet üstünlüğü sağlayabilmek adına değişen çevre koşullarına hızlı bir şekilde adapte olması gerekmektedir. Sürekli bütçeleme gibi esnek yapıları araçları sayesinde işletmeler belirsizlik ve değişkenlik gösteren ortamlara daha kolay uyum sağlayabilmektedir.

Geleneksel bütçeleme yöntemine en sık yöneltilen eleştirilen başında, yöntemin statik bir yapısının bulunması ve piyasada meydana gelen değişimlere karşı kayıtsız kalmasıdır. Geleneksel bütçelemeyi tercih eden işletmeler, belirli bir dönem sonunda hazırladıkları bütçelerin geçerliliğini kaybettiğini belirtmişlerdir. Geleneksel bütçelemeye alternatif olarak ortaya çıkan sürekli bütçeleme yaklaşımı ile geleneksel bütçelemenin bu tür dezavantajlarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Sürekli bütçeleme yaklaşımı ile işletmeler, muhasebe döneminden bağımsız olarak sürekli olarak güncelleme faaliyetlerinde bulunabilecek ve gelecek döneme ilişkin tahmin süreçleri çerçevesinde bütçelerini hazırlayabileceklerdir. Bu sayede hem içerisinde bulunulan dönem hem de gelecek dönemlere yönelik bütçeler hazırlanabilmekte, böylece bilgi kullanıcılarına işletmeler hakkında geniş bir bakış açısı sağlanabilecektir.

Sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik gerçekleştirilen literatür taramasında; yönetime yönelik kavramsal ve teorik bilgiler sunulduğu, yöntemin uygulama aşamasında ise sadece Özdemir'in (2021), çalışmasında basit bir örnek uygulama ile yöntem hakkında farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. Bu çalışma ile literatürde uygulama alanındaki eksiklikler tespit edilmiş ve Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren fiili bir otel işletmesinde uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu sayede literatürde yer alan boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Ayrıca yine literatür taramaları sonucunda sürekli bütçeleme yaklaşımına yönelik hazırlanan bütçelerin aylık, 3 aylık (4 çeyreklik) olarak düzenlenebileceği belirlenmiştir. Bhimani, vd.,(2018) çalışmasında, belirsizlik ve stratejik ortamlarda hazırlanan bütçelerin zaman diliminin aylık olarak belirlenmesi gerektiği ve bütçelerin aylık olarak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.

Çalışma ile Aksaray ilinde faaliyetlerini sürdüren otel işletmesinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Yöneticilerle yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde aylık olarak gelir ve gider kalemleri tespit edilmiştir. İlk aşamada işletmenin mevcut finansal durumunu analiz edilebilmesi için içerisinde bulunan dönemin finansal verileri incelenmiş, bu verilere göre çeşitli stratejiler ve tahminler gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada, tahminler çerçevesinde başlangıç bütçesi oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada, yöntemin işleyiş yapısı gereği her ay sona erdiğinde gelecek dönemin aynı ayına yönelik bütçe hazırlama işlemleri tamamlanmıştır. Böylece işletme sürekli olarak en az 12 aylık bütçeye her ay sahip olabilecektir. Özetle, çalışmanın amacı kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar ile fiili bir işletme üzerinde yöntemin uygulanabilirliği ispatlanmış bu sayede ulusal ve uluslararası literatürde bir farkındalık oluşturulabileceği düşünülmüştür.

Son olarak bundan sonraki akademik çalışmalar için sürekli bütçeleme yaklaşımı açısından, sürekli bütçeleme uygulamalarının bir üretim işletmesinde uygulanması ve bu uygulamalar gerçekleştirilirken, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından her ay yayınlanan enflasyon rakamları (Yİ-ÜFE) göz önünde bulundurarak bütçelerin hazırlanması ve revize edilmesi, uygulamanın daha iyi anlaşılabilmesi adına öneri olarak sunulabilir. Benzer şekilde geleneksel bütçeleme yaklaşımı açısından ise, alternatif bütçeleme yaklaşımları olarak değerlendirilen (faaliyet tabanlı bütçeleme, süreç temelli bütçeleme, bütçe ötesi yaklaşım vb.) çeşitli bütçeler ile geleneksel bütçeleme yaklaşımlarına yönelik fiili işletmeler üzerinden karşılaştırmalı bir uygulama gerçekleştirilmesi bir diğer öneri olarak sunulabilir.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Apak, İ. (2020). Sürekli Bütçeleme: Alternatif Bir Bütçeleme Yaklaşımı. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(1), 175-192.
- Asogwa, I. E., & Etim, E. O. (2017). Traditional Budgeting in Today's Business Environment. *Journal of Applied Finance & Banking*, 7(3), 111-120.
- Barrett, R., & Hope, J. (2006). Re-forecasting practice in the UK. *Measuring Business Excellence*, 10(2), 28-40.
- Bello, S. (2021). Role Of Planning And Forecasting in Achieving Managerial Effectiveness in Adamawa State University, Mubi. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR)*, 7(5), 426-435.
- Benikhelef, F., & Lebsaira, M. (2020). Rolling Forecast : Une Meilleure Alternative Au Budget Traditionnel. *Revue Des Sciences Commerciales*, 19(1), 138-150.
- Bhimani, A., Sivabalan, P., & Soonawalla, K. (2018). A study of the linkages between rolling budget forms, uncertainty and strategy. *The British Accounting Review*(50), 306-323.
- Can, E. N. (2016, Eylül-Ekim). İşletmelerde Dinamik Bütçeleme İle Sürekli Bütçelemenin Değişen Çevre Koşullarında Önemi Ve Uygulama Gereği. *Mali Çözüm Dergisi*(137), 121-132.
- Cardoş, I. R. (2014). New Trends in Budgeting-A Literature Review. *SEA - Practical Application of Science*, 2(2/4), 483-489.
- Doeven, C. .. (2012, April 13). Critical Success Factors for rolling forecasting in the consumer packaged goods business. *Master of Business Administration- Master thesis*, 1-133.
- Ekholm, B.-G., & Wallin, J. (2000). Is the annual budget really dead? *European Accounting Review*, 9(4), 519-539.
- Haka, S., & Krishnan, R. (2005). Performance Measurement Budget Type and Performance- The Moderating Effect of Uncertainty. *Australian Accounting Review*, 15(1), 3-13.
- Hope, J. (2009). Planning and forecasting: Use continuous planning and rolling forecasts to support adaptive management. *Information Management-Innovation in Action Series*, 1-13.
- Juan, D., Rahman, I. K., & Wee, S.-h. (2014). Information Technology, Budget Forecasting and Performance. *2014 2nd International Conference in Humanities, Social Sciences and Global Business Management (ISSGBM 2014)* (s. 93-97). London: Singapore Management and Sports Science Institute.
- Leon, L. D., Rafferty, P. D., & Herschel, R. (2012). Replacing the Annual Budget with Business Intelligence Driver-Based Forecasts. *Intelligent Information Management*(4), 6-12.
- Msiza, N. R., Obokoh, O. L., & Benedict, O. H. (2022). Role of Beyond Budgeting and Rolling Forecast to improve management in the public school. *Journal of Finance and Accounting Research*, 4(1), 109-133.
- Neely, A., Bourne, M., & Adams, C. (2003). Better Budgeting or Beyond Budgeting? *Measuring Business Excellence*, 7(3), 22-28.
- Nguyen, L., & Lee, J. (2021). Manual Budgeting and Forecasting and Its Disadvantages. *International Journal On Economics, Finance And Sustainable Development*, 3(1), 47-51.
- Nodee, M. (2016). Stepping ahead with rolling forecast: Can Bangladesh look beyond? *Journal of Advances in Humanities and Social Sciences*, 2(3), 36-43.
- Nwachukwu, A. (2021). Business Drivers And Rolling Forecast A Qualitative. *International Journal Of Innovations In Engineering Research And Technology*, 8(2), 82-84.
- Özdemir, S. (2021). Modern Bütçeleme Uygulamalarından Yuvarlanan Bütçelemenin Yapısı Ve Değişken Ekonomik Koşullarda İşletmeler Açısından Önemi: Örnek Bir Uygulama. *Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi - Mehmet Akif Ersoy University Journal of Economics and Administrative Sciences Faculty*, 8(3), 1225-1252.
- Pickering, M. E. (2019, September/October). Killing the annual budget cycle: Dynamic planning and rolling forecasts in lean enterprises. *Journal of Cost Management*, 24-32.

- Sivabalan, P., Booth, P., Malmi, T., & Brown, D. A. (2009). An exploratory study of operational reasons to budget. *Accounting and Finance*(49), 849-871.
- Waal, A. A. (2005). Insights from practice Is your organisation ready for beyond budgeting? *Measuring Business Excellence*, 9(2), 56-67.

CRITIC Tabanlı MULTIMOORA ve TOPSIS Yöntemleri İle Finansal Performans Analizi: BİST Spor Endeksi Şirketleri Üzerine Bir Çalışma

(Financial Performance Analysis with CRITIC-Based MULTIMOORA and TOPSIS Methods: A Study on BIST Sports Index Companies)

Cemil SÜSLÜ^a, Suat Sibel HIZLIER^b

^a Dr. Öğr. Ü. İskenderun Teknik Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, cemil.suslu@iste.edu.tr

^b İskenderun Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Lisans Öğrencisi, dorukd792@gmail.com

Öz

Günümüzün rekabetçi ortamında şirketlerin ayakta kalabilmesi için belirli bir finansal planlamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal planlamanın olumlu sonucu olarak şirketlerin finansal performanslarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Finansal performans ölçülmesinde finansal oran analizleri yetersiz olduğundan araştırmacılar farklı yöntemler geliştirmiş ve uygulamışlardır. Çok kriterli karar verme yöntemlerinin de bu uygulamalar arasında olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, BİST spor endeksinde işlem gören 4 büyük futbol kulübünün (şirketinin) 2020 ve 2021 yılları için belirlenmiş 7 adet kriter ile finansal performans başarıları ölçülmüştür. Çalışmada çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan CRITIC tabanlı MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemlerinden kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, kullanılan her iki yöntemde benzer sonuçlar verdiği görülmüştür. Buna göre, 2020 ve 2021 yılında BİST spor endeksi şirketlerinden TSPOR şirketi en iyi finansal performansı veren şirket olarak görülmüştür.

Abstract

In today's competitive environment, a certain financial planning is needed for companies to survive, and financial performance of companies should be evaluated as a positive result of financial planning. Since financial ratio analyzes are insufficient in measuring financial performance, researchers have developed and applied different methods. It has been seen that multi-criteria decision making methods are among these applications. In this study, the financial performance success of the 4 big football clubs (companies) traded in the BIST sports index was measured with 7 criteria determined for the years 2020 and 2021. In the study, CRITIC-based MULTIMOORA and TOPSIS methods, which are multi-criteria decision making methods, were used. As a result of the study, it was seen that both methods used gave similar results. Accordingly, TSPOR, one of the BIST sports index companies, was seen as the company with the best financial performance in 2020 and 2021.

Anahtar Kelimeler:

BİST Spor Endeksi,
Finansal
Performans,
MULTIMOORA
yöntemi

Makale türü:

Araştırma

Keywords:

BIST Sports Index,
Financial
Performance,
MULTIMOORA
method

Paper type:

Research

Başvuru/Received: 19.02.2023 | Kabul/Accepted: 18.03.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %10

Giriş

İşletmelerin varlıklarına devam edebilmesi ve rakipleri ile rekabet edebilme kabiliyetlerini artırabilmesi için finansal performanslarını olumlu yönde geliştirmeleri gerekmektedir (Kazan ve Özdemir,2014:s.204). Finansal performans, işletmenin sahip olduğu kaynaklar ile yerine getirmesi gerekli olan sorumluluklarının artı ve eksi yönleri ile gelecekteki kar politikalarını belirleme süreci olarak ifade edilebilir (Altın,2022:s.369). Dolayısıyla da hissedarlar, yatırımcılar ve işletme üst yönetimi işletmenin durumunu gerek karşılaştırmalı gerekse bireysel olarak görmek için finansal performans analizine başvurumaktadırlar. Finansal performans analizi, işletmenin başarısını gösterebilen göstergelerden biri olarak değerlendirilebilmektedir (Özdağoğlu ve Keleş, 2019: s. 108). Günümüzde birçok alanda çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinden birinin kullanıldığı literatürde görülmüştür. Bu alanlardan biri de son zamanlarda hızlı gelişim gösteren spor sektörüdür (Uluyol, 2014: s.5717). BİST spor endeksinde faaliyette bulunan spor şirketlerinin yöneticileri için sportif başarısının yanında halka açık bir işletme olarak da finansal başarısı önem arz etmektedir. Spor sektöründe faaliyette bulunan bu şirketlerin futbol dışında farklı branşlarda da faaliyette bulunmalarından kaynaklı olarak sporcu transferleri, tesis yatırımları, reklam, tanıtım ve promosyon ürünleri gibi çeşitli faaliyetlerin yürütülmesinden kaynaklı olarak finansal hacmi büyük bir sektördür (Özdağoğlu ve Keleş, 2019: s. 108).

Türkiye’ de spor kulüplerinin şirketleşme çabaları sonucunda BİST spor endeksinde faaliyette bulunan 4 spor kulübü şirketlerinden Beşiktaş ve Galatasaray 2002 yılında Fenerbahçe ve Trabzonspor ise 2004 yılında halka açılarak sermaye piyasalarından ihtiyaç duydukları fon ihtiyaçlarını temin edebilme fırsatına sahip olmuşlardır (Karadeniz vd., 2014: s. 130). Türkiye’de birçok yerli ve yabancı futbolculara yapılan transfer ücretleri sektördeki rekabeti oldukça arttırmaktadır. Sektörde ortaya çıkan yüksek futbolcu maliyetleri ve varlıklara olan yatırım ihtiyaçlarının nasıl finanse edileceği büyük bir problem halini almıştır. Bu finanslama problemi futbol kulüplerini, spor şirketine dönüştürme yoluna giderek çözüme kavuşturulmasına katkı sağlamıştır (Ergül,2017:s.95). Günden güne büyüme gösteren futbol veya spor sektörünün BİST’te elle tutulur bir yere sahiptir (Özdağoğlu ve Keleş,2018:s.272). ÇKKV yöntemleri fazla alternatiflerin var olduğu ve genellikle birbiri ile çelişebilen kriterleri içeren bir sorunun çözümü için kullanılabilir (Kazan ve Özdemir,2014:s.205). Bu çalışmada, BİST spor endeksinde faaliyette bulunan şirketlerin 2020-2021 yıllarına ait finansal performans başarıları değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1. Literatür Taraması

ÇKKV yöntemleri çeşitli alternatifler arasında en akılcı kararın alınmasını sağlayan ve varılan sonuçların bilimsel nitelikler ile desteklendiği karar verme teknikleri olarak ifade edilmektedir (Aytakin ve Orakçı, 2020: s.438). Literatürde, ÇKKV yöntemleri kullanılarak finansal performans değerlendirmesinin yapıldığı birçok araştırmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar ve yöntemleri Tablo 1 ‘de verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazarlar	Araştırma Dönemi	Kullanılan Yöntem	Araştırma Konusu
İç vd. (2015)	-	TOPSIS,VIKOR GRA,MOORA	BİST'te işlem gören Türkiye ekonomisindeki 24 farklı sektördeki kurumsal işletmelerin sıralamasına yönelik finansal performans değerlendirmesi yapılmıştır.
Şişman ve Doğan (2016)	2008-2014	Bulanık AHP ve Bulanık MOORA	BİST'te işlem gören 10 mevduat bankasının karlılık, likidite, aktif kalite, bilanço yapısı ve gelir gider yapısı gibi kriterleri ile finansal performans incelemesi yapılmıştır
Metin vd. (2017)	2012- 2015	TOPSİS ve MOORA	BİST enerji endeksinde faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansları
Karaoğlan ve Şahin (2017)	2015-2017	VIKOR, TOPSIS, GRA ve MOORA	BİST Kimya, Petrol, Plastik Endeksinde bulunan 24 şirketin 15 farklı oran kullanarak finansal performans incelemesi yapılmıştır.
Atukalp (2018)	2015-2017	Multi-MOORA	BİST Banka Endeksinde faaliyette bulunan bankaların 10 adet finansal oranları kullanılarak BİST Banka Endeksinde faaliyette bulunan şirketlerin finansal performansları incelenmiştir.
Işıldak (2018)	2014-2017	TOPSİS	BİST'te işlem gören 20 işletmenin 11 adet finansal oranları kullanılarak performans ölçümlemesi ve sıralaması yapılmıştır.
Özbek (2018)	2013-2016	SWARA, ARAS, TOPSIS ve MOORA	BİST' te işlem gören 7 faktöring firmasının mali analizleri yapılmıştır.
Ege ve Yaman (2018)	2010-2016	TOPSIS ve MOORA	BİST çimento-beton işletmelerinin 30 finansal oranı kriter olarak kullanılarak analiz edilmiştir.
Işık (2019)	2009-2017	CRITIC,TOPSIS,MOORA	Hayat dışı sigorta şirketlerinin küresel finansal krizi sonrasındaki finansal performans incelemesi yapılmıştır.
Gümüş vd. (2020)	2013-2017	TOPSİS ve MOORA	BİST'te işlemde olan gayrimenkul yatırım ortaklığı şirketlerinden 2017 yılı için sermayesi en fazla olarak belirlenen şirketlerin 10adet finansal rasyo oranı kullanılarak finansal performansları karşılaştırılmıştır.
Karavardar ve Çilek (2020)	2010-2016	MOORA	Türkiye'de aktif olarak faaliyet gösteren katılım bankalarının performans değerlerini 9 farklı finansal oran kullanarak incelemiştir.

Altın (2022)	-	MOORA	farklı sektörlerde faaliyette bulunan küçük, orta ve büyük ölçekli şirketlerin finansal performansları incelenmiştir.
Coşkun ve Çetiner (2022)	2014-2021	Entropi ve MOORA	BİST'te işlem gören 9 turizm işletmesinin 4 finansal rasyo oranı ile finansal performansları sıralanmıştır.
Wang (2008)	-	TOPSIS	Tayvan borsasında yer alan 3 içhat hava yolu şirketinin finansal performansları incelenmiştir.
Yalçın vd. (2012)	-	FAHP TOPSIS ve VIKOR	Türk imalat sanayinde yer alan her sektöre ait şirketleri karşılaştırmak için finansal performans yöntemleri karşılaştırılmıştır.
Bulgurcu (2012)	2009-2011	TOPSIS	BİST'te işlem gören 13 teknoloji firmasının finansal performans karşılaştırması yapılmıştır.
Sakıncı (2014)	2009-2012	GRİ ilişkisel analiz	Türkiye liginde yer alan ve BİST'te işlem gören 4 büyük spor klübünün finansal performanslarını incelemiştir.
Dinçer (2015)	-	AHP ve MOORA	BİST'te işlem gören bankaların performans değerlerini sıralayarak hisse senedi seçim süreçlerini incelemiştir.
Okay ve Köse (2015)	-	TOPSIS	İstanbul Hisse senetlerine kote edilmiş aracı kurumların finansal performansı incelenmiştir.
Yılmaz (2019)	2013- 2017	Multi-MOORA	Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı mevduat bankalarının finansal performanslarını incelemiştir.
Nguyen vd.(2020)	2016-2019	AHP, GRA, TOPSIS, MOORA	Vietnam Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören 6 ayrı sektörün finansal performansı incelenmiştir.
Basset vd. (2020)	-	AHP,VIKOR, TOPSIS	Mısır'da bulunan 10 adet çelik şirketinin finansal performansı
Salur ve Cihan (2020)	2010-2018	TOPSIS	Türkiye'de faaliyette bulunan 3 katılım bankası ile 18 geleneksel bankanın finansal performansları karşılaştırılmıştır.
İç vd. (2021)	-	VIKOR	5 Türk ticari bankasının finansal performanslarını incelemiştir.
Türegün (2022)	2018-2020	TOPSIS ve VIKOR	BİST'te halka arz olarak işlem gören turizm sektöründeki şirketlerin finansal performanslarını incelemiştir.
Wu, vd. (2022)	-	ENTROPI temelli TODIM	portfoy seçimi alternatiflerini ENTROPI temelli TODIM yöntemi ile incelemiştir.

Çalışmada CRITIC tabanlı MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemleri kullanılarak BİST spor endeksindeki şirketlerin finansal performansı incelenmiştir. İki farklı ÇKKV yöntemi ile finansal performans araştırması yapılmış olması dolayısıyla çalışmanın literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

2. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada ÇKKV yöntemlerinden kriterlerin önem ağırlıklarının saptanmasında CRITIC yöntemi, karar alternatiflerinin sıralamalarının elde edilmesi amacıyla MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemleri kullanılmıştır. BİST spor endeksinde yer alan şirketler tablo 2' de verilmiş olup bu şirketlere ait veriler Kamuoyunu Aydınlatma Platformunun internet sitesinden (kap.gov.tr) elde edilmiştir. Çalışmada söz konusu şirketlerin 2020 ve 2021 dönemi finansal performansları incelenmiştir.

Tablo 2. BİST' te İşlem Gören Spor Şirketleri

Sıra	BİST Kodu	Şirket Ünvanı
1	BJKAS	BEŞİKTAŞ FUTBOL YATIRIMLARI SAN. VE TİC. A.Ş.
2	FENER	FENERBAHÇE FUTBOL A.Ş.
3	GSRAY	GALATASARAY SPOR TİF SINAİ VE TİCARİ YATIRIMLAR A.Ş.
4	TSPOR	TRABZONSPOR SPOR TİF YATIRIM VE FUTBOL İŞLETMELİĞİ TİCARET A.Ş.

Bu bölümde çalışmada kullanılan yöntemlerle ilgili bilgilere kısaca yer verilmiştir. Bu çalışmada kullanılmış olan CRITIC, MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemlerine ilişkin teorik açıklamalar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

2.1. CRITIC (Criteria Importance Through Intercriteria Correlation) Yöntemi

İlk olarak Diakoulaki vd. tarafından 1995 yılında geliştirilmiş ve ÇKKV problemlerinde kriterlerin önem derecelerinin belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir (Kiracı & Bakır,2018:s.160). Yani CRITIC yöntemi, ÇKKV tekniklerinde belirlenen kriterlerin objektif ağırlıklarının tespit edilmesi için geliştirilmiş bir ağırlıklandırma tekniğidir. CRITIC yöntemini diğer tekniklerden ayıran en önemli özellik ağırlıklandırma yöntemleri tespit edilirken uzman görüşlerinden faydalanan subjektif sonuçlardan değil, kriterlerin standart sapmaları ve kriterler arası korelasyonun birlikte kullanıldığı objektif bir ağırlıklandırma tekniği olmasıdır. CRITIC Yöntemi beş aşamadan oluşmaktadır (Ayçin,2020:s.76). Yöntemin ilk aşamasında karar matrisi aşağıdaki gibi oluşturulur:

A_i : i . Karar alternatifi ($i = 1, 2, \dots, m$)

C_j : j . değerlendirme kriteri ($j = 1, 2, \dots, n$)

x_{ij} : j . değerlendirme kriterine göre i . alternatifi aldığı değer

x_j^{max} : j . kritere göre karar alternatiflerinin aldığı maksimum değer

x_j^{min} : j . kritere göre karar alternatiflerinin aldığı minimum değer

r_{ij} : j . değerlendirme kriterine göre i . alternatifi aldığı normalize değer

p_{jk} : herhangi bir j kriteri ile k kriteri arasındaki ilişki katsayıları

σ_j : j kriterin standart sapma değeri ($j = 1, 2, \dots, n$)

w_j : değerlendirme kriterlerinin ağırlığı ($j = 1, 2, \dots, n$)

$$X = \begin{matrix} A_1 \\ A_2 \\ \vdots \\ A_m \end{matrix} \begin{bmatrix} X_{11} & X_{12} & \dots & X_{1n} \\ X_{21} & X_{22} & \dots & X_{2n} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ X_{m1} & X_{m2} & \dots & X_{mm} \end{bmatrix} \quad (1)$$

Yöntemin ikinci aşamasında normalize edilmiş karar matrisi oluşturulur. Normalizasyon işlemi fayda yönlü (maksimizasyon) kriterler için eşitlik (2), maliyet (minimizasyon) yönlü kriterler için eşitlik (3)'den faydalanılmıştır (Ayçin, 2020:s.77).

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - x_j^{\min}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}} \dots \dots j = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

$$r_{ij} = \frac{x_j^{\max} - x_{ij}}{x_j^{\max} - x_j^{\min}} \dots \dots j = 1, 2, \dots, n \quad (3)$$

Yöntemin üçüncü aşamasında ilişki katsayı matrisinin oluşturulur. Bu aşamada oluşturulan ilişki katsayısı matrisi ile değerlendirme kriterleri arasındaki ilişkinin derecesini tespit edilmesi amaçlanmaktadır (Ayçin, 2020:s.77).

$$P_{jk} = \frac{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j) \cdot (r_{ik} - \bar{r}_k)}{\sqrt{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)^2 \cdot \sum_{i=1}^m (r_{ik} - \bar{r}_k)^2}} \quad j, k = 1, 2, \dots, n \quad (4)$$

Yöntemin dördüncü aşamasında C_j değerlerinin hesaplanmaktadır. C_j değerleri eşitlik 5 ve 6 yardımıyla hesaplanmaktadır (Ayçin, 2020:s.77).

$$C_j = \sigma_j \cdot \sum_{k=1}^n (1 - P_{jk}) \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (5)$$

$$\sigma_j = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m (r_{ij} - \bar{r}_j)^2}{m-1}} \quad (6)$$

CRITIC yönteminin son aşamasında kriterlerin ağırlık değerleri w_j saptanır ve eşitlik 7 yardımı ile hesaplanır (Ayçin, 2020:s.78).

2.2. MULTIMOORA (Multi Objective Optimization On The Basis Of Ratio Analysis) Yöntemi

MOORA yönteminin aşamalarından birincisinde karar matrisi oluşturulmuştur.

$$X = \begin{bmatrix} X_{11} & X_{12} & \dots & X_{1n} \\ X_{21} & X_{22} & \dots & X_{2n} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ X_{j1} & X_{j2} & \dots & X_{jn} \\ \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ X_{m1} & X_{m2} & \dots & X_{mm} \end{bmatrix} \quad i=0, 1, \dots, m: \quad j=1, 2, \dots, n \quad (1)$$

Daha sonra sırasıyla MOORA-Oran yöntemi, MOORA-Önem Katsayısı yöntemi, MOORA-Referans yöntemi ve MOORA-Tam Çarpım yönteminin aşamaları verilmiştir.

2.2.1. MOORA-Oran Yöntemi

MOORA-Oran yönteminin ilk aşamasında karar matrisi normalize edilir. $j = 1, 2, \dots, g$ maksimum yönlü kriterler, $j = g + 1, g + 2, \dots, n$ minimizasyon yönlü kriterler olacak şekilde y_i^* değerleri aşağıda verilmiş olan eşitlik (2) ile hesaplanır.

$$y_i^* = \sum_{j=1}^g w_j x_{ij}^* - \sum_{j=g+1}^n w_j x_{ij}^* \quad (2)$$

Eşitlik (2) de yer alan y_i^* değerleri büyükten küçüğe doğru sıralanarak MOORA-Oran yöntemine göre en uygun alternatifler saptanmış olur (Ayçin, 2020:s.204).

2.2.2. MOORA-Referans Noktası Yöntemi

MOORA- Referans Noktası yönteminin ilk aşamasında, MOORA-Oran yönteminde elde edilen normalize değerler dikkate alınır. Bu yöntemde, karar alternatiflerinin her bir kritere göre referans noktalara olan uzaklıkları aşağıdaki eşitlik (3) yardımı ile saptanır (Ayçin, 2020:s.204).

$$d_{ij} = |r_j - x_{ij}^*| \quad (3)$$

Eşitlik (3)' de verilen d_{ij} referans noktalara uzaklığı, r_j j. kriterinin referans noktasını, x_{ij}^* j. kritere göre i. Karar alternatifinin aldığı değer normalize edilmiş değerini vermektedir (Ayçin, 2020, s. 204). i. karar alternatifinin, tüm kriterler için ne kadar saptığını gösterecek olan P_i değeri hesaplanır. Böylece, P_i değerleri küçükten büyüye doğru sıralanmak suretiyle MOORA-Referans noktası yöntemine göre en uygun alternatif belirlenir. Alternatifler ile referans noktası arasındaki mesafeyi ölçmek için Tchebycheff Min-Max metriği kullanılır (Altın, 2022:s.374).

$$\min_{(j)} \left[\max_{(i)} |r_i - Nx_{ij}| \right] \quad (4)$$

burada, $i = 1, 2, \dots, n$ hedefler, $j = 1, 2, \dots, m$ alternatiflerdir.

2.2.3. MOORA- Tam Çarpım Formu

Fayda (maksimizasyon) yönlü kriterler ile maliyet (minimizasyon) yönlü kriterler belirlenerek karar alternatifinin aldığı değerlerin çarpımları eşitlik (4) ve (5)'te gösterildiği şekilde hesaplanır (Ayçin, 2020:s. 205).

$$A_i = \prod_{g=1}^j x_{gj} \quad i=1,2,\dots,m \quad (5)$$

2.2.4. MULTIMOORA Yöntemi ile Çözüm

MULTIMOORA yöntemi ile performans sıralaması oluşturabilmek için MOORA-Oran, MOORA-Referans Noktası ve Tam Çarpım formu yaklaşımı ile elde edilen sonuçlar dikkate alınmaktadır. Sıra baskınlık teorisine göre nihai sıralama yapılmaktadır (Ayçin, 2020:s.202).

2.3. TOPSIS Yöntemi

2.3.1. Karar Matrisinin (A) Oluşturulması

TOPSIS yönteminin ilk aşamasında karar verici tarafından karar matrisi oluşturulur, matrisin satırlarında karar noktaları, sütunlarında değerlendirme kriterleri yer almaktadır.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

Daha sonra sırası ile standart karar matrisinin oluşturulması, ağırlıklandırılmış standart karar matrisinin oluşturulması, pozitif ideal ve negatif ideal çözüm değerlerinin belirlenmesi, pozitif ve negatif ideal noktalara olan uzaklığın hesaplanması, ideal çözüme göreceli yakınlığın hesaplanması yönteminin aşamaları verilmiştir.

2.3.2. Standart Karar Matrisinin ® Oluşturulması

Standart karar matrisi eşitlik 1'de yer alan formül ile karar matrisinin normalize edilmesi elde edilir. Karar matrisi için, her bir sütunun kareleri toplamının karekökü alınarak matrise ait normalizasyon işlemi gerçekleştirilir. (Ayçin, 2020)

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}} \quad (i=1,2,\dots,m \text{ ve } j=1,2,\dots,n) \quad (2)$$

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix} \quad (3)$$

2.3.3. Ağırlıklandırılmış Standart Karar Matrisinin (V) Oluşturulması

Bu aşamada değerlendirme kriterlerine ilişkin ağırlık değerleri (w_i) toplamları $\sum_{i=1}^n w_i = 1$ olacak şekilde belirlenir. (Ayçin, 2020)

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix} \quad (4)$$

2.3.4. Pozitif İdeal (A^*) Ve Negatif İdeal (A^-) Çözüm Değerlerinin Belirlenmesi

Maksimizasyon yönlü kriter alternatifi için pozitif ideal çözümün oluşturulması için V matrisindeki sütun değerlerinin en büyükleri seçilir. Minimizasyon yönlü ise en küçükleri seçilir. Eşitlik 5'teki gibi hesaplanır (Ayçin, 2020)

$$A^* = \left\{ \begin{matrix} \max v_{ij} \\ i \end{matrix} \mid j \in J, \left(\begin{matrix} \min v_{ij} \\ i \end{matrix} \mid j \in J' \right) \right\} \quad (5)$$

$$A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$$

Maksimizasyon yönlü kriter alternatifi için negatif ideal çözümün oluşturulması için V matrisindeki sütun değerlerinin en küçükleri seçilir.

Minimizasyon yönlü ise en büyüğü seçilir. Eşitlik 6'daki gibi hesaplanır. (Ayçin, 2020).

$$A^- = \left\{ \begin{matrix} \min v_{ij} \\ i \end{matrix} \mid j \in J, \left(\begin{matrix} \max v_{ij} \\ i \end{matrix} \mid j \in J' \right) \right\} \quad (6)$$

$$A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$$

2.3.5. Pozitif Ve Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklığın Hesaplanması

İki nokta arasındaki mesafenin hesaplanmasında eşitlik 7'den yararlanılır.

$$d_{ij} = \sqrt{\sum_{k=1}^n (x_{ik} - x_{jk})^2} \quad (7)$$

x_{ik} : i, k . değişken değeri

x_{jk} : j, k . değişken değeri

n: değişken sayısını göstermektedir.

İdeal ve ideal olmayan noktalara olan uzaklığın hesaplanabilmesi eşitlik 8 ve eşitlik 9'dan yararlanılarak elde edilir. (Ayçin, 2020).

Pozitif ideal uzaklık;

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad (8)$$

Negatif ideal uzaklık;

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad (9)$$

2.3.6. İdeal Çözüme Göreceli Yakınlığın Hesaplanması

Burada kullanılan ölçüt en büyük değere sahip olan alternatif seçilirken, son aşama olan sıralamada ise alternatifler büyükten küçüğe sıralanmaktadır (Ege & Yaman, 2019:s.9).

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad (10)$$

C_i^+ değerinin yorumu;

C_i^* değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$

$C_i^* = 1$ değeri ilgili karar seçeneğinin pozitif ideal çözüme mutlak yakınlığını gösterir.

$C_i^* = 0$ ise ilgili karar seçeneğinin negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını gösterir.

3. Yöntemlerin Uygulanması

Bu çalışmada BİST spor endeksinde faaliyette bulunan şirketlerin 2020 ve 2021 yılları kap.gov.tr' den elde edilen veriler kullanılarak finansal performans analizleri MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Bu amaçla çalışmada kullanılan kriterler tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3. Finansal Performansı Belirlemede Kullanılan Kriterler

Kriter No	Kriter	İdeal Durum
K1	Kısa Vadeli Borçlar/ Toplam Pasifler	min
K2	Toplam Borçlar / Toplam Pasifler	min
K3	Uzun Vadeli Borçlar / Kısa Vadeli Borçlar	max
K4	Uzun Vadeli Borçlar / Toplam Pasifler	max
K5	Dönem Net Karı / Toplam Aktifler	max
K6	Satış Gelirleri/Toplam Aktifler	max
K7	Dönem Net Karı / Satış Gelirleri	max

Kaynak: Özdağoğlu ve Keleş (2019: s.116)' nın çalışmasında kullanılan kriterlerden derlenmiştir.

Tablo 3' te verilmiş olan kriterler çalışmanın amacına uygun olarak spor şirketlerinin içinde faaliyette buldukları sektörün özelliklerini yansıttıkları ve literatür taramasındaki diğer çalışmalarda (örneğin: Ergül, 2017: s. 110; Güngör ve Kocamış, 2018: s. 1846) kullanılan kriterler kullanılmışlardır.

3.1. CRITIC Yöntem ile Kriter Ağırlıklarının Hesaplanması

Çalışmanın bu aşamasında, CRITIC yöntem ile kriter ağırlıklarının hesaplanabilmesi için 7 adet finansal performans kriteri belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan kriterler Tablo 3'de gösterilmiştir. BİST spor şirketlerinde yer alan GSRAY, FENER, BJKAS, TSPOR spor kulüplerinin 2020-2021 yılları arasındaki finansal performansları Tablo 3 'deki kriterler dikkate alınarak hesaplanmıştır. Kriterlerin ağırlıkları, uzman görüşün bakış açısından ve kriterlerin ağırlıklarından etkilenmektedir. Kriterlerin bu şekilde öznel bir bakış açısıyla ağırlıklandırılması uzman görüşlerin tecrübe, bilgi birikimi ve sorunlara ilişkin algısı ile şekillenir. Güvenilirlik açısından şüpheye yol açan bu tür öznel bakış açıları literatürde varlık göstermektedir (Kazan & Özdemir,2014:s.209). Bu şüphelere yer vermemek adına çalışmanın bu aşamasında objektif ağırlıklandırma yöntemi olan CRITIC yöntemi kullanılarak 4 spor şirketinin 2020-2021 kriter ağırlıkları hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4 ve Tablo 5'de yer verilmiştir.

Tablo 4. 2020 Yılı Kriter Ağırlıkları Tablosu

wj	0,1588226	0,1456417	0,1284462	0,1395032	0,14557273	0,1380502	0,1439633	1
----	-----------	-----------	-----------	-----------	------------	-----------	-----------	---

Tablo 5. 2021 Yılı Kriter Ağırlıkları Tablosu

wj	0,140759	0,161516	0,139386	0,142016	0,133137	0,144504	0,138684	1
----	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	---

3.2. MULTIMOORA Yöntemi

Bu bölümde MOORA yöntemi ile BİST Spor endeksinde yer alan tablo 2' de verilmiş olan şirketlerin finansal performansları incelenmiştir. İlk olarak 2020 yılı verileri kullanılarak MOORA yöntemleri ile analiz yapılmış ardından 2021 yılı verileri kullanılarak MOORA yöntemi ile analiz yapılmıştır.

3.2.1. MOORA-Oran Yaklaşımı

MOORA-Oran yaklaşımının ilk aşamasında CRITIC yöntemi kullanılarak elde edilen kriter ağırlıklarının w_j değerleri dikkate alınarak MOORA-Oran yaklaşımı ile karar matrisi normalize edilmiştir. Normalize edilmiş karar matrisi hesaplamasında; her kriter için karar matrisinde bulunan değerler, karelerinin toplamlarının kareköküne bölünmelidir. Tablo 6'da ve Tablo 7'de 2020-2021 yıllarının normalize edilmiş karar matrisi uygulaması gösterilmiştir (Ayçin, 2020:s.210).

Tablo 6. 2020 yılı Karar Matrisi

Normalize Edilmiş Karar Matrisi								
Rasyolar		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Kriter Yönleri		Min	Min	maks	maks	maks	maks	Maks
İşletmeler	BJKAS	0,5886	0,5989	0,3847	0,5697	-0,9735	0,3979	-0,9580
	GSRAY	0,3564	0,3680	0,3940	0,3535	-0,0749	0,5644	-0,0509
	TSPOR	0,3388	0,5651	0,8206	0,6995	-0,0490	0,6613	-0,0290
	FENER	0,6417	0,4320	0,1530	0,2474	-0,2103	0,2929	-0,2806

Tablo 7. 2021 yılı Karar Matrisi

Normalize Edilmiş Karar Matrisi								
Rasyolar		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Kriter Yönleri		min	min	maks	maks	maks	maks	maks
İşletmeler	BJKAS	0,2731	0,5675	0,5543	0,6274	-0,2345	0,3956	-0,5999
	GSRAY	0,1834	0,4252	0,6344	0,4829	-0,8996	0,4391	-0,5646
	TSPOR	0,2726	0,5541	0,5387	0,6090	-0,3563	0,6975	-0,5163
	FENER	0,9041	0,4360	0,0129	0,0489	-0,0936	0,4052	-0,2340

MOORA-Oran yaklaşımının en son aşamasında y_i^* değerleri hesaplanarak MOORA-Oran yaklaşımına göre BİST spor şirketlerinin 2020 ve 2021 yıllarındaki finansal performans sıralaması elde edilmiş ve sırasıyla tablo 8 ve tablo 9' da verilmiştir.

MOORA-Oran yaklaşımına göre, tablo 8' den görüleceği gibi, 2020 yılında finansal performans olarak Trabzonspor' un 1. sırada, onu takip eden Galatasaray'ın 2. sırada yer aldığı görülmektedir. Sıralamada Fenerbahçe'nin 3.sırada, Beşiktaş'ın ise 4. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8. 2020 yılı MOORA- Oran Yaklaşımı Sonuçları

MOORA-ORAN Yaklaşımına Göre Sıralama			
		Yi	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	-0,2765	4
	GSRAY	0,0494	2
	TSPOR	0,1469	1
	FENER	-0,1412	3

MOORA-Oran yaklaşımına göre 2021 yılı BİST spor endeksi şirketlerinin finansal performans sıralaması tablo 9' da verilmiştir. Buna göre Trabzonspor'un 1. sırada onu takip eden, Beşiktaş'ın 2. sırada yer aldığı görülmektedir. Sıralamada Galatasaray'ın 3.sırada, Fenerbahçe'nin ise 4. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 9. 2021 yılı MOORA- Oran Yaklaşımı Sonuçları

MOORA-ORAN Yaklaşımına Göre Sıralama			
		Yi	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	-0,0241	2
	GSRAY	-0,07560	3
	TSPOR	0,0125	1
	FENER	-0,1754	4

3.2.2. MOORA-Önem Katsayısı Yaklaşımı

MOORA-Önem katsayısı yaklaşımına göre her kriterin kendi önem düzeyini (w_j) önem katsayısı, normalize matrisinin elemanlarıyla çarpılır. Bu şekilde ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi olan y_i^* değerleri hesaplanır (Ayçin, 2020:s.204). Tablo 10' da ve tablo 11' de sırasıyla 2020 ve 2021 yılı ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi verilmiştir.

Tablo 10. 2020 yılı Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi

Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi								
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	
Kriter Yönleri	min	min	maks	maks	maks	maks	maks	
Önem Katsayıları (w_j)	0,15882	0,14564	0,12844	0,13950	0,14557	0,13805	0,14396	
İşletmeler	BJKAS	0,0935	0,0872	0,0494	0,0795	-0,1417	0,0549	-0,1379
	GSRAY	0,0566	0,0536	0,0506	0,0493	-0,0109	0,0779	-0,0073
	TSPOR	0,0538	0,0823	0,1054	0,0976	-0,0071	0,0913	-0,0042
	FENER	0,1019	0,0629	0,0197	0,0345	-0,0306	0,0404	-0,0404

Tablo 11. 2021 yılı Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi

Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi								
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	
Kriter Yönleri	min	min	maks	maks	maks	maks	maks	
Önem Katsayıları (w _j)	0,1408	0,1615	0,1339	0,1420	0,1331	0,1445	0,1387	
İşletmeler	BJKAS	0,0384	0,0917	0,0742	0,0891	-0,0312	0,0572	-0,0832
	GSRAY	0,0258	0,0687	0,0849	0,0686	-0,1198	0,0635	-0,0783
	TSPOR	0,0384	0,0895	0,0721	0,0865	-0,0474	0,1008	-0,0716
	FENER	0,1273	0,0704	0,0017	0,0069	-0,0125	0,0586	-0,0325

Bu yöntemin bir sonraki aşamasında Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi değerleri ile yapılan hesaplamalar sonucunda MOORA-Önem katsayısı yöntemine BİST spor endeksinde faaliyette bulunan şirketlerin 2020 ve 2021 yıllarına ait finansal performans sıralamaları tablo 12 ve tablo 13' te sırasıyla verilmiştir.

Tablo 12. 2020 Yılı MOORA- Önem Katsayısı Yaklaşımına Göre Sıralama

MOORA-önem katsayıları Yaklaşımına Göre Sıralama			
		Yi	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	-1,7668	4
	GSRAY	0,4618	2
	TSPOR	1,1996	1
	FENER	-0,8712	3

Tablo 13. 2021 Yılı MOORA- Önem Katsayısı Yaklaşımına Göre Sıralama

MOORA-Önem Katsayıları Yaklaşımına Göre Sıralama			
		Yi	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	-0,0979	2
	GSRAY	-0,5163	3
	TSPOR	0,1458	1
	FENER	-1,2006	4

3.2.3. MOORA-Referans Katsayısı Noktası Yaklaşımı

MOORA-Oran yaklaşımına ek olarak her bir amaç için kriterlerin yönleri ele alınarak referans noktaları (r_i) belirlenmektedir. Tablo 14'de 2020 yılı verileri Tablo 15'de 2021 yılı verileri gösterilmektedir (Ayçin, 2020:s.204).

Tablo14. 2020 Yılı Referans Noktalara Olan Uzaklıklar

Referans Noktalara Olan Uzaklıklar								
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	
Kriter Yönleri	min	min	Maks	maks	maks	maks	maks	
R _j Değerleri	0,0538	0,0536	0,1054	0,0976	-0,0071	0,0913	-0,0042	
İşletmeler	BJKAS	0,0397	0,0336	0,0560	0,0181	0,1346	0,0364	0,1338
	GSRAY	0,0028	0,0000	0,0548	0,0483	0,0038	0,0134	0,0032
	TSPOR	0,0000	0,0287	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

	FENER	0,0481	0,0093	0,0857	0,0631	0,0235	0,0509	0,0362
--	-------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Tablo15. 2021 Yılı Referans Noktalara Olan Uzaklıklar

Referans Noktalara Olan Uzaklıklar								
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	
Kriter Yönleri	min	min	Maks	maks	maks	maks	maks	
Rj Değerleri	0,0258	0,0687	0,0849	0,0891	-0,0125	0,1008	-0,0325	
İşletmeler	BJKAS	0,0126	0,0230	0,0107	0,0000	0,0188	0,0436	0,0507
	GSRAY	0,0000	0,0000	0,0000	0,0205	0,1073	0,0373	0,0458
	TSPOR	0,0126	0,0208	0,0128	0,0026	0,0350	0,0000	0,0391
	FENER	0,1014	0,0018	0,0832	0,0822	0,0000	0,0422	0,0000

MOORA-Referans Katsayısı Noktası yaklaşımına göre çözüm değerleri 2020 yılı için Tablo 16 ve 2021 yılı için Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 16. 2020 Yılı MOORA-Referans Noktası Yaklaşımına Göre Sıralama

MOORA-Referans Noktası Yaklaşımına Göre Sıralama			
		Yi	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	0,1346	4
	GSRAY	0,0548	2
	TSPOR	0,0287	1
	FENER	0,0857	3

Tablo 17. 2021 Yılı MOORA-Referans Noktası Yaklaşımına Göre Sıralama

MOORA-Referans Noktası Yaklaşımına Göre Sıralama			
		Yi	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	0,0507	2
	GSRAY	0,1073	4
	TSPOR	0,0391	1
	FENER	0,1014	3

3.2.4. MOORA-Tam Çarpım Formu Yaklaşımı

MOORA-Tam Çarpım Formu Yaklaşımı ile hesaplama yapılırken her alternatif için; fayda (maksimizasyon) yönlü kriterlerin değerler çarpımı, maliyet (minimizasyon) yönlü kriter değerlerin çarpımına oranlanması ile elde edilir (Ayçin, 2020:s.205). Tablo 18'de 2020 yılı verileri, Tablo 19'da 2021 yılı verileri MOORA-Tam Çarpım Formu yaklaşımına göre sıralamaları yer almaktadır.

Tablo 18. 2020 Yılı MOORA-Tam Çarpım Formu Yaklaşımına Göre Sıralama

MOORA-Tam Çarpım Formu Yaklaşımına Göre Sıralama					
		Ai	Bi	Ui	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	0,1595	1,6053	0,0993645	1
	GSRAY	0,0006	0,5972	0,0009845	4
	TSPOR	0,0011	0,8719	0,0012107	2

	FENER	0,0013	1,2627	0,0010162	3
--	-------	--------	--------	-----------	---

Tablo 19. 2021 Yılı MOORA-Tam Çarpım Formu Yaklaşımına Göre Sıralama

MOORA-Tam Çarpım Formu Yaklaşımına Göre Sıralama					
		Ai	Bi	Ui	Sıralama
İşletmeler	BJKAS	0,1721	0,6752	0,2550	3
	GSRAY	0,6078	0,3397	1,7894	1
	TSPOR	0,3744	0,6579	0,5690	2
	FENER	0,0000	1,7171	0,0000	4

3.2.5. MULTIMOORA Yöntemi ile Çözüm

MULTIMOORA yönteminde uygulanan MOORA yöntemlerinden elde edilen sonuçlarından elde edilen değerlendirme sonuçları (MOORA-Oran, MOORA-Referans Noktası ve Tam Çarpım Formu yaklaşımları ile elde edilen sonuçlar) dikkate alınarak Sıra Baskınlık Teorisine göre sıralanmaya konulur (Ayçin, 2020:s.206).

Tablo 20. 2020 Yılı MULTIMOORA ile Sıralama

İşletmeler	MOORA-Oran Yaklaşımına Göre Sıralama	Referans nokta yaklaşımına göre sıralama	Tam çarpım formu yaklaşımına göre sıralama	MULTIMOORA
TSPOR	1	1	2	1
GSRAY	2	2	4	2
FENER	3	3	3	3
BJKAS	4	4	1	4

Tablo 21. 2021 Yılı MULTIMOORA ile Sıralama

İşletmeler	MOORA-Oran Yaklaşımına Göre Sıralama	Referans nokta yaklaşımına göre sıralama	Tam çarpım formu yaklaşımına göre sıralama	MULTIMOORA
TSPOR	1	1	2	1
BJKAS	2	2	3	2
FENER	4	3	4	3
GSRAY	3	4	1	4

Tablo 20 dikkate alındığında;

- TSPOR için yapılan MULTIMOORA yaklaşımlarına göre elde edilen sonuç (1-1-2) dolayısıyla, diğer şirketlere göre baskın durumdadır. En iyi karar alternatifi olarak birinci sırada yer almaktadır.
- GSRAY, MULTIMOORA yaklaşımı sıralamalarına göre (2-2-4) sonucu ile FENER'e göre daha iyi bir karar alternatifi durumdadır. Dolayısıyla ikinci sırada yer almaktadır.
- FENER, MULTIMOORA yaklaşımlarında elde ettiği sıralamalar ile (3-3-3) BJKAS'a göre (4-4-1) daha iyi durumdadır. Karar alternatifi olarak üçüncü sırada yer almaktadır.
- BJKAS, MULTIMOORA yaklaşımlarına göre sıralamada (4-4-1) performansı ile en düşük karar alternatifi olarak yer almaktadır.

Tablo 21 dikkate alındığında;

- TSPOR yapılan MULTIMOORA yaklaşımlarına göre elde edilen sonuç (1-1-2) olarak görülmektedir, diğer şirketlere göre en iyi karar alternatifi durumundadır.2020 yılında da birinci sırada olan TSPOR, 2021 yılında da en iyi performans ile birinci sırada yer almaktadır.
- BJKAS, MULTIMOORA yaklaşımı sıralamalarına göre bakıldığı zaman (2-2-3) sonucu ile GSRAY' a göre daha baskın durumdadır ve karar alternatifi olarak ikinci sırada yer almaktadır.
- GSRAY, MULTIMOORA yaklaşımlarında elde ettiği sıralamalar ile (3-4-1) sonucu ile FENER'e göre daha iyi bir karar alternatifi durumdadır ve üçüncü sırada yer almaktadır.
- FENER, MULTIMOORA yaklaşımlarına göre sıralamada (4-3-4) sonucu ile en son sırada yer almaktadır.

3.3. TOPSIS Yöntemi İle Çözüm

ÇKKV yöntemlerinden TOPSIS, literatürde kullanılan bir performans değerlendirme yöntemidir. TOPSIS yöntemde pozitif ve negatif ideal çözüm belirlemektir. Bu yöntemde göre alternatiflerin sıralanması ideal çözüme göreceli yakınlık temeline dayanır. Pozitif ideal çözüm, fayda kriterini maksimize, maliyet kriterini minimize eden bir çözümdür. Negatif ideal çözüm ise fayda kriterini minimize maliyet kriterini maksimize eden bir çözümdür. En uygun seçenek ideal çözüme en yakın ve negatif ideal çözüme en uzak olanıdır (Akyüz vd., 2011: s. 73).

3.3.1. 2020 Yılı BİST Spor Endeksi Şirketlerinin Finansal Performansının TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi

Bu yöntemde ilk olarak tablo 22' de verilmiş olan normalize karar matrisi oluşturulur.

Tablo 22 .Normalize Edilmiş Karar Matrisi

Normalize Edilmiş Karar Matrisi								
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	
Kriter Yönleri	min	Min	maks	maks	maks	maks	maks	
İşletmeler	BJKAS	0,5885	0,5988	0,3846	0,5696	-0,9735	0,3978	-0,9580
	GSRAY	0,3563	0,3679	0,3940	0,3534	-0,0748	0,5644	-0,0509
	TSPOR	0,3387	0,5650	0,8205	0,6995	-0,0489	0,6613	-0,0289
	FENER	0,6417	0,4320	0,1530	0,2474	-0,2102	0,2929	-0,2805

İkinci aşamada tablo 23' te verilmiş olan Ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi oluşturulur.

Tablo 23. Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi

Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi							
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Kriter Yönleri	min	Min	maks	maks	maks	maks	maks

İşletmeler	BJKAS	0,0866	0,08766	0,05247	0,07987	-0,1424	0,05520	-0,1386
	GSRAY	0,0524	0,05386	0,0537	0,04956	-0,01095	0,07831	-0,0073
	TSPOR	0,0498	0,08272	0,11195	0,09808	-0,00716	0,09176	-0,0041
	FENER	0,0944	0,06324	0,02087	0,03469	-0,03076	0,04064	-0,0405

Üçüncü aşamada tablo 24 ve tablo 25' te verilmiş olan pozitif ve negatif ideal çözüm seti belirlenir.

Tablo 24. Pozitif ideal çözüm Negatif ideal çözüm

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
S*	0,04986	0,05386	0,11195	0,09808	-0,00716	0,09176	-0,00418
S-	0,09444	0,08766	0,02087	0,03469	-0,1424	0,04064	-0,13863

Dördüncü aşamada pozitif ve negatif ideal çözüme uzaklık değerleri hesaplanır. Bu hesaplar sırasıyla tablo 25 ve tablo 26' da verilmiştir.

Tablo 25. Pozitif İdeal Noktalara Olan Uzaklıkların Hesaplanması

İDEAL UZAKLIK DEĞERLERİ	
	Si*
BJKAS	0,209948288
GSRAY	0,077156563
TSPOR	0,028853886
FENER	0,137421455

Tablo 26. Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklıkların Hesaplanması

NEGATİF İDEAL UZAKLIK DEĞERLERİ	
	Si-
BJKAS	0,0575655
GSRAY	0,2003781
TSPOR	0,2309086
FENER	0,1506094

Son olarak, 2020 yılına ait başarı sıralaması tablo 27' de verilmiştir.

Tablo 27. Sonuçlar

	Si*	Si-	Ci*	
TSPOR	0,028853886	0,230908617	0,888922053	1
GSRAY	0,077156563	0,200378168	0,721993125	2
FENER	0,137421455	0,150609442	0,522893355	3
BJKAS	0,209948288	0,057565567	0,215187235	4

3.3.2. 2021 Yılı BİST Spor Endeksi Şirketlerinin Finansal Performansının TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi

Tablo 28. Normalize Edilmiş Karar Matrisi

Normalize Edilmiş Karar Matrisi							
Rasyolar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Kriter Yönleri	min	Min	Maks	maks	maks	maks	maks
İşletmeler	BJKAS	0,5674	0,55426	0,62737	-0,23451	0,39555	-0,59994
	GSRAY	0,42517	0,63440	0,4828	-0,89962	0,43914	-0,56455

	TSPOR	0,55412	0,53865	0,60897	-0,35626	0,69746	-0,51630
	FENER	0,43602	0,01294	0,04891	-0,09355	0,40524	-0,23402

Tablo 29. Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi

Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi								
Rasyolar		K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
Kriter Yönleri		Min	min	maks	maks	maks	maks	maks
İşletmeler	BJKAS	0,03844	0,09166	0,07725	0,08909	-0,03122	0,0571	-0,0832
	GSRAY	0,02581	0,06867	0,08842	0,06857	-0,11977	0,06345	-0,0783
	TSPOR	0,03837	0,08950	0,0750	0,08648	-0,0474	0,10078	-0,0716
	FENER	0,12726	0,0704	0,00180	0,0069	-0,01245	0,05855	-0,03246

Tablo 30. Pozitif ideal çözüm Negatif ideal çözüm

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
S*	0,02581	0,06867	0,08842	0,08909	-0,01245	0,10078	-0,03245
S-	0,12726	0,09166	0,00180	0,00694	-0,11977	0,05715	-0,08320

Tablo 31. Pozitif İdeal Noktalara Olan Uzaklıkların Hesaplanması

İDEAL UZAKLIK DEĞERLERİ	
	Si*
BJKAS	0,075124237
GSRAY	0,124229589
TSPOR	0,059432781
FENER	0,162264149

Tablo 32. Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklıkların Hesaplanması

NEGATİF İDEAL UZAKLIK DEĞERLERİ	
	Si-
BJKAS	0,167841566
GSRAY	0,148946481
TSPOR	0,163930649
FENER	0,120604006

Tablo 33. Sonuçlar

	Si*	Si-	Ci*	
TSPOR	0,059432781	0,163930649	0,733918927	1
BJKAS	0,075124237	0,167841566	0,690803248	2
GSRAY	0,124229589	0,148946481	0,545239857	3
FENER	0,162264149	0,120604006	0,4263612	4

4. Sonuç

Finansal performans analizi finansal şirketler için önemli olduğu kadar spor şirketleri içinde önemlidir. Bu çalışmada BİST spor endeksinde yer alan dört spor şirketinin 2020 ve 2021 yıllarının finansal performanslarının ÇKKV yöntemleri ile

analizi amaçlanmıştır. BİST spor endeksinde faaliyette bulunan bu şirketlerin finansal tablolarına kap.gov.tr adresinden ulaşılmıştır. COVID-19 dönemi sonrası olan 2020-2021 dönemi finansal performans analizi için ÇKKV yöntemlerinden CRITIC, MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemleri kullanılmıştır. CRITIC yöntemi ile kriter ağırlıkları saptanmıştır. MULTIMOORA ve TOPSIS yöntemleri kullanılarak finansal performans değerlendirilmesi yapılmıştır.

MULTIMOORA yöntemine göre BİST spor endeksi şirketlerinin finansal performanslarına bakıldığında 2020 yılında TSPOR birinci, GSARY ikinci, FENER üçüncü ve BJKAS dördüncü olmuştur. 2021 yılında yine TSPOR birinci, BJKAS ikinci, FENER üçüncü ve GSARY dördüncü olmuştur.

TOPSIS yöntemi ile yapılan finansal performans analizine göre, 2020 yılında TSPOR birinci, GSARY ikinci, FENER üçüncü ve BJKAS dördüncü olmuştur. 2021 yılında TSPOR birinci, BJKAS ikinci, GSARY üçüncü ve FENER dördüncü olmuştur.

MULTIMOORA ve TOPSIS yönteminden elde edilen sonuçlar incelendiğinde, 2020 yılında her iki yöntem sonucunda birbirini destekler sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, TSPOR en iyi performansı gösteren spor şirket olmuştur. 2021 yılı sonuçlarına bakıldığında, her iki yönteme göre yine TSPOR en iyi performansı gösteren spor endeksi şirketi olmuştur.

Elde edilen sonuçlar TSPOR şirketi istikrarlı bir performans sergilemiştir. 2020 yılında finansal performans olarak ikinci olan GSARY 2021 yılında aynı performansı sergileyememiştir. FENER şirketi 2020 ve 2021 yıllarında üçüncü olmuş ve istikrarlı bir performans göstermiştir. BJKAS şirketi 2020 yılında MULTIMOORA yöntemine göre dördüncü olmuşken TOPSIS yöntemine göre üçüncü olmuştur. Ancak 2021 yılında her iki yönteme göre, daha iyi bir finansal performans sergileyerek ikinci olmuştur.

Bu çalışmada firmalara özgü verilerin kullanılması bir kısıt olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla, gelecekte yapılacak çalışmalarda hem şirketlere özgü verilerin hem de piyasaya dayalı veriler kullanılarak finansal performans analizi değerlendirilebilir.

Spor şirketlerinin finansal performanslarına ilişkin yapılacak çalışmaların şirketlerin yöneticilerine olduğu kadar hissedarlara ve yatırımcılara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Altın, H. (2022). MOORA Yöntemiyle Küçük, Orta Ve Büyük Ölçekli Şirketlerin Finansal Analizi. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(2), s. 368-386.
- Akyüz, Y., Bozdoğan, T. & Hantekin, E. (2011). TOPSIS Yöntemiyle Finansal Performansın Değerlendirilmesi Ve Bir Uygulama, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*,13(1), s.73-92.
- Atukalp, M. (2018). Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7(14), s. 38-52.
- Ayçin, E. (2020). Çok Kriterli Karar Verme: Bilgisayar Uygulamalı Çözümler. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aytekin , A., & Orakçı, E. (2020). Spor Kulüplerinin Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Ve Topluşturma Teknikleriyle İncelenmesi. *Journal of Research in Economics, Politics & Finance*, 5(2), s. 435-470.
- Basset, M., Ding, W., Mohamed, R., & Metawa, N. (2020). An integrated plithogenic MCDM approach for financial performance evaluation of manufacturing industries. *Risk Management*, 22, s. 192–218.
- Bulgurcu, B. (2012). Application of TOPSIS Technique for Financial Performance Evaluation of Technology Firms in Istanbul Stock Exchange Market. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, s. 1033 – 1040.
- Coşkun, A., & Çetiner, H. (2022, 05 10). Piyasa Çarpanlarıyla Performans Analizi: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Entropi ve MOORA-Oran Yöntemleriyle İncelenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, s. 159-163.
- Diñçer, H. (2015). Profit-based stock selection approach in banking sector using Fuzzy AHP and MOORA method. *Global Business and Economics Research Journal*, 4(2), s. 1-26.
- Ege, İ., & Yaman, S. (2019). TOPSIS VE MOORA YÖNTEMLERİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL PERFORMANSIN PAY GETİRİLERİNE ETKİSİ: BİST ÇİMENTO-BETON İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA. s. 1-20.
- Ergül, N. (2017). SPOR KULÜPLERİNİN FUTBOLDAKİ BAŞARILARI İLE SPOR ŞİRKETLERİNİN FİNANSAL BAŞARILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TEST EDİLMESİ. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(3), s. 97-119.
- Gümüş, U., Öziç, H., & Çıbık, E. (2020). BİST'de İşlem Gören Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı İşletmelerinin Finansal Performanslarının ÇKKV Yöntemleri İle Karşılaştırılması. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), s. 90-100.
- Güngör, A., Uzun Kocamış, T. (2018). Halka Açık Futbol Kulüplerinin Finansal Performansının TOPSIS Yöntemi ile Analizi: İngiltere Uygulaması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1846-1859
- İç, Y., Çelik, B., Kavak, S., & Baki, B. (2021). Development of a multi-criteria decision-making model for comparing the performance of Turkish commercial banks. *Journal of Advances in*, 18(2), s. 250-272.
- İç, Y., Tekin, M., Pamukoğlu, F., & Yıldırım, S. (2015). KURUMSAL FİRMALAR İÇİN BİR FİNANSAL PERFORMANS KARŞILAŞTIRMA MODELİNİN GELİŞTİRİLMESİ. *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, 30(1), s. 71-85.
- Işık, Ö. (2019, 03 25). TÜRKİYE'DE HAYAT DIŞI SİGORTA SEKTÖRÜNÜN FİNANSAL PERFORMANSININ CRITIC TABANLI TOPSIS VE MULTIMOORA YÖNTEMİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ. *BUSINESS & MANAGEMENT STUDIES*., s. 542-562.
- Işıldak, M. (2018). Bist' de Dokuma, Giyim Eşyası Ve Deri İşletmelerinin Topsis Yöntemi İle Finansal Performans Analizi. *Dicle Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(6), s. 116-130.
- Karadeniz, E., Koşan, L., & Kahiloğulları, S. (2014). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Spor Şirketlerinin Finansal Performansının Oran Yöntemiyle Analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), s. 129-144.

- Karaoğlan, S., & Şahin, S. (2017). BİST XKMYA İşletmelerinin Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle Ölçümü ve Yöntemlerin Karşılaştırılması. *Ege Akademik Bakış*, 11(30), s.63-80.
- Karavardar, A., & Çilek, A. (2020). Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Performansının Analizi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 3(16), s. 99-118.
- Kıracı, K., & Bakır, M. (2018). Critic Temelli Edas Yöntemi İle Havayolu İşletmelerinde Performans Ölçümü Uygulaması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(35), 157-174.
- Metin, S., Yaman, S., & Korkmaz, T. (2017). Finansal Performansın TOPSIS ve MOORA Yöntemleri İle Belirlenmesi: BİST Enerji Firmaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), s. 371-394.
- NGUYEN, P.-H., TSAI, J.-F., KUMAR G, V., & HU, Y.-C. (2020, 06 07). Stock Investment of Agriculture Companies in the Vietnam Stock Exchange Market: An AHP Integrated with GRA-TOPSIS-MOORA Approache. *Journal of Asian Finance*, s. 114-119.
- Özdağoğlu, A., & Keleş, M. (2018). Spor Yönetimi Açısından Gri Entropi Tabanlı Rov Yöntemi ile 4Büyük Futbol Kulübünün Finansal Performans Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(35), s. 107-123.
- Özdağoğlu, A., & Keleş, M. (2019). Spor Yönetimi Açısından Gri Entropi Tabanlı Rov Yöntemi ile 4 Büyük Futbol Kulübünün Finansal Performans Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 107-12.
- Sakınç, İ. (2014). Using Grey Relational Analysis to Determine the Financial Performance of Turkish Football Clubs. *Journal of Economics Library*, 1(1), s. 23-33.
- Salur, M., & Cihan, Y. (2020). Comparison of Financial Performances of Banks by Multi Criteria Decision Making Methods: The Case of Turkey. *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences*, 19, s. 41-49.
- Şişman, B., & Doğan, M. (2016, 06 03). Türk Bankalarının Finansal Performanslarının Bulanık AHP ve Bulanık Moora Yöntemleri İle Değerlendirilmesi. *YÖNETİM VE EKONOMİ*, 23(2), s. 354-371.
- Türegün, N. (2022). Financial performance evaluation by multi-criteria decision-making techniques. *Heliyon*, 8, s. 1-13.
- Uluyol, O. (2014). SÜPER LİG FUTBOL KULÜPLERİNİN FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ. *Journal of Yasar University*, s. 5716-5731.
- Wang, Y. (2008). Applying FMCDM to evaluate financial performance of domestic airlines in Taiwan. *Department of International Trade*, s. 1837-1845.
- Wu, Q., Liu, X., Qin, J., Zhou, L., Mardani, A., & Devenci, M. (2022). An integrated generalized TODIM model for portfolio selection based on financial performance of firms. *Knowledge-Based Systems*, 249, s. 1-18.
- Yalçın, N., Bayraktaroğlu, A., & Kahraman, C. (2012). Application of fuzzy multi-criteria decision making methods for financial performance evaluation of Turkish manufacturing industries. *Expert Systems with Applications*, 39, s. 350-364.
- Yılmaz, N. (2019, 08 05). Performance Analysis of Foreign Deposit Banks in Turkey:A Multi-Moora Method. *Social Sciences Research Journal (SSRJ)*!, 8(3), s. 55-56.

Bilgi Teknolojileri Kullanımının Uluslararası Soğuk Zincir Lojistiği Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi

(Determining the Effects of the Use of Information Technologies on International Cold Chain Logistics)

Tuğçe CEYLAN^a , Tuğçe DANACI ÜNAL

^a Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik ABD, tugceceylan1@hotmail.com

^b Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, tugce.unal@btu.edu.tr

Öz

Uluslararası Soğuk Zincir Lojistiğinde (SZL) Bilgi Teknolojilerinin (BT) kullanımı başta gıda ve ilaç ürünleri olmak üzere eşyanın nihai özelliklerini kaybetmeden tüketiciye ulaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada BT kullanımının uluslararası SZL faaliyetlerinde hangi kriterler üzerinde ve ne kuvvetle etkili olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kapsamlı bir şekilde yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen bulgular çalışmanın teorik altyapısına uygun şekilde ana kriterler ve alt kriterlere ayrılmış ve çalışmanın araştırma modeli oluşturulmuştur. Çalışmanın metodoloji bölümünde ise çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) kullanılmıştır. Araştırma modeli ve yöntemine uygun şekilde hazırlanan anket formları uluslararası SZL konusunda uzman profesyonellere e-posta ile gönderilmiş ve bunlardan eksiksiz doldurulan altı tanesi analize dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda BT uygulamalarının SZL'de en fazla Teknoloji yönlü kriterlerde etkili olduğu, bu kriterler arasında ise sırasıyla sıcaklık ve nem ölçümü ile ürün raf ömrü alt kriterlerinin en yüksek önem ağırlıklarına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kaynak yönlü ve Maliyet yönlü ana kriterlerinin önem ağırlıklarının birbirine yakın olduğu ancak Teknoloji yönlü ana kriterinin önem ağırlığından belirgin bir şekilde düşük oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulguların farklı örneklem ve bölgelerde uygulanabileceği ve ileride bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Soğuk Zincir
Lojistiği,
Bilgi Teknolojileri,
AHS

Makale türü:

Araştırma

Abstract

The use of Information Technologies (IT) in International Cold Chain Logistics (CCL) plays an important role in delivering goods, particularly food and pharmaceutical products, to the consumer without losing their final characteristics. In this study, it is aimed to find out which criteria and how strongly the use of IT is effective in international CCL operations. For this purpose, findings obtained from a comprehensive literature review were divided into main criteria and sub-criteria in accordance with the theoretical background of the study, and the research model of the study was structured. In the methodology part of the study, the Analytical Hierarchy Process (AHP), which is one of the multi-criteria research methods, was used. Questionnaire forms prepared in accordance with the research model and the method were sent to international CCL experts by e-mail, and six of them, which were filled in completely, included in the analysis. Results of the study revealed that IT applications were most effective in Technology-oriented criteria in CCL, and among these criteria, temperature and humidity measurement, and product shelf-life sub-criteria had the highest importance weights, respectively. In addition, it was found that the importance weights of the Resource-oriented and Cost-oriented main criteria were close to each other, but they were significantly lower than the Technology-oriented main criteria. It is considered that the findings obtained from this study can be applied in different samples and regions and will contribute to future studies on this subject.

Keywords:

Cold Chain
Logistics,
Information
Technologies,
AHP

Paper type:

Research

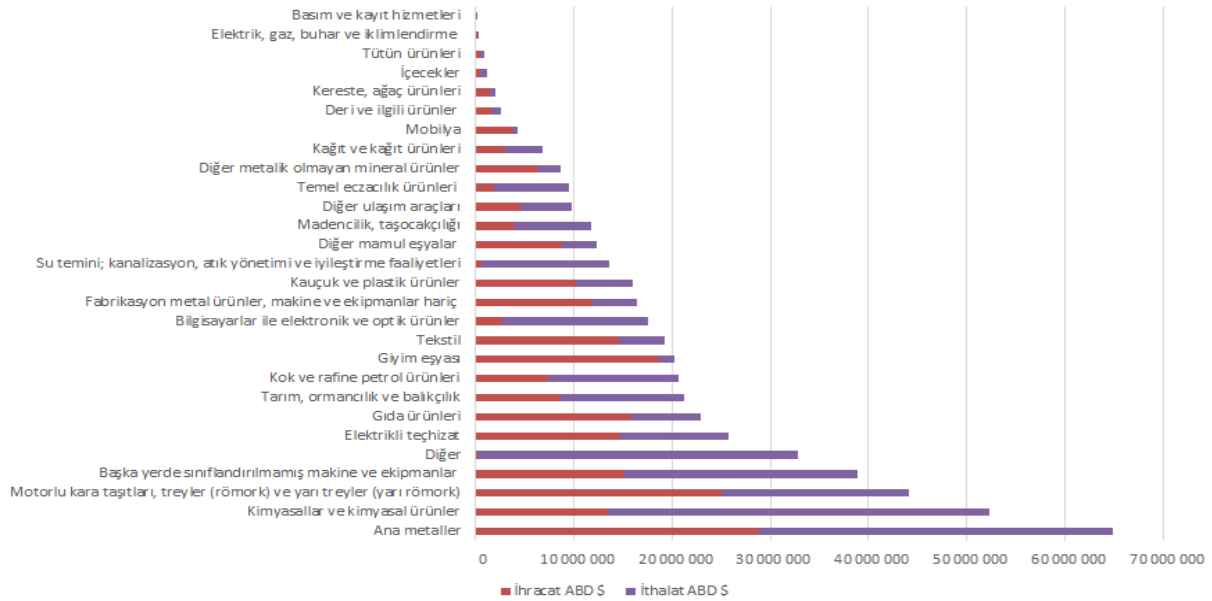
Başvuru/Received: 31.01.2023 | Kabul/Accepted: 20.03.2023, iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %6

Atıf/Citation: Ceylan, T., Danacı Ünal T. (2023). Bilgi Teknolojileri Kullanımının Uluslararası Soğuk Zincir Lojistiği Üzerine Etkilerinin Belirlenmesi, *İşletme*, 4(1), 131-142.

Giriş

Soğuk zincir lojistiği (SZL) bir eşyanın ömrü için gerekli olan başta en uygun sıcaklık olmak üzere tüm koşulların yerine getirildiği depolama, elleçleme, taşıma ve dağıtım gibi süreçleri kapsamaktadır. Uluslararası SZL ise başta gıda ve ilaç ürünleri olmak üzere ithalat ve/veya ihracata konu eşyanın bozulmadan varış noktasına oradan da tüketiciye ulaştırılması ile ilgili tüm süreçleri ifade etmektedir. Bu bağlamda özellikle uluslararası boyutta bu süreçlerin iyi yönetilmesi gerek ülkenin gerekse işletmelerin rekabet avantajı kazanması açısından önem taşımaktadır.

2021 yılı aralık ayı sonu itibari ile Türkiye'nin dış ticaretinde ürün grupları bazında toplam ithalat ve ihracat değerleri Şekil 1'de gösterilmektedir. Buna göre gıda ürünleri yaklaşık 23 milyar ABD \$; tarım, ormancılık ve balıkçılık ürünleri yaklaşık 21 milyar ABD \$ ve temel eczacılık ürünleri yaklaşık 10 milyar ABD \$ dış ticaret hacmine sahip olup, ithalatı ve ihracatı gerçekleştirilen önemli ürün grupları arasında yer almaktadır (TÜİK, 2023). Bu ürünlerin azımsanmayacak bir kısmının çabuk bozulabilen, raf ömrü kısa ve gerekli koşullar sağlanmadığında insan sağlığını olumsuz etkileyebilecek özelliğe sahip olduğu düşünüldüğünde uluslararası SZL'nin gerekliliği ve önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. Ürün grubuna göre dış ticaret (Bin ABD \$)

Kaynak: TÜİK, 2023.

Soğuk zincir lojistik faaliyetlerinde eşyanın raf ömrünü uzun tutacak ısı kontrolü ve buna uygun altyapının mevcut olması gerekmektedir. Bu noktada Bilgi Teknolojileri (BT) soğuk zincirdeki her bir halkanın etkin bir şekilde çalışmasında önemli rol oynayacaktır. Literatürde BT kullanımının soğuk zincir üzerindeki önemini vurgulayan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak nesnelerin interneti (IoT) (Dini ve Çeken, 2019; Alfian vd., 2020; Zhang vd., 2021; Cil vd., 2022), radyo frekans ile tanımlama (RFID) (Abad vd., 2009; Yan ve Lee, 2009; Grunow ve Piramuthu, 2013; Eom vd., 2014; Mejjouli vd., 2014; Esmer ve Melikoğlu, 2015; Alfian vd., 2020) veya blok zincir (Lin vd., 2019; Köhler ve Pizzol, 2020) teknolojilerinin SZL'ne sağladıkları avantajlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlara ek olarak soğuk zincir

lojistiği kapsamında yapılan birçok çalışmada yöntem olarak AHS veya bulanık AHS metodu tercih edilmiştir. Bu çalışmaların önemli bir kısmı soğuk zincir performans değerlendirilmesi kapsamında AHS yöntemini (Joshi vd., 2011; Kumar vd., 2021a; Mangun vd., 2021; Xiong vd., 2021) veya bulanık AHS yöntemini (Kumar vd., 2021b) kullanmıştır. Benzer şekilde soğuk zincir lojistiğinde üçüncü taraf lojistik (3PL) seçim kararları ile ilgili yapılmış çalışmalarda AHS yöntemi (Korucuk, 2018) ve bulanık AHS yöntemi (Singh, 2018) tercih edilmiştir. AHS yöntemi kullanılarak yapılmış diğer çalışmaların bir kısmı ise soğuk zincir risk değerlendirmesi (Shen ve Liao, 2022; Xiaomeng vd., 2023), güvenlik değerlendirmesi (Tian vd., 2019), SZL'nin gelişmesinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi (Qi vd., 2020), gıda taşımacılığı sektörünü etkileyen faktörlerin belirlenmesi (Taş ve Gündüz, 2021) kapsamında konuyu incelemiştir.

SZL üzerinde BT kullanımının etkileri ile ilgili birçok çalışma mevcut olsa da bu çalışmada farklı olarak BT'nin uluslararası SZL üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve etki alanlarının önem derecelerine göre sıralandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın araştırma soruları (AS) aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

AS₁: BT uygulamaları SZL üzerinde hangi konularda (kriterlerde) etkilidir?

AS₂: BT uygulamaları SZL üzerinde hangi konuları (kriterleri) en fazla etkilemektedir?

Bu bağlamda bu çalışmanın katkıları şu şekilde açıklanabilir: (1) Bu çalışma ile BT'nin SZL üzerindeki etkilerini gösteren yeni bir hiyerarşik model oluşturulmuştur, (2) literatürde sadece BT'ni ele alan ve bunun SZL üzerindeki etkilerini AHS yöntemi ile değerlendiren bir çalışmaya rastlanılmamış olması bu çalışmanın bu kapsamda yapılmış ilk çalışmalardan biri olabileceğini göstermektedir, (3) çalışmadan elde edilen sonuçların ileride konu ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalara ve sektörel uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki birinci bölümünde teorik alt yapı ve araştırma sorusu ile ilgili literatür incelemesi yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümü metodoloji kısmı olup çalışmanın veri seti, yöntemi ve bulguları ile ilgili bilgiler içermektedir. Üçüncü ve son kısım ise çalışma sonuçlarının tartışıldığı, konu ile ilgili önerilerin ve çalışma kısıtlarının verildiği bölümdür.

1. Teorik Alt Yapı

Bu çalışmanın kavramsal modeli oluşturulurken (a) Kaynak Temelli Yaklaşım (Wernerfelt, 1984; Barney, 1991), (b) İşlem Maliyeti Yaklaşımı (Williamson, 1975) ve (c) Teknoloji Kabul Modeli (Davis, 1986; 1989) olmak üzere üç temel yaklaşımdan yararlanılmıştır.

(a) *Kaynak Temelli Yaklaşım (KTY)*: İşletmelerin gelişmeleri ve rekabet avantajı sağlayabilmeleri için işletme kaynaklarının önemine vurgu yapan KTY, Wernerfelt (1984) ve Barney (1991) tarafından ele alınmıştır. Bu yaklaşıma göre bir işletmenin kaynakları değerli, taklit edilemez, benzersiz ve ikame edilemez olduğu zaman o işletme sürdürülebilir bir rekabet avantajı elde edebilecektir (Barney, 1991). Başka bir ifade ile işletmenin kaynaklarının özgün olması önemlidir. Literatürde SZL üzerinde

BT kullanımının işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı kazanmasında önemli rol oynadığına dair çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Türk ve Öztekin (2021) çalışmasında soğuk zincirdeki aşamaları etkin bir şekilde yönetebilen işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayacağını savunmuştur. Ayrıca, Köhler ve Pizzol (2020) blok zincir teknolojisinin gıda tedarik zincirinde şeffaflık avantajı sağladığına işaret etmiştir. Lu ve Wang (2016) soğuk zincir lojistiğinde IoT sistemi kullanımının bozulabilir gıda ürünlerinin kalite kontrolünün daha iyi yapılmasında ve müşteri memnuniyetinin artmasında fayda sağladığını savunmuştur. Doğu ve Şireli (2015) ise gıda izlenebilirlik sistemlerinin kalite kontrolü avantajı sağladığına vurgu yapmıştır. Zhang vd. (2009) çalışmalarında BT'ne dayalı donmuş ve soğutulmuş gıdalar için sıcaklık yönetimli bir izlenebilirlik sistemi önermiş ve sistemin test edilmesi sonucunda bu sistemin gıdaların kalite kontrolüne yardımcı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

(b) *İşlem Maliyeti Yaklaşımı (İMY)*: İlk olarak Coase'un (1937) 'The Nature of the Firm' çalışmasında yer alan ve sonradan Williamson'ın (1975) 'Piyasalar ve Hiyerarşiler' konulu kitabında geliştirilen işlem maliyeti yaklaşımına göre işletmelerin kuruluş amacı işlem maliyetlerini azaltmak olarak açıklanmıştır (Pirtini, 2015: 374). Günümüzde BT kullanımıyla lojistik ve işlem maliyetlerinin en aza indirilmesi mümkün olabilmektedir. Örneğin, Dolgui ve Proth (2008) RFID teknolojisi kullanımının sağladığı birçok avantajın üretim maliyetlerinin önemli ölçüde azalmasına yol açacağını savunmuştur. Mejjouli vd. (2014) ise ulaştırma faaliyetlerinde RFID tabanlı bir izleme sisteminin ürünün nakliyesi ile ilgili maliyetlerin düşürülmesinde yardımcı olabileceğine işaret etmiştir.

(c) *Teknoloji Kabul Modeli (TKM)*: TKM, BT kullanımının kabulünü modellemek için Davis (1986; 1989) ve Davis vd. (1989) tarafından geliştirilmiş bir modeldir. TKM'ne göre bir teknolojinin kabul edilmesinde algılanan yarar (bir sistemi kullanmanın iş performansını arttıracığına inanma derecesi) ve algılanan kullanım kolaylığı (sistemi kullanmanın zahmetsiz olacağına inanma derecesi) etkilidir (Davis, 1989). SZL'de kullanıcıların özellikle ürün ile ilgili bilgilere en az çaba sarf ederek ulaşması önemli bir faktördür. Luo vd. (2016) çalışmalarında BT'ni entegre ederek önerdikleri izleme sisteminin SZL'de taşınan malları kolaylıkla izleyebilme imkanı tanıdığını açıklamıştır. Ayrıca, Peng vd. (2018) soğuk zincirde taze et kalitesi izlenebilirliği için QR koda dayalı bir izleme sistemi önermiş ve bununla tüketicilerin cep telefonları ile QR kodunu okutarak ürünün kalite bilgilerine kolaylıkla ulaşabileceğini savunmuştur. SZL'de BT kullanımı sadece kullanıcılara değil, işletmelere de birçok fayda sağlamakta ve iş performansını arttırmaktadır. Köhler ve Pizzol (2020) çalışmasında blok zincir teknolojisinin gıda tedarik zincirinde sağladığı avantajlardan birinin izlenebilirlik olduğunu ifade etmiştir. Yan ve Lee (2009) soğuk zincirde uygulanan RFID teknolojisinin işletmelerin üretim ve ekonomik verimliliğini arttırabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Jedermann vd. (2009), RFID teknolojisi ile ürün raf ömrünün tahmin edilebileceğine dikkat çekmiştir. Alfian vd. (2020) ise RFID ve IoT sensörlerini içeren bir sistem önerisinde bulunarak sistemin sıcaklık ve nem geçmişi hakkında bilgi vermesinin müşterilere ve yöneticilere büyük faydalar

sağlayacağını savunmuştur. Benzer şekilde Zhang vd. (2009) de önerdikleri sistemin aynı zamanda izlenebilirlik ve verimlilik açısından faydalı olduğunu açıklamıştır.

2. Metodoloji

2.1. Veri Seti ve Örneklem

BT'nin SZL üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve çalışmanın teorik altyapısı oluşturulmuştur. Literatürden elde edilen veriler kapsamında *kriterler* belirlenmiş ve *Araştırma Modeli* (Şekil 3) çalışmanın teorik altyapısına uygun bir şekilde yapılandırılmıştır. Araştırma modelinde yer alan kriterlerin karşılıklı olarak önem derecelerinin belirlenmesi için araştırma yöntemine uygun şekilde hazırlanan anket formları SZL faaliyetleri konusunda uzman profesyonellere e-posta ile gönderilmiştir. ¹ Örneklem seçiminde yargısal örnekleme metodu kullanılmıştır. Gönderilen anketlerden eksiksiz olarak doldurulan altı tanesi analize dahil edilmiştir. Analize dahil edilen anketleri gönderen katılımcıların önemli bir kısmını 10 yıl ve üzeri lojistik faaliyetler konusunda deneyim sahibi üst ve orta düzey yöneticiler oluşturmaktadır. Çalışmanın araştırma yöntemi olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) metodunda tek bir karar verici analize dahil edildiği gibi birçok karar vericinin bulunduğu grup kararları da analiz edilebilmektedir. Bu yüzden örneklem sayısının AHS için yeterli olduğu kabul edilmiştir.

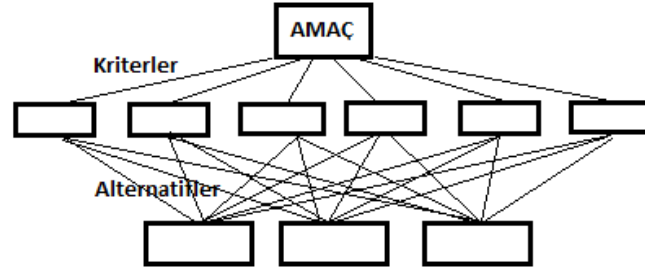
2.2. AHS Yöntemi

Thomas L. Saaty tarafından 1971-1975 yılları arasında geliştirilen ve çok kriterli karar verme yöntemleri arasında yaygın olarak kullanılan AHS yöntemi, tercihlerin ve algıların göreceli gücünü yansıtan temel bir ölçek doğrultusunda yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda kriterler arasındaki hiyerarşik yapı ve ilişkinin belirlenmesi esasına dayanmaktadır (Saaty, 1987). AHS yöntemi ve aşamaları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Problemin ve Karar Hiyerarşisinin belirlenmesi

AHS bir problemi parçalara ayırarak alt problemlerin çözümlerini bir sonuca toplayan ve bir kararı etkileyen algıları, duyguları, yargıları ve anıları bir çerçevede düzenleyerek karar vermeyi kolaylaştıran bir yöntemdir (Saaty, 1994a). Bir karar verilirken o karar için önemli faktörler seçilerek genel amaç, kriterler, alt kriterler ve alternatifler hiyerarşik bir yapıda düzenlenir (Saaty, 1990). Üç düzeyli bir karar hiyerarşisi Şekil 2'de gösterildiği gibidir (Saaty and Vargas, 2013: 7):

¹ Çalışmaya Bursa Teknik Üniversitesi Araştırma Etik Kurulu'ndan, 26.12.2022 tarih, 2022-22 sayılı toplantıda (karar no:4) Etik Kurul Raporu alınmıştır.

Şekil 2. Üç Düzeyli Hiyerarşik Yapı

Kaynak: Saaty ve Vargas (2013: 7)

2. İkili karşılaştırma matrisinin yapılandırılması

İkili karşılaştırma yapabilmek için, Tablo 1’de gösterilen ve bir kriterin diğer kriterlere göre ne kadar önemli veya baskın olduğunu belirten 1-9 ölçeği kullanılmaktadır (Saaty, 2008).

Tablo 1. AHS Temel Ölçeği

Ölçek değeri (Önem şiddeti)	Tanım	Karşılık (resiprokal) değeri
1	Eşit önemli	1
2	Zayıf veya Az	1/2
3	Orta dereceli önemli	1/3
4	Orta dereceden fazla	1/4
5	Kuvvetli önemli	1/5
6	Kuvvetliden fazla	1/6
7	Çok kuvvetli veya önemini gösteren	1/7
8	Çok, çok kuvvetli	1/8
9	Aşırı önemli	1/9

Kaynak: Saaty, (2008).

Bir karşılaştırma iki öge arasındaki ilişkinin sayısal göstergesi olmakla birlikte tüm karşılaştırmalardan elde edilen veri seti kümesi ise karşılaştırma matrisini oluşturmaktadır (Saaty, 1994a). Karşılaştırma matrisi [1] nolu denklem ile aşağıda gösterilmektedir (Saaty, 1977: 235):

$$A = \begin{matrix} & A_1 & A_2 & \dots & A_n \\ \begin{matrix} A_1 \\ A_2 \\ \vdots \\ A_n \end{matrix} & \begin{bmatrix} w_1/w_1 & w_1/w_2 & \dots & w_1/w_n \\ w_2/w_1 & w_2/w_2 & \dots & w_2/w_n \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ w_n/w_1 & w_n/w_2 & \dots & w_n/w_n \end{bmatrix} \end{matrix} \quad [1]$$

Burada;

A = Karşılaştırma (karar) matrisini; n = kriter sayısını; A_1, A_2, \dots, A_n = kriterleri; w_1, w_2, \dots, w_n = kriterlerin önem ağırlıklarını göstermektedir.

Karar matrisinin oluşturulmasında önemli olan diğer bir husus ise birden çok karar vericinin bulunduğu durumlarda tek bir grup kararının belirlenmesidir. Saaty (2008: 95) bu durumda bireysel veya nihai yargıların aritmetik ortalamasının alınmasından ziyade geometrik ortalamasının alınmasının tek yol olduğuna işaret etmiştir.

3. Öncelik vektörlerinin belirlenmesi

Elde edilen karar matrisi öncelikle [2] nolu denklem kullanılarak normalleştirilir sonrasında [3] nolu denklem kullanılarak her bir kriterin önem ağırlığı (öncelik vektörleri) bulunur (Özbek ve Eren, 2013: 50):

$$a'_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^n a_{ij}} \quad a_{ij} = i \text{ kriteri ile } j \text{ kriterinin ikili karşılaştırma değeridir} \quad [2]$$

$$w_i = \left(\frac{1}{n}\right) \sum_{i=1}^n a'_{ij} \quad i, j = 1, 2, 3, \dots, n \quad [3]$$

4. Tutarlılık oranının hesaplanması

Öncelik vektörleri elde edildikten sonra ikili karşılaştırma matrisinin ve dolayısıyla sonuçların tutarlı olup olmadığının kontrol edilmesi için Tutarlılık Oranının (TO) hesaplanması gerekmektedir. Sonuçların tutarlı olarak kabul edilmesi için 0,10'dan küçük bir değer olması gereken TO aşağıda verilen denklemlerin [4, 5, 6] sırasıyla hesaplanmasıyla elde edilmektedir (Saaty, 1994b; Özbek ve Eren, 2013):

$$\lambda_{max} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left[\frac{\sum_{j=1}^n a_{ij} w_j}{w_i} \right] \quad \lambda_{max} = \text{Özdeğer olarak ifade edilir} \quad [4]$$

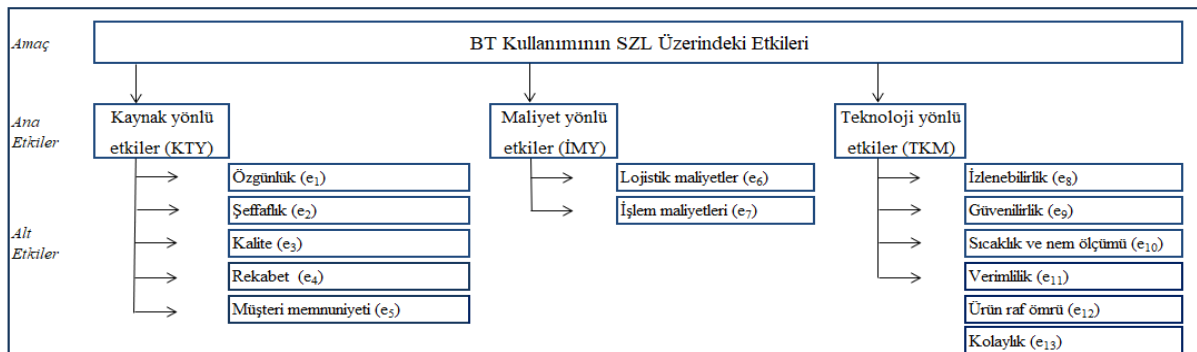
$$TI = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1} \quad TI = \text{Tutarlılık İndeksi olarak ifade edilir} \quad [5]$$

$$TO = \frac{TI}{RI} \quad RI = \text{Random İndeks olarak ifade edilir ve } n = 13 \text{ ise } RI = 1,56 \text{ alınır.} \quad [6]$$

2.3. Uygulama ve Bulgular

1. Problemin ve Karar Hiyerarşisinin belirlenmesi:

BT uygulamalarının SZL üzerindeki etkilerinin önem ağırlıklarına göre sıralanması problemine yönelik kriterler, konu ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmaların incelenmesi sonucunda elde edilmiş ve böylece bu çalışmanın *Karar Hiyerarşisi (Araştırma Modeli)* Şekil 3'te gösterildiği gibi oluşturulmuştur. Buna göre BT'nin etkileri daha önceki bölümlerde ele alınan teorik yaklaşımlara dayalı olarak üç temel gruba (ana etkiler) ayrılmıştır. Bunlar; (a) *Kaynak yönlü* (temelli) etkiler, (b) *Maliyet yönlü* (temelli) etkiler ve (c) *Teknoloji yönlü* (temelli) etkiler olarak belirlenmiştir. Her bir temel grup kendi içinde alt kriterlere (alt etkiler) ayrılmıştır. Bu kriterler (etkiler); *özgünlük* (e_1), *şeffaflık* (e_2), *kalite* (e_3), *rekabet* (e_4), *müşteri memnuniyeti* (e_5), *lojistik maliyetler* (e_6), *işlem maliyetleri* (e_7), *izlenebilirlik* (e_8), *güvenilirlik* (e_9), *sıcaklık ve nem ölçümü* (e_{10}), *verimlilik* (e_{11}), *ürün raf ömrü* (e_{12}) ve *kolaylık* (e_{13}) olarak sıralanmaktadır.

Şekil 3. Karar Hiyerarşisi (Araştırma Modeli)

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

2. İkili karşılaştırma matrisinin yapılandırılması

Öncelikle, SZL konusunda profesyonel kişiler tarafından doldurulan anketler sonucunda elde edilen uzman kararlarından tek bir grup kararı elde edilmiştir. Bunun için elde edilen verilerin geometrik ortalaması alınmış ve [1] numaralı denklem kullanılarak ikili karşılaştırma matrisi oluşturulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Karşılaştırma Matrisi

	e1	e2	e3	e4	e5	e6	e7	e8	e9	e10	e11	e12	e13
e1	1,00	0,27	0,12	0,46	0,12	0,25	0,49	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,18
e2	3,77	1,00	0,35	0,25	0,26	0,69	0,26	0,25	0,25	0,24	0,34	0,25	0,26
e3	8,12	2,88	1,00	0,75	0,32	0,62	0,60	0,22	0,47	0,26	0,26	0,69	0,74
e4	2,16	4,08	1,34	1,00	0,69	0,19	0,49	0,46	0,34	0,18	0,18	0,18	0,96
e5	8,49	3,90	3,10	1,44	1,00	0,66	0,72	0,98	0,66	0,37	0,71	1,39	0,73
e6	3,97	1,44	1,62	5,22	1,51	1,00	1,94	1,26	0,66	0,16	0,56	0,87	1,43
e7	2,06	3,84	1,66	2,04	1,38	0,51	1,00	0,50	0,36	0,35	0,24	0,15	0,59
e8	8,30	4,07	4,47	2,16	1,02	0,80	1,99	1,00	0,48	1,06	1,01	0,21	0,93
e9	8,46	3,98	2,13	2,94	1,51	1,51	2,81	2,08	1,00	0,35	0,51	0,32	1,65
e10	8,28	4,16	3,78	5,48	2,69	6,32	2,87	0,94	2,82	1,00	3,24	1,59	2,17
e11	8,30	2,98	3,88	5,52	1,41	1,78	4,10	0,99	1,97	0,31	1,00	0,41	1,52
e12	8,28	3,97	1,44	5,50	0,72	1,14	6,53	4,85	3,13	0,63	2,41	1,00	3,25
e13	5,63	3,82	1,35	1,04	1,37	0,70	1,69	1,07	0,61	0,46	0,66	0,31	1,00

3. Öncelik vektörlerinin belirlenmesi

Sırasıyla denklem [2] ve [3] kullanılarak her bir kriterin önem ağırlığı (öncelik vektörü) belirlenmiştir. Ana kriterler ve alt kriterlerin etki dereceleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Kriterlerin ve alt kriterlerin sıralaması

	Alt Kriter	Ana Kriter	Alt Kriter	Ana Kriter	
	Önem ağırlıkları	Önem ağırlıkları	Sıralama	Sıralama	
Kaynak yönü	e1	0,0122		13	
	e2	0,0251		12	
	e3	0,0450	0,196	10	2
	e4	0,0372		11	
	e5	0,0761		6	
Maliyet yönü	e6	0,0750		7	
	e7	0,0478	0,123	9	3
Teknoloji yönü	e8	0,0861		5	
	e9	0,0897		4	
	e10	0,1783		1	
	e11	0,1064	0,682	3	1
	e12	0,1575		2	
	e13	0,0635		8	

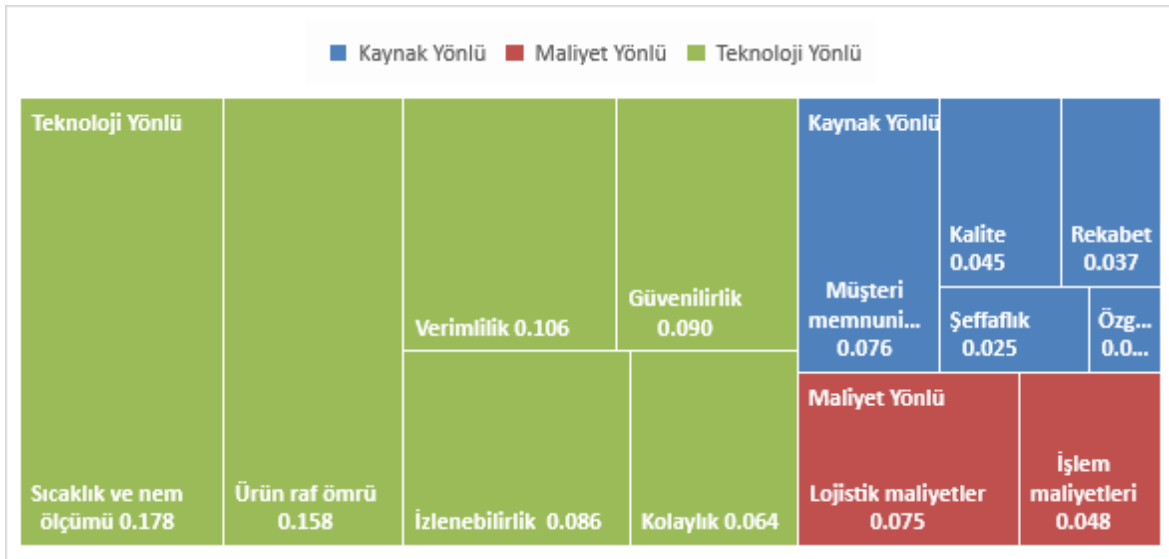
4. Tutarlılık oranının hesaplanması

Denklem [4], [5] ve [6] sırasıyla uygulandığında çalışmanın Tutarlılık Oranı (TO) = $0,128 / 1,56 = 0,082$ olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç $0,082 < 0,10$ olduğundan çalışma sonuçlarının tutarlı olduğu kabul edilmektedir.

3. Sonuç

Çalışmanın sonunda BT'nin SZL üzerindeki etkileri *Kaynak*, *Maliyet* ve *Teknoloji* temelli olmak üzere üç ana grup altında toplamıştır. Buna ek olarak BT'nin *özgünlük*, *şeffaflık*, *kalite*, *rekabet*, *müşteri memnuniyeti*, *lojistik maliyetler*, *işlem maliyetleri*, *izlenebilirlik*, *güvenilirlik*, *sıcaklık ve nem ölçümü*, *verimlilik*, *ürün raf ömrü ve kolaylık* konularında etkili olduğu bulunmuş böylece AS₁ cevaplanmıştır (Şekil 4).

BT uygulamaları SZL üzerinde en fazla toplam 0,682'lik bir önem ağırlığı ile *Teknoloji* yönlü kriterlerde etkili olmuştur. *Teknoloji* yönlü kriter grubunda bulunan ve diğer tüm alt kriterler içinde önem dereceleri en yüksek olan alt kriterler *sıcaklık ve nem ölçümü*, *ürün raf ömrü ve verimlilik* olarak sıralanmaktadır. Bu sonuç aynı zamanda AS₂'nin cevabıdır (Şekil 4). Sıcaklık ve nem ölçümü ile ürün raf ömrü alt kriterlerinin önem ağırlıkları birbirine yakın olup diğer alt kriterlere kıyasla görünür şekilde yüksektir. Bu alt kriterler aynı zamanda SZL faaliyetlerini diğer lojistik faaliyetlerden ayıran hususlardır. Yapılan birçok çalışmada bu kriterlerin önemi vurgulanmış ve bu konuların geliştirilmesi için yeni BT uygulamaları önerilmiştir (Jedermann vd., 2009; Alfian vd., 2020). *Teknoloji* yönlü diğer alt kriterler ise önem ağırlıklarına göre *verimlilik*, *güvenilirlik* ve *izlenebilirlik* olarak sıralanmaktadır. Önem ağırlıkları birbirine yakın ve yüksek olan bu kriterler aynı zamanda diğer lojistik faaliyetlerin de başarılı bir şekilde yönetilmesinde etkili olan faktörlerdir. Yapılan birçok çalışma BT kullanımının SZL üzerinde özellikle izlenebilirlik (Zhang vd., 2009; Peng vd., 2018; Lin vd., 2019) konusunda etkili olduğuna vurgu yapmıştır.

Şekil 4. Kriterler, alt kriterler ve önem ağırlıkları

Kaynak yönlü ve *Maliyet* yönlü ana kriterlerin önem ağırlıkları birbirine yakın olmakla birlikte *Teknoloji* yönlü ana kriterinin önem ağırlığından belirgin bir şekilde düşüktür. *Kaynak* yönlü kriterler içinde yer alan *müşteri memnuniyeti* alt kriteri ile *Maliyet* yönlü kriterler arasında yer alan *lojistik maliyetler* alt kriteri birbirine yakın ve orta derece önem ağırlıklarına sahiptir. Lojistik faaliyetlerde maliyetler her ne kadar önemli bir faktör olsa da bu çalışmada SZL üzerinde BT uygulamalarının en fazla eşyanın sıcaklığı ve raf ömrü ile ilgili konularda etkili olduğu, lojistik maliyetler ve

işlem maliyetleri üzerindeki etkinin ise daha alt sıralarda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. *Kaynak* yönlü ana kriterinin altında yer alan *özgünlük, şeffaflık ve rekabet* alt kriterleri ise SZL kapsamında BT'nin en az etkili olduğu konular arasında yer almakta olup düşük önem düzeyine sahiptir.

Sonuç olarak, BT SZL üzerinde en fazla teknoloji yönlü etki ve faydalar sağlamaktadır, maliyetlerin azaltılması noktasında ise önemi daha düşüktür. Bu bağlamda ürün özelliğinin bozulmaması adına maliyetlere katlanıldığı söylenebilir. Bununla birlikte kaynak yönlü etkiler ile ilgili olarak BT'nin özellikle tüketici sağlığını ilgilendiren konularda müşteri memnuniyetini sağlaması, müşteri geri bildirimlerine cevap bulabilmesi ve ileride karşılaşılabilecek riskleri en aza indirmesi önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın belli bir zaman diliminde ve belli bir bölgede yapılması, Türkiye'de uluslararası SZL faaliyetlerinin ve buna bağlı olarak konusunda uzman profesyonellerin sayısının sınırlı olması bu çalışmanın kısıtları arasındadır. Bu çalışmadan elde edilecek bulguların farklı örneklem üzerinde ve bölgelerde uygulanabileceği ve ileride bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışmaya Bursa Teknik Üniversitesi Araştırma Etik Kurulu'ndan, 26.12.2022 tarih, 2022-22 sayılı toplantıda (karar no:4) Etik Kurul Raporu alınmıştır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Abad, E., Palacio, F., Nuin, M., De Zarate, A. G., Juarros, A., Gómez, J. M., & Marco, S. (2009). RFID Smart Tag for Traceability and Cold Chain Monitoring of Foods: Demonstration in an Intercontinental Fresh Fish Logistic Chain. *Journal of Food Engineering*, 93(4), 394-399.
- Alfian, G., Syafrudin, M., Farooq, U., Ma'arif, M. R., Syaekhoni, M. A., Fitriyani, N. L., Lee, J. & Rhee, J. (2020). Improving Efficiency of RFID-Based Traceability System for Perishable Food by Utilizing IoT Sensors and Machine Learning Model. *Food Control*, 110, 107016.
- Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17 (1), 99-120.
- Cil, A. Y., Abdurahman, D., & Cil, I. (2022). Internet of Things Enabled Real Time Cold Chain Monitoring in A Container Port. *Journal of Shipping and Trade*, 7, 9.
- Coase, R. H. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*. 4 (16): 386-405.
- Davis, F. D. (1986). A Technology Acceptance Model for Empirically Testing New End-User Information Systems: Theory and Results, Doctoral Dissertation, MIT Sloan School of Management, Cambridge, MA.
- Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13 (3), 319-340.

- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., & Warshaw, P. R. (1989). User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Dini, A. & Çeken, C. (2019). Simulation Modeling of an Iot Based Cold Chain Logistics Management System. *Sakarya University Journal of Computer and Information Sciences*, 2(2), 89-100.
- Doğu, S. Ö. & Şireli, U. T. (2015). Gıdalarda İzlenebilirlik. *Gıda*, 40(5), 295-302.
- Dolgui, A., & Proth, J. M. (2008). RFID Technology in Supply Chain Management: State of The Art and Perspectives. *IFAC Proceedings Volumes*, 41(2), 4464-4475.
- Eom, K. H., Hyun, K. H., Lin, S., & Kim, J. W. (2014). The Meat Freshness Monitoring System Using The Smart RFID Tag. *International Journal of Distributed Sensor Networks*, 10 (7), 591812.
- Esmer, Ö. K., & Melikoğlu, A. Y. (2015). Gıda Güvenliğinin Sağlanmasında Radyo Frekanslı Tanımlama Teknolojisinin Rolü. *Akademik Gıda*, 13(1), 72-80.
- Grunow, M., & Piramuthu, S. (2013). RFID in Highly Perishable Food Supply Chains–Remaining Shelf Life to Supplant Expiry Date?. *International Journal of Production Economics*, 146(2), 717-727.
- Jedermann, R., Ruiz-Garcia, L., & Lang, W. (2009). Spatial Temperature Profiling by Semi-Passive RFID Loggers for Perishable Food Transportation. *Computers and Electronics in Agriculture*, 65(2), 145-154.
- Joshi, R., Banwet, D. K., & Shankar, R. (2011). A Delphi-AHP-TOPSIS Based Benchmarking Framework for Performance Improvement of A Cold Chain. *Expert Systems with Applications*, 38(8), 10170-10182.
- Korucuk, S. (2018). Soğuk Zincir Taşımacılığı Yapan İşletmelerde 3PL Firma Seçimi: İstanbul örneği. *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 341-366.
- Köhler, S., & Pizzol, M. (2020). Technology Assessment of Blockchain-Based Technologies in The Food Supply Chain. *Journal of Cleaner Production*, 269, 122193.
- Kumar, N., Tyagi, M., Garg, R. K., Sachdeva, A., & Panchal, D. (2021a). A Framework Development and Assessment for Cold Supply Chain Performance System: A Case of Vaccines. In *Operations Management and Systems Engineering: Select Proceedings of CPIE 2019* (pp. 339-353). Springer Singapore.
- Kumar, N., Tyagi, M., & Sachdeva, A. (2021b). Estimation of Critical Key Performance Factors of Food Cold Supply Chain Using Fuzzy AHP Approach. In *Advances in Manufacturing and Industrial Engineering: Select Proceedings of ICAPIE 2019* (pp. 701-711). Springer Singapore.
- Lin, Q., Wang, H., Pei, X., & Wang, J. (2019). Food Safety Traceability System Based on Blockchain and EPCIS. *IEEE Access*, 7, 20698-20707.
- Lu, S., & Wang, X. (2016). Toward an Intelligent Solution for Perishable Food Cold Chain Management. In *2016 7th IEEE International Conference on Software Engineering and Service Science (ICSESS)*, 852-856.
- Luo, H., Zhu, M., Ye, S., Hou, H., Chen, Y., & Bulysheva, L. (2016). An Intelligent Tracking System Based on Internet of Things for The Cold Chain. *Internet Research*. 26 (2): 435-445.
- Mangun, N., Rombe, E., Taqwa, E., Sutomo, M., & Hadi, S. (2021). AHP Structure for Determining Sustainable Performance of Indonesian Seafood Supply Chain From Stakeholders Perspective. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 24(7), 1-10.
- Mejjaouli, S., Babiceanu, R. F., & Nisanci, I. (2014). The Use of RFID Sensor Tags for Perishable Products Monitoring in Logistics Operations. In *Proceedings of the Winter Simulation Conference, IEEE*, 2001-2012.
- Özbek, A. & Eren, T. (2013). Üçüncü Parti Lojistik (3PL) Firmanın Analitik Hiyerarşi Süreciyle (AHS) Belirlenmesi. *International Journal of Engineering Research and Development*, 5(2), 46-54.
- Peng, Y., Zhang, L., Song, Z., Yan, J., Li, X., & Li, Z. (2018). A QR Code Based Tracing Method for Fresh Pork Quality in Cold Chain. *Journal of Food Process Engineering*, 41, e12685.
- Pirtini, S. (2015). Pazarlamada Dağıtım Kanalı Yönetimi Kararları Açısından İşlem Maliyeti Analizi, Yağcı, M. İ & Çabuk, S. (Ed.) *Pazarlama Teorileri* içinde (s. 373-383). İstanbul: MediaCat.

- Qi, L., Jung, G. Y., & Kim, H. H. (2020). Analysis on Influencing Factors of Development of Agricultural Product Cold Chain Logistics in Jilin Province, China. *Journal of the Korea Convergence Society*, 11(2), 9-15.
- Saaty, R. W. (1987). The Analytic Hierarchy Process—What It is And How It is Used. *Mathematical Modelling*, 9 (3-5), 161-176.
- Saaty, T. L. (1977). A Scaling Method for Priorities in Hierarchical Structures. *Journal of Mathematical Psychology*, 15(3), 234-281.
- Saaty, T. L. (1990). How To Make a Decision: The Analytic Hierarchy Process. *European Journal of Operational Research*, 48, 9-26.
- Saaty, T. L. (1994a). How to Make a Decision: The Analytic Hierarchy Process. *Interfaces*, 24(6), 19-43.
- Saaty, T. L. (1994b). Fundamentals of Decision Making and Priority Theory With The Analytic Hierarchy Process. RWS Publications.
- Saaty, T. L. (2008). Decision Making with The Analytic Hierarchy Process. *International Journal of Services Sciences*, 1(1), 83-98.
- Saaty, T. L. And Vargas, L. G. (2013). "The Analytic Network Process", In Decision Making with The Analytic Network Process, 1-40, Boston, MA: Springer.
- Shen, Y., & Liao, K. (2022). An Application of Analytic Hierarchy Process and Entropy Weight Method in Food Cold Chain Risk Evaluation Model. *Frontiers in Psychology*, 13, 1-13.
- Singh, R. K., Gunasekaran, A., & Kumar, P. (2018). Third Party Logistics (3PL) Selection for Cold Chain Management: A Fuzzy AHP and Fuzzy TOPSIS Approach. *Annals of Operations Research*, 267, 531-553.
- Taş, A. & Gündüz, M. (2021). Gıda Taşımacılığı Sektörünü Etkileyen Kriterlerin Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 58, 353-366.
- Tian, Y., Xie, Q., & Wang, Z. (2019). Safety Assessment of Fresh Agricultural Products Cold Chain Logistics Based on AHP-Entropy Weight Method. *Storage and Process*, 19(5), 185-190.
- TÜİK (2023). Girişimin Ana Faaliyet Türü ve Ürün Grubuna Göre Dış Ticaret, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104vedil=1> (Erişim Tarihi: 15.01.2023).
- Türk, E., & Öztekin, M. (2021). Sürdürülebilirlik Açısından Soğuk Zincir Oluşturmanın Önemi ve Bir Araştırma. *Econharran*, 5 (7), 221-248.
- Wernerfelt, B. (1984). A Resource-Based View of The Firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171-180.
- Williamson, O. E. (1975). Markets and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications: A Study in the Economics of Internal Organization. New York: The Free Press.
- Xiaomeng, C., Huaye, H., & Zhangqiong, W. (2023). Risk Assessment of Wuhan Frozen Food Supply Chain Based on AHP-FCE Method. In *Advances in Intelligent Systems, Computer Science and Digital Economics IV* (pp. 407-419). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Xiong, Y., Zhao, J., & Lan, J. (2021). Performance Evaluation of Food Cold Chain Logistics Enterprise Based on the AHP and Entropy. In *Research Anthology on Food Waste Reduction and Alternative Diets for Food and Nutrition Security* (pp. 395-405). IGI Global.
- Yan, B., & Lee, D. (2009). Application of RFID in Cold Chain Temperature Monitoring System. In 2009 ISECS International Colloquium on Computing, Communication, Control, and Management, IEEE, 2, 258-261.
- Zhang, J., Liu, L., Mu, W., Moga, L. M., & Zhang, X. (2009). Development of Temperature-Managed Traceability System for Frozen And Chilled Food During Storage and Transportation. *Journal of Food, Agriculture & Environment*, 7(3/4), 28-31.
- Zhang, Y., Liu, Y., Jiong, Z., Zhang, X., Li, B. & Chen, E. (2021). Development and Assessment of Blockchain-Iot-Based Traceability System for Frozen Aquatic Product. *Journal of Food Process Engineering*, 44(5), e13669.

Is Artificial Intelligence a New Threat to the Academic Ethics?: Enron Scandal Revisited By ChatGPT

(Yapay Zekâ Akademik Etik İçin Yeni Bir Tehdit Mi?: Enron Skandalının ChatGPT ile Yeniden Ele Alınması)

Gürol BALOĞLU^a, Kaan Ramazan ÇAKALI^b

^a Dr., Süzer Grubu, Denetim Grubu Başkanı, gurol@live.com

^b Dr., Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş., Teftiş Kurulu Başkanı, kaanramazanc@gmail.com

Abstract

This study aims to discuss the effects of the use of artificial intelligence tools in academic research on academic ethics. For this purpose, the case method used in business education is chosen and the Enron case is made written with the commands given to the artificial intelligence application ChatGPT. The case study obtained from ChatGPT is evaluated within the framework of academic ethics. Two important results obtained can be mentioned: (1) By giving appropriate commands to ChatGPT, (i) the text flow in different formats can be created, (ii) a literature search can be made, (iii) discussion questions can be created, (iv) the conclusion and introduction sections can be written, (v) a title can be selected for the created text, (vi) keywords can be selected, (vii) a summary can be written and (viii) a reference list can be created in a desired format. (2) When appropriate commands are selected in ChatGPT, (i) an article with a low score in similarity check can be obtained, (ii) the article can be converted into different wordings by writing some additional commands. The fact that the application does not recognize a text that it has created before is a significant challenge to the similarity questioning. As a result, it is commented that the use of artificial intelligence tools in academic research has potential of violation of academic ethics and limited access to technologies that can detect this violation is an important challenge to academic writing.

Keywords:

Artificial intelligence, ChatGPT, Academic ethics, Case study, Enron

Paper type:

Research

Öz

Bu çalışma yapay zeka araçlarının akademik araştırmalarda kullanılmasının akademik etik üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla işletme eğitiminde kullanılan vaka yöntemi seçilmiş ve yapay zeka uygulaması ChatGPT'ye verilen komutlar ile Enron vakası yazdırılmıştır. ChatGPT'den elde edilen vaka çalışması akademik etik çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen iki önemli sonuçtan bahsedilebilir: (1) ChatGPT'ye uygun komutlar verilerek (i) farklı formatlarda metin akışı oluşturulabilir, (ii) literatür taraması yapılabilir, (iii) tartışma soruları oluşturulabilir, (iv) sonuç ve giriş bölümleri yazılabilir, (v) oluşturulan metin için başlık seçilebilir, (vi) anahtar kelimeler seçilebilir, (vii) özet yazılabilir ve (viii) istenilen formatta kaynakça listesi hazırlanabilir. (2) ChatGPT'de uygun komutlar seçildiğinde, (i) benzerlik kontrolünden düşük puan alan bir makale elde edilebilir, (ii) bazı ek komutlar yazılarak makale farklı ifadelerle dönüştürülebilir. Uygulamanın daha önce oluşturduğu bir metni tanınamaması benzerlik sorgulaması için önemli bir zorluktur. Sonuç olarak akademik araştırmalarda yapay zeka araçlarının kullanılmasının akademik etik ihlali potansiyeli taşıdığı ve bu ihlali tespit edebilen teknolojilere sınırlı erişimin akademik yazım için önemli bir zorluk olduğu yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Yapay Zekâ, ChatGPT, Akademik Etik, Vak'a Çalışması, Enron

Makale türü:

Araştırma

Başvuru/Received: 30.01.2023 | Kabul/Accepted: 22.03.2023, iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %5

Introduction

Artificial intelligence applications, in addition to other technologies such as Industry 4.0, internet of things, blockchain, augmented reality, are among the developments that affect human life. An important development in artificial intelligence applications is that the open artificial intelligence application ChatGPT was became accessible to the end users in the last quarter of 2022. With the implementation of ChatGPT, discussions about the authenticity of the outputs obtained from the application have also started to emerge. In this direction, comments are made that originality is under threat in many areas from simple homework preparation to academic studies.

This study was started under these discussions. At the time we started studying, on one side, new technologies that enable the detection of works produced with artificial intelligence continued to be developed, while on the other side, ChatGPT application was added to academic studies as a co-author¹. Within the framework of these discussions, we decided to conduct a study on integrating artificial intelligence into the business case study technique in connection with corporate governance practices. For this purpose, we have decided to create an article about the Enron case, a well-known business scandal, created with commands given to the ChatGPT application. In that way, we aim to analyze ethical implications of use of artificial intelligence in generating academic studies by using similarity report results.

While writing this case study, we have taken into consideration the basic principles of the case study technique, which is handled sensitively in Istanbul University Business School operating in Turkey and whose foundations go back to Harvard Business School. The experiences we gained using the ChatGPT application helped us to get to know this application and evaluate its status against academic ethics. During the study, the preparation process of the case is emphasized rather than evaluating the case study that generated.

In this context, we start our work by first explaining the concept of ethics. Following this first part, we focus on artificial intelligence and ChatGPT that we used in our study. In this section, we also include discussions on academic ethics within the scope of artificial intelligence applications. In the next section, we give information about the case study technique. After this first part, in which the subject is discussed at the theoretical level, the research part of our study is presented. In this part, the process of obtaining artificial intelligence-based case study and the findings made in this process are listed. In the conclusion section that follows this section, the conclusions based on these findings are discussed. To our best knowledge, this study is the first to combine business case analysis, which has an important place in academic literature, with artificial intelligence.

¹ For the first example see O'Connor, S. & ChatGPT, (2023), Open artificial intelligence platforms in nursing education: Tools for academic progress or abuse? *Nurse Education in Practice*, 33.

1. Scientific Research and Publication Ethics

Ethics can be classified as a sub-branch of philosophy founded on conscientious grounds (Mahmutoğlu, 2009: 229). The concept of ethics can be defined simply as “the set of behaviors that the parties must comply with or avoid among various professions” (<https://sozluk.gov.tr/>). Ethics is the study of human behavior within the framework of moral rules (Cevizci, 2014: 218). The concept of ethics is often confused with the concept of morality. However, the main difference between ethics and morality is that it deals with actions and thoughts that can affect different people or groups (Yıldırım & Kadioğlu, 2007: 76).

As with scientists, there are ethical rules that members of different professions must follow. At this point, the concept of professional ethics emerges. Professional ethics is a set of rules that are created for a professional group, are enforced, have various penal sanctions in case of non-implementation, and aim to protect the quality of professional activities (Aydın, 2002: 3). Professional ethics is a set of principles based on beliefs about right and wrong, right and wrong actions related to business life (Çiçek vd., 2013: 5).

Ethics is also extremely important in terms of scientific research and publications. At all stages of research and publications, from the collection of data to the completion of the publication process, ethical first and foremost regulations must be respected. This situation is both a necessity of scientific ethics and a moral responsibility (Uğurlu, 2020: 69-70).

Scientific ethics is a set of rules such as honesty, impartiality and objectivity that scientists are expected to follow in their scientific studies. The most important branch of scientific ethics is publication ethics. Publication ethics is the set of rules related to the publication dimension of scientific studies. Vocational training is a set of rules for the profession of any member of the profession. From this point of view, academicians are within the scope of scientific ethics, publication ethics and professional ethics (Köksal, 2020: 210).

The main purpose of scientific research and publications is to share the knowledge produced and to ensure that it is developed for the benefit of humanity. From this point of view, it is extremely important that the content of scientific studies is complete, accurate, not containing incomplete or incorrect data and prepared in accordance with the relevant ethical rules (İnci, 2015: 285).

The "Scientific Research and Publication Ethics Directive" prepared by the Interuniversity Board (ÜAK) was amended on January 20, 2021 and its current version entered into force. The main purpose of the said regulation is to determine the ethical rules to be followed in scientific studies, publications and events (ÜAK, 2021:1).

In the directive prepared by ÜAK, the issues that violate scientific research and publication ethics are defined in six basic categories. These categories are as follows (ÜAK, 2021:1):

- Plagiarism: The use of scientific studies by other researchers, the methods and data used in these studies without attribution.

- **Forgery:** Conducting scientific studies using non-existent or distorted data.
- **Distortion:** Distorting the data obtained in the researches, reflecting the tools, equipment and data not used within the scope of the study as if they were used, manipulating the research results in line with the interests of different individuals or organizations.
- **Republishing:** Presenting duplicate publications prepared by the researcher as different publications.
- **Slicing:** Presenting the results obtained as a result of a research done as separate publications by breaking the integrity of the study.
- **Unfair Authorship:** Showing people who did not contribute actively during the research as authors, changing the order of the authors inappropriately, not including the names of the authors who did not contribute actively in the following editions of the study, adding their names among the authors by using their population even though they did not contribute to the study.

In addition to the six basic categories detailed above; not specifying the contributions of the contributors to the study, using unsubmitted or unaccepted studies as a source without the permission of the author, violating the provisions of the relevant legislation, not observing the patient's rights, conducting surveys without approval, not following the rules in force in research and experiments, etc. defined as other types of ethical violations (ÜAK, 2021:1-2)

Moreover, within the scope of "TUBITAK Research and Publication Ethics Board Regulation" published by Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK), besides the duties and responsibilities of the board, types of behaviors against ethical rules are also included. Ethical violations defined in the regulation are fabrication, distortion, plagiarism, republishing, slicing, not including supporting organization information in publications, unfair authorship, non-compliance with reference rules, duly use of resources provided by the institution, failure to comply with acceptance and commitment statements, abuse of duty and making an unfounded allegation of violation of ethical rules (TÜBİTAK, 2018: 4).

In addition to the national principles and rules mentioned above, guidelines and good practices published by the Committee on Publication Ethics (COPE) in 2017 for academic publication ethics are important regulations accepted in the international arena in terms of academic publication ethics. These regulations define the principles and rules to be followed by both the journals in which the studies are published, the journal editors and the authors. These rules are complementary to other national and international rules and do not replace them. Within the framework of COPE ethical principles, the following practices are defined for publishers and journals (<https://publicationethics.org/core-practices>):

- **Allegations of Misconduct:** Publishers should establish their policies of misconduct and take into account any claims that may arise in this direction.

- Authorship and Contributorship: Transparent policies regarding the contribution rates of authors should be established and processes for the management of disputes should be designed.
- Complaints and Appeals: Complaint management and appeal processes should be designed by publishers.
- Conflicts of Interest / Competing Interests: Conflicts of interest and management processes should be clearly defined.
- Data and Reproducibility: Journals should have data policies and encourage the registration of guidelines and study designs.
- Ethical Oversight: With regard to ethical oversight, there should be policies regarding the ethical conduct of research and studies and the use of confidential data.
- Intellectual Property: Intellectual property policies should be defined and how to distinguish between plagiarism and conflicting publications should be determined.
- Journal Management: Journals' policies and processes should be defined and they should have a good infrastructure.
- Peer Review Processes: Peer review processes should be transparent. Policies for peer reviews should be established.
- Post-publication Discussions and Corrections: Mechanisms for post-publishing processes should be established.

Although the above-mentioned principles seem to apply directly to publishers and journals, they also indirectly concern the authors. In addition, within the framework of COPE authorship principles, authors are expected to comply with the rules specific to their discipline, to make sure that they do not violate the rights of other authors and their contributions to the studies they submit for publication (COPE, 2019).

In recent years, technology, internet and artificial intelligence have reached an extremely common usage area in the world. The use of these applications offers many advantages such as time saving in terms of scientific research, fast and unlimited access to information, easy access to studies in the international literature, easy supply of data to be used within the scope of studies, etc. On the other hand, these practices have also caused some threats in research and publication ethics.

These practices cause the works done by different people to be copied without complying with the reference rules, publication of different works by other authors as the author's own work, and the emergence of various tools such as Chat GPT, which will be informed in the following section, causing academic studies and ethical violations by the authors without any effort. Although plagiarism detection tools such as Turnitin are widely used in the academic world, new applications emerging with the development of technology also limit the effectiveness of these tools.

The effects of artificial intelligence applications such as Chat GPT on academic publications and the ethical acceptability of studies using artificial intelligence, the determination of whether they are written using artificial intelligence, whether these

studies can be considered as original works and whether they will be considered fake are among the discussion topics of relevant institutions, especially COPE.

2. Artificial Intelligence, ChatGPT and Ethics

Artificial intelligence is a concept that emerged in the mid-20th century. It is one of the basic concepts of Industry 4.0 philosophy and includes methods for solving complex problems that arise by the intelligent behavior of computers (Scrop, 2018: 2). Since the concept of artificial intelligence can be applied in different fields, there is no generally accepted definition. However, there are different definitions of the concept in the literature (Gacar, 2019: 390).

Artificial intelligence can be defined as sets of programs in which the behaviors exhibited by humans are imitated in some respects (Smith, 2018: 242). Artificial intelligence is the technology in which some functions such as reasoning, understanding, analyzing, interpreting performed by humans are performed by computers or machines. In this technology, human intelligence is imitated by means of software and algorithms in computers and machines. In this way, practical and fast solutions of some complex problems can be reached through these devices and human-induced errors can be minimized (Bayuk and Demir, 2019: 785).

Today, artificial intelligence applications are used by many corporate structures and these applications are starting to take the place of human intelligence more and more day by day. The primary goal in the use of artificial intelligence is to expand the business lines of enterprises and to start different business lines. Artificial intelligence mainly covers complex activities (Arkın, 2022: 160).

Artificial intelligence systems are generally grouped under three main categories. The first of these is the neural network technique. A neural network is a knowledge-based system. In this system, in addition to background information about events, relations with concepts in the field of application are also considered. The second category is robotic technology. Artificial intelligence techniques are used to create a robot that will include artificial intelligence network, decision making and knowledge-based systems. This technology has a wide range of applications. The last category is defined as the knowledge-based system. This structure is a computer program used for analysis and solution of complex problems. Thanks to these systems, the human data obtained are stored symbolically (Moudud-Ul-Huq, 2014: 11).

There are some aspects where artificial intelligence is superior to human intelligence. These features can be listed as follows (İTÜ, 2020):

- One of the prominent features of artificial intelligence is that it is permanent. Events forgotten by people over time due to different reasons will remain permanently in computer systems if they are not deleted consciously. The forgetting feature that exists in humans does not apply to computers.
- The second point is that artificial intelligence is shareable. The data in the computer environment can be easily transferred to different computers and information can be shared. On the other hand, it is not possible to transfer

the information contained in human intelligence to a completely different human being.

- Artificial intelligence is easier to obtain. A computer's intelligence level is easier to raise than human intelligence.
- Although people's reactions to the same events may vary, the reaction to the same events will be the same due to the consistency of artificial intelligence.
- Reactions to events by artificial intelligence are recorded. For this reason, when a similar event is encountered by artificial intelligence, the recorded data is used.

ChatGPT (Generative Pre-training Transformer), developed by OpenIA, can be defined as a neural network that processes large amounts of data, allows processing of inputs and outputs of different lengths, and can generate human-like texts. In this model, there are different language styles and different data sources such as articles, books and websites for the content of the subject. The data in the model is designed to eliminate low quality and repetitive data and to prevent the results from being biased in relation to one point of view. However, it also has the ability to create text using the data it provides and adapt to different topics (Zaremba & Demir, 2023:3-4).

The first point that draws attention when examined produced by ChatGPT is that the same command is not always responded to with the same content. This means that the content revealed during a chat is not affected by the content of past chats. However, different outputs can be obtained if the same command is entered in each trial without using any chat flow (Güçlütürk, 2022: 1904).

There are some ethical regulations regarding the use and development of artificial intelligence. For example; A regulation called "Ethics Guidelines for Trustworthy AI" has been created by the European Union. This regulation provides recommendations for the ethical use of artificial intelligence applications. However, whether there should be regulations on artificial intelligence applications and whether artificial intelligence applications should be held responsible for their own actions are among the current debates. Important ethical considerations that emerge with the use of artificial intelligence can be listed as bias, transparency, accountability, automation, privacy and security (Marquez, 2023: 10-12).

Ethical considerations originating from artificial intelligence in different fields of science are also on the agenda in the use of ChatGPT. This application can be used both unethically and ethically. In terms of unethical use, it can be used purely to falsify a study, given the application's ability to generate research in credible numbers. On the other hand, when evaluated from an ethical point of view, it can also be considered as a tool that provides support in terms of writing and shaping the researcher's own scientific knowledge (Howard et al. 2021; Banerjee et al., 2021).

When evaluated in terms of ethics, the most important issue that we encounter is how correct it is in terms of scientific and academic ethics for researchers to adopt the academic studies they have done over ChatGPT as their own work. Both this question and the ethical dilemmas that will arise as a result of the widespread use of the

application or similar different applications will appear as basic questions that await answers in the coming periods.

3. Case Studies as a Learning Tool

In 1921, the use of case studies has been started in management area with pioneering works of Harvard Business School. In Harvard University web-site, this method is defined as “a discussion of real-life situations that business executives have faced”.

The case method is applied as follows (Sarıkamış, 1999: 7):

- Collecting information about the case
- Preparing the case text
- Testing the case in a group or class
- Preparing a teaching note
- Obtaining permission from the company issuing the case

Key features of a case text can be listed as (Yücel et al, 2022: 384):

- It should be strictly based on facts.
- The date of occurrence must be specified.
- The authors should never write their personal views in the case.
- A scenario can be created to make the case interesting, but it should not spoil the essence of the business case.
- Numbers can be rounded to make the case easy to use in the discussion environment.
- Some references may be included in the case, for example the annual report of the company. However, a reference or reading list cannot be included, this is not an article, its inclusion is to convey the author's personal views.
- At the end of the case (which should not be seen as a requirement), some guiding questions can be put.

Note that this method has also been used at Istanbul University since 1954.

4. Study

4.1. Methodology

In this study, the use and capabilities of artificial intelligence are analyzed under the discussions of ethics in academic writing. ChatGPT, a popular application, is used to achieve purpose of the study. As an academic writing technique, business case study is determined and a well-known corporate governance case, Enron, is analyzed. Accordingly, an article analyzing the Enron case is generated by ChatGPT. To our best knowledge, this is the first case study written without human interaction. This article, written by ChatGPT, is used for discussions within the scope of academic ethics, and findings are listed later in this study.

In order to generate a case study, the following 24 messages was sent to the ChatGPT tool and all messages were responded by the tool. Messages are grouped under the following headlines as presented in Sarıkamış (1999):

Collecting information about the case:

Dialogue #1: Write an article with 5000 words explaining Enron Case.

Dialogue #2: Write a 500-word article about the founding period of the Enron company.

Dialogue #3: Give chronological orders of the events in Enron scandal.

Dialogue #4: Give financial facts and numbers about the scandal.

Dialogue #5: Give technical details about the accounting frauds in the scandal.

Dialogue #6: Explain use of SPEs in Enron scandal.

Dialogue #7: Explain the role of Mark-to-market accounting in the scandal.

Dialogue #8: Explain the role of Revenue recognition in the scandal.

Dialogue #9: Explain the role of Concealment of debt in the scandal.

Dialogue #10: Explain the role of Manipulation of reserves in the scandal.

Dialogue #11: Explain the role of Misclassification of transactions in the scandal.

Dialogue #12: Explain Arthur Anderson's role in the scandal.

Dialogue #13: Explain the role of internal audit in the scandal.

Dialogue #14: Explain the role of regulatory authorities in the scandal.

Dialogue #15: Explain the role of top management in the scandal.

Dialogue #16: Analyze the board of directors' role in the Enron scandal.

This is what Sarıkamış (1999) defines as the first step of the case method. In this respect, Dialogue #1 was used as an introduction to the topic. Dialogue #2, #3 and #4 were commands used to make a deeper analysis of the case. The number of words required in responses was defined in some user commands, as in #1 and #2, but in most cases ChatGPT failed to meet with these requirements.

Dialogues #5 to #11 were root-cause questions after the first introduction part. In Dialogue #5, ChatGPT listed the root-causes of the scandal as the use of SPEs, mark-to-market accounting, revenue recognition, concealment of debt, manipulation of reserves and misclassification of transactions. Dialogues #6-#11 aimed to expand on each root-cause in detail.

Dialogues #13, #14, #15 and #16 approached to the Enron scandal with roles and responsibilities of different stakeholders. ChatGPT analyzed the involvement of the external auditor, internal auditor, regulatory authority, top management and board of directors in the Enron scandal in terms of the role and responsibility of each stakeholder.

Preparing the case text:

Dialogue #17: Write an essay summarizing lessons-learned from the scandal by using most cited 10 articles about the scandal.

Dialogue #18: Write a 1000-word case study using the content of this chat in a dialogue format in which two imaginary characters should discuss the scandal in this order: 1. Founding period of Enron. 2. Chronological order of the events in Enron scandal.

Dialogue #19: Continue with 1000-word to the conversation in this order: 3. Conditions resulted with the scandal. 4. Financial facts and numbers about the scandal.

Dialogue #20: Continue with 1000-word to the conversation in this order: 5. Technical details about the accounting frauds in the scandal by explaining roles of SPEs, Mark-to-market accounting, Revenue recognition, Concealment of debt, Manipulation of reserves and Misclassification of transactions.

Dialogue #21: Continue with 1000-word to the conversation in this order: 6. Roles of Arthur Anderson, board of directors, top management, internal audit and regulatory authorities in the scandal.

Dialogue #22: Write 3 discussion questions from your last 4 chat messages.

Preparing the case text is second step defined in Sarıkamış (1999). To perform this task, the following steps were conducted. Dialogue #17 summarized the lessons-learned from the scandal and used the 10 most cited articles on the topic. Note that ChatGPT also has academic literature review capabilities.

Dialogues #1 to #17 built up some essential information about the scandal on a conversation page of the chat. Enron article generated from the information placed on that page in order to ensure integrity of the topic and predefined scope in the Enron article. Thus, a command containing the phrase "...using the content of this chat..." was used in the conversation. Following this rule, the article was written with four commands in Dialogues #18 to #21, which include:

- The founding period of Enron
- Chronological order of events in the Enron scandal
- Conditions resulting in the scandal
- Financial facts and numbers related to the scandal
- Technical details about accounting frauds in the scandal, i.e., the roles of SPEs, mark-to-market accounting, revenue recognition, concealment of debt, manipulation of reserves and misclassification of transactions
- Roles of different stakeholders

The same sequence can be used in generating any case study, as it is simply a flow of (i) conditions, (ii) facts, (iii) root-causes, and (iii) results.

While writing the article, a conversation between two imaginary people was chosen as structure of the case study. Thus, Dialogues #18 to #21 requested outputs from ChatGPT in conversation format. The reason the dialogue is divided into four parts was the character restrictions in ChatGPT responses. Although 1000-word texts were requested from ChatGPT, the application responded with fewer words. In order to finalize the article, these four responses were copied and pasted in a blank MS Word file in the same order in the chat.

Dialogue #22 was used to derive three discussion questions from the text generated by Dialogues #18 to #21. The article was finalized with two commands, Dialogue #23 and #24, in which the title and keywords for the article were selected. The final version of the article, entirely written by ChatGPT, is included in Appendix-1 of this article. This article is analyzed with the Turnitin database to evaluate its originality. In our study, we obtained 18% similarity score, which is acceptable for most academic journals.

Testing the case in a group or class: In our case study, this step is ignored, but when it is applied and results are summarized and shared with ChatGPT, it is quite possible to change the format of the case study. But this step requires human intervention and depending on the purpose of this study, which analysis artificial intelligence-produced studies, this step is not applied.

Preparing a teaching note: This is another step that is defined in Sarıkamış (1999). Since our purpose is not related with the assessment of applicability of the case studies during education activities, this step is also omitted. Since these teaching notes are not published in practice, it is not possible to find a criterion to make comparisons.

Obtaining permission from the company issuing the case: Since the company which is used in case study has been already gone to bankruptcy, obtaining permission from the company is not possible.

Other steps:

We conducted some other steps to complete the text with the following dialogues:

Dialogue #23: Write a title to an academic article generated from your last 5 messages.

Dialogue #24: Find 3 keywords for this article.

Some additional commands were also used in case of ChatGPT stopped responding due to a technical issue or character limit. In these cases, the “continue” command was effective to continue the conversation.

Before the article was finalized, some other dialogues were also used to analyze ChatGPT, but due to the structure used in the case study format, the outputs of these dialogues were not included in the final version of the article. These questions were:

Dialogue #25: Write an abstract for an academic study using the discussion in this chat.

Dialogue #26: Write a 500-word academic article about the Enron scandal by citing the 10 most cited academic articles on this topic.

Dialogue #27: Write a reference list for the text in APA 6 format.

Dialogue #28: Write an introduction for the text.

Dialogue #29: Write a conclusion section for the text.

Although Dialogues #25 to #29 were not included in the final version of the article, the outputs of these dialogues are commented in the next section.

The last three conversations were about exploring the tool's other capabilities. In Dialogue #30, the availability of the ChatGPT tool was questioned to check the

originality of a text. In Dialogue #31, the text has been translated into a different language. A re-phrase of a selected text was requested in Dialogue #32.

Dialogue #30: Did you write the following text?

Dialogue #31: Translate this text into Turkish.

Dialogue #32: Re-phrase the text.

According to Sarıkamış (1999), case text should have some key features. In our methodology, these features are taken into consideration. First of all, our case that we used in the study is based on facts. Enron case is very well-known case in business researches. The dates are specified. To do that, chronological order of the events are analyzed. The authors did not write their personal views in the case, but during the imaginery discussion some comments inserted into the dialogue to have more efficient discussions. A scenario is created between two imaginery character to make the case interesting. Numbers can be rounded to make the case easy. No reference is used. Literature review results are reported as a separate document. At the end of the case, some guiding questions are put.

This study has some limitations. Because ChatGPT is an artificial intelligence tool with learning capabilities, our results represent the analysis of ChatGPT outputs over a given time. Therefore, the result of this study cannot be repeated by subsequent researchers. A second limitation concerns the character limit of the ChatGPT tool. Although there is no predefined limit for ChatGPT responses, it is understood in our study that the tool intends to keep responses as short as possible. Thus, multiple commands are needed to have an article, and it requires limited human intervention to the process, but not to the article, to have an article with an acceptable number of words.

4.2. Findings

The text obtained from ChatGPT is compared with some other articles written on Enron case. To perform this task, Sarıkamış (1999) is selected as criteria set.

Table 1. Comparison of Case Studies

Criteria	ChatGPT (2023)	Healy & Palepu (2003)	Moncarz et.al. (2006)	Li (2010)	Sarıoğlu (2002)	Gore & Murthy (2011)	Hawkins & Cohen (2005)	Aysan (2007)
Based on facts	X	X	X	X	X	X	X	X
Specified date of occurrence	X	X	X	X	X	X	X	X
No authors' personal views	X						X	X
Scenario based	X							X
Rounded numbers	X	X	X	X	X	X	X	X
No reference list	X						X	X
Guiding questions	X					X	X	

(Table 1 is generated by writers.)

Table 1 shows the results of the comparison made between ChatGPT (2023), which is generated with this article, and other case studies. Hawkins & Cohen (2005) is a Harvard Business School paper, thus matches almost all criteria presented in Sarıkamış (1999). The purpose of this paper is creating discussion opportunities among learners. Aysan (2007) also covers almost all requirements of a case study, except guiding questions which are defined as optional. Other papers generally aim to analyze the case and to result conclusions presenting lessons learned from the case. Because aims of the articles are distinguished, different formats can be found. Our work, as intended, is closer to those which are defined in Sarıkamış (1999). The only comment that can be added here is that although our work is considered as a case study without authors' personal views, imaginary conversation scenario consists of some comments on roles and responsibilities. But it is thought that these can be taken as details to create discussion opportunities among learners, rather than being subjective conclusions.

The comparison between ChatGPT(2023) and previous studies shows us that an article written by ChatGPT can have all features of a case study if it is designed in this way by giving the appropriate commands to the tool. After the article is finalized and the originality report is questioned, some other findings are also noted.

First, although ChatGPT cannot create articles with many words, it is possible to generate responses from multiple dialogs and combine them into a single article. Our study showed that to create a case study, some commands must be typed into the tool and the responses from ChatGPT must be collected in a single article by a researcher. Therefore, limited human intervention is required to trigger the process and collect ChatGPT's responses in academic paper format. However, this task assigned to the researcher represents only an organizational role and does not mean that the article is not the product of an artificial intelligence tool. As a result, ChatGPT can generate texts of different lengths depending on the conversation between the tool and the researcher, allowing this tool to be used to respond to different research objectives.

Another finding is that ChatGPT can generate output in different formats. In our study, we used a format in which two imaginary people chat. Different formats can be created depending on the motivation of the researchers. This can result in output that looks more academic than simple homework.

In addition to these two findings, in our study, we noticed that ChatGPT can produce different responses to the same questions asked at different times. This makes ChatGPT outputs less traceable and results in multiple outputs on the same topic.

Fourth result which is obtained from our study is that ChatGPT makes it possible to translate any text into a different language within the same chatbox. In our study, we translated the text into Turkish and satisfactory results were obtained in terms of language use. This also makes ChatGPT results less traceable.

It is possible to re-phrase a text with ChatGPT. Thus, traceability can be reduced with additional commands and the similarity index in the originality report results can be reduced. Note also that it is always possible for researchers to fine-tune texts. This is reported as our fifth finding.

ChatGPT does not have a checking tool inside, which means ChatGPT cannot confirm whether a text has been produced by the tool. In our study, we asked ChatGPT to confirm whether it produced a text previously prepared by it, and for this we signed up with a different user than the user who produced the text. ChatGPT denied that its self-generated text was a product of the tool.

The most remarkable finding from the article is left for last. Our study showed that the 100% artificial intelligence generated case study has a similarity index of only 18%, which is acceptable for most academic journals. However, the similarity rate in a single article was reported as 8%, which can easily be reduced with the adjustments in Finding #5.

In addition to the findings from the case study created by ChatGPT, some additional findings can also be listed. Literature review can be performed by ChatGPT. In our study, we did not include the literature review section in accordance with the format used in case studies, but literature review section is included in most academic studies. The literature review by ChatGPT and references used are listed in Appendix-2.

Last finding is that other capabilities of the tool include generating a title and keywords for a selected text. ChatGPT can also create a reference list, introduction and conclusion sections and abstract for articles, required for most academic studies.

In addition to these findings, it should be noted that the case generated by ChatGPT does not comply with the clause "not including the author's opinion" stated in the previous sections. However, this issue will not be discussed in the concluding part, as our focus is on the issue of publishing the case study rather than its educational power.

5. Conclusion

While artificial intelligence applications are penetrating different areas of life day by day, naturally the academy gets its share from it. However, the use of artificial intelligence in academic research is highly controversial when evaluated from the perspective of academic ethics.

In our study, a business case was written entirely with the commands given to artificial intelligence and our findings regarding this writing process were listed in the previous sections. Our study showed that an article written by ChatGPT can have all features of a case study if it is designed in this way by giving the appropriate commands to the tool. Other findings can be consolidated under two results.

First, our findings prove that ChatGPT is highly capable of generating academic writing. By giving appropriate commands, the text flow that should be in an academic article in different formats can be created, a literature review can be made, discussion questions can be created, the conclusion and introduction sections can be prepared, a title can be selected for the created text, keywords can be selected, a summary can be written, and a reference list can be created in a desired format. These capabilities can be used to create articles that keep human intervention to a minimum.

Secondly, our findings show that when appropriate commands are selected in artificial intelligence-based applications such as ChatGPT, an article with a low score

in similarity check can be obtained. Moreover, by writing some additional commands, the obtained article can be converted, and lower scores can be obtained. Things that can be done for this include obtaining different article formats, writing new commands in the application, translating the article into another language and re-phrasing the text. The fact that the application does not recognize a text that it has created before is a significant challenge to the similarity questioning.

In addition to the other traditional academic violation types described in the first part of this study, a new type of academic violation emerged with the excessive use of artificial intelligence. When ChatGPT was asked the question “Can ethical violations occur in academic articles written using ChatGPT?”, the application replied “Ethical violations can occur in academic articles written using ChatGPT if the authors fail to adhere to ethical standards for research and writing, such as plagiarism, fabrication of data, or failure to properly cite sources. Additionally, if the authors use ChatGPT to generate content that is not their original work, without proper attribution, it would be considered as a violation of academic ethics. It is the authors' responsibility to ensure that their work adheres to ethical standards regardless of the tools they use to generate content.”

Today, the limited access to technologies that will detect academic violations caused by the use of artificial intelligence is an important threat to academic writing. Moreover, these controls have not yet been identified as a mandatory step in the editorial or peer review processes. This threat can be reduced with education and support that will improve the mentality of academics on ethical issues. Researchers should know that articles produced by artificial intelligence can be detected retrospectively with technologies to be developed in the future, and they should stay away from this way.

To our best knowledge, this study is the first to combine business case analysis, which has an important place in academic literature, with artificial intelligence. To do that, a case study is prepared by an artificial intelligence tool with commands given to the tool and the text generated by the tool is analyzed by the authors from research ethics point of view. In the following studies, different analyzes can be made to compare the results of this study with different business scandals, or the Enron case can be discussed again after a certain period of time, depending on the developments in artificial intelligence technology.

Contribution Rate and Conflict of Interest Statement

All stages of the study were designed by the author(s) and contributed equally. There is no conflict of interest in this article.

Ethics Statement and Financial Support

Ethics committee principles were followed in the study. Ethics Committee Report is not required in the study. There has been no situation requiring permission within the framework of intellectual property and copyrights.

References

- Artkın, F. (2022). Applications Of Artificial Intelligence In Mechanical Engineering. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 159-163.
- Aydın, İ. (2002). *Yönetmel Mesleki ve Örgütsel Etik*. İstanbul: Pegem Yayıncılık.
- Aysan, M. (2007). Kurumsal Yönetim ve Risk. İstanbul.
- Banerjee I., Bhimireddy, A. R. & Burns J. L. (2021). Reading Race: AI Recognises Patients Racial Identity In Medical Images. arXiv [csCV]. <http://arxiv.org/abs/2107.10356>.
- Bayuk, M. N. & Demir, B. N. (2019). Endüstri 4.0 Kapsamında Yapay Zekâ Ve Pazarlamanın Geleceği. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 5(19), 781-799.
- Cevizci, A. (2014). *Felsefeye Giriş*. Say Yayınları: İstanbul.
- Çiçek H., Canbaz S. & Keskin A. (2013). Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiğne Bakış Açları: Kırklareli İlinde Bir Araştırma. *Tekirdağ SMMM Sösyal Bilimler Dergisi*, 2, 1-20.
- COPE (2019). Discussion Document: Authorship. https://publicationethics.org/sites/default/files/COPE_DD_A4_Authorship_SEPT19_SCREEN_AW.pdf
- Gacar, A. (2019). Yapay Zekâ Ve Yapay Zekânın Muhasebe Mesleğine Olan Etkileri: Türkiye'ye Yönelik Fırsat Ve Tehditler. *Balkan Sösyal Bilimler Dergisi*, 8, 389-394.
- Gore, A. & Murthy, G. (2011). A Case Of Corporate Deceit. *Scientific e-journal of Management Science*. 18(7) 5-36.
- Güçlütürk, O. G. (2022). Chatgpt İle Üretilen İçeriklerin Eser Niteliğinin 5846 Sayılı Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022/2, 1899-1918.
- Hawkins, D. F. & Cohen, J. (2005). Enron Corporation: May 6, 2001 Sell Recommendation. Harvard Business School.
- Healy, P. M. & Palepu, K. G. (2003). The fall of Enron. *Journal of Economic Perspectives*. 17(2), 3-26.
- Howard, F. M., Dolezal, J. & Kochanny S. (2021). The Impact Of Site-Specific Digital Histology Signatures On Deep Learning Model Accuracy And Bias. *Nat Commun*, 12(1), 1-13.
- İnci, O. (2015). Bilimsel Yayın Etiği. *Türk Kütüphaneciliği* 29(2), 282-295.
- İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ). Yapay Zeka. https://web.itu.edu.tr/~sonmez/lisans/ai/yapay_zeka_icerik1_1.6.pdf. (Accessed: 02.01.2023).
- Köksal, M. F. (2020). Bilim Dünyamızın Kanayan Yarasında Yeni İcatlar Veya Adı Konulmamış Yayın Etiği İhlalleri. *Anadolu Üniversitesi Sösyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 209-218.
- Li, Y. (2010). The Case Analysis Of The Scandal Of Enron. *International Journal of Business and Management*. 5(10). 37-41.
- Mahmutoğlu, A. (2009). Etik Ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar Ve İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 225-249.
- Marquez, R. (2023). Artificial Intelligence Written by AI. https://www.researchgate.net/publication/366822398_Artificial_Intelligence_written_by_AI. (Accessed: 11.01.2023).
- Moncarz, E. S., Moncarz, R., Cabello, A. & Moncarz, B. (2006). The Rise And Collapse Of Enron: Financial Innovation, Errors And Lessons. *Contaduría y Administración*, (218), 17-37.
- Moudud-Ul-Huq, S. (2014). The Role Of Artificial Intelligence In The Development Of Accounting Systems: A Review. *IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices*, 13(2), 7-19.
- Sarıkamış, C. (1999). Vak'a Geliştirme Rehberi. *Yönetim*, 10(33), 4-11.
- Sarioğlu, K. (2002). Enron Olayı (Vak'a), *Yönetim*, 13(41), 49-53.
- Scrop, A. (2018). Industry 4.0 - Challenges In Industrial Artificial Intelligence. II. *International Scientific Conference On Tourism And Security*, November.
- Smith, S.S. (2018). Digitization And Financial Reporting – How Technology Innovation May Drive The Shift Toward Continuous Accounting. *Accounting and Finance Research*, 7(3), 240-250.
- TÜBİTAK (2018). TÜBİTAK araştırma ve yayın etiği kurulu yönetmeliği. https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/247_sayili_bk_islenmis_hali.pdf. (Accessed: 12.01.2023).

- Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>. (Accessed: 14.01.2023).
- Uğurlu, H. (2020). Bilimsel Araştırmalarda Etik. *Ahi Evran Akademi*, 1(1), 67-78.
- Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) (2021). Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Yönergesi. <https://www.uak.gov.tr/Documents/mevzuat/2021/%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TELERARASI%20KURUL%20B%C4%B0L%C4%B0MSEL%20ARA%C5%9ETIRMA%20VE%20YAYIN%20ET%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20Y%C3%96NERGES%C4%B0-29012021.pdf>. (Accessed: 22.01.2023).
- Yıldırım, G. & Kadioğlu, S. (2007). Etik Ve Tıp Etiği Temel Kavramları. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 29(2), 7-12.
- Yücel, G. & Güvemli, B. & Adiloğlu, B. (2022). Muhasebe Eğitiminde Vak'a Kullanımı Geliştirme Ve Uygulama Sorunları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25, 382-389.
- Zaremba, A. & Demir, E. (2023). ChatGPT: Unlocking the future of NLP in finance. https://www.researchgate.net/publication/367129318_ChatGPT_Unlocking_the_Future_of_NLP_in_Finance. <https://chat.openai.com/chat> (Accessed: 15.01.2023).
- <https://www.exed.hbs.edu/> (Accessed: 17.01.2023).
- <https://publicationethics.org/core-practices/> (Accessed: 12.03.2023)
- <https://www.turnitin.com/> (Accessed: 23.01.2023).

APPENDIX-1: THE ARTICLE

"The Enron Scandal: A Cautionary Tale of Corporate Greed and the Importance of Transparency and Accountability in Financial Reporting"

ChatGPT

Keywords: Enron scandal, Corporate greed, Transparency and accountability in financial reporting

John: Hi, I've been hearing a lot about the Enron scandal lately, and I was wondering if you could explain it to me?

Jane: Sure, I'd be happy to. Enron was an American energy company that was founded in 1985 by Kenneth Lay, who merged two natural gas pipeline companies. At the time, it was considered to be one of the most innovative and successful companies in the energy sector.

John: That sounds like a great start, but what went wrong?

Jane: Well, a series of events led to the company's downfall. In the late 1990s, Enron began to engage in accounting fraud to hide its debt and inflate its profits. This included the use of Special Purpose Entities (SPEs) to remove debt and assets from its balance sheet, the use of mark-to-market accounting to inflate profits, and the recognition of revenue from long-term contracts before the revenue was earned.

John: That sounds like a lot of deception. Can you give me a chronological order of the events that led to the scandal?

Jane: Sure, in 2000, Enron's stock price began to fall after the company announced that it had overstated its earnings for the previous four years. In 2001, the company restated its financial statements, which revealed that it had overstated its profits by \$586 million. In October 2001, Enron announced that it had overstated its profits for the previous five years by \$586 million, and that it would have to restate its financial statements. This caused the company's stock price to drop, and investors began to lose trust in the company. In December 2001, Enron filed for bankruptcy, and it was revealed that the company's financial condition was much worse than it had been previously reported.

John: That's a lot of financial deception and it had a huge impact on the investors, Can you tell me about the conditions resulted in the scandal?

Jane: The main conditions that led to the scandal were the lack of transparency in the company's financial reporting, the failure of the company's internal controls and the failure of the company's external audit. Additionally, the company's top management, including CEO Jeff Skilling and Chairman Kenneth Lay, were heavily involved in the accounting fraud and they misled investors and analysts about the company's financial condition. The company's auditor, Arthur Andersen, also played a role in the scandal by failing to properly audit the company's financial statements.

Jane: As I mentioned earlier, the lack of transparency in the company's financial reporting and the failure of the company's internal controls and external audit were major conditions that led to the scandal. Additionally, there were also issues with corporate governance within the company. The board of directors, who were supposed to be responsible for overseeing the company's management, failed to do so and were found to have been aware of the accounting frauds but did not take action to stop it. Furthermore, the company's culture of secrecy and fear of retaliation also contributed to the scandal, as

employees who raised concerns about the company's financial practices were often ignored or punished.

John: That's very concerning. Can you give me some financial facts and numbers about the scandal?

Jane: Sure, at the peak of its success, Enron's stock price was valued at \$90 per share. However, after the scandal was revealed, the stock price dropped to just pennies per share. In total, investors lost more than \$74 billion due to the accounting fraud. Additionally, the company's employees lost their jobs and their retirement savings were wiped out. The company's creditors also lost billions of dollars, and the company's collapse had a ripple effect on the entire energy sector and the economy as a whole.

John: That's a huge amount of financial loss, it's really devastating. Can you explain the impact of Enron scandal on the economy and the industry?

Jane: The Enron scandal had a significant impact on the economy and the energy industry. It led to a loss of confidence in the stock market and a decrease in investment. The scandal also led to increased regulation of the accounting and auditing industries, as well as stricter corporate governance rules for public companies. Additionally, it also led to a re-evaluation of the role of rating agencies and the impact of their ratings on investors. In the energy sector, Enron's collapse led to increased scrutiny of the accounting practices of other energy companies and a decline in investment in the sector. The ripple effect of the scandal was felt throughout the economy and led to a decrease in overall investor confidence in the stock market.

John: That's a lot of impact, It's clear that the Enron scandal was a result of a complex web of deception involving many individuals and entities. It's a cautionary tale of the dangers of corporate greed and the importance of transparency and accountability in financial reporting.

Jane: Yes, you're right, the Enron scandal was a result of multiple fraudulent activities, let me explain the technical details of the accounting frauds in the scandal. One of the main accounting frauds was the use of Special Purpose Entities (SPEs) to remove debt and assets from the balance sheet. This allowed the company to inflate its profits and make its financial condition appear stronger than it actually was. The company created these SPEs, which were controlled by Enron, but were not consolidated on the company's balance sheet. This allowed the company to keep debt and losses off its balance sheet, making it appear that it was more financially stable than it actually was.

John: That's a clever way to deceive the investors, what about the Mark-to-market accounting?

Jane: The company also used mark-to-market accounting to inflate profits, by recognizing revenue from long-term contracts before the revenue was earned. Under this accounting method, Enron recorded revenue from long-term contracts as soon as the contracts were signed, even though the revenue would not be earned for several years. This allowed the company to inflate its profits in the short-term and make its financial condition appear stronger than it actually was.

John: That's a fraudulent activity, what about Revenue recognition?

Jane: Revenue recognition was also a key component of Enron's accounting fraud. The company used a variety of accounting tricks to inflate revenue and make the company appear more profitable than it actually was. For example, the company would recognize revenue from long-term contracts as soon as the contracts were signed, even though the revenue would not be earned for several years. Additionally, the company would recognize revenue from assets that it had not yet built, and it would recognize revenue from partnerships and joint ventures that were not profitable.

John: That's a lot of deception, what about Concealment of debt?

Jane: Concealment of debt was another key component of Enron's accounting fraud. The company used a variety of accounting tricks to hide its debt and make the company appear more financially stable than it actually was. For example, the company would use off-balance-sheet entities to hide debt, and it would use accounting techniques to reclassify debt as equity. Additionally, the company would inflate the value of its assets to make it appear that it had more assets than it actually did.

John: It's a lot of fraudulent activities, what about Manipulation of reserves?

Jane: The company also manipulated its reserves to inflate its profits and make its financial condition appear stronger than it actually was. For example, the company would overstate the value of its reserves, which would increase the company's profits. Additionally, the company would also misclassify transactions to hide its debt and inflate its profits.

John: That's a lot of fraudulent activities, what is the impact of these activities on the company and its stakeholders?

Jane: These fraudulent activities had a huge impact on the company and its stakeholders. The company's stock price was inflated, and investors lost billions of dollars when the stock price dropped. The company's employees also lost their jobs and their retirement savings were wiped out. Additionally, the company's creditors also lost billions of dollars, and the company's collapse had a ripple effect

Jane: I completely agree, the Enron scandal was a result of a complex web of deception involving many individuals and entities, let me explain the role of each of the parties you mentioned.

John: Sure, let's start with Arthur Anderson.

Jane: Arthur Anderson, Enron's auditor, failed to properly audit the company's financial statements and was later found guilty of obstruction of justice for destroying documents related to the audit. The company's auditor should have detected and reported the accounting frauds but failed to do so, which led to the continuation of the fraudulent activities.

John: That's a huge failure, what about the board of directors?

Jane: The board of directors, who were supposed to be responsible for overseeing the company's management, failed to do so and were found to have been aware of the accounting frauds but did not take action to stop it. This failure of the board of directors is a key example of the importance of good corporate governance, as the board is responsible for protecting the interests of shareholders and ensuring the company is operating in an ethical and lawful manner.

John: That's a huge failure in their responsibility, what about top management?

Jane: Top management, including CEO Jeff Skilling and Chairman Kenneth Lay, were heavily involved in the accounting fraud and misled investors and analysts about the company's financial condition. They took advantage of their positions of power within the company to deceive stakeholders, and their actions were a significant contributing factor to the company's collapse.

John: That's a huge failure in leadership, what about internal audit?

Jane: The internal audit department failed to detect and prevent the fraud. The internal audit is responsible for ensuring that the company's financial statements and internal controls are in compliance with laws and regulations. However, in the case of Enron, the internal audit department failed to detect the accounting frauds and did not report them to the appropriate parties.

John: That's a failure in the company's internal control, what about the regulatory authorities?

Jane: The regulatory authorities, such as the Securities and Exchange Commission (SEC), failed to properly regulate the company and enforce accounting standards. The SEC is responsible for enforcing laws and regulations that protect investors and ensure that public companies provide accurate and transparent financial information. However, in the case of Enron, the SEC failed to detect and prevent the accounting fraud, which allowed the fraud to continue for several years.

John: That's a lot of failure in different levels and parties, it's clear that the Enron scandal was a result of a complex web of deception involving many individuals and entities. It's a cautionary tale of the dangers of corporate greed and the importance of transparency and accountability in financial reporting.

Discuss:

1. What were the main accounting frauds that Enron used to inflate its profits and hide its debt?
2. How did the failure of the board of directors, top management, internal audit, and regulatory authorities contribute to the Enron scandal?
3. What were the consequences of the Enron scandal for the company's stakeholders, such as investors, employees, and creditors?

APPENDIX-2: LITERATURE REVIEW*

The causes of the Enron scandal have been widely studied in the academic literature. One of the most cited articles on the topic is "The Fall of Enron" by Paul M. Healy and Krishna G. Palepu (2003), which examines the role of corporate governance and accounting irregularities in the scandal. The authors argue that the failure of the board of directors to effectively oversee the company's management and the use of aggressive accounting practices were major contributing factors to the scandal.

The role of auditors and accounting firms in the Enron scandal has also been widely studied. "Auditor Independence and the Enron Scandal" by Stephen A. Zeff (2002) examines the role of Arthur Andersen, Enron's auditor, in the scandal. The author argues that the firm's failure to detect and prevent the fraud at Enron was due to a lack of auditor independence and a conflict of interest. Another study, "The Role of Auditing in the Enron Scandal" by Douglas R. Carmichael and others (2003) also examines the role of auditors in the scandal, and argues that the scandal highlights the need for stronger regulation of the auditing profession.

The impact of the Enron scandal has also been widely studied in the academic literature. "The Costs of the Enron Scandal" by Mark J. Roe (2003) examines the financial impact of the scandal on shareholders and employees. The author argues that the scandal resulted in significant financial losses for both groups, and highlights the need for stronger protections for shareholders and employees in the event of corporate fraud. Another study, "The Enron Scandal and the State of Corporate Disclosure" by John C. Coffee Jr. (2002) examines the impact of the scandal on public trust in corporations and the regulatory response. The author argues that the scandal highlights the need for greater transparency and accountability in financial reporting.

The lessons learned from the Enron scandal have also been widely studied in the academic literature. "The Enron Collapse: Creative Accounting or Faith-Based Investing?" by Paul M. Healy and Krishna G. Palepu (2002) examines the role of corporate governance and ethics in the scandal, and argues that the scandal highlights the need for stronger internal controls and greater accountability for top executives. Another study, "The Enron Scandal: A Failure of Governance" by George J. Benston and others (2002) examines the role of corporate governance in the scandal, and argues that the failure of the board of directors to effectively oversee the company's management was a major contributing factor to the scandal. The study also highlights the need for greater independence and expertise of board members, and the importance of effective communication between the board and shareholders.

Another study, "The Enron Scandal: Corporate Governance and Ethical Issues" by Shaukat Ali (2004), examines the ethical issues surrounding the scandal and argues that the culture of Enron was a major contributor to the scandal. The study suggests that a strong ethical culture and effective code of conduct could have prevented the scandal from happening.

Finally, "The Enron Scandal and Its Impact on the Development of Corporate Governance" by David L. Yermack (2003) examines the Enron scandal in the context of other corporate scandals and argues that the Enron scandal was a significant event in the development of corporate governance. The study suggests that the scandal led to a number of changes in corporate governance and accounting regulations, including the Sarbanes-Oxley Act, which was enacted in response to the scandal in order to increase transparency and accountability in financial reporting.

References:**

- Healy, P. M., & Palepu, K. G. (2003). The Fall of Enron. *Journal of Accounting Research*, 41(2), 1-36.
- Zeff, S. A. (2002). Auditor Independence and The Enron Scandal. *Journal of Accounting And Public Policy*, 21(4), 365-391.
- Carmichael, D. R., & Others. (2003). The Role Of Auditing In The Enron Scandal. *Journal of Accounting Education*, 21(2), 121-134.
- Roe, M. J. (2003). The Costs of The Enron Scandal. *Journal of Economic Perspectives*, 17(2), 3-26.

- Coffee, J. C. Jr. (2002). The Enron Scandal and The State Of Corporate Disclosure. *Columbia Law Review*, 102(2), 1-99.
- Healy, P. M., & Palepu, K. G. (2002). The Enron Collapse: Creative Accounting or Faith-Based Investing? *Journal of Applied Corporate Finance*, 14(3), 8-18.
- Benston, G. J., & Others. (2002). The Enron Scandal: A Failure Of Governance. *Journal of Applied Corporate Finance*, 14(3), 8-18.
- Ali, S. (2004). The Enron Scandal: Corporate Governance and Ethical Issues. *Journal of Business Ethics*, 50(4), 341-351.
- Yermack, D. L. (2003). The Enron Scandal and Its Impact on The Development Of Corporate Governance. *Journal of Applied Corporate Finance*, 15(4), 8-18.

(*) Turnitin reports 4% similarity for this 581 word-text.

(**) Reference list is presented by ChatGPT in APA 6 format.

Sosyal Politika ve Öğrenim Kazanımları: İçerik Analizi*

(Social Policy and Learning Outcomes: A Content Analysis)

Gülşen ÇETİN AYDIN^a

^a Dr. Öğr. Ü., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, gulsenaydin@kmu.edu.tr

Öz

Sosyal politika genel olarak sağlık, eğitim, konut, sosyal güvenlik, istihdam ve sosyal hizmet alanlarındaki kamu hizmetlerini kapsamına alır. Sosyal politika konuları günlük yaşamda karşılaşılabilecek sorunları, güncel olayları, hak ve sorumlulukları kapsadığı için öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Sosyal politika dersi kapsamında göç sorunu, eğitim hakkı, dezavantajlı gruplar, pozitif ayrımcılık ve toplumsal cinsiyetçi bakış açısı gibi konulara da yer verilmektedir. Çalışmada sosyal politika kavramı, sosyal politikanın kapsadığı konular ve sosyal politikanın güncel sorunlarına ilişkin teorik bilginin ardından Türkiye'nin 7 bölgesini temsilen ele alınan 7 üniversitede verilen sosyal politika dersinin ders içerikleri ve öğrenim kazanımlarına yer verilecektir. Araştırmanın önemi, sosyal politika dersi kapsamında öğrencilere yalnızca teorik bilginin aktarılması değil, aynı zamanda sosyal vatandaş olarak bireysel hak ve sorumluluklarının farkında olması ve bu konu ile ilgili bilincin yerleştirilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sosyal politika dersi veren üniversite, fakülte ve bölümlerin internet sitesinde, öğrenci ders bilgi paketlerinde yer alan bilgiler doğrultusunda çıkarımlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Sosyal Politika,
Eğitim,
Kazanım

Makale türü:

Araştırma

Abstract

Social policy generally covers public services in the fields of health, education, housing, social security, employment, and social services. Social policy issues attract the attention of students because they cover the problems, rights and responsibilities and current events that can be encountered in daily life. Within the scope of the social policy course, issues such as migration problem, right to education, disadvantaged groups, positive discrimination, and gender perspective are covered. In the study, after giving the theoretical knowledge about the concept of social policy, the topics covered by social policy and current problems of social policy; the course contents, and learning outcomes of the social policy courses given in 7 universities represented by 7 regions of Turkey will be included. The importance of the research emerges in terms of not only transferring theoretical knowledge to the students within the scope of the social policy course but also being aware of their rights and responsibilities as social citizens and raising awareness about this issue. The content analysis method has been used in the study. Inferences were obtained in line with the information contained in the student course information packages on the website of universities, faculties, and departments that offer social policy courses.

Keywords:

Social Policy,
Education,
Learning Outcome

Paper type:

Research

Başvuru/Received: 27.02.2023 | Kabul/Accepted: 24.03.2023 , iThenticate benzerlik oranı/similarity report: %18

* Bu çalışmanın özet metninin bir bölümü 14 Mayıs 2019 tarihinde düzenlenen The 3rd International Scientific Conference »Teaching Methods for Economics and Business Sciences« adlı konferansta sunulmuş olup kongre bildiri özetleri kitapçığında yayınlanmıştır.

Giriş

Eğitim, tüm dünyada oldukça önemli bir konudur. Dünyanın yaşanabilir hale getirilmesi ancak eğitim sistemiyle gerçekleştirilebilecektir. Bu nedenle, eğitimdeki eksikliklerin giderilmesi ve yapılan güzel uygulamaların sürdürülmesi önemlidir. Eğitim üzerine en belirgin eksiklik bilmenin anlamı ve uzmanlaşma kavramı üzerinde hissedilmektedir. Dolayısıyla, öncelikli olarak bu sorunların çözülmesi gerekir. Eğitim; insan olmanın anlamını sorgulamayı öğreten, insani dayanışma duygusunu arttıran, insanların birbirlerini anlamalarını sağlayan insani gelişmenin en önemli ögesi olarak ifade edilmektedir (Kuçuradi, 2006: 1x).

Öğrenme, bireyin yaşantısı sonucunda ortaya çıkan aktif bir eylemdir. “Öğrenme, bireyin kendi tepkileri, etkinlikleri ve yaşantıları yoluyla çevresine uyum tarzını değiştiren davranışlar geliştirmesi veya davranışlarının farklılaşmasıdır.” Ayrıca yaşadıkları sonrasında davranışlarında sürekli bir değişimin meydana gelmesi olarak ifade etmek de mümkündür (Kılıç, 2013: 167-168).

Eğitim, teorik bilginin temelinde insanlara neyin doğru neyin yanlış olduğunu söylemekten çok, doğru ve yanlış herkesin kendi değerlendirmesine sunan objektif kriterler içermelidir. Bu nedenle aile eğitiminden başlayarak bu anlayışın varlığı ile birlikte, sorgulamayı bilen ve değerlendirme yapabilen bireylerin yetişmesine önemli katkılar sunması kaçınılmaz bir gerçektir. Toplumsal alanda birey olmanın zorluğu düşüncesinden hareketle çalışmada, sosyal politika eğitiminin önemine vurgu yapılacaktır. Sosyal politika dersinin amacı, öğrencileri sosyal problemlerin ortaya çıkması ve gelişmesi ile ilgili bilgilendirmek ve karşılaşılan toplumsal sorunların çözümüne ilişkin yol gösterici olmaktır.

Sosyal politikanın günlük yaşam ile içi içe olan çalışma konularının olması, bu dersin yalnızca bir ders olarak değil aynı zamanda yükseköğretimin genelini kapsayan bir eğitim olması düşüncesiyle ekstra önemli bulunmaktadır. Teorik konuların uygulama örnekleri ile desteklenmesi öğrencilerin ilgisini arttırmaktadır. Bu nedenle çalışmada öncelikle sosyal politika kavramı, sosyal politika konuları ve sosyal politikanın güncel sorunları ile ilgili teorik bilginin ardından sosyal politika eğitimi ve öğrenim kazanımları ile ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

Araştırmanın önemi, sosyal politika dersi kapsamında öğrencilere yalnızca teorik bilginin aktarılması değil, aynı zamanda sosyal vatandaş olarak bireysel hak ve sorumluluklarının farkında olması ve bu konu ile ilgili bilincin yerleştirilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sosyal politika dersi veren üniversite, fakülte ve bölümlerin internet sitesinde, öğrenci ders bilgi paketlerinde yer alan bilgiler doğrultusunda çıkarımlar elde edilmiştir.

1. Literatür İncelemesi

1.1. Sosyal Politika Kavramı

Politika kavramı, “ulusal düzeyde, devletin koruyucu/anayasal belgelerden başlayarak ulusal ve uluslararası hukuksal metinler, özellikle onaylayarak taraf

olduğu uluslararası sosyal insan hakları sözleşmeleri gereğince üstlenerek izlediği, daha doğrusu izlemesi, yerine getirmesi ve uygulaması gereken politikaları anlatır.” Sosyal politikanın içindeki politika kavramı ise, devletin takip etmekle yükümlü olduğu, belirlenen sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik her türlü yönetime başvurularak hedeflerin gerçekleştirilmesinden yükümlü olunan pozitif ve somut politikaların kapsama alındığı politikaları ifade etmektedir (Gülmez, 2017: 25-26).

Sosyal politika, iki yönlülüğü ile dikkat çekmektedir. Bunlar, piyasayı düzenleyici ilkesi ve sosyal koruma ilkesidir. Bu özelliği ile Janus'un iki yüzüne benzetilmektedir. Özellikle toplumu ilgilendiren her konuda ortaya çıkabilecek tehlike ve risklere karşı onu koruyup güvence altına alması bir yönünü ifade ederken diğer yönü ise; kapitalizmin sert yönlerinin yumuşatılarak kapitalizmin sürdürülebilir hale gelmesini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile devletin hem sermaye birikimini hem de meşruiyeti sağlama yükümlülüğünün olmasını ifade etmektedir (Çelik, 2010: 66).

Sosyal haklar, kişinin doğumuyla elde ettiği haklardır. Bu haklar, insanı korumayı ve ona saygı duymayı esas alan, eşit davranmayı ilke edinen ve özellikle dezavantajlı konumda olanlara pozitif ayrımcılık yapılmasını teşvik eden haklardır. Dolayısıyla sosyal politika bireyin sosyal haklarını kapsayan kavramlar bütünüdür (Mikkola, 2010: 2). Sosyal politika, sosyal haklar ve vatandaşlık kavramları ile doğrudan ilişkilidir. Bir ülkede yaşayan herkesi ilgilendirmesi sebebiyle mevcut ve ileride oluşabilecek sorunların çözümünde ya da yapılması gereken sosyal politika iyileştirmelerinde bu ilişkinin daha derin olduğunu görmek mümkündür (Şenkal ve Doğan, 2012: 64). Sosyal politika mevcut ideolojilerin ele aldığı, üzerinde tartışıldığı, yorum geliştirildiği bir alanı ifade etmektedir. Bu sebeptir ki tüm sosyal politika tüm ideolojiler tarafından gerekliliği kabul edilmiş bir alandır (Sarıpek ve Taşdemir, 2017: 7). Sosyal politika haklar, kurumlar, sosyal sorunlar, mücadeleler, devlet ve vatandaşlık anlayışındaki değişimlerden yola çıkarak tanımlanabilmektedir. Ancak, bu unsurların ülkelere göre farklılaştığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla sosyal politikaya bakış açısı multidisipliner olmalıdır. Sosyal politikayı etkileyen unsurlar arasında teknolojik değişimler, küreselleşme, bireysel, toplumsal ve devlet anlayışında meydana gelen değişiklikler yer almaktadır (Koray, 2022: 28-29). Sosyal politika, yurttaşların genel esenlik halinin sosyal eylemler yoluyla desteklenmesini esas alan uygulamalar bütünüdür. Sosyal politikanın konusu, teorik tartışma ve ampirik odakları ile akademik bir disiplinin çekirdek özelliklerine sahiptir (Alcock, 2011: 15-16).

İlk kez Alman bilim insanı Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılan ve Otto Von Zweineck Sürdenhost tarafından ortaya konulan sosyal politika teriminin tanımı üzerine alan yazında bir birlik bulunmamaktadır (Yenihan, 2017: 178-179). Sosyal politika kavramı, sanayileşme ile birlikte artan sorunlar karşısında işçileri korumak ve önleyici tedbirler almak üzere ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle dar anlamda sosyal politikayı işçilerin sorunlarını temel alan sınırlı politikalar olarak tanımlamak mümkündür. Bu politikaların ortaya çıkma nedeni; emek ve sermaye arasında çıkan çatışmanın önlenmesi gerekliliğidir. Kavram zaman içinde gelişmekle birlikte kapsamı da genişlemiştir. Geniş anlamda sosyal politika kavramı ise, temel hak ve

özgürlüklere dayalı politika önerilerinin herkesi kapsama alması olarak ifade edilmektedir. Geniş anlamda sosyal politikanın amacı, eğitim ve sağlık gibi temel hakların herkese tanınması, gelir dağılımının adil yapılması, kısa vadede işsizliğin azaltılması ve uzun vadede işsizliğin ortadan kaldırılması, yoksulluğun önlenmesidir. Günümüzün değişen sosyal politika anlayışında ise, geçmişe kıyasla değişen ve farklılaşan ihtiyaçlara cevap verilmesi düşüncesi hakimdir. Bunlardan bazıları, eğitim ve iş ilişkilerinin değişmesi, çalışma saatlerinin esnek hale getirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal cinsiyetçi anlayışın ortadan kaldırılması, yaşlı ve çocuk bakım hizmetlerinin artırılmasıdır (Koray, 2022: 34-39).

Gülmez'e göre (2017: 90) sosyal politika, "gücsüzleri korumaya yönelik kamusal önlem ve düzenlemeleri inceleyen disiplinler arası bir sosyal adalet bilimidir." Bozkır Serdar (2011: 3-4) ise sosyal politikayı dar anlamda, geniş anlamda ve üçüncü kuşak sosyal politikalar olarak ele almıştır. Dar anlamda sosyal politikanın iki yönüne vurgu yapmıştır. İlk olarak, ekonomik yönden başkalarına bağımlı bireyleri sömürülmelerinin önüne geçmek amacıyla devletin adil ve dengeleyici önlemler alması ve bu alana yönelik politikalar düzenlemesidir. İkincisi ise, devletin doğrudan müdahalesiyle sınıflar arası dengenin sağlanması, hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik politikalar. Geniş anlamda sosyal politika ise, yalnızca çalışma hayatına yönelik değil, toplumun genelini ilgilendiren tüm kamusal alana ilişkin yapılan düzenlemeleri kapsamaktadır. Üçüncü kuşak sosyal politika, modern yaşamın ortaya çıkardığı yeni toplumsal sorunlara yönelik yapılan politikaları ifade etmektedir. Ayrımcılık, sosyal dışlanma, dezavantajlı gruplar, göçmenler, çevre gibi konuları kapsamaktadır.

Sosyal politika, politik adımların güncel gelişmeler üzerindeki etkisinin en güzel örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, devletin globalleşme ve sermaye karşısındaki bağımsızlığının bir göstergesi haline gelmektedir (Buğra ve Keyder, 2006: 7). Sosyal politika, refah çoğulculukla nitelendirilmektedir. Devletin sağladığı hizmetin refah hizmetlerinin yalnızca bir bölümü olduğu kabul edilmektedir. Bu düşünceden hareketle sosyal politikanın geleceği ile ilgili birkaç konuya değinmenin yerinde olacağını söylemek mümkündür. Öncelikle sosyal politika ileride yalnızca kamu hizmetlerine değil, diğer refah sağlayıcılara da odaklanacaktır. Dolayısıyla bu hizmetleri kimin kullandığı ve ne için kullandığı önem taşımaktadır. Bu nedenle de sosyal devletin politika geliştirme üzerindeki odak noktası küresel aktörlerin etkisi ve refah sorunların karşılaştırmalı analizi üzerine olması gerekmektedir (Alcock, 2011: 23).

Yapılan tanımlardan hareketle, sosyal politika bütün toplumlar için birlikte yaşamının temelini oluşturan, toplumları birleştirici ve bütünleştirici bir olgudur. Değişimler karşısında toplumsal dinamikleri göz ardı etmeyen bir yapısı vardır. Gelişim ve değişimin ancak bu anlayış ile gerçekleşebileceğini öne sürmektedir (Koray, 2022: 32). Benzer bir yaklaşımı Buğra (2008: 70) "hayatını çalışarak kazanmak durumunda olan mülksüz insan, hastalık, yaşlılık, işsizlik veya ücretlerin geçim sınırı altında olması nedeniyle geçimini sağlayamaz hale geldiğinde ne olur?" sorusuyla gündeme getirmektedir. İşte bu nedendir ki, lisans eğitimlerini bitirdikten sonra

gerçek yaşama atılacak büyük bir kesim için sosyal politika öğrenimi oldukça önemlidir. Sosyal politika dersleri kapsamında hem gündemin bilinçli bir şekilde takip edilmesi hem yaşanan problemlere nasıl yaklaşılacağı hem de ileride oluşabilecek sorunların çözümünde izlenecek yolların önceden tespit edilmesine yönelik geniş bir perspektif sunulmaktadır.

1.2. Sosyal Politika Konuları

Sosyal politika, “sosyal ve politik düzenin, demografik, ekonomik, politik, sosyal, kültürel, kurumsal bir bütünlük olan toplumsal projenin bir parçası olmaktadır.” Bu nedenle geniş bir çerçeveden değerlendirmek gerekmektedir (Koray, 2007: 29). Buğra ve Keyder, (2006: 9) sosyal politikanın temel aldığı sorunları dört grupta değerlendirmiştir. Bunlar: “yoksulluk ve sosyal dışlanma, yaygın eğitim, hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi durumlarda bireyi desteklemeye yönelik sosyal güvenlik önlemleri ve çalışma hayatının düzenlenmesidir.”

Sosyal politika, nimetlerin ve külfetlerin toplumun her kesimine dengeli paylaştırılmasını ilke edinmiştir. Emek ve sermaye arasındaki bölüşümde devletin yansız müdahalesini gerekli kılmıştır. Öte yandan doğası gereği yalnızca çalışma yaşamındakileri değil toplumun en küçük yapı birimi olan aileyi korumayı da esas almıştır. Bu gerekçeyle toplumsal yapının korunmasına yönelik kural ve kaideleri içermektedir (Erdut, 2004: 36).

Toplumun öncelikli ihtiyaç duyduğu eğitim, sağlık, istihdam, güvenlik, konut, beslenme gibi temel alanlarda ihtiyacın karşılanması ve uygulamaların devamlılığı için eşit ilke ve prensiplerin benimsenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, sosyal politika uygulamaları ile toplumsal korumanın sağlanması ve toplumsal refahın sürekliliği amaçlanmıştır. Bu gerekçe ile kişi ve konu sınırı olmaksızın yaşanan küresel değişimler ile kapsam sürekli genişlemektedir. Bunun en belirleyici ögesi ise, toplumun genelini kapsama almasıdır. Kamusal niteliği olan faaliyetler olması sebebiyle herkesi kapsama alması ve kâr amacı gütmemesi diğer politikalarından ayırıcı özelliğini ortaya koymaktadır (Yorgun, 2013: 358-359).

Tokol ve Alper'in (2011) ele aldığı çalışmada sosyal politika konuları oldukça derinlemesine analiz edilmektedir. Sosyal politikanın tanımından yola çıkılarak sosyal politikanın tarihsel gelişimi ve bu sürede ortaya çıkan görüş ve düşüncelere yer verilmiştir. Devletin niteliğindeki değişim ve sosyal refah devletinin ortaya çıkması, Türkiye'deki sosyal politika olgusunun ortaya çıkış dönemleri, sosyal politikanın ulusal taraflarında yer alan devlet, sendika ve sivil toplum örgütlerini; uluslararası tarafları, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, uluslararası işçi ve işveren sendikalarını kapsamaktadır. Günümüz sosyal politika sorunları arasında yer alan konular ise, gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam, işsizlik, nüfus hareketleri, ücret sistemi, sosyal dışlanma, sosyal güvenlik, iş sağlığı ve güvenliği, ayrımcılık, dezavantajlı gruplar ve bu gruplara yönelik sosyal politikalar.

Sosyal politika olgusu kapsadığı konular itibarıyla bir taraftan bireylere hak tanıyan öte yandan devlete sorumluluk yükleyen bir süreçtir. Dolayısıyla bu politikaların

oluşturulması için sosyal devlete önemli bir görev düşmektedir. Sosyal devlet, kamu yararını gözeten devlet modeli olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla sosyal devlet, Anayasa'da ifade edilen değerlerin güvence altına alınması, birey ve toplum menfaatlerin gözetilmesi, uyuşmazlıkların çözülmesi ve gelecekte doğabilecek riskler ile ilgili önlemler almakla yükümlüdür (Balkır, 2009: 47-48).

Sosyal politika konuları genel itibariyle temel hak ve özgürlüklerle ilişkilendirilmektedir. Eşitlik, hak ve sosyal adalet söylemi sosyal politikanın en temel hareket noktasıdır. Eşitliğin kapsamına ilişkin görüşler, insan davranışlarını neyin etkilediği konusundaki teorilere dayanmaktadır. Pratik boyutu ise, sonuç ve fırsat eşitliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki hedef, bireylere eşit olmayan bir toplum içinde eşit başlangıç noktaları vermektir. Dolayısıyla böyle bir eşitlik anlayışı, insanların yaşam fırsatlarındaki geniş farklılıklarla uyumludur. Eşitlikçiliğin en temel pratik uygulaması eşit fırsatlar sunulması bağlamında önem taşımaktadır. Sosyal adalet ise kimin neyi elde edeceği ile ilgilenmektedir (Taylor-Gooby, 2011: 55-60). Sosyal adalet ilkesi, faydaların eşit bölüşülmesini sağlayan farklı sosyal politikalar ve düzenlemeler arasında tercih yapılabilmesi ve bölüşümün eşit orantılı olarak dağıtılması için en önemli ilkedir. Bu ilke, sosyal iş birliğinin getirdiği yükler olarak ifade edilmektedir. Bu yükler menfaatlerin uygun bir şekilde dağıtılmasını tanımlamaktadır. Bir toplumdaki mevcut ana kurumlar nezdinde hak ve görevlerin belirlenmesinin temeli sosyal adalet ilkesine dayanmaktadır (Rawls, 2017: 33).

Sosyal politikanın öncelikli olarak önem verdiği konulardan biri de emek faktörüdür. Emek tüm bireyler için değer yaratan en önemli faktördür. Çalışma hakkı, emek perspektifinden değerlendirilmektedir. Çalışma hakkı günümüzde yalnızca ekonomik bağımsızlık olarak değil aynı zamanda sosyal statü olarak değerlendirilmektedir. Çalışma hakkı bağımsız tek bir süreçten oluşmamaktadır. Çalışma öncesi dönem, çalışma dönemi ve çalışma sonrası dönem olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır. Dolayısıyla istihdam imkanlarının yaratılması, işgücünün nitelik kazandırılması, iş güvencesinin temin edilmesi, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması, örgütlenme hak ve özgürlüğünün tanınması ve sosyal riskleri içeren geniş bir alanı kapsamaktadır (Deacon, 2011: 412; Koray, 2018: 207-211).

Yaşam boyu öğrenim, eğitim ve yetiştirme politikalarını ilgilendiren bir olgudur. Günümüz politikaları, küreselleşme sürecinden ve işgücü piyasasındaki değişimlerden etkilenmektedir (Callender, 2011: 442). Toplumsal gelişmenin en önemli yolu o toplumun üyesi olan bireylerin eğitilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Eğitim ile bireyler hem kişisel gelişimlerine hem de toplumun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Eğitim ile bireyler sosyal mobilite imkânı da elde etmektedir. Dolayısıyla çok yönlü bir hak olması sebebiyle sosyo-ekonomik haklar kapsamında değerlendirilmektedir. Eğitim hakkı sosyal devletin vatandaşlarına belli bir yaşa kadar ücretsiz sunduğu haklar kapsamında yer almaktadır. Öte yandan bu hak bireylere fırsat eşitliği sağlaması sebebiyle büyük önem taşımaktadır (Koray, 2018: 170).

Eğitim hakkı kadar sağlık hakkı için de yalnızca bireysel bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Çünkü sağlık hakkının da hem bireysel hem toplumsal boyutu bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinden de toplumun her kesiminin faydalanması

önceliklidir. Devletin sağlık alanındaki sorumluluğu karşılaşılabilecek risklerin düzenlenmesi, barınma imkanının yaratılması, gelir güvencesi desteğinin verilmesi, eğitim hizmetlerinin sağlanması, ulaşım hizmetlerinin verilmesi gibi doğrudan sağlığa etki eden hizmetlerin eşit paylaşılmasında karşımıza çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerinin toplumsal dayanışmayı ve vatandaşlığı desteklediğine ve en temel insan hakkı olarak dikkate alınması gerektiğine inanılmaktadır (Baggott, 2011: 421-422; Koray, 2018: 178).

Sosyal politika bağlamında ele alınan sağlık konusu, toplumun genelini ilgilendirmesi sebebiyle nüfusu, toplumsal refahı ve sosyal güvenliği kapsamaktadır. Bu doğrultuda sağlığın sosyal belirleyicileri arasında bireylerin doğması, büyümesi, yetişmesi, yaşaması, çalışması ve yaşlanması yer almaktadır. Tüm bu şartların yerine getirilebilmesi için ekonomik ve politik olguların şekillenmesi gerekmektedir. Sosyal politika bakış açısıyla değerlendirildiğinde toplumun sağlığı ön plana çıkmaktadır. Sağlık politikaları, yaşanabilir ve sürdürülebilir bir toplumun oluşturulması için oldukça önemlidir. Sağlık konusu, ekonomik kalkınma, yoksulluk ve gelirin dağılımıyla yakın ilişki halindedir. Toplumsal gruplar arasında yaşanan sağlık alanındaki eşitsizliklerin giderilmesi ve buna yönelik yapılan çalışmalar sosyal politikanın kapsamına girmektedir (Topkaya, 2016: 709, 719).

Sosyal güvenlik, bireylerin ileride karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvence elde etme arayışına verilen addır. Sanayileşmenin ortaya çıkardığı işçi sınıfına yönelik yapılan sosyal sigorta uygulamaları, sermayedarların kar elde etme arzularına karşı bir güvence teşkil etmekteydi. Sosyal sigorta uygulamalarının temelinde işçi sınıfının artan kötü çalışma koşulları karşısında örgütlenmeleri yatmaktaydı (Yenihan, 2017: 181).

Sosyal güvenlik insan yaşamında merkezi bir rol oynamaktadır. Bireylerin, asgari bir gelir elde etmeleri ve yaşamlarını düzenlemelerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Sosyal güvenlik, bireylere belirli bir ekonomik güvencenin sağlanması ve karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı korunması anlamına gelmektedir. Bunlar; hastalık, yaşlılık, doğum, ölüm, işsizlik gibi risklerdir. Dolayısıyla toplumun her kesimini kapsama alan bir başka önemli hak da sosyal güvenlik hakkıdır. Amaç, sosyal refah düşüncesi ile toplumun genelini güvenliğini sağlamaktır (McKay ve Rowlingson, 2011: 402-403; Koray, 2018: 317-319).

Görüldüğü gibi sosyal politika, sadece politikaların, düzenlemelerin, sorunların ele alınması anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda sorunların ve yetersiz düzenlemelerin neden olduğu durumlar, siyasi istikrarsızlık ve yetersizlik, anayasal hak ihlalleri, demokratik uygulamalardaki açıklık gibi sorunlarla da ilişkilendirilmektedir. Öte yandan sosyal politikalar için ayrılan kaynağın temeli, ekonomik yetersizlikler, vergi politikaları, gelir dağılımı gibi konuların toplumsal problemler ile ilişkisi bağlamında da ele alınmalıdır. Diğer bir ifade ile sosyal politikanın konusu kapsamına girsin ya da girmesin ele alınan konulardan çok yaşanan toplumsal sorunların etkilerinin bireyler, toplumlar ve ilişkiler boyutunun da unutulmaması gerekmektedir (Koray, 2013: 37).

1.3. *Sosyal Politikanın Güncel Sorunları*

Yaşadığımız dönem bilgi ve enformasyon çağı ya da internet çağı olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmeler çalışma ilişkilerinde de yeniliği zorunlu kılmaktadır. Yalnızca çalışma ilişkileri değil, aynı zamanda ekonomik, hukuki, ahlaki anlayışın da geliştiği ve yenilendiği görmezden gelinemez bir olgudur. Bu nedenle hayatın her alanında yer bulan sosyal politika anlayışının küresel boyutta ele alınması ve hayata geçirilmesi oldukça önemlidir (Koray, 2018: 504-506). Küreselleşme refah devletlerinin birbirleriyle rekabet etmesine yol açmaktadır. Toplumsal düzenleme, yeniden dağılım ve toplumsal güçlendirme başlıklarını bölgeselden küresel boyuta taşımaktadır. Küreselleşme, aynı zamanda sosyal politikanın ulusal ve uluslararası boyutunu, bugününü ve geleceğini küresel bir çerçevede ele almaktadır. Aynı zamanda refah sağlayıcılara küresel bir piyasa yaratmaktadır (Deacon, 2006: 103-104). Küreselleşme, yalnızca ekonomik bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Küreselleşmenin sosyal ve kültürel boyutları da bulunmaktadır. Bir dönüşüm olduğu ifade edilen küreselleşme kavramının bu çerçevede tanımı: “Sosyal, politik ve ekonomik aktivitelerin, siyasi sınırlar, bölgeler ve kıtalar arasında yayılması” şeklinde yapılmaktadır (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 31).

Küreselleşme olgusu sınırların kaldırılması ve bilgiye ulaşımın kolaylaştırılması anlamına gelmektedir. Bu sayede ülkeler ve toplumlar arası farklılıkların azalması söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda birlikte ve bir arada yaşamayı kolaylaştıran önemli bir faktördür. Dolayısıyla yaşamlar benzer, sorunlar ortaktır. Ancak küreselleşme kavramının yanlış anlaşıldığı ve emek piyasası açısından yarattığı olumsuzluklar nedeniyle kavramın yer bulmadığı bir sistem bulunmaktadır. Bu durum sosyal politikalar açısından ortaya çıkan üç gelişmenin önemine vurgu yapmaktadır. Bunlar; istihdamda kutuplaşmaların ortaya çıkması, esnekleşme ve kuralsızlaştırma eğilimlerinin ortaya çıkması ve sosyal politikaların emeği koruma gücünün azalmasıdır. Öncelikle işgücünün kutuplaşması, işgücünün küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde iki kutba itilmesini ifade etmektedir. Kısacası, mevcut istihdam koşullarının işgücünü vasıflı ve vasıfsız bireyler olarak ikiye ayırmasıdır. Dolayısıyla bu durum işgücünün pazarlık düzeyini etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Esnekleşme ve kuralsızlaştırma ise, istihdamdaki esnekliğin yanı sıra işlevsel esnekliği de işaret etmektedir. Ekonomide farklı istihdam koşullarının yaratılması ve buna bağlı olarak birbirinden farklı çalışma gruplarının ortaya çıkması işgücü maliyetlerinin düşürülmesine sebep olmaktadır. Tüm bu yaşanan gelişmeler ve artan küresel rekabet devletin koruyucu uygulamalarının azalmasına sebep olmaktadır (Koray, 2018: 200-204).

Küreselleşme olgusunun sosyal politika üzerindeki etkisi tek bir unsur ile açıklanamamaktadır. Çünkü, küreselleşme toplumu etkilemekte ve sosyal politikalar ise mevcut toplum içerisinde şekillenmektedir. Küreselleşmenin toplumsal sonuçlarına bakıldığında belirsizliği, riski, güvencesizliği, eşitsizliği görmekteyiz. Bu gerekçeyle mevcut sistemin devamına yönelik yapılacak sosyal politika uygulamalarının toplum üzerinde endişe ve korku yaratmaması, belirsizlik

barındırmaması oldukça önemlidir. Öte yandan, küreselleşmenin birçok faktör ile ekonomiyi etkilemesi ve ekonominin de çalışma ilişkilerine olan etkisinin sosyal politika ile ilişkilendirildiğini söylemek mümkündür. Küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan yeni çalışma biçimlerinin sosyal politika uygulamaları üzerindeki etkisi kaçınılmaz olmaktadır (Özaydın, 2008: 166-167).

Küresel anlayışın hâkim olması aynı zamanda ekonomik büyüme ve gelişmenin önünü açmaktadır. Öte yandan hayat şartlarındaki değişim adil olmayan bir dağılıma sebep olmaktadır. Piyasanın küreselleşmesinden ekonomik belirsizliğe uzanan bu durum siyasi istikrarı da etkilemektedir. Dolayısıyla yaşanan bu gelişme ve değişimler, birden fazla alanı etkilemektedir. En fazla etkilenen kesim ise, ücretli çalışanlar olmaktadır. Gelir-gider eşitsizliği, çalışma hayatına getirilen esnekliğin yol açtığı kuralsızlaştırma, istihdam ve işsizlik sorunu, buna bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk ve zorunlu kayıt dışılık yaşanan olumsuzlukların birer göstergesi haline gelmektedir (Koray, 2018: 508-509).

Sosyal politikanın devlet uygulamaları açısından en sorunlu alanı istihdam yaratma ve işsizliği önlemede karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin refah seviyesi ve ekonomik gelişmişlik düzeyi bu durumu en net şekilde görmeyi kolaylaştırmaktadır. İstihdam politikaları refah kavramı tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Çünkü istihdamda yer almak, bir ücret getirisinden daha çok sosyal boyutta varlığını hissetme ve özsaygı kaynağı olarak da ifade edilmektedir. Ekonomik kriz dönemleri nedeniyle yaşanan duraksama ve piyasa koşullarının kötüleşmesi istihdam koşullarını olumsuz şekilde etkilemektedir. İstihdamda meydana gelen işgücünün niteliğine bakılmaksızın ücretlerin düşürülmesi, işgücü taleplerinin azalması gibi değişiklikler işsizliğe yol açan nedenler arasında yer almaktadır (Deacon, 2011: 412; Koray, 2018: 219, 234).

Gelir dağılımı, bir yandan ülkeler ve bölgeler arasında gelirin nasıl dağıldığını göstermekte, öte yandan zenginliğin nasıl bölüştüğüne dair fikir vermektedir. Yoksulluk kavramı da ekonomik büyüme ve gelişme olgusuyla birlikte değerlendirilebilecek bir kavramdır (Koray, 2018: 281). Yoksulluğu ifade ederken birkaç temel yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Bunlar; gelir, kaynaklar ve yapabilirlik yaklaşımıdır. Gelir yaklaşımında günlük gelir temel kriterdir. Kaynak yaklaşımında, kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklar ve dolayısıyla gelir esas alınmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı ise, bireylerin kendi yaşamlarını yönlendirebilme özgürlüğü olarak ifade edilmektedir (Koray, 2018: 306). Yapabilirlikler, sosyal hak kavramını tanımlarken kullanılan temel kavramlardan biridir. Bireyin yapabilirlikleri, sahip olduğu hakları kullanma yetkisi tanımlanmaktadır (Omay, 2011: 6). Sen, yapabilirlik yaklaşımında insanların gerçekten ne yapabilecekleri veya ne olabilecekleri üzerine odaklanmıştır (Sen, 1979; Sen, 2004).

Gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler emek ve sermaye eşitsizliği olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Genellikle sermaye eşitsizliğinin emek eşitsizliğinden daha yoğun olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla gelir ve servet dağılımında yaşanan eşitsizlikler sosyal politikanın güncel sorunlarından biri haline gelmektedir (Piketty, 2015: 260). Bununla birlikte emek gelirinde yaşanan eşitsizliklerin kaynağı emek ve

teknoloji olarak ifade edilmektedir. Bir kişinin aldığı ücret ya kuruma katkısı oranında ya da kendi yeterliliği oranında artmakta ya da azalmaktadır. Bu durum mesleki yeterliliğe olan arz ve talep doğrultusunda şekillenmektedir (Piketty, 2015: 326).

Özetle, toplumsal hayatta yaşanan değişimler bireyler arası ayrımcılık ve ötekileştirme davranışlarını da arttırmaktadır. Teknoloji ve sosyal medya araçları sınıflar arası farklılıkların ortaya çıkmasını hızlandırmaktadır. Bu nedenle bireyler yaşadıkları adaletsizliklerin kaynağını ekonomik, sosyal ve siyasal göstergelerden çok birbirlerinde aramaktadır. Dolayısıyla küreselleşmenin getirdiği modern yaşam çoğu çevreler tarafından kabul görmemektedir. Bu da bireyler ve toplumlar arası ikiliklerin yaşanmasına sebep olmaktadır (Koray, 2018: 510).

İfade edildiği gibi konuları itibariyle sosyal politika çok disiplinli bir alanı işaret etmektedir. Dolayısıyla sosyal politikayı çalışmak ve anlamak için hukuk, ekonomi ve siyaset bilimlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Koray, 2013: 33). Bu nedenle, sosyal politika eğitimi alan öğrencilerden bazı önemli konuların farkında olması beklenmektedir. Bunlardan ilki, toplumsal refah ile ilgili önemli veri kaynakları ile veri toplama ve analizinde kullanılan temel araştırma yöntemlerini bilmeleri ve kullanmaları gerektiğidir. İkincisi, kamuoyu anketlerinden ve diğer araştırma sonuçlarından elde edilen verileri kendilerinin de değerlendirmeleri ve buna göre yorumlamaları beklenmektedir. Üçüncüsü, yapılan sosyal çalışmalardaki güçlü ve zayıf yönleri bilmeleri istenmektedir. Dördüncüsü, uygulamalardaki yetersizlikler ya da fazlalıklar ile ilgili eleştirel bir bakış açısına sahip olmaları beklenmektedir. Son olarak yapmış oldukları değerlendirmeler ile ilgili sorumlu birimlere tavsiyelerde bulunmaları beklenmektedir (Becker, 2011: 26).

2. Yöntem

Araştırmada aşağıda yer alan araştırma sorularına yanıt aranmaktadır.

Araştırma Sorusu 1: Sosyal politika dersinin öğrencilere katkısı nedir?

Araştırma Sorusu 2: Sosyal politika dersinin öğrenim kazanımları nelerdir?

Araştırma Sorusu 3: Sosyal politika dersinin amacı nedir?

Araştırma Sorusu 4: Sosyal politika dersinin ders içerikleri nelerdir?

Araştırma Sorusu 5: Sosyal politika dersi kapsamında ele alınan konular nelerdir?

Çalışma, içerik analizi yöntemi ile ele alınmıştır. İçerik analizi, elde edilen metinleri belli bir sistematik çerçevesinde kategorilendirip tanımlanan kavramlardan bir çıkarım elde etmek amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemidir. (Durur ve ark., 2023:45; Koçak ve Arun, 2006: 22; Ültay ve ark., 2021: 190).

İlgili üniversitelerin internet sitelerinden derslerin ve ders içeriklerinin yer aldığı linkten veriler elde edilmiştir. Tüm bilgilere üniversitelerin internet sayfalarında yer alan fakülte/bölüm/ders bilgi paketlerinden ulaşılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye'nin 7 bölgesini temsilen üniversitelerin sosyal politika dersini veren fakülte ve bölümleri oluşturmaktadır. Üniversiteler rassal seçim yöntemiyle bölgeleri temsil etmeleri açısından öğrenci sayısı en fazla olan fakülte ve bölümler esas alınarak seçilmiştir. Çalışmanın örnekleme İç Anadolu Bölgesi'ni temsilen Karamanoğlu

Mehmetbey Üniversitesi'ndeki fakülte ve bölümler, Marmara Bölgesi'ni temsilen Bursa Uludağ Üniversitesi'nde fakülte ve bölümler, Karadeniz Bölgesi'ni temsilen Karadeniz Teknik Üniversitesi'ndeki fakülte ve bölümler, Ege Bölgesi'ni temsilen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'ndeki fakülte ve bölümler, Doğu Anadolu Bölgesi'ni temsilen Atatürk Üniversitesi'ndeki fakülte ve bölümler, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni temsilen Harran Üniversitesi'ndeki fakülte ve bölümler, Akdeniz Bölgesi'ni temsilen Çukurova Üniversitesi'ndeki fakülte ve bölümler olmak üzere toplamda 12 fakülte ve 28 bölümden oluşmaktadır. Çalışmada toplam 7 üniversitede sosyal politika dersi veren fakülte ve bölümlerde yer alan ders içerikleri ve öğrenim kazanımlarına yer verilecektir.

Türkiye'deki diğer üniversitelerde verilen sosyal politika ders içerikleri ve öğrenim kazanımlarının hepsine yer verilememesi çalışmanın kısıtları arasında yer almaktadır.

3. Bulgular

Tablo- 1: Sosyal Politika Dersi Veren Üniversitelerin Bulunduğu Bölge ve Üniversite İsimleri

Bölge	Üniversite
İç Anadolu Bölgesi	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Marmara Bölgesi	Bursa Uludağ Üniversitesi
Karadeniz Bölgesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Akdeniz Bölgesi	Çukurova Üniversitesi
Ege Bölgesi	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doğu Anadolu Bölgesi	Atatürk Üniversitesi
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Harran Üniversitesi

Tablo-1'de çalışma kapsamında ele alınan üniversitelere yer verilmektedir. Tabloya göre Türkiye'deki 7 coğrafi bölge genelinde 7 üniversite çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Çalışmada İç Anadolu Bölgesi'ni temsilen Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Marmara Bölgesi'ni temsilen Bursa Uludağ Üniversitesi, Karadeniz Bölgesi'ni temsilen Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ege Bölgesi'ni temsilen Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Doğu Anadolu Bölgesi'ni temsilen Atatürk Üniversitesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni temsilen Harran Üniversitesi, Akdeniz Bölgesi'ni temsilen Çukurova Üniversitesi ele alınmıştır. Çalışmada yer alan üniversiteler rassal seçim yöntemiyle seçilmiştir.

Tablo- 2: Sosyal Politika Dersi Veren Fakülte ve Bölümler

Üniversite	Fakülte	Bölüm
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	İİBF/ SBF/Edebiyat F.	Sağlık Yönetimi, İktisat, Sosyoloji
Bursa Uludağ Üniversitesi	İİBF/ İşletme F.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, Maliye, İşletme, Kamu Yönetimi, Ekonometri, Yönetim Bilişim Sistemleri
Karadeniz Teknik Üniversitesi	İİBF/ SBF	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ekonometri, İktisat, Kamu Yönetimi, Sağlık Yönetimi
Çukurova Üniversitesi	Sosyal politika dersi verilmemektedir.	Sosyal politika dersi verilmemektedir.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	İİBF/ Edebiyat F.	Sosyoloji, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Kamu Yönetimi
Atatürk Üniversitesi	İİBF	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ekonometri, İktisat, İşletme, Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, Yönetim Bilişim Sistemleri
Harran Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler F. İİBF	Kamu Yönetimi, Sosyal Hizmet

Tablo-2’de sosyal politika dersi veren fakülte ve bölümlere yer verilmektedir. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümünde, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi bölümünde ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde; Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, İşletme, Maliye, Kamu Yönetimi, Ekonometri bölümlerinde, İnönü İşletme Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri bölümünde; Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, Kamu Yönetimi, Ekonometri bölümlerinde, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi bölümünde; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ve Kamu Yönetimi bölümünde; Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, İşletme, Kamu Yönetimi, Ekonometri, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası ticaret ve Lojistik, Yönetim Bilişim Sistemleri bölümlerinde; Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde, Uygulamalı Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet bölümünde sosyal politika dersi verilmektedir. Ele alınan üniversitelerin yalnızca Atatürk Üniversitesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi’nin İşletme bölümlerinde sosyal politika dersi verilmektedir. Öte yandan çalışma kapsamında Akdeniz Bölgesini temsilen seçilen Çukurova

Üniversitesi fakülte ve bölümlerinde sosyal politika dersi verilmediği görülmektedir. Bu gerekçe ile ilerleyen bölümlerde Çukurova Üniversitesi'ne yönelik bir değerlendirme yapılmayacaktır.

Tablo 3. Sosyal Politika Dersinin Amaçları

Üniversite	Dersin Amaçları
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Sosyal politikayı ve sosyal politikanın araçlarını tanımlamak, tarihsel olarak sosyal politikanın gelişim sürecini sorgulayabilmek, sosyal politika konusundaki farklı yaklaşımları öğrenmek. Devletin sağlık, eğitim, konut, sosyal güvenlik, istihdam ve sosyal hizmet alanlarındaki politikalarının anlatılması hedeflenmiştir.
Bursa Uludağ Üniversitesi	Sosyal bilimler alanında lisans eğitimi alan öğrencilere sosyal problemlerin oluşumu ve gelişimi hakkında bilgilendirmek, sosyal problemlerin çözüm yollarını tanıtmaktır. Dünyada ve Türkiye'de sosyal politikanın gelişimini tarihi perspektif içinde aktarmak ve değişen koşullarda ortaya çıkan yeni sosyal problemleri analiz edebilecek yetenekleri kazandırmaktır. Küreselleşme ve yeni sosyo-ekonomik düzen, sosyal politikanın dönüşümü sürecinde öğrencilerin sosyal politikanın genel nosyonu hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmaktadır.
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Sosyal politika alanında yaşanan sorunlar ve uygulanan politikalar ile birlikte sosyal politikanın tarihsel süreç içerisinde gelişimi hakkında öğrencileri bilgilendirmek; öğrencilere konuya ilişkin değerlendirme yapabilme becerisi kazandırmaktır. Sosyal politikanın dar ve geniş anlamda açıklanması ve bu çerçevede günümüz sosyal politika problemlerine çözüm arayışlarını ortaya koymak.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Dersin amacı sosyal politika kavramı, ortaya çıkış süreci ve tarihsel gelişimi, tarafları, güncel sosyal politika sorunları ve dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politika hakkında temel bilgileri vermektir. Sosyal politikanın doğuşu ve gelişmesini tarihsel bir bakış açısıyla vermek. Sosyal politika kavram ve kapsamı üzerindeki tartışmaları gözden geçirmek. Sosyal politikaların oluşturulmasında etkili olan ulusal ve uluslararası güçleri Türkiye örneğinde tartışmak. Sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanmasında bir meslek ve disiplin olarak sosyolojinin katkısını tartışmak. Sosyal refah alanının düzenlenmesi ve işleyişinde planlama ve yönetime ilişkin kuram ve uygulama modellerini öğretmektir. İşsizlik; sebepleri, sonuçları, çözümler. Yoksulluk ve gelir adaletsizliği. Yaşlı nüfus: bakım, sağlık ve sosyal ihtiyaçlar. Engelliler; eğitim, istihdam, sosyal haklar, sosyal eşitsizlikler Kadınlar; kadına yönelik şiddet ve kaynakları, toplumun kadına bakışı, kadın yoksulluğu, iş ve eğitim alanındaki eşitsizlikler. Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar. İç ve dış göç, nedenleri ve sonuçları.

	Türkiye’de yabancı göçmen işçiler ve yasadışı yabancı göçmen işçiler. Kayıt dışı ekonomi ve istihdam. Konut açığı, gecekondular sorunu, toplu/sosyal konut projeleri. İş- meslek kazaları, devletin ve işverenlerin yaklaşımı. Sosyal güvenlik alanında yaşanan sorunlar, sosyal güvenlikte sosyal devlet anlayışı. Sosyal politika açısından AB’ye uyum konuları yer alacaktır.
Atatürk Üniversitesi	Sosyal adalet ve sosyal refahı sağlamak olan, kapsamı sosyal sorunlar ile paralellik gösteren, ekonomiye sosyal boyut katmak ve ekonominin işleyişindeki aksaklıklar› düzeltici politikaların oluşmasını sağlayarak sosyal dengeyi gözetmek amacındaki hümaniter bir bilim dalıdır.
Harran Üniversitesi	Öğrenci bilgi paketi kapsamında ders içerikleri web sayfasında yer almamaktadır.

Tablo-3’te sosyal politika dersinin amaçlarına yer verilmektedir. Belirtilen üniversitelerde sosyal politika dersi ile ne amaçlanmıştır? sorusuna cevap bulmaya çalışılmıştır.

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersinin amacı, sosyal politikayı ve araçlarını tanımlamak, tarihsel olarak gelişim sürecini sorgulayabilmek, sosyal politika konusundaki farklı yaklaşımları öğrenmek ve devletin sosyal politika uygulamalarına ilişkin bilgi sahibi olmaktır.

Bursa Uludağ Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersinin amacı, sosyal problemlerin oluşumu, gelişimi ve sosyal problemlerin çözüm yolları hakkında öğrencileri bilgilendirmektir. Öte yandan ulusal ve uluslararası sosyal politikanın gelişimi ve sürekli değişen koşullarda meydana gelebilecek sorunları analiz edebilme becerisi kazandırmak amaçlanmıştır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersinin amacı, öğrencilerin bu alanda yaşanan sorunlar, uygulamalar, politikalar ve tarihsel süreç hakkında değerlendirme yapabilmeye yetisi kazandırmaktır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersinin amacı, sosyal politikanın gelişimine, aktörlerine, diğer bilim dalları ile ilişkisine, güncel sorunlarına ilişkin yaşanan gelişmeler ve değişimler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır.

Atatürk Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersinin amacı, sosyal ferahın yalnızca sosyal adalet ile sağlanacağı öğretilerinden hareketle politikaların uygulanmasında yaşanan aksaklıklar konusunda dengeyi sağlayıcı ve insancıl bir rolü olduğunun öğrencilere aktarılmasını sağlamaktır.

Harran Üniversitesi fakülte ve bölümlerinde sosyal politika derslerinin verildiği görülmesine rağmen öğrenci bilgi paketi kapsamında ders içerikleri web sayfasında yer almamaktadır. Bu nedenle istenilen bilgiler elde edilememektedir. Bu gerekçe ile ilerleyen bölümlerde Harran Üniversitesi’ne yönelik bir değerlendirme yapılmayacaktır. Tablo-4’te sosyal politika dersinin içeriklerine ve ders kapsamında ele alınan konulara yer verilmektedir.

Tablo 4. Sosyal Politika Dersinin İçerikleri

Üniversite	Ders İçerikleri
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	<p>Sosyal Politikanın Kavramsal Çerçevesi Dünyada Sosyal Politika Uygulamaları Türkiye’de Sosyal Politika Uygulamaları Cumhuriyet Dönemindeki Uygulamalar Çok Partili Hayattaki Uygulamalar 1980 Sonrası Devletin Sosyal Politikaları Sosyal Güvenlik ve Sağlık Politikaları İstihdam Politikaları Çevre, Eğitim ve Konut Politikaları Yerel Yönetimlere İlişkin Politikalar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Politikalar Kültür ve Sanat Alanındaki Politika ve Uygulamalar Kadınlar ve Gençlere Yönelik Politikalar Dezavantajlı Kesimlere Yönelik Hizmetler İstihdam, İşsizlik, Ücretler ve Çalışma Koşulları Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar Ayrımcılık ve Dışlanma</p>
Bursa Uludağ Üniversitesi	<p>Sosyal Politikanın tanımı ve hedefleri Sosyal politika kavramının ortaya çıktığı tarihi süreç Sosyal politikanın tarafları Türkiye’de sosyal politika Nüfus, İstihdam ve İşsizlik Gelir dağılımı ve yoksulluk Ücretler Sosyal güvenlik İş sağlığı ve güvenliği Sosyal dışlanma ve ayrımcılık Eski hükümlüler ve özürllülere yönelik politikalar Kadınlar, çocuklar ve gençlere yönelik politikalar Göçmenler ve yaşlılara yönelik politikalar Pre-Kapitalist dönemin sosyo-ekonomik koşulları Feodal çağda sosyal sınıflar ve egemenler Batı Avrupa’nın dünyaya açılması ve ticaret Burjuva sınıfının doğuşu ve toplumsal önderliği Fransız devriminin, ulus devler, hukuk devleri, demokrasi ve laik devlet açısından sonuçları Fransız devriminin siyasal sonuçları, liberalizm, sürekli devrim, jakobenizm ve muhafazakarlık Sanayi devrimi Sanayi devriminin sonuçları, liberal sanayi, kapitalizm ve işçi sınıfının yoksulluğu Yoksulluğa karşı sosyal protesto ve muhalefet hareketleri, sosyalizm Batı Avrupa’nın çözümü, sosyal liberal sentez Keynesyen uzlaşma ve müdahaleci kapitalizm Bireysel ilişkilerden toplu ilişkiler düzenine çalışma hayatı</p>
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Sosyal politika kavramı

	<p>Sosyal politikanın tarihsel gelişim süreci Küreselleşmenin sosyal politikaya etkisi Türkiye'de dönemler itibariyle sosyal politika</p> <p>Sosyal politikanın ulusal ve uluslararası tarafları</p> <p>Temel sosyal politika sorunları ve sorunların çözümüne yönelik politikalar</p> <p>Sanayi Devrimi'nden günümüze ekonomik ve sosyal hayatta işçi, işveren ve toplum katmanlarında ortaya çıkan problemler, bu problemlerin sosyal yapı üzerindeki etkileri, çözüm yolları ve politikaları</p> <p>Sosyal politikanın dar ve geniş yorumu</p> <p>Sosyal politikanın milli ve milletlerarası vasıtaları</p> <p>İşgücü piyasası, istihdam şartları ve istihdam şartlarının düzenlenmesi</p> <p>Gelir dağılımı, ücret, verimlilik, uluslararası sosyal politika sorunları ve çözüm yolları.</p>
<p>Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi</p>	<p>Sosyal Politika Kavramı, Önemi ve Amaçları</p> <p>Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi</p> <p>Türkiye'de Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi</p> <p>Sosyal Politikanın Ulusal ve Uluslararası Aktörleri</p> <p>Nüfus, İstihdam ve İşsizlik</p> <p>Çalışma Koşulları</p> <p>Ücret Politikaları</p> <p>Çalışmada Sağlık ve Güvenlik</p> <p>Sosyal Güvenlik, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk</p> <p>Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık</p> <p>Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar</p> <p>Yaşlılar ve Engellilere Yönelik Sosyal Politikalar</p> <p>Çocuklar ve Gençlere Yönelik Sosyal Politikalar</p> <p>Sosyal politikaların oluşturulmasında etkili olan ulusal ve uluslararası güçler</p> <p>Sosyal refah alanının düzenlenmesi ve işleyişinde planlama ve yönetime ilişkin kuram ve uygulama modelleri</p> <p>Yoksulluk ve gelir adaletsizliği</p> <p>Yaşlı nüfus: bakım, sağlık ve sosyal ihtiyaçlar</p> <p>Engelliler; eğitim, istihdam, sosyal haklar, sosyal eşitsizlikler</p> <p>Kadınlar, kadına yönelik şiddet ve kaynakları, toplumun kadına bakışı, kadın yoksulluğu, iş ve eğitim alanındaki eşitsizlikler</p> <p>İç ve dış göç, nedenleri ve sonuçları Türkiye'de yabancı göçmen işçiler ve yasadışı yabancı göçmen işçiler</p> <p>Kayıt dışı ekonomi ve istihdam</p> <p>İşsizlik; sebepleri, sonuçları, çözümler</p> <p>İş-meslek kazaları, devletin ve işverenlerin yaklaşımı</p> <p>Konut açığı, gecekondu sorunu, toplu/sosyal konut projeleri</p> <p>Sosyal güvenlik alanında yaşanan sorunlar, sosyal güvenlikte sosyal devlet anlayışı</p> <p>Sosyal politika açısından AB'ye uyum konuları</p>
<p>Atatürk Üniversitesi</p>	<p>Sosyal Politikanın Kavramsal Çerçevesi</p> <p>Üçüncü Kuşak Sosyal Politikalar</p> <p>Sanayi Devrimi ve Sosyal Politikanın Oluşumuna Etkileri</p>

	<p>Tarım ve Sanayi toplumlarında sosyoekonomik yapı</p> <p>Sanayileşme sonrası sosyal protesto ve muhalefet hareketleri</p> <p>Müdahaleci kapitalizm ve sosyal refah devleti</p> <p>Küreselleşme ve sosyal politika</p> <p>Küreselleşmenin sosyal boyutu ve sorunları</p> <p>Türkiye'de sosyal politika</p> <p>Sosyal politikanın ulusal tarafları: Devlet, Sendikalar, Sivil toplum örgütleri.</p> <p>Temel Sosyal Politika Sorunları: İstihdam, İşsizlik ve işsizliğe uygulanan sosyal politikalar.</p> <p>Gelir dağılımı ve yoksulluk</p>
--	--

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi kapsamında sosyal politika kavramı, tarihsel süreç, sosyal politika uygulamaları, sosyal haklar kapsamında elde edilen eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, istihdam ve konut politikaları, yerel yönetimlere, işletmelere ve dezavantajlı gruplara yönelik politikalar, istihdam, işsizlik, gelir dağılımı, yoksulluk, ayrımcılık ve dışlanma konuları ele alınmaktadır.

Bursa Uludağ Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi kapsamında da benzer konular ele alınmıştır. Diğer üniversitelerden farklı olarak pre-kapitalist dönemin sosyo-ekonomik koşulları, feodal çağda sosyal sınıflar ve egemenler, Batı Avrupa'nın dünyaya açılması ve ticaret, burjuva sınıfının doğuşu, Sanayi ve Fransız devriminin toplumsal sonuçlarına da yer verilmektedir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi kapsamında, sosyal politikaya ilişkin teorik çerçeve, küreselleşmenin etkisi, sosyal politikanın dönemleri, tarafları ve sorunlarına yer verilmektedir.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi kapsamında, sosyal politikaların oluşturulmasında etkili olan dinamikler, gelir adaletsizliği, göç sorunu, çalışma yaşamındaki göçmenler, kayıt dışı ekonomi ve istihdam, iş-meslek kazaları, barınma sorunu, gecekondu yerleşimi, toplu konut projeleri, sosyal politika açısından AB'ye uyum konularına yer verilmektedir.

Atatürk Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi kapsamında diğer üniversitelerde ele alınan konular ile benzerlik göstermesinin yanında, sanayileşme sonrası sosyal protesto ve muhalefet hareketleri, müdahaleci kapitalizm ve sosyal refah devleti, sosyal politikanın ulusal taraflarından devlet, sendikalar, sivil toplum örgütleri konuları ele alınmaktadır. Tablo-5'te sosyal politika dersinin öğrenim kazanımlarına yer verilmektedir.

Tablo 5. Sosyal Politika Dersinin Öğrenim Kazanımları

Üniversite	Öğrenim Kazanımları
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Devletin sağlık, eğitim, konut, sosyal güvenlik, istihdam ve sosyal hizmet alanlarındaki politikalarını bilir. Sosyal politika yapım süreci hakkında bilgi sahibidir. Sosyal politika araçları konusunda açıklama yapabilecektir. Türkiye'deki politika yapım süreci konusunda fikir beyan edebilir. Bir bilim dalı olarak sosyal politikayı ve sosyal politikanın araçlarını tanımlayabilecektir. Sosyal politikanın tarihsel gelişimini sorgulayabilecektir. İstihdam, işsizlik ücretler ve çalışma koşulları açıklayabilecektir.
Bursa Uludağ Üniversitesi	Öğrenci sosyal politikanın gelişimine yol açan tarihi süreçleri anlar ve analiz edebilir. Öğrenci sosyal politikanın gelişimine yol açan tarihi süreçleri kapitalizm ve sosyalizmin ekonomik sistem olarak ortaya çıkışını ve dayandığını temelleri bilir. Tarihsel bilgi ve kanıtları kullanarak güncel sosyal sorunları analiz edebilir, var olan tartışmaları kavrar. Sosyal problemler karşısında kullanılan sosyal politika araçlarını tanır. Günümüzde yaşanan hızlı sosyo-ekonomik değişimin gerektirdiği sosyal politika tedbirlerini bilir. Küreselleşme başlığı altında toplanan gelişme ve değişimlerin sosyal politika kazanımlarına etkisini bilir. Sosyal politika olgusu ve onu hazırlayan koşulları anlayabilir. Sosyal sorunlar ve sosyal politika uygulamaları hakkında bilgi sahibi olur. İstihdam ve işsizlik sorununu anlayabilir. Türkiye'de çalışma ilişkileri ve çalışma koşulları hakkında yorum yapabilir. Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi hakkında yorum yapabilir. Türkiye'de gelir dağılımı politikaları ve eşitlik politikaları hakkında yorum yapabilir.
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Sosyal politikanın gelişimine yol açan faktörleri anlar. Sosyal sorunlara yönelik politika uygulamalarını bilir. Değişen koşulların sosyal politikayı nasıl etkilediğini kavrar. Güncel sosyal sorunların toplum üzerindeki etkilerini analiz eder. Sosyal sorunların çözümüne ilişkin değerlendirmeler yapar. Refah devleti ile sosyal politikanı bağlam ve yapısını anlayabilecek. Sosyal politika perspektifinde konut, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetleri kavrayacak. Sosyal politikada gelişmeleri ve yeni inisiyatifleri tartışabilecek. Sosyal sorunların toplum üzerindeki etkilerini belirleyebilecek. Sosyal sorunların etkilerini toplum ve sosyal gruplar üzerindeki özetleyebilecek.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Sosyal politika ilgili temel kavramları tanımlar. Sosyal politikanın geçirdiği evreleri sıralar. Sosyal politikanın ulusal ve uluslararası taraflarını açıklar. Sosyal politika ve sosyal sorunlar arasında ilişki kurar. Sosyal sorunların çözümünde sosyal politika araçlarını tartışır. Çalışma yaşamında dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politika önlemlerini yorumlar. Sosyal politika bilim dalını tanımlar, kavramlarını açıklar Sosyal politikanın kapsamı ve konularının tarih içindeki gelişimini bilir Sosyal politikaların kamusal niteliğini, araçlarını, finansmanını ve hedeflerini değerlendirir.

	Toplumsal sorunlar için sosyal politikaların önemini saptar Sosyal politika bilim dalının akademik temellerini sorgular. Avrupa Birliği'nin sosyal politikalarındaki ilke ve normlarını, yorumlar
Atatürk Üniversitesi	Sosyal politikanın ortaya çıkışını amacını ve kapsamını tanımlar. Tarım ve sanayi toplumlarındaki sosyo-ekonomik yapıyı tanımlar. Küreselleşmeyi olumlu ve olumsuz yönleri ile kavrar. Türkiye'de sosyal politikaların ortaya çıkışı ve uygulanışını tartışabilir.

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi öğrenim kazanımları, dersin amaçlarında belirtilen ifadelerin öğrenilmesi, öğrenciler analiz yapabilme yeteneğinin kazandırılması ve Türkiye'deki politika yapım süreci konusunda öğrencilerin fikir beyan edebilme becerisinin kazandırılmasıdır.

Bursa Uludağ Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi öğrenim kazanımlarında, öğrencilerin genel anlamda sosyal sorunlar ve sosyal politika uygulamaları hakkında bilgi sahibi olması, sosyal problemler karşısında kullanılan sosyal politika araçlarını tanıma becerisi elde etmesi amaçlanmıştır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi öğrenim kazanımları, yeni gelişme ve inisiyatifleri tartışabilmek, toplumsal problemlerin birey, toplum ve toplumsal gruplar üzerindeki etkisini belirleyebilmek yer almaktadır.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi öğrenim kazanımları, sosyal politika bilim dalını tanımlamak, sosyal politikaların kamusal niteliğini, araçlarını, finansmanını ve hedeflerini değerlendirmek, sosyal politikaların toplumsal sorunlar için önemini saptamak, akademik alt yapısını araştırmak, Avrupa Birliği'nin sosyal politikalarındaki ilke ve normlarını yorumlamaktır.

Atatürk Üniversitesi bölümlerinde verilen sosyal politika dersi öğrenim kazanımları, sosyal politikanın ortaya çıkışı amacını ve kapsamını tanımlamak, sosyo-ekonomik yapıyı tanımlamak, küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönlerini kavramak, Türkiye'de sosyal politikaların ortaya çıkışı ve uygulanışını tartışabilmektir

4. Sonuç

Sosyal politika, geçmişten çok bugün ve gelecek ile ilgilenmektedir. Bu nedenle yapılan politikaların ne şekilde etkin ve verimli olacağı üzerine odaklanmaktadır. Sosyal politika kavramının önemi, aslında sosyal politika konularının günlük yaşamla iç içe olmasından kaynaklanmaktadır. İstihdam, eğitim, sağlık, barınma, güvenlik gibi bireysel yaşamla ilişkili konuların yanı sıra; sosyal, ekonomik ve siyasal konuların yaşandığı toplumsal yaşam alanı ile ilgili her türlü konuyu kapsamaktadır. Bu nedenle, bireylerin sahip olduğu vatandaşlık hak ve sorumluluklarını iyi bir şekilde irdeleyebilmelerine ve toplumsal farkındalık kazanmalarına yardım eden önemli bir eğitim alanıdır. Bireylerin karşılaştığı pek çok sorunun aslında, sahip oldukları hak ve sorumluluklarına dayandığı ve onları nasıl kullandıkları ile ilişkili olduğu gerçeği bulunmaktadır. Oysa, çoğu kişi bu durumun pek de farkında olmadan hayatını sürdürmektedir. Bu nedendir ki, sosyal politika eğitimlerinin henüz çalışma hayatına atılmayan gençler için önemi oldukça büyüktür.

Sosyal politika dersi kapsamında ele alınan konular başlarda tarihsel gelişime dayalı teorik içeriklere sahip olduğu için öğrencilerin ilgisini çekmemektedir. Ancak, konular ilerledikçe ve sosyal vatandaşlık ile ilgili kavramlara değinildikçe öğrenciler ilgi duymaya başlamaktadır. Gerek ulusal gerek uluslararası politikaların irdelenmesi hem mevcut sistemin anlatılması hem de diğer ülkelerdeki uygulamaların kıyaslanması adına oldukça önemlidir. Dünyadan iyi uygulama örneklerinin ele alınması, ülke içinde yaşanan sorunların daha net görülmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte uygulamadaki eksikliklerin neler olduğu ve bu konuda neler yapılabilir düşüncesiyle öğrencilerin mevcut durumu sorgulaması beklenmektedir. Öğrencilerin güncel konuları değerlendirmesi istendiğinde, verdikleri cevaplar genellikle kendi yaşadıkları ya da çevrelerinden duydukları/gördükleri olaylarla ilişkilidir. Bu durum aslında interaktif bir şekilde ders işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Öğrenciler, monoton bir şekilde ders anlatılmasından ziyade kendilerinin de katılım gösterdiği bir konuda hem teorik hem de uygulamaya dair bilgi edinmektedir.

Sosyal politika eğitimi sayesinde öğrencilerin yaşadıkları toplum ile ilgili farkındalıklarının arttığı gözlenmiştir. Öğrenciler, aldıkları sosyal politika eğitimleri sayesinde sosyal vatandaşlık bilincinin ötesine geçerek ömür boyu eğitim alma ve nitelik kazanma haklarının sürdürülebilir olduğu düşüncesine sahip olmaktadır. Sonuç olarak çalışmada yükseköğretim kurumlarında verilen sosyal politika derslerinin, öğrencilere demokratik bir yaşamın gerek teori gerekse uygulamada nasıl yaşanması gerektiği üzerine öğrenme pratikleri sunduğu ortaya konulmuştur.

Çalışmada ele alınan üniversitelerin yalnızca Atatürk Üniversitesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi'nin İşletme bölümlerinde sosyal politika dersi verilmektedir. Oysa, sosyal politika dersi kapsamında ele alınan konular işletme bölümü müfredatı ile de ilişkilidir. Örneğin; çalışma koşulları, ücret, istihdam, işsizlik, küreselleşme, eğitim konuları işletme bölümü ile de ilişkilendirilmektedir. Sosyal politika dersinin öğrenim kazanımlarına bakıldığında sosyal bilimler alanında lisans eğitimi alan öğrencilere sosyal problemlerin oluşumu ve gelişimi hakkında bilgilendirmek, sosyal problemlerin çözüm yollarını tanıtmaktır. Bu gerekçe ile iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin işletme bölümlerine sosyal politika dersinin dahil edilmesi önerilmektedir.

Türkiye'deki diğer üniversitelerde verilen sosyal politika ders içerikleri ve öğrenim kazanımlarının hepsine yer verilememesi çalışmanın kısıtları arasında yer almaktadır. Ayrıca, literatür incelendiğinde daha önce bu konuya ilişkin bir çalışmaya rastlanılmadığından çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İlerleyen dönemlerde farklı ülkelerde sosyal politika dersini veren üniversiteleri de kapsayan bir çalışma yapılabilir. Türkiye ve diğer ülkelerde verilen sosyal politika ders içerikleri ve öğrenim kazanımları dahil edilerek karşılaştırmalı bir çalışma yapma imkânını ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda çalışmaya dahil edilen üniversitelerde amaç, konu, kapsam, içerik ve öğrenim kazanımları açısından yer yer benzerlikler görülse de bölümler birbirinden bağımsız şekilde hareket etmektedir. Bu

durum bir taraftan çeşitliliği ortaya koyarken öte taraftan uygulama birliğinin olmadığını göstermektedir. Çalışma bulguları doğrultusunda sosyal politika derslerini veren bölümlerin ortak platformlarda bu konuya yer verebileceği, genelde fakültelerin düzenlediği konferanslarda, özelde bölüm toplantılarında ortak bir amacın belirlenmesi yönünde bir değerlendirme yapması önerilebilir. Burada amaç, ortak konularda vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine yönelik zeminin sosyal politika dersini alan öğrenciler için hazırlanmasıdır.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar(lar) tarafından tasarlanmış ve eşit oranda katkı sunulmuştur. Makalede, herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı ve Finansal Destek

Makalede, akademik ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. . Çalışmada Etik Kurul Raporu aranmamaktadır. Makalede herhangi bir finansal kaynaktan yararlanılmamıştır.

Kaynaklar

- Alcock, P. (2011). *Sosyal Politikanın Konusu. Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*. Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Atatürk Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023) <https://obs.atauni.edu.tr/moduller/dbp/eobs/icerik/anasayfa>
- Baggott, R. (2011). *Sağlık Bakımı. Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Balkır, Z. G. (2009). *Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması*. Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 335, Kocaeli.
- Becker, S. (2011). *Sosyal Politika Araştırmalarında Yöntemler ve Yaklaşımlar*. Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar, Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Bozkır Serdar, A. (2011). *Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika*, Sosyal Politika, (Editör: Aysen Tokol, Yusuf Alper), Dora Yayınevi, 1. Baskı, Bursa, 1-36.
- Buğra, A., Keyder Ç. (2006). *Sosyal Politika Yazıları*, Derleyenler: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, Çevirenler: Burcu Yakut Çakar, Utku Barış Balaban, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Bursa Uludağ Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023) <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Sayfalar>
- Callender, C. (2011). *Yaşamboyu Öğrenme ve Eğitim. Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Çelik A. (2010). Muhafazakar Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-Yükümlülük Yerine Hayırseverlik, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 42, 63-81.
- Çukurova Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023) <https://eobs.cu.edu.tr/>
- Deacon, B. (2006). *Küreselleşme ve Sosyal Politika: Hakkaniyetli Refaha Tehdit*. Sosyal Politika Yazıları. (Derleyenler: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder), (B. Y. Çakar, Utku Barış Balaban), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Deacon, A. (2011). *İstihdam. Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.

- Durur, F., Günaltay M. M., Özler, G., Işıklı, F. (2023). Tıbbi Hatalar Konusunda Verilen Yargıtay ve Danıştay Kararlarının İncelenmesi: İçerik Analizi, *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği, Hukuku, Tarihi Dergisi*, 31 (1), 44-52.
- Erdut, Z. (2004). Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyal Politika, *Çalışma ve Toplum*, 2, 11-37.
- Gülmez, M. (2017). *Sosyal Politika Kavramı: Tanımlar ve Düşündürdükleri*, *Uluslararası Sosyal Politika*, Editörler: Pir Ali Kaya, Ceyhan Güler, Umutepe Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Kocaeli, 49-92.
- Gülmez, M. (2017). *Sosyal Politika ve Uluslararası Sosyal Politika Kavramları: Tanım Sorunu, Tanımın Öncülleri ve Tarihsel Boyut*, *Uluslararası Sosyal Politika*, Editörler: Pir Ali Kaya, Ceyhan Güler, Umutepe Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Kocaeli, 19-47.
- Harran Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023)
<https://obs.harran.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001035525322203110031101322403523035485322303111231120#>
- İçağasıoğlu Çoban, A., Özbesler, C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler, *Aile ve Toplum*, Yıl: 11, Cilt: 5, Sayı: 18, 31-41.
- Karadeniz Teknik Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023)
<https://www.ktu.edu.tr/tr/katalog>
- Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023)
<https://obs.kmu.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=001038840355503550033303367203523037679355753556037840>
- Kılıç, M. (2013). *Öğrenmenin Doğası. Eğitim Psikolojisi*. Editör: Binnur Yeşil Yaprak, Pegem Akademi, Ankara.
- Koçak, A., Arun, Ö. (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu, *Selçuk İletişim*, 4, 3, 21-28.
- Koray, M. (2022). *Sosyal Politika*, İmge Yayıncılık, 7. Basım, Ankara.
- Koray, M. (2018). *Sosyal Politika*, İmge Yayıncılık, 5. Basım, Ankara.
- Koray, M. (2013). Akademik Anlamda Sosyal Politika Nereye. *Çalışma ve Toplum*, 1 (36).
- Koray, M. (2007). Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak, *Çalışma ve Toplum*, 4, 19-56.
- Kuçuradi, İ. (2006). *Sunuş. Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi*. Yazar: Edgar Morin, Çev: Hünü Dilli, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Mckay, S., Rowlingson K. (2011). *Gelir Desteği ve Sosyal Güvenlik. Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Mikkola, M. (2010). *Social Human Rights of Europe*, Karelactio, First edition, Porvoo.
- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Öğrenci Bilgi Paketi, Erişim tarihi: (30.01.2023)
<https://akts.mu.edu.tr/tr/akademik/L-02>
- Omay, U. (2011). *Sosyal Haklar*. Beta Basım, 1. Baskı, İstanbul.
- Özaydın, M. M. (2008). Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 163-180.
- Piketty, T. (2015). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, Çeviren: Hande Koçak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, İstanbul.
- Rawls, J. (2017). *Bir Adalet Teorisi*, (Çeviren: Vedat Ahsen Coşar), Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Sarıpek, D. B., Taşdemir A. G. (2017). *İdeoloji ve Sosyal Politika*, (Editörler: Doğa Başar Sarıpek, Aslı Güleç Taşdemir), Umutepe Yayınları, Kocaeli.
- Sen, A. (1979). *Equality of What?. The Tanner Lecture on Human Values*, Delivered at Standford University.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Çeviren: Yavuz Alogan), Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Şenkal A., Doğan M. (2012). Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 17, 63-80.

- Taylor-Gooby, P. (2011). *Eşitlik, Haklar ve Sosyal Adalet, Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*, Derleyen: Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Tokol A., Alper Y. (2011). *Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Sosyal Politika, Sosyal Politika*, (Editör: Aysen Tokol, Yusuf Alper), Dora Yayınevi, 1. Baskı, Bursa.
- Topkaya Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünya'da Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, C: 21, S: 2, 707-722.
- Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). *Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi*, IBAD, 10, 188-201.
- Yenihan B. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, 177-196.
- Yorgun S. (2013). Sosyal Politika Açısından 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, *Çalışma ve Toplum*, 4, 357-380.